

MYÖNTEINEN TUNNISTAMINEN

JOUNI HÄKLI & KIRSI PAULIINA KALLIO &
RIIKKA KORKIAMÄKI (TOIM.)

Myönteinen tunnistaminen

Myönteinen tunnistaminen

Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio &
Riikka Korkiamäki (toim.)

Nuorisotutkimusverkosto/
Nuorisotutkimusseura
Verkojulkaisuja 90

Nuorisotutkimusverkoston julkaisut

Tiede

Teosten sisältö ja tyyli ovat akateemisten kriteerien mukaisia.

Kenttä

Erilaiset raportit ja selvitykset.

Liike

Ajankohtaiset yhteiskunnalliset puheenvuorot.

Kannen kuva: Ilmari Hakala

Taitto: Aleks Salokannel / Sisin

Kustannustoimitus: Anna Tuomikoski

Tiivistelmän ruotsinnois sekä englanninkielinen kielentarkistus:

Käännöstoimisto Bellcrest Käännökset Oy

© Nuorisotutkimusseura ja tekijät

ISBN (nid.) 978-952-5994-91-9

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 171, Kenttä

ISBN (PDF) 978-952-5994-92-6

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 90, Kenttä

ISSN-L1799-9227

ISSN 1799-9227

Julkaisujen tilaukset:

Nuorisotutkimusverkosto

Asemapäällikönkatu 1

00520 Helsinki

<http://www.nuorisotutkimusseura.fi/catalog>

Sisällys

I Johdanto	7
Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen <i>Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki & Jouni Häkli</i>	9
II Tutustuminen	37
Arjen moninaisuuden tavoittaminen tutustumisen kautta <i>Elina Stenvall & Riikka Korkiamäki & Kirsi Pauliina Kallio</i>	39
Vapaa-ajan yhteisöjen ja intressien tärkeys <i>Anna Anttila</i>	65
Ensiaskleet myönteiseen tunnistamiseen seikkailukasvatuksen keinoin <i>Jari Kujala</i>	71
En aio luovuttaa! <i>Anne Kohvakka</i>	77
Tutustuminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena <i>Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki</i>	84
III Tunnustaminen	87
Ylisukupolvinen tunnustaminen lasten ja nuorten arkiympäristöissä <i>Kirsi Pauliina Kallio</i>	89
Miten myönteinen tunnistaminen ammattillisena työotteena haastaa työntekijän? <i>Kirsi Autio</i>	112
Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen ote yksilön tunnustamisessa <i>Niina Laitinen</i>	118
Voimavarojen tunnustaminen vahvistaa itsetuntoa <i>Miia Nivala</i>	121
Tunnustaminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena <i>Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki</i>	126

IV Tukeminen	129
Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen 	131
<i>Riikka Korkiamäki</i>	
Fanittaminen näkökulmana nuoren tukemiseen	165
<i>Heikki Kantonen</i>	
Koulussa maailmaa harrastamassa	171
<i>Joanna Ahlman</i>	
Tukemisella kohti uutta harrastusta	175
<i>Eeva Ahtee</i>	
Tukeminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena	179
<i>Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio & Riikka Korkiamäki</i>	
V Lopuksi	183
Julkishallinnon rationaliteetit ja myönteisen tunnistamisen mahdollisuudet	185
<i>Pia Bäcklund & Petri Virtanen</i>	
Herkkyyttä ja suvaitsevaisuutta nuorten arjen ymmärtämiseen	202
<i>Lasse Siurala</i>	
Kirjoittajat	219
Myönteinen tunnistaminen -työpajoihin osallistuneet asiantuntijat	222
Tiivistelmä	224
Sammandrag	226
Abstract	228

I Johdanto

No tää on yks sellanen ajatus mitä oon miettiny, että miten tää eroo siitä miten varhainen puuttuminen toimii, et tehdään tällänen toimenpide ja yritetään vaikuttaa sillä mahdollisimman aikasessa vaiheessa johonkin mikä on huomattu. Että voisko myönteistä tunnistamista tehdä samalla tapaa. Mutta se jotain mitä tehdään ei oookkaan sitä, että otetaan se yksilö sieltä, tehdään sille jotain toimenpiteitä, pannaan se takas ja katotaan, että onkse korjaantunu. Vaan että tehdään jotain muuta.

(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen
-työpaja 27.II.2014.)

Myönteinen tunnistaminen – näkökulma hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen

Kirsi Pauliina Kallio &
Riikka Korkiamäki & Jouni Häkli

Kyllä se aika usein on sitä että se negatiivinen huomataan, et vaan siihen puututaan. Mut sit tulee näitä, just sellasta hyvää et ”toi niinku tajus mut”. Et nää on just niitä et aikuisenakin sit muistaa, et se oli se yks aikuinen, voi olla vaikka yks sana, yks lause, mikä voi käynnistää sen, et se nuori tajuu et se on tärkeä, et mul on merkitystä, että mun elämällä on väliä. Et se voi lähteä siitä, niinku levitä, et sit kuulee sitä positiivista muiltakin, ni se voi muuttaa sen nuoren elämän suunnan ihan täysin.

(Nuorisotyön asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja
15.9.2014.)

Ihmiselämän peruspilareita on, että kokee olevansa tärkeä toisille ihmisille. Tämä elämässä eteenpäin vievä arvostetuksi tulemisen kokemus rakentuu ihmisten välisissä suhteissa ja monenlaisissa elinympäristöissä. Elämme osana perheitä, kaveriporukoita ja työyhteisöjä; koululaisina, kuntalaisina ja kansalaisina; jumppasalilla, nuorisotalolla ja bussissa; sosiaali- ja terveystalvelujen asiakkaina. Näiden ryhmien, yhteisöjen ja yhteiskunnan osajärjestelmien jäsenenä tulemme kohdatuiksi eri tavoin.

Kaikki ihmissuhteet ja vuorovaikutusympäristöt eivät tue arvostetuksi tulemista ja myönteisen minäkuvan kehitystä. Useimmilla ihmisillä on kokemuksia tilanteista, joissa on tullut väärin ymmärretyksi tai epäoikeudenmukaisesti kohdelluksi tai joissa on kokenut itsensä ulkopuoliseksi. Sellaisia kokemuksia kuin ”olen toisenlainen kuin ajattelette” tai ”en taida kuulua tänne” voi syntyä kenelle hyvänsä. On myös tavallista tarvita apua selvitäkseen elämässä vastaan tulevista haasteista. Ihmiset eivät jakaudu pärjääviin ja tuen tarvitsijoihin tai normaaleihin ja normista poikkeaviin, vaan me kaikki olemme tavallamme ”syrjäytymisuhan

alaisia”. Kääntäen tämä tarkoittaa, että jokaisella ihmisellä on oikeus ja mahdollisuus hyvinvointiin ja tyydyttävään elämään tilanteestaan ja taustastaan riippumatta. (Vrt. Kekkonen ym. 2014.)

Suomalainen yhteiskunta on sitoutunut vahvasti syrjäytymisen ehkäisemiseen sekä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen (esim. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015). Keväällä 2015 laadittuun Sipilän hallitusohjelmaan sisältyvien lapsiin ja nuoriin kohdistuvien säästötoimenpiteiden osakseen saama laajamittainen kritiikki on yksi osoitus tästä sitoutumisesta: koulutukseen, varhaiskasvatukseen ja nuorisotoimeen kohdistuvat leikkaukset ja julkishallinnolliset heikennykset tuntuvat monesta käsittämättömiltä tilanteesta, jossa kansantalouden pitkäaikainen laskusuhdanne on itsessään vaikeuttanut heikompiosaisten ihmisten elämää. Lapsilähtöisessä hyvinvointiyhteiskunnassa sosiaalisen ja yhteiskunnallisen tuen ulottaminen *kaikille* lapsille ja nuorille on keskeinen lähtökohta koska – kuten edellä totesimme – sekä syrjäytyminen että hyvinvointi ovat mahdollisia kenen tapauksessa hyvänsä.

Ensi silmäyksellä tämä tavoite voi vaikuttaa utopistiselta. Miten yhteiskunta voisi tarjota jatkuvasti tukea kaikille? Mistä saadaan riittävät resurssit, ja kenen vastuulla on toiminnan järjestäminen? Vastaus on yksinkertaisuudessaan yllättävä: suomalainen yhteiskunta on rakennettu toimimaan juuri näin. Lähes kaikki lapset tulevat jo ennen syntymäänsä institutionaalisen tuen piiriin neuvolatoiminnan kautta. Tämän jälkeen heidät liitetään vähitellen erilaisiin hoiva-, kasvatus- ja koulutusinstituutioihin, jotka toimivat nuorten elämän tärkeinä puitteina. Osa näistä järjestelmistä on lapsille ja nuorille tuttuja arjen ympäristöjä, kuten päiväkodit, koulut ja oppilaitokset, terveysasemat, kirjastot ja nuorisotilat. Toiset liittyvät lasten ja nuorten elämään tietyissä tilanteissa, joko sulautuen osaksi arjen toimintaa (esim. osallistuminen itseä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon) tai aktivoituen, kun ilmenee ongelmia (esim. lastensuojelu). Mittavana kokonaisuutena tämä tukijärjestelmä tavoittaa pääsääntöisesti kaikki Suomessa asuvat lapset ja nuoret. Puitteet laajalle itsearvostusta ja myönteistä minäkuvaa tukevalle institutionaaliselle toiminnalle ovat siis olemassa.

Tämän johdantoluvun aloittanut lainaus kuvaa niitä pieniä ja hiljaisia tekoja, joiden kautta lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen on mahdollista arjen yhteisöissä ja vakiintuneissa institutionaalisissa puitteissa. Lainaus on erään tutkimuksemme yhteistyö-

kumppanina toimineen nuoriso-ohjaajan puheenvuoro järjestämässämme Myönteinen tunnistaminen -työpajassa. Näissä työpajoissa lasten ja nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset, lapsi- ja nuorisoasioista vastaavat hallinnon toimijat sekä tutkijat kokoontuivat pohtimaan, miten yleistä ja yhteisöllistä syrjäytymisen ehkäisemistä voidaan toteuttaa erilaisten arkiyhteisöjen jokapäiväisessä toiminnassa olemassa olevin resurssein itsearvostusta ja myönteistä minäkuvaava vahvistamalla. Tämä moniammatillinen asiantuntijayhteistyö oli osa Suomen Akatemian Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys (SKIDI-KIDS) -tutkimusohjelmaan kuuluvia tutkimushankkeita Lasten marginalisoitumisen ehkäisy paikkalähtöisen osallistumisen keinoin (2010–2013) sekä Lasten ja nuorten marginalisaatoriskin hallinta varhaisen tunnistamisen avulla (2013–2015). Vuosien 2013–2015 aikana järjestettiin Tampereella ja Mikkelissä viisi koko päivän kestävä työpajaa, joihin osallistui yhteensä 36 kutsumaamme asiantuntijaa¹.

Työpajatyöskentelyn tuloksena syntynyt käsitys myönteisestä tunnistamisesta on siten tutkimukseen perustuva, käytännön kentillä reflektoitu näkökulma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Uuden menetelmän, konstin tai toimintamallin sijaan kysymys on ennen kaikkea yhteisölähtöisen laajamittaisen tuen näkyväksi tekemisestä ja sen merkityksellisyyden perustelemisesta. Keskeisenä ideana on arvokkuuden ja osallisuuden kokemusten vahvistaminen arkiympäristöjen käytännöllisenä periaatteena. Kuten työpajoihimme osallistuneet asiantuntijat asian ilmaisivat, erityisen työmenetelmän tai toistettavan ajatusmallin sijaan myönteinen tunnistaminen on ”näkökulma”, ”asenne” ja ”toimimisen tapa”.

---

1 Työpajoihin osallistuneet asiantuntijat on lueteltu kirjan lopussa. Asiantuntijat valikoituivat osin tutkimusryhmämme jäsenten aiemmista yhteistyökumppaneista, osin lumipallomenetelmällä. Muutama osallistuja otti itse yhteyttä ja ilmaisi halukkuutensa osallistua työpajoihin. Jokaisen Myönteinen tunnistaminen -työpajan jälkeen osallistujilta pyydettiin kirjallista reflektiota työpajasta sekä kommentteja ja esimerkkejä myönteisen tunnistamisen ideasta ja toteutumisesta oman työnsä näkökulmasta. Nämä kirjalliset kommentit samoin kuin nauhoitetut ja litteroidut työpajatapaamiset dokumentoivat myönteisestä tunnistamisesta käytyä vuoropuhelua ja toimivat samalla tutkimushankkeemme asiantuntija-aineistona.

Tämän kirjan tehtävänä on kuvata, mistä myönteisessä tunnistamisessa on kysymys osana arkista toimintaa lasten ja nuorten parissa. Käsillä olevassa johdantoluvussa avaamme ensin myönteisen tunnistamisen taustalla vaikuttavaa ajankohtaista keskustelua ja tieteellistä perinnettä sekä siitä aukeavia käytännön ulottuvuuksia. Kirjan seuraavien osioiden (tutustuminen, tunnustaminen ja tukeminen) kirjoittajat ovat hankkeissamme työskennelleitä tutkijoita² sekä prosessissa mukana olleita ammatillisia asiantuntijoita, jotka peilaavat myönteisen tunnistamisen ideaa omista yleisistä (esim. koulu ja nuorisotyö) ja erityisistä (esim. lastensuojelu ja päihdetyö) ammatillisista konteksteistaan käsin. Pyrkimyksenämme on esitellä myönteisen tunnistamisen ideaa siten, että se tarjoaa ajateltavaa ja välineitä lasten ja nuorten kanssa työskenteleville eri alojen nykyisille ja tuleville ammattilaisille sekä julkishallinnon toimijoille.

Varhaisesta tukemisesta myönteiseen tunnistamiseen

Et just se että mihin kiinnittää huomion. Et ehkä sille lapselle jäi mieleen että niin mä, minä silloin sitten osasin, eikä että mä silloin mokasin. Ja tavallaan tää on ehkä se että mikä on se seuraava askel, et miten se vahvistaa sen yksilön tai ryhmän kykyä tehdä, toimia itsenäisesti ja omasta puolestaan. Että voi semmosella mikä on perustoimintaa, et sillä vahvistetaan selviämisen mahdollisuuksia ja semmosta kykyä, et selviää. (Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Suomalaisessa lapsi- ja nuorisopolitiikassa on siirrytty 2010-luvulla asteittain yksilö- ja ongelmakeskeisestä varhaisesta puuttumisesta kohti varhaisen tuen ja tunnistamisen puhetapoja. Riskien havaitsemisen ja ongelmiin yksilötasolla puuttumisen ohella on ryhdytty painottamaan lasten ja nuorten omaa asiantuntijuutta, yhteisöllisiä voimavaroja ja

---

2 Viimeisessä tutkimusartikkelissa on Pia Bäcklundin kanssakirjoittajana Petri Virtanen, joka ei ole työskennellyt tutkimushankkeissa, vaan on mukana kirjassa julkishallinnon tutkimuksen asiantuntijana.

ammattillisen auttamisen vahvistavaa luonnetta (ks. esim. Raitakari & Virokannas 2009; Forsberg & Ritala-Koskinen & Törrönen 2006; Pöiköläinen 2014). Myös ongelmien ennaltaehkäisemisen merkityksestä on puhuttu pitkään ja paljon. Suomalaisen yhteiskuntapolitiikan painopiste on julkilausutusti hyvinvoinnin tukemisessa. (Sipilä & Österbacka 2013.) Lisäksi erilaisina hankkeina toteutuvasta käytännön työstä löytyy esimerkkejä yhteisöllisyyttä ja hyvinvointia ylläpitävistä tukimuodoista. Esimerkiksi Helsingin diakonissalaitoksen perustaman VAMOS-palvelukokonaisuuden tarkoituksena on vahvistaa nuoren omia voimavaroja ja vahvuuksia (ks. VAMOS-palvelukokonaisuus). Helsinkiläinen Kaikki käy koulua -hanke on vuoden 2015 aikana laajentunut Tampereelle; hankkeen tavoitteena on tukea nuorten elämänhallintaa myönteisen ja leimaamattoman ryhmätoiminnan kautta (Kaikki käy koulua -hankesuunnitelma 2015). Mikkeliiläisen nuorten ja nuorisotyön toimijoiden kohtaamispaikka Olkkarin yhtenä keskeisenä toimintaperiaatteena puolestaan on nuorten omien taitojen ja vahvuuksien hyödyntäminen Olkkarin toimintasuunniteltaessa (Olkkari-hanke 2015). Kohdennetun nuorisotyön puolelta mainittakoon esimerkkinä helsinkiläinen Luotsi-toiminta, joka lähtee liikkeelle moniarvoisuudesta ja nuorten omista kiinnostuksen kohteista (ks. esim. Muukkonen ym. 2014). Vastaavia esimerkkejä on lukuisia.

Edellisistä poiketen monet varhaisen tuen hankkeet, toimintatavat ja menetelmät jatkavat kuitenkin lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä keskittymällä ongelmiin ja niiden ratkaisemiseen tapauskohtaisin puuttumistoinin. Toimintatapaa ylläpitää osaltaan tietoisuus hyvinvointiyhteiskunnan kestävyysvajeesta ja tarpeesta kohdentaa niukat resurssit mahdollisimman tehokkaasti (ks. Niemi & Kotiranta 2008; Metteri & Hotari 2011). Osa Myönteinen tunnistaminen -työpajoihimme osallistuneista asiantuntijoista kertoi tulevansa verkostoissaan kuulluksi parhaiten, jos heillä on yksittäistä nuorta koskevaa kielteistä kerrottavaa. Toiset kokivat tekevänsä muiden silmissä oikeaa työtä vain kieltäessään, komentaessaan ja vahtiessaan. Kouluissa, terveydenhuollossa ja sosiaalitoimessa niukan henkilöstön voimavarat puolestaan tyhjenevät ”tulipalojen sammuttamiseen”, eikä aikaa ja energiaa aina jää hyvinvoinnin tukemiseen. Lisäksi lasten ja nuorten parissa tehtävää työtä leimaa varhaisen puuttumisen eetoksesta kumpuava huoli: huomaanko vastuullisena toimijana huolestua ajoissa, tunnistanko riskit ja hoksaanko vaikeudet ennen kuin ne kasvavat liian suuriksi? Tähän ammattilaisten

epävarmuuteen yhteiskunta on vastannut tuottamalla joukon rakenteita, menetelmiä ja lomakkeita, joilla opettajia, terveydenhoitajia, nuorisotyöntekijöitä, vanhempia ja jopa naapureita ohjataan paikantamaan huolestumisen merkkiviivaa eli normaalin ja poikkeavan välistä rajaa (esim. Huolen vyöhykkeet; Nettiturvakoti; Yhdessä elämään; ks. Kallio 2006; Alasuutari 2010; Satka ym. 2011).

Ongelmien havaitseminen on tarpeellista ja usein niistä selviämisen edellytys. On myös hyvä, että reagoidaan ajoissa. Mutta jos lapsia ja nuoria katsotaan yksinomaan ”riskilinssiin” läpi, puutteet ja vaikeudet korostuvat kohtuuttomasti (Törrönen 2000; Harrikari 2008). Samalla vahvuudet, voimavarat ja onnistumiset, jotka voisivat vahvistaa sosiaalista pärjäävyyttä ja kiinnittää yksilöä tämän yhteisöllisiin ympäristöihin, jäävät vähemmälle huomiolle (Korkiamäki 2013). Yhteismitallisiksi tarkoitetut huolen arviointiperusteet puolestaan kaventavat normaaliutta, täsmentävät ja eriyttävät ongelmia ja asemoivat siten yhä useampia lapsia ja nuoria ”epänormaaleiksi”. Yksi osoitus tästä kehityssuunnasta on alati kasvava häiriö- ja oireyhtymädiagnoosien määrä (esim. Tuomainen ym. 1999). Kun diagnostiikan ja muiden yksilöitä erottelevien menetelmien avulla osoitetaan ”riskinuoret”, ”ongelmaperheet” ja ”haasteelliset lapset” ”tavallisten” lasten, nuorten ja perheiden joukosta, voivat hyvää tarkoittava erityinen tuki ja varhainen puuttuminen päätyä leimaamaan yksilöitä ja uusintamaan käsitystä tiettyihin erityisryhmiin automaattisesti kohdistuvasta syrjäytymisuhasta. (Parton 2006; Harrikari & Hoikkala 2008; Satka 2009 & 2011.)

Normaalin kaventuminen ja siihen perustuvat ammatilliset toimintatavat voivat vähitellen muuttaa merkittävästi lapsuutta ja nuoruutta koskevaa ymmärrystä ja institutionaalisia käytäntöjä. Tällöin erilaisuus alkaa näyttää toimenpiteitä edellyttävältä ongelmalta sen sijaan, että se ymmärrettäisiin inhimillisenä piirteenä tai persoonallisuutena. Poikkeavuuksien institutionaalinen huomioiminen ei myöskään automaattisesti merkitse tuen saamista ja tilanteen paranemista. Kun nuorelle tarjotaan erityistä tukea, hän tulee väistämättä tietoiseksi omasta ongelmasta (llisuude)staan. Tämä voi auttaa ymmärtämään paremmin omia vaikeuksia, tuomaan ne esille sopivissa yhteyksissä oikealla tavalla sekä etsimään sopivia avunmuotoja haasteiden kohtaamiseen (Mäkinen 2006; Kumpulainen 2008). Itseen liitetyt ongelmalliset piirteet tai ominaisuudet voivat kuitenkin muodostua myös minäkuvaan ja omanarvontuntoon kokonaisvaltaisesti määrittäviksi tekijöiksi. Tällöin riskien varhainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen

vahvistavat kielteistä käsitystä itsestä ja synnyttävät negatiivisen kierteen. Pahimmillaan ”varhainen tuki” tuottaa juuri sitä ulkopuolisuutta, jonka torjumiseksi sitä toteutetaan.

Ajatus myönteisestä tunnistamisesta tarjoaa yhden näkökulman varhaisen tuen uudelleensuuntaamiseen. Lähtökohtana tässä ajattelussa on olemassa olevien yhteisöllisten ja institutionaalisten jäsenyyksien potentiaali tarjota kaikille lapsille ja nuorille mahdollisuuksia tulla tunnistetuiksi tavoilla, jotka kunnioittavat sekä heidän yksilöllisiä erilaisuuksiaan että yhteisöllisiä siteitään. Lapsia ja nuoria ei erotella tuettaviin ja pärjääviin, vaan myönteinen tunnistaminen voi toteutua kenen kanssa tahansa, missä ja milloin vain. Kyse on ideologisesta, käytännöllisestä ja ammatillisesta painopisteen muutoksesta, joka merkitsee siirtymistä ”normaalin” tavoittelusta erilaisuuden arvostamiseen, riskeihin puuttumisesta voimavarojen tunnistamiseen sekä yksilöön kohdistuvista toimintatavoista lasten ja nuorten tukemiseen arjen yhteisöissään. Pitkällä aikavälillä myönteinen tunnistaminen voi toimia paitsi yksilöitä voimaannuttavana ja yhteisöjä sitouttavana periaatteena, myös tehokkaana hyvinvoinnin tukemisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen menetelmänä, joka vapauttaa varhaisen puuttumisen resursseja instituutioiden perustoimintaan.

Myönteisen tunnistamisen käsitteellinen tausta

Et sanana mua häiritsi ensin se tunnistaminen, et eihän se riitä. Ja nyt kun sä sanoit et se olikin myöski se tunnustaminen, se arvostus just positiivisella tavalla, et semmonen kokonaisuus, ni se on niinku ihan eri asia sit kun on se tunnustaminen siinä mukana.

(Lapsi- ja nuorisoalan asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Tunnistamisen ja tunnustamisen käsitteitä on sosiaali-, terveys- ja kasvatusaloilla hyödynnetty monin tavoin. Arkikielestä poiketen lapsen tai nuoren ammatillinen *tunnistaminen* ei merkitse ainoastaan, että hän on tuttu tai hänet tunnetaan, vaan että hänet myös aktiivisesti huomataan. Tyypillisesti ajatus pitää sisällään ihmisen näkemisen ja kuulemisen erityisenä yksilönä (ks. Ulvinen 2012). Toisaalta tunnistamiseen voi liittyä tärkeiden ryhmäsidosten huomioiminen, jolloin lapsi tai nuori

nähdään esimerkiksi osana perhettä, kaveriporukkaa tai etnistä ryhmää (esim. Honkasalo & Souto & Suurpää 2007). ”Varhaisen tunnistamisen” leviäminen ammatilliseen kielenkäyttöön on puolestaan kiinnittänyt käsitteen vahvasti ajatukseen riskitekijöiden ja -olosuhteiden riittävän aikaisesta havaitsemisesta (esim. Aalto-Setälä & Marttunen & Pelkonen 2003; Karlsson & Pelkonen & Marttunen 2007; Helsingin kaupungin sosiaalivirasto 2007).

Tunnistamisen merkitys laajenee vuorovaikutuksen ja vastavuoroisuuden suuntaan, kun siihen liitetään ajatus *tunnustamisesta*. Tunnustaminen ei toteudu yksipuolisesti aikuisen, kasvattajan tai vertaisen toimintana, vaan keskeistä on vuorovaikutteisuus ja lapsen tai nuoren kokemus oikein tunnistetuksi tulemisesta (esim. Juvonen 2013; Väyrynen 2009). Ihmiset voivat kokea arvostusta ja hyväksyntää tullessaan ymmärretyiksi heitä aidosti luonnehtivien ominaisuuksien eikä automaattisten luokitusten kautta. On esimerkiksi eri asia tulla kohdatuksi isoveljenä tai hyvänä ystävänä liikuntavammaisen sijaan, huumorintajuisena ja nokkelana mieluummin kuin maahanmuuttajana tai kaveriporukansa jäsenenä eikä lähtökohtaisesti seksuaalivähemmistön edustajana. Tällöin on kysymys tunnustetuksi tulemisesta tavalla, jonka henkilö kokee oikeaksi ja joka ohittaa ulkokohtaiset ja kategoriset määrittelyt. (Ks. myös Thomas 2012; Törrönen 2012.)

Ihmisen aktiivinen pyrkimys tulla tunnustetuksi on *tunnistamisen teorioiden* (*theories of recognition*) lähtökohta³. Teoriat perustuvat hegeliläiseen ajatukseen yhteiskunnan erilaistumisen sekä ihmisten itsemääräämisoikeuden ja yksilöllisyyden korostumisen aikaansaamasta tunnustuksen tarpeesta perheen, kansalaisyhteiskunnan ja valtion tasoilla. Tunnetun teoreetikon Axel Honnethin mukaan yksilön identiteetti kehittyy jatkuvassa kamppailussa inhimillisestä arvostuksesta, jota on mahdollista

---

3 *Theories of recognition* -käsite on suomenkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käännetty muun muassa tunnustusteorioiksi (esim. Turtiainen 2015; Laitinen 2008), tunnustussuhdeteorioiksi (esim. Moisiio 2008; Niemi 2014) ja tunnustuksen teorioiksi (esim. Korkala 2014; Huttunen 2003). Tässä teoksessa puhumme tunnistamisen teorioista, jolloin tunnistaminen asettuu yläkäsitteeksi suhteessa tutustumiseen, tunnustamiseen ja tukemiseen (ks. analyttinen jaottelu s. 26). Myönteisen tunnistamisen teoreettisista lähtökohdista tarkemmin, ks. Häkli & Kallio 2014; Kallio 2014.

saada vain ihmisten keskinäisen arvonnannon kautta. Lähisuhteissa koettu emotionaalinen tuki ja hoiva, yksilön oikeuksien ja toimijuuden kunnioittaminen yhteiskunnan tasolla sekä yhteisöllistä osallisuutta vahvistava sosiaalinen arvostus kehittävät identiteetin muotoutumiselle välttämätöntä itseluottamusta, itsetuntoa ja itsearvostusta. (Honneth 1995; Fraser & Honneth 2003; Huttunen 2006.)

Tunnistamisen teorioiden mukaan yksilö määrittelee itsensä aina joko yhteisymmärryksessä hänelle tärkeiden ihmisten ja yhteisöjen kanssa tai ristiriitaisissa suhteissa näihin. Kamppailut arvostuksesta ovat luonteeltaan dialogisia ja dynaamisia, eli kyse on jatkuvasta neuvotteluprosessista sen välillä, millaisena haluan tulla ymmärretyksi ja miten muut minut näkevät (Taylor 1992, 33–34; Honneth 2012). ”Merkityksellisten toisten” antama palaute ja suhtautuminen muokkaavat syvästi yksilön itseymmärrystä. Tunnustamisen merkityksellisyys määrittyy näin kulloisessakin vuorovaikutustilanteessa läsnä olevien ihmisten arvosta toisilleen. Nuorelle esimerkiksi ystävän tai ikätoverin käsitys hänestä voi olla merkityksellisempi kuin tietyn tärkeän aikuisen suhtautuminen – tai päinvastoin (vrt. Ikäheimo 2003). Tunnistamisen dynamiikat eivät siten ole yleistettäviä, vaan niiden tunteminen edellyttää kontekstuaalista ymmärrystä.

Tunnistamisen politiikoista kirjoittaneen yhteiskuntafilosofi Charles Taylorin (1992) mukaan vastavuoroinen tunnistaminen on yhteisöjä koossapitävä voima, johon sisältyy perustavanlaatuisen eettinen ymmärrys ihmisarvosta ja yhteisöllisyyden merkityksestä. Taylorin (1992, 64) sanoin erilaisuuden hyväksyminen ei riitä: tarvitaan erilaisuuden arvostamista. Hänelle tunnistamisessa on kyse ”erojen politiikan” toteuttamisesta eli tunnustuksen antamisesta sellaiselle, mikä ei ole yleisesti jaettua vaan jokaisen omaa.

Sokeutuminen ihmisten luontaiselle erilaisuudelle tuottaa normitettua yhdenmukaisuuden painetta ja edistää yhteiskuntien ja yhteisöjen syrjäyttäviä prosesseja (Taylor 1992; ks. myös Laitinen 2009). Näkemys on linjassa politiikan filosofi Hannah Arendtin (1958, 8) ajattelun kanssa, jonka mukaan demokraattisen elämän kulmakiviä ovat ihmisten yhdenvertaisuus ja ainutkertaisuus. Toteamalla ”olemme kaikki ihmisinä samanlaisia siinä mielessä, että yksilöinä olemme kaikki erilaisia”⁴ Arendt

---

4 ”[W]e are all the same, that is, human, in such a way that nobody is ever the same as anyone else who lived, lives, or will live” (Arendt 1958, 8).

tiivistää tunnistamisen teorioiden perusidean. Arendtilaisittain inhimillisen ainutkertaisuuden ja yleisen yhdenvertaisuuden tunnustaminen tapahtuu kunnioittamalla kutakin hänelle mielekkäällä tavalla. Nämä yhdessä elämisen periaatteet mahdollistavat demokraattisen yhteiskunnan, jonka korkein arvo on vapaus (Arendt 1958).

Tieteellisessä keskustelussa ihmisten arvokkuutta ja yhdenvertaisuutta on käsitelty lähinnä kulttuuristen identiteettien kuten sukupuolen, rodun, etnisyyden, seksuaalisuuden tai vammaisuuden näkökulmista (esim. Julkunen 2009; Noble 2009). Tunnistamisen dynamiikat eivät kuitenkaan liity vain marginaalisuuteen ja siitä koituviin syrjintätilanteisiin, vaan ovat läsnä kaikessa sosiaalisessa kanssakäymisessä (Bingham 2001). Omissa tutkimuksissamme olemmekin keskittyneet ”tavallisten lasten tavalliseen arkeen” päästäksemme kiinni jokapäiväisiin pienimuotoisiin tunnistamisen prosesseihin. Keskustelemalla tutkimustemme empiirisistä tuloksista ammatillisten asiantuntijoiden kanssa olemme päätyneet näkemykseen, jonka mukaan hyvinvoinnin edistämisessä on keskeistä lasten ja nuorten kohtaaminen heidän kokemistaan merkityksistä käsin, olivatpa ne millaisia hyvänsä ja liittyivätpä ne mihin elämänalueisiin tahansa.

Asiantuntijoiden kanssa käymisämme yhteisissä keskusteluissa myönteisen tunnistamisen normatiiviseksi lähtökohdaksi on tunnistamisen teorioihin nojaten muotoutunut jokaisen ihmisen oikeus tulla ymmärretyksi tavalla, joka on yhteensopiva hänen rakentavan itsekäsityksensä kanssa. Tällä tavoin tunnistetuksi tuleminen vahvistaa itsetuntoa, itsekunnioitusta ja itsearvostusta sekä ehkäisee eriarvoisuuden, epäoikeudenmukaisuuden, nöyryytyksen ja arvottomuuden kokemuksia (vrt. Honneth 1995; Houston & Dolan 2008). Myönteinen tunnistaminen voi sekä edistää niiden lasten ja nuorten hyvinvointia, joilla ei ole havaittu erityisiä vaikeuksia, että vahvistaa selviytymisen edellytyksiä niiden tapauksessa, joille elämä on tavanomaista haastavampaa.

Myönteinen tunnistaminen käytäntönä

Mut se ei oo ihan niin yksioikonen et mitä tunnistetaan sit myönteisesti, koska se vaikuttaa kuka siinä on ja onks se toiselle, onks sillä palautteella tai sillä tunnistamisella mikä merkitys. Toisille sillä on ihan, se on

niinku avain, avainjuttu – se avaa jotain ihan uutta. Ja toisilla se menee ohi, koska se ei kosketa jotain niille merkityksellistä.

(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Ja sit ku me päästään siihen myönteiseen, koko sen ilmapiirin muuttamiseen, niin sit me aletaan oleen siel. Et voidaan puhua et se yhteisö alkaa voida ja se rupee oikeesti, siel rupeis tapahtuun myönteistä tunnistamista kaikessa arkipäivän tekemisessä.

(Lapsi- ja nuorisotalon asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Lapset ja nuoret hakevat, tarvitsevat ja ansaitsevat ihmisarvonsa tunnistamista siinä missä muutkin ihmiset (Bingham 2001). Arvostaminen ja kunnioittaminen ajatuksen tasolla ei kuitenkaan riitä. On löydettävä ne sanat, eleet ja teot, joiden kautta kukin lapsi ja nuori voi kokea itsensä arvokkaaksi omana itsenään ja osana niitä yhteisöjä ja ympäristöjä, joissa hän elää arkeaan (vrt. Sennett 2004, 205). Tunnistamista kasvatuksen ja koulutuksen kontekstissa tarkastellut Charles Bingham (2001) korostaakin, että tunnistaminen on paitsi filosofinen myös käytännölliseen toimintaan viittaava käsite: ihmiset elävät sosiaalisissa suhteissa, joissa he tulevat toistuvasti tunnistetuiksi joko identiteetilleen suotuisalla tai sitä hajottavalla tavalla (mt., 11).

Charles Taylor (1992) kutsuu tunnistamisen käytännöllistä mekaniikkaa *oikein ja väärin tunnistamiseksi*. Oikeaan osuvassa tunnistamisessa (*recognition*) ihminen tulee kohdatuksi sellaisena kuin hän kokee olevansa ja haluaa tulla ymmärretyksi. Väärin tunnistettu ihminen puolestaan jää vaille huomioiduksi tulemisen kokemusta (*nonrecognition*) tai tulee kohdatuksi tavalla, joka ei vastaa hänen käsitystään itsestään tai siitä, miten hän haluaa tulla ymmärretyksi (*misrecognition*). Väärin tunnistamista tapahtuu esimerkiksi silloin, kun asiantuntevaa oman ammattiryhmänsä edustajaa kohdellaan ensisijaisesti ”naisena”, kun koululainen nähdään ”lapsena” hänen pyrkivänsä vaikuttamaan luokkatilan käyttöön tai kun lemmikin hankkimista suunnittelevaan jälkihuoltoon suhtaudutaan ”päihneidenkäyttäjänä”. Harhaanjohtava tai hajottava tunnistaminen voi

olla myös tahallista tunnustuksen kieltämistä (*disrecognition*⁵). Esimerkiksi homoseksuaalisen suuntautumisen tunnistamatta jättäminen tilanteessa, jossa kumpikin osapuoli on suuntautumisesta tietoinen, evää toiselta ihmiseltä mahdollisuuden elää sukupuolisuuttaan (ks. Korkala 2014). Tällaista *aktiivista kielteistä tunnistamista* voidaan pitää *aktiivisen myönteisen tunnistamisen* vastakohtana (vrt. Ikäheimo 2008; Metteri 2012; Turtiainen 2012).

Tapahtuuko tunnistaminen eri tilanteissa oikein vai väärin on jokaisen ihmisen tapauksessa erityinen kysymys, jota ei voi ratkaista tutustumatta häneen. Tunnistamisen tilanteissa ovat aina läsnä sekä erilaiset sosiaaliset luokitukset (esim. sukupuoli, etnisyys, ikä) että niistä riippumattomat persoonallisuuden piirteet ja henkilökohtaiset taipumukset (ujous, avarakatseisuus, vakaumuksellisuus, spontaanius). Tunnistaminen on myös kontekstuaalista, eli yhdessä tilanteessa tarvitaan toisenlaista näkökulmaa kuin toisessa. Vaikka naiseksi, lapseksi tai päihteidenkäyttäjäksi määrittelyminen ei ole sopivaa yhdessä hetkessä, nämä määrittelyt voivat olla käyttökelpoisia toisissa tilanteissa: treffeillä on soveliaista tulla kohdelluksi naisena, kotiaskareiden vaativuuden arvioinnissa on olennaista huomioida niiden toteuttajan ikä, ja ammatillisen avun saaminen saattaa edellyttää päihteidenkäyttäjän rooliin asettumista. Oikeaan osuva tunnistaminen ei siis voi toteutua mekaanisin perustein, pitäytymällä laeissa, säännöissä ja tiukasti ennalta määrättyissä toimintatavoissa. Se edellyttää tilannekohtaista herkkyyttä ja ymmärrystä (Taylor 1992).

Oikein tunnistaminen voi tapahtua intuitiivisesti osana arjen rutii-neja tai olla aktiivisen pyrkimyksen seuraus. Myönteisen tunnistamisen käsitteellä olemmekin halunneet korostaa sosiaalista tietoisuutta, tilannetajua ja molemminpuolista kunnioitusta, joka antaa arvoa lasten ja nuorten omaehtoiselle toimijuudelle ja tekee näkyväksi heidän luontaisten yhteisöjensä olemassa olevia resursseja. Tällaiset aktiiviset, toimijuutta ja myönteistä minäkuvaa vahvistavat tunnistamisen prosessit ovat mahdollisia sekä vertaisyhteisöissä että ylisukupolvisissa suhteissa. Keskeisiksi muodostuvat ne henkilökohtaiset vuorovaikutussuhteet, joita lapsi tai nuori itse pitää merkityksellisinä. Tyypillisimmillään nämä ovat lähisuhteita esimerkiksi lapsen ja vanhemman, luokanopettajan

---

5 *Disrecognition* eli aktiivinen kielteinen tunnistaminen on oma lisäyksemme Taylorin (1992) *recognition/nonrecognition/misrecognition*-jaotteluun.

ja oppilaan, nuoren ja nuoriso-ohjaajan tai ikätovereiden ja sisarusten kesken. Myönteinen tunnistaminen voi kuitenkin toteutua myös yksilön oikeuksien kunnioittamisena erilaisissa yhteiskunnallisesti määrittävissä suhteissa ja ympäristöissä. Tunnistetuksi voi tulla vaikkapa oppilaana koulussa, asiakkaana sosiaalitoimistossa, kansalaisena oikeuslaitoksessa ja nuorena työmarkkinoilla. Lisäksi oikein ja väärin tunnistamista tapahtuu laajemmassa mittakaavassa kollektiivisten käytäntöjen kautta. Tällaiset oikein ja väärin tunnistamiset ilmenevät julkisessa tilassa, mediassa ja esimerkiksi toistuvissa viranomaiskäytännöissä. (Honneth 1995; Turtiainen 2012.)

Myönteisen tunnistamisen kohteena voi olla mikä tahansa asia, joka on tärkeä lapsen tai nuoren käsitykselle itsestään. Se voi kohdistua yhtä hyvin osaamiseen ja voimavaroihin kuin vaikkapa huolenpidon tarpeeseen. Myönteisen tunnistamisen kohteita ja tapoja ei olekaan mielekästä yksilöidä, eritellä tai määritellä tarkkarajaisesti. Sen sijaan olemme tiivistäneet myönteisen tunnistamisen käytäntöjä ohjaavat yleiset periaatteet seuraaviin neljään näkökohtaan⁶:

1. Arkiympäristöissä toimiminen

Myönteistä tunnistamista on yksinkertaisinta toteuttaa siellä, missä lapset ja nuoret luonnostaan ovat: kodeissa, kouluissa, kaveriporukoissa, harrastusseuroissa, nettiyhteisöissä, nuorisotaloilla ja niin edelleen. Nämä ovat arkiympäristöjä, joissa oikeaan osuvaa tunnistamista, tunnistamatta jättämistä sekä väärin ja kielteisesti tunnistamista tapahtuu jatkuvasti. Se tekee niistä myös luontevia aktiivisen ja tietoisien myönteisen tunnistamisen paikkoja. Myönteinen tunnistaminen ei edellytä erillisiä toimintoja, toimitiloja, projekteja tai hankkeita.

2. Keskittyminen voimavaroihin

Kiinnostus, kunnioitus, tuki, huolenpito ja onnistumiset motivoivat paremmin kuin leimaava ja syyllistävä ongelmien osoittaminen. Myönteisesti tunnistamalla vältetään yksilöiden leimaamista ja vaikeuksien korostamista. Olennaista on yhtäältä havaita lapsille ja nuorille henkilökohtaisesti

---

6 Myönteisen tunnistamisen taustalla vaikuttavia periaatteellisia lähtökohtia on kuvattu perusteellisemmin artikkelissa Kallio ym. 2013.

tärkeitä asioita, ihmisiä ja toimintoja ja toisaalta korostaa niihin liittyviä voimavaroja ja onnistumisia. Tämä ei merkitse ongelmien ja vaikeuksien sivuuttamista vaan lasten ja nuorten tukemista arkiympäristöjensä aktiivisina jäseninä heikkouksineen ja vahvuuksineen. Voimavaroihin keskittyvä myönteinen tunnistaminen pyrkii tukemaan itsetuntoa ja yhteisöllistä toimijuutta sekä vahvistamaan yhteiskunnan aktiivista jäsenyyttä.

3. Yhteisöllisyys ja ennaltaehkäisy

Jokainen ihminen kaipaa ja ansaitsee tulla tunnistetuksi. Myönteisesti tunnistavissa yhteisöissä kaikki yhteisön jäsenet ovatkin sekä tunnistamisen kohteita että toteuttajia. Tämä pätee myös lapsiin ja nuoriin, jotka mielletään helposti aikuisten tuen, kontrollin, hyväksynnän ja arvioinnin kohteiksi. Yhteisöllisen toimijuuden korostaminen yksilökeskeisyyden sijaan on tärkeää erityisesti, kun tunnistamisen kautta tavoitellaan aktiivisen toimijuuden kehittymistä ja syrjäytymistä ehkäisevän yhteisöllisen kiinnittymisen laajamittaista tukemista.

4. Toimintakulttuuri

Institutionaalisissa arkiympäristöissä myönteinen tunnistaminen voi olla kaikkea toimintaa läpileikkaava periaate. Tämä koskee aikuisten ja lasten välisiä suhteita, lasten ja nuorten keskinäistä vuorovaikutusta sekä aikuisten toimintaa toistensa kanssa. Tavoiteltavaa on ”tunnistamisen kulttuurin” leviäminen yhteisössä siten, että lapset, nuoret ja aikuiset voimaantuvat yhä useammin tunnistamaan toisiaan myönteisesti. Tällöin sellaisillakin ominaisuuksilla, joita yleensä pitävät arvossa vain muut saman yhteisön jäsenet, on mahdollisuus tulla laajemmin huomatuiksi.

On selvää, ettei lasten ja nuorten ongelmia kyetä poistamaan tai niiden syntymistä estämään yksin myönteisen tunnistamisen periaattein. Nyt ja tulevaisuudessa on ihmisiä, jotka tarvitsevat pitkä- tai lyhyempikestoista erityistä yksilökohtaista tukea vaikeuksiensa voittamiseen ja elinympäristöjensä tuottamista haasteista selviämiseen. Ongelmien varhaisen havaitsemisen ja niihin reagoimisen ohella pidämme kuitenkin tärkeänä sellaisten toimintatapojen ja ajatusmallien esiin nostamista, jotka tukevat lasten ja nuorten hyvinvointia, kasvua ja kehitystä yleisesti ja laajamittaisesti. Tällaiset toimintatavat ovat monesti käyttökelpoisia myös reagoitaessa jo syntyneisiin ongelmiin tai riskitilanteisiin.

Myönteinen tunnistaminen ammattillisena toimintana

No kyllähän tää ajatusmalliltaan on tuttua meille kaikille, millä tavalla on tehny hommia nämä kaikki vuodet. Uus asia on se, että tarkoituksena on nyt poimia näkyväks niitä ja saadaan sille joku nimi. Se on hyvä asia, että ne saataisiin strategioihin ja kaiken maailman suunnitelmiin ja muihin sitten kanssa näkyväks. Kun varmasti tää on sitä miten haluttaisikin tehdä, että ihan pätevää toimintaa. Että aikaa tääkin vie kun nuokulla pelaa biljardii jonkun kanssa, juo kahviä, mut että semmosta tän työn pitääkin olla, että päästää edes alkuun sen nuoren kanssa, että saadaan se yhteys ensin.

(Nuorisotyön asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja
15.9.2014.)

Kuten olemme edellä kuvanneet, myönteisen tunnistamisen keskeisenä ajatuksena on arvokkuuden ja osallisuuden kokemusten vahvistaminen arkiympäristöjen käytännöllisenä toimintaperiaatteena. Tämä on erityisen tärkeää lasten ja nuorten tapauksessa, sillä väärin tunnistamisen seurauksena syntyviä arvottomuuden kokemuksia on pidetty haitallisimpina haavoittuvissa ja herkissä tilanteissa eläville sekä muista riippuvaisille tai heikosti valtaa omaaville ihmisille. Jos väärin tunnistamisen tilanteita – tai oikein tunnistamisen mahdollisuuksia – ei tiedosteta heidän arkiympäristöissään, jää lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukeminen helposti yksilökohtaisten korjaavien toimien varaan (vrt. Sipilä & Österbacka 2013, 65–66).

Monille ammattilaisille ihmisten erilaisuuden huomioivat ja ihmisarvoa yleisesti kunnioittavat toimintatavat ovat luonteva osa jokapäiväistä toimintaa lasten ja nuorten kanssa. Myönteinen tunnistaminen -työpajoihin osallistuneet asiantuntijat toivatkin esille useita tuttuja menetelmiä ja työtapoja, jotka voitaisiin helposti kirjata myönteisen tunnistamisen käsitteen alle. Voimaannuttava valokuvaus, Lapset puheeksi -keskustelu, itsetuntemuksen ja itsetunnon lisäämiseen tähtäävä neuropsykiatrinen Nepsy-valmennus, Pesäpuu ry:n toiminnalliset kortit sekä monet muut ratkaisukeskeiseen lähestymistapaan perustuvat menetelmät sisältävät myönteisen tunnistamisen elementtejä. Tässä kirjassa emme toista näitä tunnettuja menetelmiä, vaan haluamme antaa tilaa jokapäiväiselle toiminnalle, jossa myönteinen tunnistaminen

toteutuu lähes huomaamatta. Tarkoituksena on tehdä näkyväksi sitä osaavien ammattilaisten hiljaista työtä, joka erilaisissa arkisissa ympäristöissä auttaa lapsia ja nuoria voimaan hyvin, selviämään, viihtymään ja pärjäämään (vrt. Tenhunen 2008).

Myönteisten toimintatapojen ohella työpajoihimme osallistuneiden asiantuntijoiden oli helppo keksiä esimerkkejä myös sellaisista institutionaalisista käytännöistä, joissa lapset ja nuoret tulevat tunnistetuiksi harhaanjohtavalla tai kielteisellä tavalla. Tällaisia tilanteita tuntuu rakentuvan erityisesti, kun ”kemat eivät kohtaa” eli lapsi tai nuori näyttäytyy aikuiselle tavalla tai toisella ”hankalana tapauksena”. Keskusteluissamme kävikin selväksi lasten ja nuorten kyvykkyys haastaa heidän kanssaan työskenteleviä aikuisia omista rooleistaan ja asemistaan käsin – joskus tavoilla, jotka pönkittävät hierarkkisia rakenteita ja vahvistavat vastakkainasetteluja. Tällaisessa ilmapiirissä nuori voi tulkita aikuisen tarjoaman tuen ja välittämisen kielteisesti: utelemiseksi ja puuttumiseksi huolenpidon ja aidon kiinnostuksen sijaan (ks. Korkiamäki 2013). Myönteisen tunnistamisen toimintakulttuurin kannalta onkin tärkeää, että arkiympäristöjen jäsenet oppivat voimaannuttamaan toisiaan erilaisista toimija-asemista ja -rooleista käsin.

Institutionaalisissa ympäristöissä aikuiset kohtaavat lapsia ja nuoria eri alojen ammattilaisina ja ovat vastuussa heidän hyvinvoinnistaan, kehityksestään ja oppimisestaan. Erilaisuuden arvostaminen ja arkisen toimijuuden tukeminen on erityisen haastavaa tilanteissa, joissa tapahtuu kiellettyjä, ei-toivottuja tai haitallisia asioita. Ryhmän tai yksittäisen nuoren myönteinen tunnistaminen voi vaikuttaa ammattilaisesta mahdollomalta esimerkiksi tupakoimiseen, päihteisiin, kiusaamiseen tai syrjiviin asenteisiin liittyvissä tilanteissa. Tupakoiminen on kuitenkin vain yksittäinen asia nuoren elämässä ja syrjivät asenteet yksi yhteisöllisyyden piirre. Jos näiden ongelmien ohella kiinnitetään huomiota myös muihin seikkoihin, kuten vaikkapa eettisiin ruokailutottumuksiin ja lojaaliuteen kaverisuhteissa, voidaan nuoren kanssa päästä rakentamaan vuorovaikutukseen.

Myönteinen tunnistaminen ei merkitse rajoista ja arvoista vapaan kasvatuseriaatteen sisäistämistä, vaan nuoren oman kokemusmaailman ottamista tunnistamisen lähtökohdaksi. Sekä yksilöllistä että yhteisöllistä toimijuutta voidaan tukea valikoiden, jolloin myönteinen tunnistaminen ei edellytä kaiken toiminnan hyväksymistä. Kyse on *toimijan ja toiminnan* aktiivisesta erottamisesta tunnistamisen kohteina. Positiivisen huomion

kiinnittäminen vähämerkityksisiltäkin tuntuviin henkilökohtaisiin piirteisiin voi olla ratkaisevaa erityisesti silloin, kun lapsi tai nuori on tottunut saamaan osakseen jatkuvaan kielteistä huomiota.

Arjen ahtaudessa ja yleisen riskejä korostavan ilmapiirin vallitessa aktiivisen tunnistamisherkkyyden ja myönteisen asenteen ylläpitäminen ei ole aina helppoa. Jos työtä ohjaavat dokumentit ja kirjoittamattomat säännöt lisäksi painottavat ongelmien löytämistä ja niihin puuttumista, voi myönteisen tunnistamisen aktiivinen toteuttaminen olla haastavaa. Työpajoihimme osallistuneet ammattilaiset kertoivat, ettei myönteistä, osallistavaa ja kunnioittavaa lähestymistapaa aina arvosteta käytännön työyhteisöissä tai niitä ohjaavassa hallinnossa. Kuulemista ja huomioimista, sanattomia välittämisen ilmaisuja, luottamuksellisia keskusteluja tai sitoutunutta auttamista nuorelle tärkeässä asiassa ei pidetä aktiivisina syrjäytymistä ehkäisevinä tekoina samalla tavalla kuin kasvatuskeskustelun järjestämistä, nuoren ohjaamista terapiaan tai henkilökohtaisen opetussuunnitelman laatimista. Siksi näiden ”ei-tekojen” seurauksia ei myöskään noteerata samaan tapaan kuin näkyvämmän puuttumisen tuloksia. Tällöin sekä nuoren että aikuisen aktiivinen toimijuus jää vaille tunnustusta.

Vaikka myönteinen tunnistaminen saattaa vaikuttaa itsestään selvältä osalta pätevien ammattilaisten toimintaa, se ansaitsee erityistä huomiota tullakseen ”myönteisesti tunnistetuksi” ammatillisena käytäntönä. Näkökulman tiedostamisen, arvostamisen ja sanallistamisen kautta on mahdollista rakentaa aktiiviseen myönteiseen tunnistamiseen perustuvaa hyvinvoinnin edistämisen toimintakulttuuria lapsuuden ja nuoruuden institutionaalisiin arkiympäristöihin.

Myönteinen tunnistaminen: tutustumista, tunnustamista, tukemista

Nuorisotyön asiantuntija: Niin ja siitähän me oltiin yksimielisiä että se ei voi olla, tää ei voi olla siis semmosta teennäistä positiivisuutta, että sehän ei mee läpi kuitenkaan lapsille eikä nuorille, en tiedä meneekö aikuisillekaan välttämättä. Mutta et se pitää sit olla sillä tavalla todenperästä ja rehellistä.

Nuorisotoimen asiantuntija: *Koska se on taas sit et se vie väärään suuntaan.*

Nuorisoalan opiskelija: *Niin ja etenkin se et jos sä kohtaat nuoren se on hirveen vaikee kehuu sitä oikeesti, jos ei oo oikeita asioita, jos et sä tunne sitä. Ja sit ne asiat on sitä et sä kysyt silt nuorelta asioita ja kysyt sen mielipiteitä ja mitä se ajattelee. Ei nyt suoraan, et mitkä sun vahvuudet on. Mut jos sielt tulee et se tykkää pelata tai tykkää tehdä kavereitten kaa jotain, kysyy vaan yksityiskohtasemmin et mikä siin on. Sillon niit tilanteitakin pystyy tulla, että sä voit sen kanssa mennä myönteisesti eteenpäin.*

(Myönteinen tunnistaminen -työpaja 15.9.2014.)

Ammatillinen ja inhimillinen valppaus sekä ymmärrys arjen tilanteista auttavat ymmärtämään, millaista tunnistamista kukin lapsi tai nuori erilaisine ominaisuuksineen, tarpeineen ja tilanteineen kulloinkin tarvitsee ja ansaitsee. Rutiininomaiset huomionosoitukset ja tyhjätkin keuhut toimivat harvoin, kuten asiantuntijamme yllä olevassa keskustelussa toteavat – nuoret jos ketkä ovat herkkiä aistimaan palautteen aitouden. Tilanteeseen ja persoonaan sopivat sanat ja teot, hienovarainen ymmärrys ja sen mukainen reagointi, kärsivällinen tutustuminen tai nopea tilannekohtainen toiminta voivat sen sijaan tuottaa tulosta pitkälläkin aikavälillä. Siitä kertovat monet tämän kirjan asiantuntijapuheenvuoroista. Puheenvuorot ja tutkimusartikkeleihin sisällytetyt tekstiotteet tarjoavat esimerkkejä sekä oikeaan osuvista tunnistamisen prosesseista että kuvauksia tilanteista, joissa nuoret ovat kokeneet tai aikuiset havainneet virheellistä, epäoikeudenmukaista ja harhaanjohtavaa tunnistamista ja tunnistamattomuutta.

Kirjan artikkelit ja asiantuntijapuheenvuorot käsittelevät myönteistä tunnistamista eri näkökulmista ja liittyen erilaisiin lasten ja nuorten kanssa toimimisen tilanteisiin. Kukin teksteistä käsittelee erityisesti yhtä myönteisen tunnistamisen ulottuvuutta: *tutustumista, tunnustamista* tai *tukemista*. Jaoteltu tuo esiin ennen kaikkea sen, miten myönteisen tunnistamisen periaatteet voivat toteutua eri tavoin vaihtelevissa lasten ja nuorten kanssa toimimisen tilanteissa, ympäristöissä ja yhteistyöprosessin vaiheissa. Lisäksi se tekee näkyväksi prosessinomaisuutta: myönteinen tunnistaminen edellyttää lasten ja nuorten arkiympäristöjen tuntemista heidän näkökulmistaan, heidän erityisyytensä tunnustamista siten kuin he haluavat tulla ymmärretyiksi sekä tuen tarjoamista arkiyhteisöjen jäsenenä toimimiseen. Vaikka yleisenä

sosiaalisena dynamiikkana tunnistaminen toimii intuitiivisesti, aktiivisena ammatillisena käytäntönä se ei voi olla hakuammuntaa.

On kuitenkin tärkeää huomata, että myönteisen tunnistamisen jakaminen tutustumiseen, tunnustamiseen ja tukemiseen on analyttinen ja myös kirjamme rakenteeseen liittyvä ratkaisu. Käytännössä nämä ulottuvuudet limittyvät toisiinsa, eikä niiden erottelu ole yksiselitteistä. Tämä näkyy hyvin asiantuntijapuheenvuoroissa, jotka eivät käsittele yksioikoisesti vain yhtä myönteisen tunnistamisen ulottuvuutta. Vaikka monet myönteisen tunnistamisen prosessit etenevät vaiheittain tutustumisesta tunnustamiseen ja tukemiseen, usein kaikki kolme elementtiä ovat läsnä myös samanaikaisesti. Joskus taas tunnustaminen voi johtaa perusteellisempaan tutustumiseen tai konkreettinen tukeminen olla osa tunnustuksen osoittamista. Jaottelun tarkoitus ei siis ole lukita puheenvuoroissa kuvattuja toimintatapoja annetun otsikon alle, vaan pikemminkin ohjata lukijaa havaitsemaan kustakin puheenvuorosta tietty myönteisen tunnistamisen ulottuvuus.

Kirjan seuraava osio käsittelee *tutustumista* myönteisen tunnistamisen lähtökohtana. Kuten muutkin osiot, se koostuu empiiriseen tutkimukseen perustuvasta artikkelista, kolmesta tutustumista käytännön tasolla avaavasta asiantuntijapuheenvuorosta sekä tutustumisulottuvuuden kiteyttävästä loppuluvusta. **Elina Stenvall, Riikka Korkiamäki** ja **Kirsi Pauliina Kallio** johdattelevat aiheeseen tutkimusartikkelilla, jossa pohditaan tutkimusaineiston keruuprosessia avoimen ja lapsilähtöisen lapsiin ja nuoriin tutustumisen näkökulmasta. Artikkelin yksinkertainen sanoma on, että koska nuoret ovat keskenään erilaisia, heidän mieltymyksiinsä, elämäntilanteisiinsa ja kiinnostuksen kohteisiinsa tutustuminen on tärkeää. Myös osion asiantuntijakirjoittajat pohtivat teksteissään tutustumisen merkitystä osana myönteisen tunnistamisen prosesseja. Helsingin nuorisosiainkeskuksen Hyvä vapaa-aika -hankkeen tutkija **Anna Anttila** kuvaa hankkeen puitteissa syntynyttä oivallusta nuorten omien kiinnostuksen kohteiden selvittämisen ja niiden arvostamisen tärkeydestä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijänä Helsingissä toimiva **Jari Kujala** puolestaan kirjoittaa luontoelementtien hyödyntämisestä kaikkein haastavimmiksi luokiteltujen nuorten kyvykkyyksien havaitsemisessa ja heidän voimaantumisen lähtökohtana. Mikkelissä nuorisotyön toimipiste Olkkarissa päihdetyön ohjaajana työskennelleen **Anne Kohvakan** tapauskuvaus nostaa eksplisiittisesti esiin sen, ettei nuoriin tutustuminen ole aina helppoa. Työntekijän sinnikkyys ja kärsivällisyys voivat kuitenkin avata ovia nuorten toisiin

näkemiselle ja sitä kautta myönteisille tunnustamisen ja tukemisen prosesseille. Loppuluvussa kokoamme yhteen, miten tutustuminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena ilmenee osion artikkeleissa.

Seuraavan *tunnustamiseen* keskittyvän osion aloittaa **Kirsi Pauliina Kallion** tutkimusartikkeli, joka käsittelee tunnistamisen dynamiikkaa ylisukupolvisissa suhteissa. Tunnustamista tarkastellaan arkisissa tilanteissa tapahtuvana toimintana, jossa lapsille ja nuorille tärkeitä asioita ja niihin mahdollisesti liittyviä ongelmia käsitellään myönteisesti heidän kokemusmaailmaansa perustuen. Artikkelissa kuvataan huolenpitosuhteissa intuitiivisesti toteutuvaa ylisukupolvisen tunnistamisen dynamiikkaa sekä institutionaalisten kehysten merkitystä lasten ja aikuisten tunnistussuhteille erityisesti koulussa. Tutkimusartikkelia seuraavat asiantuntijapuheenvuorot jatkavat ylisukupolvisen tunnistamisen käsittelyä nuorisotyön ja osallisuustoiminnan näkökulmista. Suunnittelija **Kirsi Autio** Helsingin nuorisoasiainkeskuksesta kysyy ensin, mitä nuorten voimavarojen ja henkilökohtaisten tavoitteiden tunnistaminen merkitsee nuorisotyöntekijän ammatilliselle työotteelle ja valta-asemalle. Ahjolan Setlementin vastaavan nuorisotyöntekijän **Niina Laitisen** kokemukset tyttöjen ja maahanmuuttajanuorten parissa työskentelystä Tyttöjen Talolla sekä nuorisokahvila Uniikissa puolestaan kertovat, miten tärkeää nuorelle on arvostuksen saaminen yksilönä ja omana persoonanaan, ei sukupuolensa tai kulttuurinsa yksiselitteisenä edustajana. Osion viimeinen asiantuntija-artikkeli on nuorten osallisuus- ja vaikuttamistoiminnan parissa Tampereen nuorisopalveluissa työskentelevän nuoriso-ohjaaja **Miia Nivalan** tapauskuvaus, joka paljastaa, kuinka piilossa olevien voimavarojen tunnistaminen voi vahvistaa itsetuntoa ja luottamusta ja kantaa siten nuorta elämässä pitkälle eteenpäin. Osion päättää tunnistamisen ulottuvuutta kiteyttävä loppuluku.

Kirjan neljäs osio keskittyy myönteiseen tunnistamiseen aktiivisen *tukemisen* näkökulmasta. Se alkaa **Riikka Korkiamäen** tutkimusartikkelilla, jossa tarkastellaan aikuisten roolia nuorten toimijuuden tukijoina tai sivuuttajina. Artikkelit osoittaa, kuinka hyvinkin hienovarainen toiminta ja joskus myös toimimatta jättäminen tuottavat nuorille heidän toimijuuttaan myönteisesti tunnistavaa tilaa, millä on merkitystä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmista. Osion asiantuntijakirjoittajat jatkavat tukemisen keinojen ja mahdollisuuksien pohtimista omista ammatillisista arkiympäristöistään

käsin. Mikkelissä toteutetun Tajua mut! -hankkeen kenttäpäällikkönä toimineen **Heikki Kantosen** mielestä myönteinen tunnistaminen on nuoren rinnalla kulkemista ja ”nuoren fanittamista” niin menestyksen kuin epäonnistumisenkin hetkinä. Luokanopettaja **Joanna Ahlman** Tampereelta puolestaan pohtii koulumaailman rajoja ja mahdollisuuksia sekä opettajan roolia lasten kokonaisvaltaisen tukemisen näkökulmasta. Hyvä vapaa-aika -hankkeen projektipäällikkönä Helsingin nuorisotoimissa toimivan **Eeva Ahteen** puheenvuoro nuoren kiinnostuksen kohteista lähtevästä harrastustoiminnan tukemisesta on esimerkki myönteisen tunnistamisen tilanteisuudesta, hienovaraisuudesta ja paikoin myös näkymättömyydestä. Osion loppuluvussa tiivistetään lyhyesti tukemisulottuvuus osana myönteisen tunnistamisen kokonaisuutta.

Kirjan viimeisessä osiossa siirrytään lasten, nuorten ja aikuisten välisen vuorovaikutuksen problematiikasta arvioimaan myönteisen tunnistamisen haasteita ja mahdollisuuksia hallinnon ja politiikan näkökulmista. Näkökulmalaajennuksen tarkoituksena on tunnistaa ammatillisen toiminnan ja siten myös myönteisen tunnistamisen poliittis-hallinnolliset reunaehdot ja reflektoida kriittisesti myönteisen tunnistamisen näkökulmaa, sen toteutettavuutta ja potentiaalia. Osion artikkeleissa ehdotetaan, mitä annettavaa myönteisen tunnistamisen kaltaisella toimintaperiaatteella voisi olla hyvinvoinnin edistämiseksi laajassa mittakaavassa. **Pia Bäcklund** ja **Petri Virtanen** pohtivat ensin tutkimusartikkelissaan julkishallinnollisten rationaliteettien yhteismitallisuutta suhteessa myönteisen tunnistamisen ideologiaan: millaisiksi muodostuvat aikuisten ja ammattilaisten roolit ja vastuut tilanteessa, jossa julkishallintoa ohjaavat toimintapolitiikat eivät yksiselitteisesti tue lasten ja nuorten arvostavaa kohtaamista tai yksilöllistä tunnistamista? Sen jälkeen dosentti **Lasse Siurala** arvioi asiantuntijapuheenvuorossaan myönteisen tunnistamisen näkökulmaa osana suomalaisen nuorisotyön ja nuorisopolitiikan kokonaisuutta kooten samalla yhteen kirjan akateemisia ja käytännöllisiä teemoja.

Kirjan laatimiseen ovat osallistuneet kaikki Tampereen yliopiston Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmän (SPARG) tutkijat, jotka ovat työskennelleet Suomen Akatemian SKIDI-KIDS-tutkimusohjelman hankkeissa. Hankkeisiin kanssatutkijoina osallistuneista asiantuntijoista on kirjoittajina mukana vain murto-osa. Kirjaan poimimiemme asiantuntijaotteiden ja myönteistä tunnistamista koskevan uuden ymmärryksen kautta kaikki tutkimustyöhön osallistuneet tahot ovat kuitenkin

mukana teoksessa. Me toimittajat haluamme kiittää kaikkia mukana olleita antoisasta yhteistyöstä, jonka tuloksilla on sekä tieteellistä että käytännöllistä vaikuttavuutta. Toivomme tämän kirjan olevan alkusysäys myönteisen tunnistamisen näkökulman sisällyttämiseksi suomalaiseen lapsi- ja nuorisopoliittiseen päätöksentekoon, suunnitteluun ja hallintoon sekä eri alojen ammatilliseen toimintaan ja koulutukseen.

Lähteet

- Aalto-Setälä, Terhi & Marttunen, Mauri & Pelkonen, Mirjami (2003) *Nuorten päihdehäiriöiden varhainen tunnistaminen. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville aikuisille*. Helsinki: Kansanterveyslaitos, mielenterveyden ja alkoholitutkimuksen osasto.
- Alasuutari, Maarit (2010) *Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa*. Tampere: Vastapaino.
- Arendt, Hannah (1958) *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bingham, Charles (2001) *Schools of Recognition. Identity Politics and Classroom Practices*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (toim.) (2006) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Fraser, Nancy & Honneth, Axel (2003) *Redistribution or Recognition? A Political-Philosophical Exchange*. London & New York: Verso.
- Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Marit (toim.) (2011) *Child Protection Systems: International Trends and Orientations. International Policy Exchange*. Oxford: Oxford University Press.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret huolen ja puuttumisen politiikassa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 87. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Harrikari, Timo & Hoikkala, Susanna (2008) Nuorten hyvinvointipolitiikka – pahoinvointiin puuttumista ja riskien hallinnointia? Teoksessa Minna Autio & Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) *Polarisoituva nuoruus? Nuorten elinolot -vuosikirja 2008*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasian neuvottelukunta & Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus Stakes, 150–160.

- Helsingin kaupungin sosiaalivirasto (2007) *Lapsen hyvän kasvun ja kehityksen riskitekijöiden ja suojaavien tekijöiden tunnistaminen*. http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/6e0cb1804a1563bd951ff5b546fc4d01/opas_risu_07.pdf?MOD=AJPERES (Viitattu 9.6.2015.)
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2007) *Mikä tekee nuorisotyöstä monikulttuurisen? Kokemuksia, käytäntöjä ja haasteita 10 suurimmassa kunnassa*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston verkkojulkaisuja 16. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/kymppikerho.pdf> (Viitattu 9.6.2015.)
- Honneth, Axel (1995) *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Honneth, Axel (2012) *The I in We: Studies in the Theory of Recognition*. Cambridge: Polity Press.
- Houston, Stan & Dolan, Pat (2008) Conceptualising Child and Family Support: The Contribution of Honneth's Critical Theory of Recognition. *Children and Society* 22, 458–469.
- Huolen vyöhykkeet*. THL. http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tyon_tueksi/varhainen-avoin-yhteistoiminta/huolen-puheeksi-ottaminen/huolen-vyohykkeet (Viitattu 9.6.2015.)
- Huttunen, Rauno (2003) *Kommunikatiivinen opettaminen*. Jyväskylä: SoPhi.
- Huttunen, Rauno (2006) Radikaali kasvatustieteellinen tutkimus ja epäoikeudenmukaisuus. *Kasvatus* 37 (1), 26–33.
- Häkli, Jouni & Kallio, Kirsi Pauliina (2014) Subject, action and polis: theorizing political agency. *Progress in Human Geography* 38 (2), 181–200.
- Ikäheimo, Heikki (2003) *Tunnustus, subjektiviteetti ja inhimillinen elämänmuoto. Tutkimuksia Hegelistä ja persoonien välisestä tunnustussuhteista*. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 220. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Ikäheimo, Heikki (2008) Sosiaalisuus ja epäsosiaalisuus sosiaalityössä. Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) *Sosiaalialan normatiivinen perusta*. Helsinki: Gaudeamus, 13–33.
- Julkunen, Raija (2009) *Sosiaalialan tunnustamisen suhteet ja tunnustusvajeet*. Luentomoniste. Itä-Suomen sosiaalityön päivät 2009.
- Juvonen, Tarja (2013) Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 327–356.

- Kaikki käy koulua – koulupudokkuuden ja syrjäytymisen ehkäisyhanke.* Hanke-suunnitelma 2015. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus & Helsingin kaupungin opetusvirasto & Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2006) *Lasten poliittisuus ja lapsuuden synty. Keho lapsuuden rajankäynnin tilana.* Acta Universitatis Tamperensis 1193. Tampere: Tampere University Press.
- Kallio, Kirsi Pauliina (2014) Intergenerational recognition as political practice. Teoksessa Robert Vanderbeck & Nancy Worth (eds.) *Intergenerational Space.* London: Routledge, 139–154.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Stenvall, Elina & Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni (2013) Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen.* Helsinki: Gaudeamus, 69–87.
- Karlsson, Linnea & Pelkonen, Mirjami & Marttunen, Mauri (2007) *Nuorten itsetuhokäyttytymisen tunnistaminen ja arviointi. Tietoa nuorten kanssa työskenteleville.* Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B 8/2007. Helsinki: Kansanterveyslaitos.
- Kekkonen, Marjatta & Känkänen, Päivi & Muranen, Päivi & Wrede-Jäntti, Matilda (2014) Johdanto. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisin sanoen – Nuorten elinolot 2014 -vuosikirja.* Helsinki: THL & Nuorisotutkimusseura & Valtion nuorisoasiain neuvottelukeskus, 7–16.
- Korkala, Mirja (2014) *Tunnustuksen saaminen perheen sisäisessä adoptiossa – sateenkaariperheiden kokemuksia perheen sisäisestä adoptiosta.* Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaisuhteissa.* Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisu ja 137. Tampere: Tampere University Press & Nuorisotutkimusseura.
- Kumpula, Heli (2008) Riskien tiedostaminen ja niistä kieltäytyminen nuorelle tärkeitä taitoja. *Kansanterveys* 2008 (7), 20–21.
- Laitinen, Arto (2008) Joseph Raz ja hyvinvoinnin olottuvuudet. Teoksessa Petteri Niemi & Tuija Kotiranta (toim.) *Sosiaalialan normatiivinen perusta.* Helsinki: Gaudeamus, 34–70.
- Laitinen, Arto (2009) *Itseään tulkitseva eläin. Charles Taylor ja filosofinen ihmistutkimus.* Helsinki: Gaudeamus.
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015.* <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKMO6.pdf> (Viitattu 9.6.2015.)

- Metteri, Anna (2012) *Hyvinvointivaltion lupaukset, kohtuuttomat tapaukset ja sosiaalityö*. Acta Universitatis Tamperensis 1778. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Metteri, Anna & Hotari, Kaisa-Elina (2011) Eettinen kuormittuminen ja toimintaympäristö nuorten palveluissa. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Moisio, Olli-Pekka (2008) Saatteeksi. Teoksessa Olli-Pekka Moisio (toim.) *Kätettyjä hahmoja. Kirjoituksia Theodor W. Adornosta*. Helsinki: Minerva Kustannus / SoPhi, 7–8.
- Muukkonen, Tiina & Nevanen, Saira & Ohisalo, Maria & Turunen, Saija (2014) Yksikin aikuinen riittää – nuoren sosiaalinen vahvistaminen ja voimaantuminen Luotsi-toiminnassa. *Nuorisotutkimus* 32 (3), 17–31.
- Mäkinen, Leena (2006) *Kohti päihteetöntä elämää – tutkimus huumeiden käytön lopettamisesta ja kuntoutumisesta*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Niemi, Petteri (2014) *Välittäminen tunnustussuhteiden näkökulmasta*. Aikuis-sosiaalityön päivät, Jyväskylä 8.1.2014. <http://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2014/01/V%C3%A4litt%C3%A4minen-tunnustussuhdeteorian-n%C3%A4k%C3%B6kulmasta.pdf> (Viitattu 18.8.2015.)
- Niemi, Petteri & Kotiranta, Tuija (toim.) (2008) *Sosiaalialan normatiivinen perusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Noble, Greg (2009) "Countless acts of recognition": Young men, ethnicity and the messiness of identities in everyday life. *Social and Cultural Geography* 10 (8), 875–891.
- Nettiturvakoti. Riko hiljaisuus ja ole osa muutosta*. Ensi- ja turvakotien liitto ry. https://www.turvakoti.net/site/?lan=1&page_id=15 (Viitattu 9.6.2015.)
- Olkari-hanke (2015) *Loppuraportti 1.1.2011–31.1.2015*. Mikkeli: Kohtaamispaikka Olkkari.
- Parton, Nigel (2006) *Safeguarding Childhood. Early Intervention and Surveillance in a Late Modern Society*. London: Palgrave Macmillan.
- Poikolainen, Jaana (2014) Lasten positiivisen hyvinvoinnin tutkimus – metodologisia huomioita. *Nuorisotutkimus* 32 (2), 3–22.
- Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina (toim.) (2009) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtamisista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

- Satka, Mirja (2009) Varhainen puuttuminen, moraalinen käänne ja sosiaalisen asiantuntijat. *Yhteiskuntapolitiikka* 74 (1), 17–32.
- Satka, Mirja (2011) Varhainen puuttuminen lasten ja nuorten riskien hallinnomisenä. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino, 61–94.
- Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.) (2011) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Sipilä, Jorma & Österbacka, Eva (2013) *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 11/2013. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Sennett, Richard (2004) *Kunnioitus eriarvoisuuden maailmassa*. Suomentanut Kaisa Koskinen. Tampere: Vastapaino.
- Taylor, Charles (1992) *Multiculturalism and the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press.
- Tenhunen, Anu (2008) Hiljaisen tuen tekoja – Kertomuksia luokanopettajien keinoista mahdollistaa ryhmään kuulumista. *Aikuiskasvatus* 4/2008, 288–297.
- Thomas, Nigel (2012) Love, rights and solidarity: Studying children’s participation using Honneth’s theory of recognition. *Childhood* 19 (4), 453–466.
- Tuomainen, Raimo & Myllykangas, Markku & Elo, Jyrki & Ryytänen, Olli-Pekka (1999) *Medikalisaatio – aikamme sairaus*. Tampere: Vastapaino.
- Turtiainen, Kati (2012) *Possibilities of trust and recognition between refugees and authorities—Resettlement as part of durable solutions to forced migration*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 451. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Turtiainen, Kati (2015) *Johdanto Axel Honnethin tunnustusteoriaan*. XVII Valtakunnalliset sosiaalityön tutkimuksen päivät, Turku 12.–13.2.2015. Julkaisuaton puheenvuoro.
- Törrönen, Maritta (2000) Lapset arjen subjekteina. Refleksiivisen etnografian mahdollisuudet. Teoksessa Synnöve Karvinen & Tarja Pösö & Mirja Satka (toim.) *Sosiaalityön tutkimus*. Jyväskylä: SoPhi, 146–167.
- Törrönen, Maritta (2012) Sosiaalityö ja arkinen hyvinvointi. Vastavuoroisuuden dialektiikka. *Janus* 20 (2), 182–191.
- Ulvinen, Veli-Matti (2012) Näkemätön nuori. Pääkirjoitus. *Nuorisotutkimus* 30 (2), 1–4.

- VAMOS-palvelukokonaisuus. www.vamosnuoret.fi (Viitattu 9.6.2015.)
- Väyrynen, Sanna (2009) Nuorten kokemuksia huumeiden käyttöön puuttumisesta. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 107–123.
- Väyrynen, Sanna & Lindh, Jarmo (2013) Yhteistoimijuuden rajakohteet päihde- ja mielenterveyskuntoutuksessa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 405–426.
- Yhdessä elämään -kasvatusyhteistyömalli*. http://www.yhdessaelamaan.fi/?page_id=20 (Viitattu 26.1.2015.)

II Tutustuminen

Kuraattori yrittää ihmisestä jota se ei ollenkaan tunne löytää jonkun, no säähän oot hyvä matikassa. Tai joku muu. Tai sullahan on mukava perhe. Jos se tuntuu et se ei oo niin sille nuorelle, tai se on sille ihan turha asia, niin ei se toimi sillon. Sen on oltava se tutustuminen ensin. Mut se tutustuminen, senhän voi tehdä monellaki tavalla.

(Nuorisotyön asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 27.11.2015.)

Tutustumista tapahtuu ennakoimattomasti arjen keskellä kun joku tieto, toiminta, ajatus tms. saa vastakaikua lapsessa ja hän osoittaa osaavansa, tietävänsä siitä tai olevansa kiinnostunut. Koulussa tutustumista on usein pelkkä oppilaan ja opettajan välinen katse.

(Opetustyön asiantuntija, kirjallinen kommentti 14.12.2014.)

Tutustumista on nuorten haastattelu ja keskustelu lähtökohtaisesti heitä itseään kiinnostavista asioista, jolloin tutustuminen nuoreen lähtee siitä, mistä hän haluaa puhua.

(Nuorisotoimen asiantuntija, kirjallinen kommentti 19.12.2014.)

Arjen moninaisuuden tavoittaminen tutustumisen kautta

Elina Stenvall & Riikka Korkiamäki
& Kirsi Pauliina Kallio

Johdanto

Mulle tuli kerran oppilas vastaanotolle ja istuu röhnötti tuolilla ja sano mulle että ei kiinnosta. Oli yhteisvalinta tulossa ja sen piti päättää mitä se haluais, et oli pakko, kun nyt on pakko johonkin hakea, mikään ei kiinnosta, ei kiinnosta toi, ei kiinnosta tää, ja se hämmennys tuli siinä ku mä sanoin et ihan loistavaa, tää on mahtava tilanne, sä tiedät nyt kaikki mitä sä et halua, et meil on niin hyvä tilanne lähtee täst eteenpäin. Ja se oli mieletön se muutos ihan siinä fyysisessä ryhdin otossa sille, se kohtaaminen et se onkin jotenki positiivista, lähetään siitä et nyt meillä on jotain jota rakentaa eteenpäin.

(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen
-työpaja 13.8.2014.)

Yllä olevassa lainauksessa Myönteinen tunnistaminen -työpajaan osallistunut asiantuntija kuvaa ammatillista kohtaamista paljon negatiivista huomiota osakseen saaneen nuoren kanssa. Keskeistä kuvauksessa on oppilaan hämmennys opinto-ohjaajan suhtautuessa häneen tavanomaisesta poikkeavalla tavalla. Ammattiauttaja ei huokaissut äänekkäästi harmiaan tai manaillut mielessään ”onnetonta vätystä”, ei määritellyt poikaa kouluallergiseksi erityisnuoreksi eikä todennut tilannetta toivottomaksi. Ajatukset näköalattomasta tulevaisuudesta väistyivät, kun epävarmaan tilanteeseen voitiinkin suhtautua mahdollisuutena elämän eteenpäin rakentamiselle.

Valitsemamme esimerkki kuvaa poikkeuksellista tilannetta. Usein lapsiin ja nuoriin suhtaudutaan yleistävämältä pohjalta: ”sellaisia tavallisia lapsia” löytyy joka koulusta, ja ”ihan normaalin viisitoistavuotiaan” kohdalla voi ilmetä ”tyypillistä teini-ian kapinaa”. Myös käsitykset erilaisuudesta, epänormaaliudesta ja epätyypillisyydestä rakentuvat suhteessa

tällaisiin tavallisuuden määrittelyihin. Esimerkiksi ilmaus ”normaali viisitoistavuotias” antaa ymmärtää, että peruskoulun päättövaiheessa olevat nuoret ovat monin tavoin samanlaisia. Tämä saa yllä olevan esimerkin kaltaiset tapaukset näyttäytymään ”kielteisesti poikkeavina”. Myös lasten ja nuorten elämisen puitteita tulkitaan herkästi suoraan taustatekijöistä käsin. Määrätyllä asuinalueella tai tietynlaisen kulttuuritaustan omaavassa perheessä elävään lapseen liitetään stereotyyppisiä ajatuksia, joilla ei välttämättä ole paljonkaan tekemistä hänen omien kokemustensa kanssa. Sama koskee sukupuolittuneita oletuksia tyttöydestä ja poikkeudesta. Ilmaisut ”pojat ovat poikia” ja ”tyttöillä on prinsessaleikkinsä” määrittelevät toisin toimivat lapset ”tyttömäisiksi pojiksi” ja ”poikamaisiksi tytöiksi”.

Eletyssä maailmassa lapsia ja nuoria kiinnostavat toisistaan poikkeavat asiat, ja heidän arkensa rakentuu moninaisten mahdollisuuksien ympärille, aivan kuten aikuistenkin. Nuoret sukupolvet eivät ainoastaan elä erilaisessa elämäntilanteessa kuin varttuneemmat, vaan kaikki lapset ja nuoret ovat myös erilaisia keskenään (Lähteenmaa 2000). Jokainen yksilö näkee itsensä, muut ihmiset ja eri tilanteissa kohtaamansa asiat henkilökohtaisten kokemustensa kautta, suhteessa omiin piirteisiinsä ja elämänsä puitteisiin, mutta ei niiden määrittelemänä. Elämänsä myötä aivan erityiset asiat, yhteisöt, ihmiset ja paikat tulevat kullekin ihmiselle tärkeiksi. Sitä, mitä nämä tärkeät asiat kulloinkin ovat, millä perusteella ne määrittyvät ja millaiseen elämään ne kiinnittyvät, ei voi tietää yksilöä tuntematta.

Koska yleisiä ”lasten ja nuorten juttuja” ei ole olemassa, voidaan ajatella, että yleistävien oletusten tekemisen sijaan lapset ja nuoret tulee kohdata yksilöinä ja elettyjen yhteisöjensä jäseninä. Tällainen suhtautuminen mahdollistaa vastavuoroisten kunnioittavien suhteiden rakentumisen ihmisten välille (ks. kirjan johdantoartikkeli). Tässä artikkelissa tarkastelemme *tutustumista* yhtenä myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena tästä yksilöä ja yhteisöjä kunnioittavasta lähtökohdasta käsin.

Kuten kirjan johdantoartikkelissa todetaan, tutustuminen on myönteisen tunnistamisen perusta: lähtökohta, jota ilman sen toteutuminen ei ole mahdollista. Perehdymme artikkelissa tutustumisen tarpeeseen ja mahdollisuuksiin lasten ja nuorten arkea käsittelevän tutkimustyömme kautta. Pohdimme tutustumisen merkitystä erityisesti lasten ja aikuisten institutionaalisten kohtaamisten kontekstissa. Niissä aikuinen on tyypillisesti opettajan, auttajan tai neuvojan roolissa, ja lasten ja nuorten asemaa

määrittää kehittyminen, oppiminen, selviytyminen tai parantuminen. Tällaisissa ”luonnostaan hierarkkisissa” suhteissa, jotka eivät aina perustu pitkäaikaiselle tuntemiselle ja tuttuudelle, on yksilöllisen ymmärtämisen haaste ja luokittelevien virhearviointien riski erityisen suuri.

Tulkintamme nojaa klassiseen teoreettiseen ajatukseen ihmisistä yhteisöjen jäseninä ja näissä erottautuvina yksilöinä (esim. Simmel 1999; Arendt 1958; ks. myös Young & Barrett 2001; Agnew 2002). Tämän ajattelutavan mukaan ihmiset elävät elämäänsä erilaisissa yhteisöissä (esim. perhe, koululuokka, harrastusryhmä), joissa he toteuttavat heille tarjoutuvia sosiaalisia rooleja omilla tavoillaan. Olennaista on, että samassa yhteisössä elävien ihmisten kokemukset sosiaalisista rooleista ja niistä käsin avautuvista mahdollisuuksista rakentuvat suhteessa toisiinsa. Samaan aikaan ne kuitenkin ovat aina yksilöllisiä. Yhden ihmisen kokemuksesta ei siten voida käyttää ohjenuorana toisen ihmisen kokemuksen ymmärtämiseksi, vaikka kokemusten välillä voitaisiinkin tunnistaa yhteisiä tekijöitä. Esimerkiksi samassa perheessä elävillä sisaruksilla voi olla hyvinkin erilainen ymmärrys perheen tapahtumista, ihmissuhteista ja omista vaikutusmahdollisuuksistaan – vaikka he samalla jakavat perheen elettyä yhteisönä.

Seuraavassa avaamme ensin yleistämisen ja ”olettamisen” ongelmallisuutta yksittäisen esimerkin avulla. Sen jälkeen esittelemme tutkimusmenetelmän, jota olemme käyttäneet lasten ja nuorten kokemustiedon keräämiseen. Seuraavissa alaluvuissa käsittelemme aineistoesimerkkien kautta oletus- ja kokemustiedon ristiriitaisuutta sekä tutustumisen kautta avautuvia ”olettamisen ylittämisen” keinoja ja mahdollisuuksia. Artikkelin lopuksi pohdimme, millä tavoin lähestymistapaamme voisi hyödyntää myös muissa kuin tutkimuksellisissa aikuisten ja lasten välisissä institutionaalisissa kohtaamisissa.

Olettamisen ongelmallisuus

Ihmisten välisissä kohtaamisissa on mahdotonta välttyä täysin ennakkooletuksilta ja -määrittelyiltä. Oletuksiin perustuvat luokittelut ovat inhimillinen keino ottaa käsitteellisesti haltuun ihmisiä, ihmisryhmiä ja sosiaalisia tilanteita (Suurpää 2002, 109; Korkiamäki 2009, 85). Etenkin tilanteissa, joissa kohdataan ennalta tuntemattomia henkilöitä, joudutaan toimimaan oletusten varassa (Jokinen & Juhila & Suoninen 2012).

Aikuisten ja lasten välisistä arkisista kohtaamisista monet ovat juuri tällaisia. Esimerkiksi päiväkodeissa, kouluissa ja terveyskeskuksissa toisilleen vieraat lapset ja aikuiset kohtaavat jatkuvasti toisiaan oletusten pohjalta. Olettamisen mahdollistaman sosiaalisen dynamiikan kautta jokapäiväinen kanssakäyminen ihmisten kesken sujuu yleensä suhteellisen vaivattomasti.

Ammatillisesti tavoitteellisissa kohtaamisissa olettaminen muuttaa luonnettaan. Millaista tukea, opetusta, kannustusta ja palautetta lapset ja nuoret saavat, jos ammatillaiset suhtautuvat heihin vahvojen ennakkokäsitysten tai jopa stereotyyppisten arvailujen pohjalta? Entä miten ammatilliset määrittelyt, kuten diagnoosit, kirjatut kasvatuskeskustelut ja kouluarvioinnit, vaikuttavat lapsesta eri tilanteissa tehtäviin tulkintoihin? Millaisia vaikutuksia aikuisten yleistävillä ja luokittelevilla oletuksilla on lapsen identiteetin ja minäkuvan muotoutumiseen?

Lasten ja nuorten tapauksessa yleistävät luokitukset perustuvat ajatukseen homogeenisestä joukosta: nuorilla ihmisillä ajatellaan ikänsä perusteella olevan paljon yhteistä (esim. Kiili 2011, 183; Eskelinen ym. 2012, 62). Nuorten sukupolvien odotetaan esimerkiksi vieroksuvan ”aikuisten maailmaa” ja siihen liittyvää yhteiskunnallista elämää (ks. Myllyniemi 2014) ja olevan vastaavasti kiinnostuneita ”lasten ja nuorten asioista”, kuten koulun pihasta ja järjestetystä ruokailusta (Bäcklund & Kallio 2012)⁷. Tyypillistä on myös lasten ja nuorten elämämpiirien kuvittelemisen fyysisesti suppeiksi, jolloin kiinnostuksen kohteiden oletetaan sijaitsevan lähiympäristöissä (Kallio & Häkli & Bäcklund 2015). Tällainen ajatus sivuuttaa sosiaaliset verkostot ja liikkuvat elämäntavat, jotka kasvokkaisten kohtaamisten ja lähipaikkasidosten ohella jäsentävät lasten ja nuorten elämää. Vaihtelevien kiinnostuksen kohteidensa, sukulais- ja ystäväverkostojensa sekä elämänkulun myötä rakentuvan kokemustietonsa kautta lapset ja nuoret kiinnittyvät monenlaisiin yhteisöihin ja elämysympäristöihin, joissa heidän maailmansa ulottuvat pitkälle kotioiven, lähikoulun ja naapuruston ulkopuolelle (Ollila 2008; Kallio & Korkiamäki tulossa). Kiinan ilmansaasteet voivat olla nuorelle ihmiselle mieltä painava asia siinä missä lähialueen vesistöjen kuntokin,

---

7 Näin ei suinkaan ajatella aikuisväestöstä, jonka suhteen nimenomaan näkemysten ja kiinnostuksen kohteiden eriävyyttä pidetään todisteena toimivasta demokratiasta.

eikä pyörätie omalla asuinalueella välttämättä ole merkittävämpi asia kuin kaupungin keskustan kevyen liikenteen väylästä.

Yleistävien näkökulmien ongelma on, että ne ohjaavat katsetta tiettyihin suuntiin. Lasten, nuorten ja ammattilaisten välisissä kohtaamisissa huomion kiinnittyminen vain määrättyihin piirteisiin ja asioihin voi johdattaa virheellisiin tai vajavaisiin tulkintoihin, jotka motivoivat ei-toimivia toimenpiteitä. Tukijärjestelmien erikoistuneet ammattirakenteet ja kohtaamistilanteiden kiireisyys eivät lainkaan helpota tilannetta. Erityisesti voimakkaan asenteellisista lähtökohdista voidaan päätyä rakentamaan yksioikoisia olettamuksia, joiden kautta lapset tulevat kohdatuiksi kokemuksellisesti ”väärin”.

Oikeaan osuessaankin lapsia ja nuoria koskevat arvaukset ja määritelmät korostavat vain valikoituja seikkoja. Seuraava esimerkki paljastaa, miten 12-vuotiaan pojan elämästä voi rakentua kaksi toisistaan merkittävästi poikkeavaa käsitystä näkökulmasta riippuen.

12-vuotias poika pelaa verkossa sotapelejä, joissa hän on tarkka-ampuja. Hän pitää itseään hyvänä pelaajana ja on liittoutunut muiden pelaajien kanssa. Hänen vanhempansa ovat eronneet ja tilanne on vielä hieman epäselvä. Pojalla on kaksi siskoa, jotka usein kiusaavat häntä. Harrastukseen osallistumiseen liittyy epävarmuutta, sillä sinne pääseminen riippuu isän joskus muuttuvista aikatauluista. Poika ei ole juurikaan kiinnostunut koulunumeroista ja mainitsee, ettei isäkään ole niistä järin kiinnostunut.

12-vuotias poika tykkää pelailla erilaisia pelejä. Peleihin on hyvä saada mukaan paljon porukkaa, joten kaikki halukkaat ovat tervetulleita. Hänellä on useita hyviä ystäviä, joista osa on löytynyt pelaamisen kautta. Hän viihtyy isänsä kanssa kalassa ja leipoo usein äidilleen ja äitinsä kanssa. Hänellä on kaksi vanhempaa siskoa, jotka asuvat jo omilla kodeissaan. Koulussa hän pärjää ihan hyvin ja tykkää erityisesti köksästä. Hän ei viihdy tiettyjen poikien seurassa, sillä he yrittävät hänen mielestään olla liian koviksia.

Nämä haastattelumateriaalistamme kootut esimerkit korostavat erään tutkimuksemme osallistuneen nuoren valikoituja piirteitä ja elämäntilanteita. Ensimmäisessä huomio kiinnittyy arjen pirstaleisuuteen ja

puutteisiin; kuvausta sävyttää huoli ja epävarmuus. Jälkimmäisen otteen tunnelma on lämpimämpi; tällä pojalla asiat tuntuvat olevan mukavasti.

Esimerkin avulla haluamme tuoda näkyviin, kuinka yksilön tilanteesta voi syntyä jopa päinvastaisia oletuksia, kun hänen elämäänsä tarkastellaan erilaisista näkökulmista (vrt. Korkiamäki 2013). Tässä tapauksessa tietokonepelaaminen voidaan tulkita joko uhkana tai resurssina, suhde koulumenestykseen merkinä syrjäytymisestä tai hyvästä itsetunnosta, perhesuhteet ongelmallisina tai haastavassakin elämäntilanteessa toimivina ja niin edelleen. Kaikki nämä näkökohdat ovat osaltaan totta. Kyseisen lapsen ”oikein” tunnistaminen ei onnistukaan yksin jommankumman kuvauksen avulla, vaan se edellyttää niiden tulkitsemista yhdessä ja – ennen kaikkea – pojan itsensä kanssa.

Esimerkissä esitellyn pojan kanssa käymiemme keskustelujen aikana olimme muun muassa, että hänelle on tärkeää saada tunnustusta sekä hyvänä pelaajana verkkopeliyhteisössä että hyvänä kaverina kouluyhteisössä. Aikuisilta hän kertoi saavansa ainoastaan kielteistä palautetta tietokonepelaamiseensa liittyen: se nähdään haitallisena toimintana, jota hänen on syytä vähentää. Pelaaminen koulun pihalla luokkatovereiden kanssa ei sen sijaan ollut joutunut kritiikin kohteeksi, vaikka näihin tilanteisiin liittyi toisinaan syrjintää ”kovisten” taholta. Havaitsimme, että verkkopelaamiseen kohdistuva kielteinen huomio päätyi sivuuttamaan monia myönteisiä elementtejä, jotka poika itse liitti pelaamiseensa. Yhteistyö toisten pelaajien kanssa, englannin kielen taidon kehittyminen, uusien asioiden oppiminen ja teknisten taitojen hiominen sekä ”omasta tiimistä” huolehtiminen olivat hänelle pelaamisessa tärkeintä. Kanssapelaajatkin antoivat pojalle kannustavaa palautetta juuri näistä yhteisöllisistä taidoista. Koulussa hän ei saanut osakseen vastaavaa huomiota, koska ei kuulunut poikien ”ydinporukkaan”.

Kuten muidenkin tutkimukseemme osallistuneiden lasten ja nuorten tapauksessa, tähän poikaan tutustumisessa oli lähtökohtana avoin kiinnostus hänen elämäänsä. Päästäksemme sisälle *hänen* maailmaansa emme arvioineet kerrottuja asioita ulkokohtaisista näkökulmista, vaan kyselimme ja kuuntelimme kiinnostuneina kaikista teemoista, joita hän toi esille. Haastattelun kuluessa havaitsimmekin, että pojan puhetta alkuun leimannut hermostuneisuus haihtui puheen kääntyessä tietokonepelaamiseen (ks. Kallio ym. 2013, 79–80). Tilanteen avoimuus, jonka ansiosta poika saattoi innostuneesti kertoa pelaamisestaan aikuisille ihmisille, mahdollisti

häneen tutustumisen hänelle itselleen merkityksellisistä asioista käsin. Kun pääsimme keskustelussamme eteenpäin, vastaavia pojalle tärkeitä tiloja ja tilanteita löytyi muualtakin kuin verkkopelialustoilta, esimerkiksi äidin keittiöstä ja miesten kalaretkeltä.

Tutkimusta tehdessämme tietokonepelaaminen osoittautui yhdeksi teemaksi, jonka kautta pääsimme tutustumaan erityisesti nuorten poikien elämään. Keskusteleminen pelaamisesta ja muista yleisesti paheksutuista asioista niitä arvottamatta avasi meille ovia elämismaailmoihin, joihin aikuisilla ei aina ole helposti pääsyä. Kun ilmeni, että olimme oikeasti kiinnostuneita *heidän* näkökulmistaan ja mielipiteistään riippumatta siitä, mitä ne ovat tai mihin ne liittyvät, nuoret osallistujamme alkoivat suhtautua haastattelutilanteeseen sitoutuneemmin. Näin mahdollistui oletuksista vapaa tutustuminen, jolla on keskeinen rooli myönteisessä tunnistamisessa.

MAPOLIS – kokemustietoon perustuva lapsilähtöinen tutkimusmenetelmä

Osana tutkimustamme olemme kehittäneet MAPOLIS-menetelmää (*Mapping children's politics*), jonka avulla tuotetaan ”kerrottuja elämäkarttoja” yhdessä lasten ja nuorten kanssa (ks. Stenvall 2013). Työskentelyn tavoitteena on ”kertoa näkyviin” lasten ja nuorten kokemuksia, minäkuvia ja maailmankuvia. Karttapohjaisen menetelmän avulla tutustutaan lasten ja nuorten arkielämään ja heidän ”maailmassa olemista” koskeviin käsityksiinsä. Analyyseissämme olemme pyrkineet ymmärtämään, millaista arkea lapset ja nuoret elävät ja miten he toteuttavat omaehtoista toimijuuttaan yhdessä muiden ihmisten kanssa.

Menetelmän lähtökohdat luotiin kansainvälisessä yhteistyössä tutkimushankkeessa Lapset poliittisina toimijoina (2009–2011, Kallio, Mitchell, Elwood), ja sen avulla on kerätty tutkimusaineistoa hankkeissa Lasten marginalisoitumisen ehkäisy paikkalähtöisen osallistumisen keinoin (2010–2013, Häkli, Kallio, Stenvall), Tilallinen sosialisointi kutistuvassa maailmassa (2010–2013, Häkli, Kallio, Rinne) sekä Poliittinen toimijuus lapsen oikeutena (2013–2017, Kallio). Myönteisen tunnistamisen ajatus on kehittynyt osana näitä empiirisiä tutkimuksia ja niitä seurannutta, yhteistyössä ammatillisten toimijoiden kanssa toteutettua analyysia

tutkimushankkeessa Lasten ja nuorten marginalisaatoriskin hallinta varhaisen tunnistamisen avulla (2013–2015, Häkli, Kallio, Korkiamäki, Bäcklund, Stenvall).⁸

Tutkimusmenetelmänä MAPOLIS voidaan liittää narratiivisen etnografian perinteeseen, jossa tutkimusaineisto tuotetaan dialogisesti osallistujien kanssa (Ortner 2002). Lapsille ja nuorille tarjotaan tutkimuksessa tietäjän positio ja heidän kokemukselliseen tietoonsa suhtaututaan subjektiivisina totuuksina (vrt. Thomson 2007). Tämä tarkoittaa irrottautumista absoluuttisen totuuden ihanteesta: koska kaikki tieto on osittaista ja jostakin näkökulmasta rakentunutta, voidaan yhden totuuden sijaan pyrkiä ymmärtämään moninaisuutta. MAPOLIS-menetelmässä tavoitteena on nimenomaan lasten ja nuorten kokemustietoon perehtyminen. Siksi osallistujien näkemyksiä ei haasteta tutkimustilanteessa vaihtoehtoisilla käsityksillä, vaikka tutkijoilla olisi tietoa ja mielipiteitä heidän kuvaamistaan asioista.

Kokemuslähtöisen menetelmän avulla pyritään irtautumaan myös perinteisistä tutkimusasetelmista, joissa tutkittavat vastaavat tutkijan etukäteen määrittelemiin kysymyksiin (ks. Gordon ym. 2007; Helavirta 2007). Vaikka tutkijoilla on MAPOLIS-aineistoa kerätessään yleisluonteinen ajatus työn tavoitteista, lähdetään aineistonkeruutilanteissa aina liikkeelle ”puhtaalta pöydältä”: lapset ja nuoret toimivat tiedon tuottajina ja tutkimusaineisto rakentuu heidän kokemustiedostaan käsin (vrt. Patton 2002). Asiat, paikat ja ihmiset, joiden äärelle osallistuja ei tutkijoita kuljeta, jäävät tällöin aineiston ulkopuolelle. Tutkimuksessa käsitellään yksilöllisesti lasten ja nuorten esille nostamia teemoja, jotka sanallistuvat heidän käyttämiensä termien ja puhetapojen mukaisesti.

Toinen MAPOLIS-menetelmän erityisyys suhteessa perinteisempään etnografiseen työskentelyyn liittyy aika- ja henkilöresursseihin. Laadullisen lapsi- ja nuorisolähtöisen tutkimuksen kannattajat peräävät usein riittävän pitkän ajan viettämistä tutkimukseen osallistujien kanssa kunnollisen tutustumisen ja luottamuksen saavuttamisen varmistamiseksi (esim.

---

8 Tutkimushankkeiden toteutuksesta ja analyysien tuloksista tarkemmin tutkimusartikkeleissamme (Bäcklund & Kallio 2011; Bäcklund & Kallio & Häkli 2014; Kallio & Bäcklund 2012; Kallio ym. 2013; Kallio & Häkli & Bäcklund 2015; Kallio & Korkiamäki tulossa; Korkiamäki & Kallio 2014).

Kiili 2006). Tämä rajoittaa tutkittavien ympäristöjen laajuutta, edellyttää pitkiä kenttätöskentelyvaiheita ja syö usein myös analysointiin käytettävissä olevia resursseja. Vaihtoehtona tällaiselle työskentelylle olemme pyrkinneet kehittämään tutkimusmenetelmää, joka mahdollistaa pääsyn kokemustiedon äärelle nopeammin ja laajamittaisemmin.

Olemme keränneet MAPOLIS-menetelmällä tutkimusaineistoa 10–16-vuotiaiden lasten ja nuorten kanssa kouluissa Suomessa (Helsinki, Tampere) ja Englannissa (Durham, Leeds)⁹. Osallistujista ei ole kerätty järjestelmällisesti taustatietoja, koska tarkoitus on tutustua lasten ja nuorten elämään heidän itse esittämistään lähtökohdista ja näkökulmista käsin. Sellaiset seikat kuin perhe- ja kulttuuritausta, sosioekonominen asema, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen sekä muut niin kutsutut taustatekijät on huomioitu analyysissä kunkin osallistujan tapauksessa eri tavoin, siten kuin he itse halusivat tuoda niitä esiin. Rakenteeltaan MAPOLIS-aineistonkeruu on kolmiosainen:

-
- 9 Tutkimusryhmämme on kerännyt MAPOLIS-menetelmällä aineistoa helsinkiläisissä ja tamperelaisissa kouluissa hankkeissa Lasten marginalisoitumisen ehkäisy paikallälhtöisen osallistumisen keinoin (SA134949) ja Tilallinen sosialisaatio kutistuvassa maailmassa (SA133521) sekä Pohjois-Englannin Durhamissa ja Leedsissä hankkeessa Poliittinen osallisuus lapsen oikeutena (SA258341). Tässä teoksessa analysoidun aineiston ovat tuottaneet Kirsi Pauliina Kallio ja Elina Stenvall yhdessä 129 nuoren osallistujan kanssa, joista viisi jäi aineistonkeruun aikana pois tutkimuksesta. Aineistonkeruu toteutettiin vuonna 2012 yhdessä helsinkiläisessä ja yhdessä tamperelaisessa yhtenäiskoulussa. Osallistujista 58 asui Helsingissä ja 67 Tampereella. Kartta-, keskustelu- ja kirjoitus/piirustusaineisto koostuu 124 lapsen ja nuoren kuvuksista. Heistä 71 oli 11–12-vuotiaita viidesluokkalaisia (36 tyttöä ja 35 poikaa) ja 53 15–16-vuotiaita yhdeksäsluokkalaisia (33 tyttöä ja 20 poikaa). Aineisto kerättiin koulun tiloissa koulupäivän aikana. Karttarajoitus ja täydentävät tehtävät toteutettiin yhteisessä luokkatilassa, 10–60 minuuttia kestäneet juttutuokiot yksilöhaastatteluinä. Aineistonkeruussa noudatettiin eettisiä periaatteita niin osallistumisen vapaaehtoisuuden, luottamuksellisuuden, salassapidon kuin lupakysymysten osalta.

1. Karttatehtävä

MAPOLIS-aineistonkeruu alkaa tutkimuksen idean esittelemisellä osallistujille, minkä jälkeen aineistojen tuottaminen aloitetaan karttatehtävällä. Osallistujille annetaan eri mittakaavaisia karttapohjia, joille heitä pyydetään merkitsemään itsenäisesti itselleen merkityksellisiä paikkoja, reittejä ja alueita. Omassa tutkimuksessaamme olemme käyttäneet kuutta karttapohjaa, jotka kehystävät asuinalueen, kotikaupungin, kunnan lähialueen, Suomen, Euroopan ja maailman. Osana tehtävää lapsia ja nuoria pyydetään erottelemaan merkintöjensä luonnetta värikoodeilla (myönteinen = vihreä, kielteinen = punainen, neutraali = keltainen).

2. Karttapohjaiset keskustelut

Karttatehtävää seuraavat yksilöhaastattelut, jotka toteutetaan vapaamuotoisina keskusteluina. Keskusteluissa lähtökohtana – tai haastattelurunkona – toimivat lasten ja nuorten tuottamat kartat. Karttamerkintöjensä pohjalta osallistujat kertovat, missä heidän arkielämänsä tapahtuu, millaisista asioista, ihmisistä, paikoista ja tekemisistä heidän maailmansa koostuvat, sekä millä perusteella tietyt seikat ovat muodostuneet erityisen merkityksellisiksi. Karttojen kautta toteutuu menetelmän lapsilähtöisyys: kukin osallistuja määrittelee itse, mitä, mistä ja miten keskustelussa puhutaan tai ei puhuta. Halutessaan voi olla puhumatta mistään. Analyysissä kartat puolestaan toimivat väylinä osallistujille tärkeiden ihmisten, asioiden ja kokemusten välisten suhteiden hahmottamiseen sekä keskustelussa esiin nousseiden teemojen tilallisten, sosiaalisten ja poliittisten merkitysten ymmärtämiseen. Osalle osallistujista voidaan tehdä täydentäviä haastatteluja alustavan analyysin jälkeen.

3. Täydentävä tehtävä

Haastattelujen jälkeen osallistujille tarjotaan mahdollisuus täydentää ja tarkentaa karttatehtävässä ja keskusteluissa syntyneitä ”omakuvia” ja ”maailmankuvia” toisenlaisen ilmaisemisen keinoin. Omissa tutkimuksissamme olemme toteuttaneet tämän kirjoitus- ja piirustustehtävän muodossa, mutta vaihtoehtoisesti voidaan käyttää muitakin yksilö- tai ryhmäilmaisumenetelmiä (esim. valokuvaus, erilaiset mediat, teatteri), joiden avulla osallistujat pääsevät kertomaan tarkemmin valitsemistaan aiheista. Täydentävässä tehtävässä osallistujat kertovat valintansa mukaan lisää itsestään ja elämästään, joko yksin tai yhdessä muiden osallistujien kanssa.

MAPOLIS-menetelmän avulla päästään kurkistamaan lasten ja nuorten elettyihin maailmoihin ja perehtymään heille merkityksellisiin asioihin. Menetelmä mahdollistaa lasten ja nuorten kohtaamisen heitä omaehtoisina tiedontuottajina kunnioittavalla tavalla. Heihin tutustutaan ”oletusvapaassa tilassa”, jossa osallistujilla on valta määritellä keskustelun sisältö. Tutkijoiden rooli on pyrkiä ymmärtämään kokemusperustaista tietoa osallistujien näkökulmista. Menetelmä vaatii aktiivista läsnäoloa ja herkkyyttä kohdata erilaisia ihmisiä, mutta käytännössä se on suhteellisen kevyt toteuttaa. Aineistonkeruu on suoritettavissa varsin kohtuullisin aika- ja henkilöresurssein, eikä se edellytä toteutuspaikalta kovin suuria järjestelyjä¹⁰.

Toteuttamissamme tutkimuksissa MAPOLIS on osoittautunut toimivaksi menetelmäksi lasten ja nuorten kokemustiedon keräämiseen. Sen avulla on mahdollista saavuttaa laaja ja monipuolinen kuva lapsille ja nuorille tärkeistä asioista sekä niille arjessa rakentuvista merkityksistä. Tarpeen mukaan menetelmää voidaan täydentää osallistuvalla havainnoinnilla, osallistavilla työpajoilla ja muilla etnografisilla tutkimusmenetelmillä, jotka auttavat syventämään analyysiä. Omassa tutkimuksessamme yhdistimme MAPOLIS-menetelmään kriittisen politiikka-analyysin, joka avasi näkökulmia julkishallinnon ja lasten ja nuorten kokemusmaailman suhteeseen (ks. Bäcklund & Virtanen tässä kirjassa). Kokonaisanalyysin alustavia tuloksia on käsitelty yhdessä kansatutkijoina toimineiden asiantuntijoidemme kanssa Myönteinen tunnistaminen -työpajoissa (ks. kirjan johdantoluku). Tässä artikkelissa tarkastelemme aineistoa tulkitsevan sisällönanalyttisen syväluennan kautta (ks. Fairclough 1992; 1997). Tarkoituksena on tunnistaa lasten ja nuorten kertomuksista sekä haastattelutilanteen vuorovaikutuksesta kohtia, jotka kuvaavat tutustumisen tai sen puutteen merkitystä suhteessa lasten ja nuorten kokemukselliseen elämismaailmaan.

Seuraavissa alaluvuissa esittelemme aineistoesimerkein näitä tutkimuksessamme näkyviin tulleita myönteisen tunnistamisen kannalta merkittäviä tutustumisen ulottuvuuksia¹¹. Ensin nostamme esiin oletus- ja kokemus-

10 Oman aineistonkeruumme aikana haastattelimme yhden koululuokan oppilaat noin viikon aikana. Koulut antoivat sovitusti käyttöömmme oppituntiaikaa sekä tilan haastatteluja varten.

11 Kaikki esimerkit ovat Lasten marginalisoitumisen ehkäisy paikalllähtöisen osallistumisen keinoin -hankkeen aineistosta.

tiedon välisiä ristiriitoja, minkä jälkeen kerromme, miten pyrimme omassa tutkimuksessaamme luomaan vastavuoroisen tutustumisen ilmapiiiriä.

Oletus- ja kokemustiedon ristiriitaisuus: tapaus harrastaminen

Lasten ja nuorten elämismaailmaa koskeville oletuksille on tyypillistä niiden rakentuminen suhteessa heidän arkeaan koskeviin normeihin (vrt. Ewald 2003). Yksi tyypillinen normatiivisen asennoitumisen kohde on lasten ja nuorten harrastaminen, jota pidetään Suomessa osoituksena hyvinvoinnista, aktiivisesta toimijuudesta ja rakentavasta kiinnittymisestä suomalaisen yhteiskuntaan. Harrastaminen on ”normaaliin lapsuuteen ja nuoruuteen” kuuluva ”tavallinen hyvä asia”, jolloin harrastamattomuus määrittyy puutteeksi tai ongelmaksi. (Ks. Koski & Tähtinen 2005; Myllyniemi & Berg 2013.)

Kaikkien nuorten tapauksessa ”harrastamattomuus” ei kuitenkaan kokemuksellisesti merkitse hyvinvoinnin puutetta, passiivisuutta tai jonkin olennaisen seikan puuttumista heidän elämästään. Viidesluokkalainen Iiro¹² kertoo omasta kokemuksestaan:

Haastattelija: *Haluisiksesä et sulla olis joku harrastus?*

Iiro (N5): *Emmä, kun mä soitan rumpuja, mutta emmä harrasta sitä sillai, mä hoksaan ne kaikki aina ite.*

Haastattelija: *Niin nii. Onks sulla rummut kotona?*

Iiro: *Joo, on joo, ja piano ja kaikkee.*

Haastattelija: *Nii just, et sä niinku harrastat soittamista muttet käy missään soittotunneilla?*

Iiro: *Nii, en.*

---

12 Kaikki tässä ja muissa kirjan artikkeleissa esiintyvät lasten ja nuorten nimet ovat peitenimiä. Tutkimusaineistolainausten yhteydessä olevat kirjain- ja numerokoodit viittaavat haastattelun toteutuspaikkaan ja haastateltavan luokka-asteeseen.

Iiron mielestä itseksensä soittaminen ja asioiden hoksaaminen omin päin ei liity harrastamiseen. Hän on sisäistänyt Suomessa vallitsevan järjestetyn harrastustoiminnan ihanteen, johon kuuluu tiettyssä paikassa, tiettyyn aikaan ja tietyllä tavalla organisoituun toimintaan osallistuminen. Hän määrittelee itsensä harrastamattomien joukkoon, ja ulkopuolisen silmin hänen elämänsä saattaa helposti näyttää passiiviselta: lähes kaikki tärkeä hänen elämässään tapahtuu koulussa ja kotona. Iiron kokemukselliseen tietoon perehtyminen kuitenkin paljastaa, että käytännössä hän harrastaa aktiivisesti musiikkia itselleen mielekkäillä tavoilla eikä koe tarvetta järjestetyille toiminnalle – päinvastoin. Luokkatovereiden keskuudessa tehdyissä haastatteluissa ilmeni lisäksi, että Iiro on luokan bändin rumpali, mikä tarjoaa hänelle sosiaalisen musiikkiharrastusympäristön. Mielekkään vapaa-ajan toiminnan ulkopuolelle jääneen passiivisen ja yksinäisen varhaisnuoren sijaan tutustuimme siis aktiiviseen, oman mielenkiinnon kohteensa löytäneeseen poikaan, jonka taidot saavat tunnustusta niin vertaisyhteisössä kuin institutionaalisessa ympäristössäkin.

Toisen esimerkin ”harrastamattomuudesta” tarjoaa 11-vuotiaan Pinjan kuvaus. Kuten Iiron, myös Pinjan kokemus rakentuu suhteessa järjestettyyn harrastustoimintaan. Hänen kuvaustaan leimaa tietoisuus liikunnan harrastamisen tärkeydestä.

Pinja (T5): [...] *kyl mä aina joskus mietin et pitäiskö kuitenkin sit alottaa joku harrastus, niinku joku urheilu.*

Haastattelija: *Mitä kaikkee sä oot kokeillu?*

Pinja: *Ringetteä, aerobikkia, telinevoimistelua, tanssia, uintia-- [huokaisee] tota vesipalloa, koripalloa, joskus jalkapalloa, vähä kaikenlaista.*

Haastattelija: *Kaikenlaista, eikä oo löytyny mitää--*

Pinja: *--joo painia ja jujutsua vielä.*

Haastattelija: *Onks tää niinku sun semmonen ihan oma, et sust itestä tuntuu vai onks joku sanonu, et ois hyvä olla joku tämmönen harrastus?*

Pinja: *No tota mä mietin silleen et niinku, no mun liikuntaharrastus on sit enemmän kävelyä ja sit mä tykkään pyöräilläki jonku verran, mut sit sillee et mä ite mietin, ku tääl kaikkial mainostetaan kovasti sitä et lasten pitäis liikkua kaksi tuntia päivässä ja joku ohjattu harrastus ainakin tunnin viikossa, ni sit mä mietin ku ei oo oikein mitään sellast niinku omaa harrastusta kuitenkaan. Sitä uintia sitte*

joku kolme vuotta kävin mut sinnekään ei jaksanu, niinku ei mikään uimakoulu enää oikeen innostanu.

Haastattelija: *Onks niissä harrastuksissa ollu, ku sä oot kokeillu monenlaista, ni onko siinä jotain siinä niinku ohjatussa harrastuksessa mistä sä et pidä?*

Pinja: *Monissa on silleen että pitäis sit kilpailla tai niinku sillee esimerkiks painiaki mä kävin vissiin vuoden ajan ni sit siinäki oli koko ajan et oli jotain niinku kilpailuja ni sit mä en kauheesti pitäny siitä.*

Lainauksesta käy ilmi, että Pinja on kokeillut monenlaista järjestettyä harrastustoimintaa. Hän suhteuttaa oman toimintansa yleiseen asenneilmastoon ja aikuislähtöiseen tietoon, jossa urheilulla ja liikunnalla on suuri merkitys lasten ja nuorten hyvinvoinnille. Kuvaus toistaa Iiron tarinaa: harrastamattomuudessa ei aina ole kysymys passiivisuudesta tai mahdollisuuksien puutteesta, kuten tyypillisesti oletetaan. Pinjan tapauksessa kyse on pikemminkin harrastamisen kytkeytymisestä kilpailamiseen, jonka hän kokee vastenmielisenä. Järjestetyt liikuntaharrastukset ovat tuottaneet hänelle enemmän mieliharmia kuin hyvinvointia. Pinjalle liikunnan mielekkyys liittyykin omasta hyvinvoinnista huolehtimiseen ja liikkumisesta nauttimiseen omaan tahtiin, vaikkapa kävellen ja pyöräillen. Näin toimiessaan hän ei kuitenkaan tule tunnistetuksi myönteisessä valossa ”harrastavana nuorena”, mikä asettaa hänelle paineita aloittaa ”oikea liikuntaharrastus”.

Sekä Iiron että Pinjan kuvaukset tuovat ilmi oletus- ja kokemustiedon ristiriidan. Ne osoittavat, kuinka yleistävät asenteet voivat johtaa vääriin tulkintoihin yksilölle tärkeistä asioista ja päätyä mahdollisesti ohjaamaan häntä kokemuksellisesti epämielikkääseen suuntaan. Päinvastoin kuin Pinja, osa osallistujistamme kuvasi juuri kilpailemista harrastuksen pariin houkuttelevaksi tekijäksi. Heistä monelle urheilu oli muodostunut elämäntavaksi ja osaksi tulevaisuuden tavoitteita – se oli ”enemmän kuin harrastus” (vrt. Salasuo & Piispa & Huhta 2015).

Yhdeksäsluokkalaiset kaksoset Henna ja Heidi suhtautuvat harrastamiinsa lajeihin vakavasti ja suunnittelivat niistä tulevaisuuden ammattia. Heidän (N9) mukaan ”*elämä pyörii aika paljon ton urheilun ympärillä*”. Henna puolestaan kuvaa urheilun keskeistä roolia seuraavasti:

Haastattelija: *No miten sun sellanen tavallinen arkipäivä menee, kun sä lähet koulusta niin mitä tapahtuu?*

Henna (N9): *No, mä teen läksyjä, ja sitte oikeestaan varmaan lähen treeneihin. Et se futis ja säbä vie tosi paljon aikaa mun elämästä, et en mä oikeen paljo muuta sit tee.*

Vaikka harrastamisella on Hennalle ja Heidille täysin toisenlainen merkitys kuin Iirolle ja Pinjalle, heidänkään kokemuksensa ei vastaa yleistä käsitystä lasten ja nuorten ”normaalista harrastamisesta”. Urheilulla on heille paljon suurempi merkitys kuin liikuntaa ”tavanomaisella tavalla” harrastavalle keskivertonuorelle, mitä voidaan niin ikään pitää huolehduttavana. Jos aikaa ei liikene muuhun kuin pelaamiseen ja koulunkäyntiin, onko yksipuolisella harrastuksella liiankin hallitseva rooli herkässä kehitysvaiheessa olevan nuoren elämässä? Voiko seurauksena olla henkinen uupuminen, fyysinen ylipäätös tai sosiaalisen elämän kuihtuminen? Jääkö suorittamisen keskellä aikaa lapsuuden ja nuoruuden vapaalle kokemiselle ja elämiselle? Tällaisia ajatuksia kuulee usein esitettävän hyvin intensiivisesti harrastavien lasten ja nuorten kohdalla.

Normatiivinen suhtautuminen harrastamiseen ei siis tässäkin tapauksessa kohtaa nuorten elettyä todellisuutta. Oletuksista poiketen Hennan ja Heidin harrastusmaailma tuntuu sisältävän kaikki mielekkään elämän ulottuvuudet. Huolehtivien vanhempiensa, ammattitaitoisten valmentajiensa ja pitkäaikaisten ystäviensä kanssa he jakavat monipuolisen arjen, jossa on tilaa monenlaiselle kokemiselle ja tekemiselle. Lisäksi on hyvä huomata, että näinkin samanlaista elämää elävien nuorten kokemukset voivat olla keskenään hyvin erilaisia. Jos heidän elämästään oletetaan asioita vain ulkokohtaisten piirteiden perusteella, tämä yksilöllinen erillaisuus saattaa jäädä havaitsematta.

Haastattelija: *Mites, onks Hennalla erilainen suhtautuminen tähän asiaan [pelaaminen itseään taitavampien kanssa]?*

Heidi (N9): *Mä en tiiä, voi sillä olla erilainen suhtautuminen, koska se on kuitenkin aika erilainen [ihminen kuin minä].*

Hennan ja Heidin tapaan Aino (T9) harrastaa intohimoisesti joukkuevoimistelua. Hän vastaa itse harrastuksensa arkiseen pyörytykseen kuuluvista järjestelyistä, kuten aikataulutuksesta, matkoista ja tavaroiden kul-

jettamisesta, toteuttaen näin mallikkaasti aktiivisen ja vastuullisen nuoren toimijan roolia. Hän kertoo kuitenkin saaneensa vanhemmiltaan kielteistä palautetta harrastamisestaan: he olettavat huonojen koulunumeroiden johduttavan voimistelun viemästä ajasta. Ainon omasta mielestä harrastaminen ja koulunkäynti eivät kuitenkaan liity toisiinsa. Hän ei usko, että panostaisi kouluun nykyistä enempää, vaikka siihen olisi käytettävissä enemmän aikaa. Vanhempien oletus harrastamiseen käytetyn ajan ja panostuksen siirtymisestä ”hyödyllisempään” toimintaan ei hänen mukaansa pidä paikkaansa, koska harrastaminen ja koulunkäynti eivät ole hänelle vaihtoehtoisia.

Ainon kokemana joukkuevoimistelu on paljon muutakin kuin vain harrastus – merkittävä elämisen areena, jolla hän yhdessä muiden kanssa kokee ja oppii monenlaisia tärkeitä asioita. Harrastustoimintaan liittyvän toimijuuden myönteisellä tunnistamisella saattaisikin olla suurempi motivoiva vaikutus esimerkiksi koulunkäyntiin kuin siihen liittyvillä kielteisillä asenteilla on (vrt. Korkiamäki tässä kirjassa). Tämä osoittaa, että tutustumisen tarvetta voi institutionaalisten suhteiden ohella ilmetä myös läheisissä ihmissuhteissa ja että tunteminen on monimutkainen ja jatkuvasti liikkeessä oleva prosessi.

Vastavuoroinen tutustuminen: aikuisten ja lasten erilliset ja jaetut maailmat

Myönteisen tunnistamisen ajatuksen mukaisesti tutustumisen tulisi edetä vastavuoroisuuden ja erilaisuuden arvostamisen hengessä, riippumatta osapuolten iästä, institutionaalista asemasta, ammatillisesta osaamisesta, taidoista tai taustasta (ks. kirjan johdantoluku). Tarjoamalla lapsille ja nuorille tilaa kohdata aikuisia omista lähtökohdistaan käsin voidaan synnyttää tasapuolisempia asetelmia, joissa yksi taho ei sanele kohtaamisen syitä, tarkoituksia ja aiheita.

Aikuisten ja lasten välisiä valta-asetelmia voi hälventää esimerkiksi kokemuksi ja näkemyksiä jakamalla. Institutionaalisisissa tilanteissa henkilökohtaisen elämän esiin tuomista pidetään usein uhkana ammatillisuudelle, mutta vastavuoroisuuden näkökulmasta voi olla mielekäs antaa lasten ja nuorten kanssa tapahtuviin kohtaamisiin jotakin myös itsestään.

Tutkimushankkeessamme tavoittelimme tasavertaisia kohtaamisen tilanteita ilmaisemalla, että keskustelussa esiin noussut aihe tai näkö-

kulma oli meille uusi ja kiinnostava. Toivoimme osallistujiemme esittävän ajatuksiaan ilman, että he ajattelisivat meidän pitävän yhtä näkökulmaa toista parempana. Avoimuus oli tarpeen esimerkiksi Olivian kertoessa, miksi hän ei pidä Kiinasta:

Haastattelija: *No sit on Kiina, punasella.*

Olivia (N5): *Nii, ku mä oon aika eläinrakas, ni mä en tykkää siitä et siellä syödään koiria.*

Olivian näkemykset Kiinasta tulivat meille haastattelutilanteessa yllätyksenä. Ennen keskustelua oletimme, että Olivia oli merkinnyt Kiinan punaiseksi jostain tuntemastamme syystä. Kun ilmeni, että näin ei ollut, emme käyneet keskustelemaan Kiinasta muussa kuin ruokakulttuurin ja eläimiin suhtautumisen merkityksessä. Keskustelussa ilmeni, että ne olivat Olivialle tärkeitä teemoja yleisemminkin, mikä selitti hänen kartta-merkintänsä. Keskustelumme syömiseen ja eläimiin liittyvistä eettisistä kysymyksistä avasi hänen elettyyn maailmaansa ikkunan, jota emme ehkä olisi löytäneet ilman Kiinaa koskevan näkemyksen kuulemista ja ”tosissaan ottamista”. Tärkeää tilanteessa oli siis omien, sekä Kiinaa että Oliviaa koskevien, ennako-oletusten syrjään siirtäminen.

Toisinaan taas asetuimme haastatteluissa aktiivisesti positioon, joka määritteli meidät ”tietämättömiksi”. Esimerkiksi Tapion kanssa keskustellessamme määrittelimme itsemme vastakkaisen sukupuolen edustajiksi, jotta hänen kuvauksensa poikaporukassa toimimisesta saisi tilaa.

Haastattelija: *Hei kerro vähän, ku me ollaan sun ikäsinä oltu tyttöjä, ni me ei hirveesti tiedetä tosta poikien maailmasta kokemuspohjalta, ni kerro vähän tollasesta tilanteesta ku meette vaikka sitä fudista pelaamaan tai jotain tohon kentälle, ja sit tulee joku et miten tehään, ni yhtet haluaa yhtä ja toiset toista tai jotain joukkueitten jakoo, mennäänkö fudista vai hengaa jotain muuta. Miten se menee se tilanne [...]?*

Tapio (T9): *Mä sanosin et se riippuu aika paljon, niinku et se on ihan henkilökohtanen juttu et miten se menee, mut kyl siitä yleensä keskustellaan, tai siis ainakin aluks sillai niinku yritetään sopii silleen et kaikille kävis. Mut jos sit kaks on jotain ihan eri mieltä, ni sit se [toinen] tietty lähtee... sit se yleensä et sovitaan joku juttu joka käy kaikille, et ei sen ihmeellisempää.*

Keskusteluissamme kannustimme lapsia ja nuoria kertomaan kokemuksistaan mahdollisimman omin sanoin. Korostimme tätä erityisesti silloin, kun lyhyesti mainittuihin asioihin tuntui liittyvän runsaasti omakohtaista kokemustietoa. Näihin teemoihin pysähtyminen ja niiden laajempi avaaminen paljastivat merkityksellisiä sosiaalisia suhteita ja eletyn arjen tilanteita.

Haastattelija: *Joo, kerro vähän minkälaista siellä on, kun sinne mennään? Mä en oo koskaan ollu semmosessa.*
(Oton, T5, haastattelusta.)

Haastattelija: *Kerro vähän siitä reissusta, mä en oo koskaan käynny siellä. Minkälaista siellä on?* (Mintun, N5, haastattelusta.)

Haastattelija: *No kerro mulle vähän siitä, kun mä en kato telkkaria, et mikä se on?* (Lauran, T5, haastattelusta.)

Haastattelija: *Kerro jotain esimerkkejä, me ei tiedetä ku me ollaan oltu lapsia niin kauan sitten että se on ollu vähä erilaista silloin.*
(Nooran, T5, haastattelusta.)

Nämä ja muut apukysymyksemme kiinnittyivät aina jo esiin tuotuihin asioihin, jotka kumpusivat karttamerkinnoista. Ne sekä johdattivat keskustelun syvemmälle aiheeseen että välittivät osallistujillemme, että olemme perinpohjaisesti kiinnostuneita heidän elämästään, kokemuksistaan ja näkemyksistään. Oman tietämyksemme puutteellisuuden osoittaminen toi tilanteeseen myös ajatteluamme ohjaavan ymmärryksen subjektiivisesta ja suhteellisesta totuudesta, mikä kannusti osallistujia henkilökohtaisten tulkintojen ilmaisemiseen.

Edellä kuvatuista ”strategioista” poiketen ajautuimme lasten ja nuorten kanssa keskustellessamme toisinaan myös tilanteisiin, joissa vastavuoroisuuden ja tasapuolisuuden edistäminen edellytti maailman yhdessä näkemistä sekä kokemusten ja tietojen jakamista. Tällöin tuntui luontevalta myöntää olevansa hyvin perillä puheena olevasta asiasta. Myös näissä hetkissä rakennettiin luottamuksellista ja kunnioittavaa suhdetta, mikä edesauttoi tutustumista.

Haastattelija: *No kumpi teistä on Neiti Etsivä?*

Tuulia (N5): *No, mä oon niinku se Paula, ja sitten Olivia on se sen serkku.*

Haastattelija: *Kumpi niistä serkuista?*

Tuulia: *Se on se George, mikä olikaan.*

Haaastattelija: *Niin, se on vähän niinku semmonen reippaampi tyttö se serkku.*

Tuulia: *Nii.*

Haastattelija: *Joo, okei. Mekin ollaan luettu niitä. [Kaikki nauravat.] Ne on tosi hyviä.*

Tuulia: *Niin on.*

Haastattelija: *Mikä siinä Saksassa on niinku-*

Juuso (T5): *No mä katon paljon jalkapalloa, siis niinku televisiosta, ni mä tykkään ehkä enemmän Saksan joukkueista.*

Haastattelija: *Okei, mikä on sun suosikki?*

Juuso: *Ehkä Schalke.*

Haastattelija: *Joo se. Oliko se jo ennen ku sinne meni Teemu Pukki?*

Juuso: *Ei [nauraa].*

Molemmissa esimerkeissä nuorten kuvaamat asiat olivat haastattelijoilta tuttuja, mikä mahdollisti osallistumisen keskusteluun tietävinä kumppaneina. Tällaiset hetket vaikuttivat suotuisasti kohtaamisen ilmapiiriin ja tarjosivat tilaisuuden päästä keskustelussa helposti ja vaivattomasti eteenpäin. Lähes jokaisen tutkimukseemme osallistuneen lapsen ja nuoren kertomissa asioissa oli jotakin tuttua, johon oli mahdollista tarttua esimerkeissä kuvatulla tavalla. Näiden tarttumapintojen havaitseminen ei olisi ollut yhtä helppoa ilman lapsilähtöistä tutkimusmenetelmää, jonka mukaan keskustelu eteni tutkittavan eikä tutkijan ehdoilla.

Tutkimuksessamme edellytyksiä tutustumiselle loivat yhtäältä asioiden vieraus ja toisaalta niiden tuttuus. Vastavuoroinen suhtautuminen mahdollisti tasaveroisen ja keskusteleavan ilmapiirin ja loi mahdollisuuksia toisen ihmisen kokemusmaailmaan kurkistamiselle (ks. Purhonen & Rahkonen & Roos 2006). Osallistujamme saivat kertoa valitsemistaan asioista haluamallaan sanoilla ja tyyleillä, eikä heidän kertomaansa arvoitettu tai soviteltu ennalta määriteltyn muottiin. Tällaisen avoimuuden on katsottu tasoittavan aikuisten ja lasten välisiä valtaeroja siirtämällä tietäjän

positiota aikuisilta lapsille (esim. Strandell 2010), mikä on olennainen lähtökohta myönteisen tunnistamisen mahdollistavalle tutustumiselle.

Lähtökohtia, haasteita ja tutustumisen välineitä

Lasten ja aikuisten välisiä institutionaalisia suhteita leimaa usein ”aikuisen totuus”. Jos lapsen totuus poikkeaa tästä, sitä pidetään helposti vääränä tai virheellisenä (esim. Kyrönlampi-Kylmänen 2007; ks. myös Perttula 1996). MAPOLIS-menetelmässä tavoiteltu vastavuoroisuuden ilmapiiri rakentuu subjektiivisen tiedon, jaetun totuuden ja neuvoteltavissa olevien tietämisen positioiden ympärille. Lapsen tai nuoreen tutustuminen ja kunnioittavan ilmapiirin luominen edellyttävät ”puhtaan totuuden” ideaalista luopumista. Aina ei ole tarpeen tietää, onko jokin asia ”oikeasti” totta; tutustuttaessa on hedelmällisempää pyrkiä ymmärtämään, millainen on toisen koettu totuus (esim. Tani 1995; Pyyhtinen 2006; Latomaa 2009).

Kuten edellä olevien esimerkkien avulla olemme kuvanneet, tutkimuksessamme lapset ja nuoret on pyritty kohtaamaan myönteisen tunnistamisen lähestymistavan mukaisesti. Päästäksemme kuulemaan heidän kokemuksiaan ja ymmärtääksemme niiden merkityksiä olemme pyrkineet luomaan vastavuoroisen ja kunnioittavan ilmapiirin. Yritimme tietoisesti välttää kategorisia oletuksia heistä ja heidän elämästään, ja pidättyäydymme absoluuttisen tiedon tavoittelemisesta. Sen sijaan korostimme kokemuksellisen tiedon merkitystä. Kiinnostuksen rakentuminen ilman ennako-oletuksia antoi osallistujillemme mahdollisuuksia tunnustuksen saamiseen heille merkityksellisissä asioissa sekä hyvinvointia ja toimijuutta tukevaan kohtaamiseen heidän kanssaan. Näitä myönteisen tunnistamisen ulottuvuuksia käsitellään kirjan seuraavissa osioissa.

Myönteisen tunnistamisen ajatusta kehitellessämme olemme huomanneet, että MAPOLIS-menetelmä mahdollistaa toiseen ihmiseen tutustumisen suhteellisen lyhyessä ajassa. Se auttaa myös ylittämään lasten ja aikuisten kohtaamisissa lähtökohtaisesti läsnä olevan tieto- ja valtasuhteiden hierarkkisuuuden. Tällainen suhteiden epätasa-arvoisuus korostuu tyypillisesti ammatillisissa kohtaamisissa (vrt. Holt 2004; Riitaoja 2013). Vastavuoroisuuteen perustuva tutustuminen tarjoaakin keinon tasapainottaa näitä valtasuhteita ilman, että aikuinen toimija luopuu vastuullisesta asemastaan. Vastuu oikeudenmukaisuudesta, asianmukaisesta käyttäy-

tymisestä ja toiminnasta sekä asioiden hoitamisesta voi säilyä aikuisella samalla, kun lasten ja nuorten kokemukselliselle tiedolle jätetään tilaa. Lasten suojelemisen ja heidän toimijuutensa tukemisen monimutkaiset näkökulmat ovat näin yhdistettävissä myönteiseen tunnistamiseen: aikuisten tulee suojella lapsia heille vahingollisina pidetyiltä asioilta ja arvostaa samalla heitä omaehtoisina toimijoina (ks. James & Jenks & Prout 1998; Alanen & Karila 2009; Satka ym. 2011).

MAPOLIS-menetelmän ja myönteisen tunnistamisen toteuttamisessa on myös haasteensa. Toiseen ihmiseen tutustuminen ja hänen kokemusmaailmansa ymmärtäminen ei ole helppoa. Lasten ja nuorten käsitykset syntyvät heidän kokemistaan asioista, jotka kietoutuvat yhteen muiden ihmisten kokemusten ja yhteisöllisten kertomusten kanssa (Gallacher & Gallagher 2008). Silti heidän kokemuksensa ovat aina yksilöllisiä (Young & Barrett 2001; Purhonen ym. 2006, 21). Hannah Arendtin (2005, 15) mukaan tämän monikerroksisuuden tavoittamiseen tarvitaan ymmärrystä, joka ylittää kategoriset määrittelyt. Paitsi käytännön menetelmäosaamista, vaaditaan tutkijalta näin ollen myös perehtyneisyyttä laadullisen tutkimuksen metodologiaan – ja ammattilaiselta kiinnostusta ymmärryksensä syventämiseen.

Palaamme lopuksi vielä artikkelin aloittaneeseen opinto-ohjaajan ja passiiviseksi leimatun nuoren tapaamiseen. Työpajoihimme osallistuneiden ammattilaisten kanssa käytyjen keskustelujen perusteella vaikuttaa siltä, että tutustumisen puute johtaa tyypillisesti sen kaltaisiin institutionaalsiin tilanteisiin kuin millaista opinto-ohjaajaa tapaamaan tullut poika odotti: kohtaamiseen, jossa nuoreen suhtaudutaan kielteisesti ja hänet määritellään toivottomaksi tapaukseksi. Myös ammattilaiselle tilanne, jossa mikään auttamisen muoto ja määrä ei tunnu riittävän tai kelpaavan nuorelle, on haastava. Tällöin ei aina tule mieleen, että avun, palautteen ja tuen antaminen voi helpottaa merkittävästi, jos tukea tarvitseva lapsi tai nuori tulee henkilönä tutuksi (ks. Kujala ja Kohvakka tässä kirjassa). Rakentavan suhteen muodostaminen on helpompaa, kun tietää millaisessa maailmassa nuori elää, millaisia asioita hän arvostaa ja miten hän haluaa tulla nähdyksi.

Esittelemämme MAPOLIS-menetelmä tarjoaa yhden mahdollisen tavan kerätä kokemustietoa lasten ja nuorten ehdoilla, heitä kunnioittavalla tavalla ja suhteellisen nopeasti. Vaikka olemme itse hyödyntäneet menetelmää tutkimusaineiston keräämisessä, sen periaatteita ja käytäntöjä voi nähdäksemme soveltaa myös muissa lasten ja nuorten

kanssa työskentelemisen tilanteissa. MAPOLIS-menetelmän mukainen ”elämäkarttamenetelmä” voi toimia yhtenä käytännöllisenä mahdollisuutena purkaa yleistävien oletuksien luomia mielikuvia sekä häivyttää hierarkkisia valta-asemia institutionaalisista tilanteista, joissa ammattilaiset kohtaavat lapsia ja nuoria.

Lähteet

- Agnew, John (2002) *Place and Politics in Modern Italy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Alanen, Leena & Karila, Kirsti (2009) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino.
- Arendt, Hannah (1958) *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Arendt, Hannah (2005) *The Promise of Politics*. Edited by Jerome Kohn. New York: Schocken Books.
- Bäcklund, Pia & Kallio, Kirsi Pauliina (2012) Poliittinen toimijuus julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa osallistumisretoriikassa. *Alue ja ympäristö* 41 (1), 40–53.
- Bäcklund, Pia & Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni (2014) Residents, customers or citizens? Tracing the idea of youthful participation in the context of administrative reforms in Finnish public administration. *Planning Theory and Practice* 15 (3), 311–327.
- Eskelinen, Teppo & Gretschel, Anu & Kiilakoski, Tomi & Kiili, Johanna & Korpinen, Sini & Lundbom, Pia & Matthies, Aila-Leena & Mäntylä, Niina & Niemi, Reetta & Nivala, Elina & Rynnänen, Aimo & Tasanko, Pia (2012) Lapsen ja nuoren subjekteina kunnallisessa päätöksenteossa. Teoksessa Anu Gretschel & Tomi Kiilakoski (toim.) *Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2000-luvun alussa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 118. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 35–95.
- Ewald, François (2003) *Normi yhteisen mittapuun käytäntönä*. Suomentaneet Marjut Salokannel & Kaarlo Tuori. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, E-sarja n:o 8. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*. London: Polity Press.
- Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu?* Suomentaneet Virpi Blom & Kaarina Hazard. Tampere: Vastapaino.

- Gallacher, Lesley-Anne & Gallagher, Michael (2008) Methodological Immaturity in Childhood Research? Thinking through 'participatory methods'. *Childhood* 15 (4), 499–516.
- Gordon, Tuula & Hynninen, Pirkko & Lahelma, Elina & Metso, Tuija & Palmu, Tarja & Tolonen, Tarja (2007) Koulun arkea tutkimassa. Kokemuksia kollektiivisesta etnografiasta. Teoksessa Sirpa Lappalainen & Pirkko Hynninen & Tarja Kankkunen & Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) *Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus*. Tampere: Vastapaino, 41–65.
- Helavirta, Susanna (2007) Lasten tutkimushaastattelu. Metodologista herkistymistä, joustoa ja tasapainottelua. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (6), 629–640.
- Holt, Louise (2004) The 'Voices' of Children: De-centring Empowering Research Relations. *Children's Geographies* 2 (1), 13–27.
- James, Allison & Jenks, Chris & Prout, Alan (1998) *Theorizing Childhood*. London: Polity Press.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012) *Kategoriat, kulttuuri ja moraalit. Johdatus kategorianalyysiin*. Tampere: Vastapaino.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Bäcklund, Pia (2012) Oletettu alueellisuus, kuviteltu osallisuus – Tilalliset sidokset julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa. *Terra* 123 (4), 245–258.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni & Bäcklund, Pia (2015) Lived citizenship as the locus of political agency in participatory policy. *Citizenship Studies* 19 (1), 101–119.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Korkiamäki, Riikka (tulossa) Inclusion in where things matter: spatial belonging, social engagement, and political agency in early youth. *Environment & Planning A*, tulossa.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Stenvall, Elina & Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni (2013) Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 69–87.
- Kiili, Johanna (2006) *Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 283. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Kiili, Johanna (2011) Lasten osallistuminen, kansalaisuus ja sukupolvisuhteiden hallinta. Kunnallisen lapsiparlamenttitoiminnan tarve, toteutus ja tavoitteet. Teoksessa Mirja Satka & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) (2011) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Korkiamäki, Riikka (2009) ”Kaljaporukoita” vai ”ihan tavallisia koviksii” – osallisuus vertaisryhmässä nuorten määrittelyn kohteena. Teoksessa Suvi Raitakari & Elina Virokannas (toim.) *Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 96. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 83–105.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaisuhteissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 137. Tampere: Tampere University Press & Nuorisotutkimusseura.
- Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina (2014) Ystävyyden tilallisen kiinnittymisen suuntaajana. Tilateoreettisia tulkintoja lasten ja nuorten ystävyyksistä. *Alue & Ympäristö* 43 (1), 16–33.
- Koski, Pasi & Tähtinen, Juhani (2005) Liikunnan merkitykset nuoruudessa. *Nuorisotutkimus* 23 (1), 3–21.
- Kyrönlampi-Kylmänen, Taina (2007) *Arki lapsen kokemana – Eksistentiaalifenomenologinen haastattelututkimus*. Acta Universitatis Lapponiensis 111. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Latomaa, Timo (2009) Ymmärtävä psykologia. Psykologia rekonstruktivisena tieteenä. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus, merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 17–89.
- Lähteenmaa, Jaana (2000) *Myöhäismoderni nuorisokulttuuri. Tulkintoja ryhmistä ja ryhmään kuulumisen ulottuvuuksista*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 14. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Myllyniemi, Sami (2014) *Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 145 & Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja nro 50. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta.
- Myllyniemi, Sami & Berg, Päivi (2013) *Nuoria liikkeellä! Nuorten vapaa-aikatu tutkimus 2013*. Nuorisosiain neuvottelukunnan julkaisuja 49 & Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 140. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta & Nuorisotutkimusseura.

- Ollila, Anne (2008) *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Acta Universitatis Lapponiensis 141 & Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 85. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus & Nuorisotutkimusseura.
- Ortner, Sherry B. (2002) Subjects and capital: A fragment of a documentary ethnography. *Ethnos* 67 (1), 9–32.
- Patton, Michael Q. (2002) *Qualitative Research & Evaluation Methods*. London: Sage Publications.
- Perttula, Juhani (1996) Ihminen elämäntilanteensa kokijana. Teoksessa Lea Pulkkinen (toim.) *Lapsesta aikuiseksi*. Helsinki: WSOY, 217–231.
- Purhonen, Semi & Rahkonen, Keijo & Roos, Jeja Pekka (2006) Johdanto. Bourdieun sosiologian merkitys ja ominaislaatu. Teoksessa Semi Purhonen & J.P. Roos (toim.) *Bourdieu ja minä*. Tampere: Vastapaino, 7–54.
- Pyyhtinen, Olli (2006) Filosofia ja arkisten objektien luonto. David Frisbyn haastattelu. *niin & näin. Filosofinen aikakauslehti* 51 (4), 53–59.
- Riitaoja, Anna-Leena (2013) *Toiseuksien rakentuminen koulussa. Tutkimus opetussuunnitelmista ja kahden helsinkiläisen alakoulun arjesta*. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellisen tiedekunnan tutkimuksia 346. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Salasuo, Mikko & Piispa, Mikko & Huhta, Helena (2015) *Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.) (2011) *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino.
- Simmel, Georg (1999) *Pieni sosiologia*. Suomentanut Kauko Pietilä. Tutkijaliiton julkaisu 93. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Stenvall, Elina (2013) MAPOLIS – menetelmästä kokemuksiin. *Alue ja ympäristö* 42 (2), 74–78.
- Strandell, Harriet (2010) Etnografinen kenttätyö. Lasten kohtaamisen eettisiä ulottuvuuksia. Teoksessa Hanna Lagström & Tarja Pösö & Niina Rutanen & Kaisa Vehkalahti (toim.) *Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 92–113.
- Suurpää, Leena (2002) *Erilaisuuden hierarkiat. Suomalaisia käsityksiä maahanmuuttajista, suvaitsevaisuudesta ja rasismista*. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 28. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

- Tani, Sirpa (1995) *Kaupunki taikapeilissä. Helsinki-elokuvien mielenmaisemat: maantieteellisiä tulkintoja*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 17. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Thomson, Fionagh (2007) Are Methodologies for Children keeping *them* in their Place? *Children's Geographies* 5 (3), 207–218.
- Young, Lorraine & Barrett, Hazel (2001) Adapting visual methods: action research with Kampala street children. *Area* 33 (2), 141–152.

Vapaa-ajan yhteisöjen ja intressien tärkeys

Anna Anttila

Olipa kerran ihan tavallinen pieni eteläamerikkalainen kylä, jossa viljeltiin maissia. Sato kasvoi länsimaisittain mitattuna hitaasti ja tuotti pieniä tähkiä, joissa oli harvakseltaan siemeniä. Kylän asukkaat olivat itsekin kuin maissinsa: varreltaan hentoja, kapeita ja muutenkin vähäväkisiä. Eräänä päivänä hyvää tarkoittavan tieto- ja taito-organisaation avustustyöntekijät tulivat ja opettivat laihat alkuperäisasukkaat kasvattamaan uutta, satoisampaa maissilajiketta. Muutaman vuoden kuluttua avustusjärjestö teki kylässä tarkistusrajoituksia ja pettyi karvaasti. Siellä viljeltiin edelleen vain kitukasvuista ja tynkätähkäistä maissinkuvatusta. Mitä oli tapahtunut? Eikö kylässä ymmärretty mitään kustannustehokkuudesta; eivätkö alkuasukkaat oppineet, miten viljellään oikein? Vai oliko vanhan maissin viljeleminen heimon pyhä riitti, jolla saavutettiin myyttinen yhteys esi-isien henkiin? Ehkä länsimainen interventio aiheutti kylässä tiedostavaa vastarintaa: ”Alas riistoporvarit ja imperialistinen verimaissi!” Selitys oli yksinkertaisempi, kuten ehkä arvaatkin. Paljastan sen kirjoitukseni lopuksi.

Muistin tämän antropologian opettajani aikoinaan kertoman tarinan, kun mietin, millä ja kenen mittareilla määritellään, mikä on hyvää ja laadukasta vapaa-aikaa nuorille. Työskentelen Helsingin kaupungin nuorisotoimessa Hyvä vapaa-aika -hankkeessa. Siinä tutkitaan, miten nuorisotyöllisesti tuettu vapaa-aika ja harrastukset vaikuttavat 13–16-vuotiaiden hyvinvointiin ja elämänvalintoihin. Hanke on kohdennettu viiteen helsinkiläiseen kouluun ja etukäteen valittuihin oppilaisiin, jotka aloittivat yläkoulunsa syksyllä 2013. Kohdeluokkien nuoret saavat hankkeessa oman nuorisohjaajan ja maksuttomia harrastuksia yläkoulun ajalle. Toiminnan vaikuttavuutta on tarkoitus mitata sillä, mihin kohde- ja vertailuluokkien nuoret sijoittuvat peruskoulun jälkeisenä syksynä. Saman koulun oppilaiden elämänvalintoja on siis tarkoitus verrata toisiinsa.

Jo hankkeen alussa selvisi, että asetelma oli sekä opettajien että oppilaiden mielestä epäoikeudenmukainen. Tämän olisi voinut välttää valitsemalla hankkeen suunnitteluvaiheessa kohde- ja vertailuluokat eri

kouluista. Ensinnäkin se, että tutut rinnakkaisluokkalaiset saavat jotain parempaa kuin he itse – tässä tapauksessa lähes mitä tahansa haluamaansa kivaa vapaa-ajan tekemistä ilmaiseksi – on nuorten mielestä *niin väärin*. Hankkeen lähtölaskenta ei siis alkanut eettisesti kovin vankalta alustalta: kaiken tutkimuksen perustana kun on, ettei tutkimus vahingoita tutkittavia. Toisaalta tutkimuksessa luotu vertailuasetelma ei ollut ensimmäinen tai ainoa koulujen rinnakkaisluokkien oppilaita eriarvoistava tekijä: hankkeeseen valitut kohde- ja vertailuluokat osoittautuivat hyvin erilaisiksi. Vertailuluokat ovat painotusluokkia, kuten tanssi- ja kuvataideluokkia. Kohdeluokat ovat niin sanottuja tavallisia luokkia, joilla ei esimerkiksi opiskella harvinaisia kieliä kuin korkeintaan oman äidinkielen tunneilla. Kerron seuraavassa joitakin muitakin hankkeessa ilmenneitä ja nuorten elämään liittyviä tekijöitä, jotka osaltaan muistuttavat, että luonnontieteissä toimivia etukäteen suunniteltuja vertailevia koeasetelmia ei ole tarkoituksenmukaista soveltaa ihmistieteissä. Ihmisten tuottamat vaikutukset ovat yllätyksiä täynnä.

Yhteisöllistä hyvinvointia

Hankkeen alussa oletimme, että oman luokan kanssa yhdessä vietetty ja nuoriso-ohjaajan tukema vapaa-aika vahvistaa nuoren luokkayhteisössään kokemaa yhteenkuuluvuuden tunnetta. Arvelimme tämän lisäävän koulussa viihtymistä, mikä helpottaa uuden oppimista ja auttaa menestymään koulutyössä. Näin nuori saa lisää mahdollisuuksia peruskoulun jälkeisiin valintoihinsa. Vahvistuvan yhteenkuuluvuudentunteen ansiosta nuori voi myös helpommin kokea olevansa osa yhteisöään ja koko yhteiskuntaa, mikä jo sinällään lisäänee hänen hyvinvointiaan.

Aluksi ajattelimme, että hankkeen ja jopa oppilaan itsensä kannalta oma luokkayhteisö on kaikkein tärkein yhteisö, johon kuuluminen ja jossa toimiminen vapaa-ajallakin on nuoren elämälle ja hyvinvoinnille keskeistä. Nyt hankkeen – ja oppilaiden kahdeksannen luokan – puolivälissä näyttää kuitenkin siltä, ettei tämä pidä paikkaansa. Kyselyiden perusteella kohdeluokkalaisten yhdessä viettämä vapaa-aika on jopa vähentynyt ja vertailuluokkalaisten lisääntynyt. Vertailuluokkalaiset ovat vapaa-ajallaan tekemisissä toistensa kanssa paitsi enemmän kuin ennen hankkeen alkua, myös enemmän kuin kohdeluokkalaiset. Tämä voi johtua vertailuluokkien

oppilaiden samanhenkisyydestä ja yhteisistä harrastuksista, joiden perusteella he ovat valikoituneet yhteisille painotusluokille jo alakoulussa. Nuoret tietenkin myös valitsevat vapaa-ajan ystävänsä omaehtoisesti ja muillakin perusteilla kuin kouluissa muodostuvista yhteisöistä. Oppilaat niin sanotuilla tavallisilla luokilla saattavat olla tyyliltään ja harrastuksiltaan heterogeenisempiä kuin painotusluokilla. Omassa hankkeessamme kohdeluokkien oppilailla on esimerkiksi yli 20 eri kotikieltä, kun taas vertailuluokkien oppilaat puhuvat kotona enimmäkseen suomea. Tässä vaiheessa hankettamme näyttää siltä, että luokalle tarjottu oma nuorisohjaaja ei ole merkittävästi lisännyt luokan yhdessä viettämää vapaa-aikaa.

Kun tutustuimme nuoriin yksilöinä, huomasimme, että jotkin muut yhteisöt voivat olla nuorelle ja hänen elämänvalinnoilleen paljon omaa koululuokkaa merkittävämpiä. Jokainen työssäkäyvä aikuinenkin voi kysyä itseltään, onko oman työyhteisön ihmisten kanssa ennen tai jälkeen työpäivien vietetty aika kaikkein mieluisinta vapaa-ajan toimintaa. Myös yksin ja omaan tahtiin tekeminen sekä vapaa hengailu ovat tärkeitä hyvinvoinnille – ne tuovat vaihtelua ja vastapainoa kurinalaisille harrastuksille ja koululle. Vapaa-ajan yhteisöjen ja niiden merkityksellisyyden tunnistaminen edellyttää siis perusteellista nuoreen tutustumista.

Nuoriso on tyttöjä ja poikia

Koulumaailmaan ja nuorten harrastustoimintaan liitetään helposti tilat, joita hallitsevat ulospäin suuntautuneet, äänekkäät ja hillittömästi poukkoilevat joukot. Käsitteenä ”nuoriso” mielletään usein *poikatyyliseksi*. Näistä lähtökohdista puhutaan ”nuorison harrastuksista” ja perustetaan niitä tukevia ”nuorten harrastuspaikkoja”, vaikka lajien aktiiviharrastajat olisivatkin yli 90-prosenttisesti poikia ja miehiä. Tällaisia ovat esimerkiksi nuorille (lue: pojille) tarkoitettut skeittipuistot ja graffitiseinät. Yhteinen toiminta nuorisotaloilla on myös niin poikatyylistä, että tytöille varataan taloilla erikseen omia tiloja tai aikoja. Nuorisosta puhuttaessa unohtuvat usein hiljaiset introvertit, jotka mieluummin vetäytyvät isoista joukoista eivätkä halua olla jatkuvasti äänessä. Kavereiden suuri määrä ja tiivis yhteisöllisyys ei kuitenkaan ole aina ja kaikille nuorille parasta vapaata olemista.

Hankkeemme alussa huomasimme, että koulut olivat valikoineet toimintamme kohteiksi vilkkaat ja poikavaltaiset luokat. Tarkoituksemme

oli näin kehittää ja tutkia ikään kuin tyypilliseen nuorisoon (lue: poikiin) kohdistuvia toimia ja mahdollisuuksia. Kohdeluokkien oppilaille järjestettiin hankkeen alussa sellaista yhteistä toimintaa, joka oli noussut nuorten harrastetoiveissa suosikiksi. Yleisimmät toiveet olivat selvästi poikatyylisiä, kuten autoilu tai ampuminen, sen sijaan että kiinnostusta olisi osoitettu esimerkiksi *cosplayn* eli pukuilun harrastamiseen. Tämä kuvaa hyvin sitä, että kulttuurissamme nuorten – myös tyttöjen – on helpompi ilmaista kiinnostusta ”poikien juttuihin” kuin ”tyttömäisiin” asioihin. Poikatyylisten harrastusten korkeampi arvostus koskee siis sekä tyttöjä että poikia: jalkapalloilevat tytöt ovat jo valtavirtaa, mutta ratsastuskouluissa poikia ei vielä paljon näy.

Hankkeen kuluessa olemme tutustuneet paremmin nuoriin ainutlaatuisina yksilöinä ja hyväksyneet osaksi ”nuorisoa” myös introvertit tytöt ja pojat, joiden akkuja isossa ryhmässä oleminen ei niin sanotusti lataa. Toisin kuin nuorisotaloilla, koulussa käy koko ikäluokka, jonka erilaisten yksilöiden käsitykset hyvästä vapaa-ajasta lienevät monipuolisempia kuin nuorisotalojen kanta-asiakkaiden. Hankkeen etuna on se, että nuorisohjaajat saavat toimia hyvin erilaisten nuorten kanssa.

Hyvinvoiva yksilö osana yhteisöään

Eräs Hyvä vapaa-aika -hankkeen nuorista kertoi yksilöhaastattelussa, ettei hänellä ole yhtään kaveria omassa luokassaan tai koko koulussa. Koulu on hänelle rakennuksenakin vastenmielinen ja huono, eikä kouluaineissa ole mitään mielenkiintoista sisältöä. Jotkut opettajat ovat hänen mukaansa ihan ok, mutta muuten koulussa ei todellakaan ole mitään kivaa ja sitä olisi hyvä parantaa edes limuautomaateilla.

Nuoren mielestä Hyvä vapaa-aika -hankkeen toiminnoista kiinnostavinta on ollut sotapelipaikassa, koska siellä saa ampua laserilla. Yleensäkin erilaisilla aseilla ampuminen on nuoren mielestä hienoa, hyvää ja huippukivaa tekemistä. Jatkoain tutkimushaastattelua enkä alkanut miettiä, miten tässä ja nyt on se hetki, jolloin tutkimushaastattelu keskeytetään, otetaan huolestuneen aikuisen rooli ja kiinnitetään nuori tiiviimmin osaksi yhteiskuntaa jonkin ehdottamani uuden ja laadukkaan harrastuksen avulla. Näin olisi ehkä löydetty hankkeen todellisten vaikutusten arvioinnille mittapuu ja perusta: kouluampuminen estetty!

Tällaisen intervention sijaan kysyin nuoren unelmapäivästä: Hän nukkuisi mahdollisimman pitkään, eikä koulua tietenkään olisi. Hän viettäisi koko päivän kavereiden kanssa – joita siis on, muualla. Kavereiden lisäksi hänelle tärkeitä ihmisiä ovat ”mutsi ja nämä tällaset”. Rahasta ei olisi puutetta. He kävisivät tietysti pikaruokapaikassa syömässä, ja rahaa jäisi vielä mässyihin. Loppupäivä vain chillailtaisiin.

Tulevaisuuden suunnitelmissaan hän voisi mennä armeijassa laivastoon. Toiveammatti on sukeltaja. Kaikkein parasta olisi, jos aina olisi kesä eikä ikinä talvi, ja hän saisi sukellella lämpimissä ja kirkkaissa vesissä, joissa olisi värikkäitä koralleja ja kaloja. Itse asiassa pojan mielestä olisi mageeta, jos kouluunkin rakennettaisiin uimahalli. Kouluun olisi joka päivä kiva tulla, kun voisi koulun jälkeen jäädä uimaan.

Haastattelun jälkeen nuorelle hankittiin Hyvä vapaa-aika -hankkeen kustannuksella sarjalippuja uimahalliin. Niillä hän voi itse vapaasti valitsemaan aikana viedä omat tärkeät ihmisensä tai parhaan kaverinsa uimaan. Tämä paras kaveri voi olla hän itse. Nuoreen tutustuminen ja hänen tarinansa kuunteleminen tarjosi mahdollisuuden siihen, että hän sai kuuluville oman toiveensa mielekkästä vapaa-ajasta ja jopa konkreettista tukea sen viettämiseen.

Hankkeessa opittua

Kun pyrkii tutustumaan nuoren elämään ja on kiinnostunut siitä, mitä hän itse haluaa ja mikä hänelle on tärkeää tässä ja nyt, voi päästä lähelle yksilöllisyyttä ja ainutkertaisuutta. Yksilöllisyyttä tulee arvostaa yhteisöllisyyden ohella. Nuori, joka tuntee saavansa arvostusta, voi elää hyvää elämää, olla osa yhteisöään ja tietää tulewansa hyväksytyksi koko yhteiskunnassa juuri sellaisena kuin hän on – vaikka yksin tai omissa tutuissa pikku ympyröissään.

Hyvä vapaa-aika -hankkeessa nuorten yksilöllisyys ja ainutkertaisuus on näkynyt selvemmin kuin esimerkiksi yhteen nuorisotaloon sidotussa perusnuorisotyössä. Hankkeessa on mahdollisuus työskennellä useita vuosia samojen, mutta keskenään erilaisten nuorten kanssa ja tutustua heihin yksilöinä. Näin saa tietoa myös juuri heille tärkeistä yhteisöistä, joihin kuulumisen saattaa olla merkittävämpää kuin oman koululuokan kanssa vietetty vapaa-aika. Näiden yhteisöjen merkitykset voivat liittyä sekä vapaa-aikaan tässä ja nyt että nuoren tuleviin elämänvalintoihin.

Lopuksi vielä eteläamerikkalaiseen kylään. Alkuperäisasukkaat eivät halunneet omaksua uutta, satoisampaa viljelytapaa vaan jatkoivat vanhan kitukasvuisen maissinsa kasvattamista – se maistui paremmalta.

Ensiaskleet myönteiseen tunnistamiseen seikkailukasvatuksen keinoin

Jari Kujala

*Nähdä maailma hiekanjyvässä
ja taivas villissä kukassa
äärettömyys oksassa käsissäsi
ikuisuus yhdessä tunnissa.*
(William Blake)

1990-luvun alussa Suomeen rantautui seikkailukasvatuksena tunnettu nuorisokasvatuksen muoto, joka perustuu vahvasti modernin seikkailukasvatuksen isän Kurt Hahnin teeseihin. Hahn haki vaikutteita oppimisen ohjelmaansa Lietzeltä, Platonilta, Sokrateelta, Goethelta, Fichteltä, Kerschensteinerilta ja Reddieltä (Telemäki 1998, 12–13). Hän toteutti tämän päivän mittapuulla arvioituna modernia opetusohjelmaansa aluksi koulumuotoisena toimintana Saksassa ja myöhemmin Englannissa, jossa hän kehittäli useita kokeellisia koulutusjärjestelmiä (esim. Outward Bound). Vuonna 1920 perustetun Salemin¹³ koulun ensimmäisenä rehtorina hän asetti tavoitteeksi nuorten, ei oppiaineiden, opettamisen: ”Antakaa lapselle mahdollisuus tehdä itse löytöjä ja keksintöjä, antakaa heidän kokea voittoja ja tappioita, antakaa heille vastuullisia tehtäviä ja antakaa heidän harjoittaa mielikuvitustaan.” (Telemäki 1998, 9–10.) Opetuksen tavoitteena oli tasapainoinen, vastuullinen ja ihmiskuntaa palveleva yksilö. Nuorta ei tule jättää ajopuiksi, vaan häntä pitää koulia subjektiksi, joka tekee omat päätöksensä suhteessa elämäänsä.

Suomeen Hahnin ja hänen seuraajiensa ajatuksia toi erityisesti britti-sosiologi Steve Bowles, jonka esittelemä pedagoginen rakenne edusti kokonaisvaltaista luontoon sitoutuvaa mallia (ks. Hopkins & Putnam 1993, 226–227), Colin Mortlockin (1984) seikkailuparadigmaa sekä skan-

---

13 Salaam = rauha.

dinaavisen *Friluftsliv*-pedagogiikan aineksia. Tämä sopi suomalaisen seikkailukasvatuksen lähestymistapaan, jossa ulkona opitaan joko metsässä erätellen tai pihapiirissä simuloituja harjoitteita tehden.

Aloitin Hahnin periaatteisiin perustuvan työskentelyn vuonna 1998 Bowlesin opastamana Helsingin kaupungin erityissosiaalityön hankkeessa yhdessä Alpo Heikkisen kanssa. Hankkeen lähtökohtana oli tukea yläasteikäisiä nuoria, jotka ovat olleet pitkään lastensuojelun asiakkaita. Kulttuurisidonnaisena visionamme oli toimia suomalaisen humanistisen luontosuhteen näkökulmasta. (Ks. Heikkinen & Kujala 1998; Järventie 1999, 110–119.) Bowlesin ja Heikkisen tuella aloitetun työskentelyn perusteet ovat säilyneet työssäni samoina jo lähes parinkymmenen vuoden ajan: ”Toiminnallisen intervention kohdentaminen varhaisnuoruuteen ja yläasteen siirtymävaiheeseen ehkäisee pojilla syrjäytymistä koulutyöstä sekä ajautumista rikoksiin tai päihteisiin” (Heikkinen 2006, 146). Käytännössä nuorten integroiminen yhteiskuntaan tapahtuu ryhmässä ja ”metsän kautta”, koska monella heistä kielteiset kokemukset ovat kiinnittyneet lähiöiden seiniin. Dynaaminen seikkailullinen ympäristö nostaa myös oman arjen arvot näkyviksi. Uusissa tilanteissa sosiaaliset vuorovaikutussuhteet määrittävät kullekin harjoituskerralle valitun luontokonseptin kautta. Toiminnan motivaatiot ovat luonnollisia, osallisuus syntyy tekemisen kautta ja itse toiminta perustuu luonnon elementtien kautta etenemiseen.

Yhteyden luominen

Haastavista tilanteista tulevien nuorten kanssa työskenneltäessä ensimmäinen askel on löytää yhteys, josta käsin voi tarkastella nuoren arvoja ja suuntautumista. Keväisin tulviva Pohjois-Karjalan Jongunjoki tarjoaa tähän mainion mahdollisuuden. Joen valuma-alueella tapahtuvat säätilan muutokset vaikuttavat suoraan joen virtaamaan ja veden korkeuteen. Ympäristö säätelee melojan kulkua, luonto luo rationaliteetit kulkemiselle. Kaksi vuorokautta kestävän melomisen aikana nuoret joutuvat kohtaamaan yli 40 koskea. Nuori ei pysty pakenemaan elämänhallintaansa liittyviä vastuita kuten kaupunkiympäristössä. Hän joutuu kohtaamaan omat addiktionsa sekä sosiaaliset pelkonsa. Meloessaan nuori uppoaa ympäristön muotoihin, ja hänen on pakko sopeutua uuteen elementtiin, jossa parhaan tuen antavat vesi ja liike. Nuori, joka on tottunut manipuloimaan

ympäristöään, joutuu kohtaamaan itsensä epävakana subjektina joessa, jonka objektiivisesta elementistä eli vedestä hän on riippuvainen. Nuori tutustuu itseensä itsessään, mikä tarjoaa mahdollisuuden itsereflektioon.

Nuoren itsereflektion lisäksi melontatilanne tarjoaa aikuiselle mahdollisuuden tutustua nuoreen sosiaalisena toimijana. Erityisesti melojaparin vuorovaikutuksen havainnoiminen on valaisevaa. Kiihkeässä koskessa tilanteiden tulkinta perustuu nopeisiin roolivalintoihin. Hetkellisessä kriisitilanteessa nuori tunnistaa kyvykkyytensä tai osoittaa vastuuttomuutensa. Kohtaako hän tilanteet pakenemalla, jäätymällä vai hyökkäämällä? Vaikuttaako tilanteessa hänen persoonansa, vai onko kyse omaksutusta roolista? Voisiko hän kasvaa vastuuseen näiden harjoitusten kautta?

Ryhmässä toimiminen

Työskentelyn edetessä voidaan siirtyä ryhmän merkitykseen. Tutustumisvaiheessa ryhmäkonteksti avaa näkökulmia ryhmän tunneilmapiiiriin, sen kiinteyteen, perusolettamuksiin ja käytäntöihin, mutta myös yksittäisen nuoren rooliin ja etenkin hänen vahvuksiinsa ryhmän jäsenenä. Käytän tästä esimerkkinä erästä toimintaamme osallistunutta nuorta, joka haki identiteettiään vanhan ja uuden kotimaansa kulttuurien välillä.

Nuori haluaisi olla suomalainen, mutta oman kulttuurinsa ehdoilla. Hän haluaa kuulua ryhmään, ja hän elää vahvasti ryhmän tunneilmapiiirissä. Hän tuntee empatiaa ryhmässä syömättömäksi muuttunutta tyttöä kohtaan ja sepittää kitaralla suomenkielisiä lauluja muiden kuultavaksi. Hän ei ole uhkaava muita ryhmän jäseniä kohtaan, mutta vaatii jatkuvasti ohjaajien huomiota. Sosiaalisen kestävyuden luominen on haastavaa, koska hän haluaa nähdä itsensä kaikissa tilanteissa sankarina, ei epäonnistujana. Se, että joku muu ryhmässä osoittaa häntä kyvykkäämmäksi, on hänelle uhkatekijä. Hänellä ei ole juurikaan sosiaalista tai kulttuurista pääomaa, mutta hänellä on kehon pääomaa. Kehollisesti hän voi liittyä ryhmään ja saada yhteyden toisiin.

Nuori on sitoutunut toiminnalliseen ryhmätööhön luonnossa paremmin kuin kouluun ikinä. Hän on kuin kotonaan Porkkalanniemen rantakallioilla ja kokee retket luonnossa itselleen merkityksellisiksi. Suomen luonnosta löydetyt symboliset merkitykset perustuvat hänen omien sanojensa mukaan hänen kotimaassaan kokemiinsa tilanteisiin. Hän

löytää maisemasta vastaavuutta omaan sisäiseen maailmaansa ja lisäarvoa oppimiselleen. Hän reflektoi tehokkaasti ryhmässä, mikä tulee ilmi hänen esittämistään syventävistä kysymyksistä oppimisasiheisiin liittyen. Näin valittu luontokonsepti tukee hänen kyvykkyyksiään.

Kyvykkyyksien tunnistaminen perustuu kuitenkin myös heikko-
uksien tiedostamiseen ja ryhmän muiden jäsenten huomioimiseen. Nuori on toimija ryhmässä vain suhteessa toisiin. Hänen kykynsä kestää vastoinikäymiä ja oppia itsestään kehittyy ryhmätoiminnassa uusissa tilanteissa. Tätä hänen oppimisen kyvykkyyttään tunnustavaa toimintaa harjoitellaan myöhemmin muissa oppimisympäristöissä ja uusissa ryhmissä. Tämä vahvistaa jo opittua tai tuo kokonaan uutta lisäarvoa hänen kyvykkyyksilleen.

Kontekstin huomioiminen

Ryhmänä ja ryhmässä toimimiseen tulee syvyyttä, kun ryhmän toimintaa päästään tarkastelemaan suhteessa toiseen ryhmään. Miten ihmisten väliset suhteet syntyvät, minkälaisia kilpailuasetelmia eri ryhmien kulttuuri luo ja minkälaista solidaarisuutta ne ilmaisevat keskenään?

Eräänä tällaisena ”toisena ryhmänä” voidaan pitää sitä yhteiskunnallista ympäristöä, jossa nuoret yksilöinä ja ryhmien jäseninä toimivat. Tutustuttaessa nuoriin onkin otettava huomioon myös kolmas tutustumiseen vaikuttava tekijä: työntekijän ammatillinen konteksti. Omassa työssäni lastensuojelunuorten parissa tämä konteksti on sosiaalityö.

Ammatillisena kontekstina sosiaalityö määrittelee keskeisesti niitä nuorten olemisen ja toimimisen vapausasteita, joista käsin he voivat hallita tilannettaan ja toteuttaa subjektiuttaan. Nuoren mahdollisuuksia ottaa vastuuta tai oppia kyvykkyyksistään säädelläänkin heistä vastuussa olevien organisaatioiden hallintokulttuurien kautta. Esimerkiksi jos kaupungin toimintaa hallitsee ekonomisaatio, lastensuojelun hallitsevaksi arvoksi tulee rahan säästäminen kasvatuksen ja nuoren selviytymisen kustannuksella. Ammatillinen konteksti ilmaisee siis sen, mistä hallinnollisesta näkökulmasta nuorten kehittymistä tuetaan. Samalla se määrittelee myös tunnistamisen prosessia ja toimintatapoja.

Lastensuojelussa lähdetään liikkeelle sille ominaiseen ammatilliseen kontekstiin sitoutuvalla tietojen keruulla. Tällöin kohtaamistilanteiden

agendaa määrittävät asiakkaasta saadut tilannetiedot sekä muiden viranomaisten antama informaatio. Nuoreen tutustuminen ei tapahdu ensi kohtaamisella eikä luottamus synny ensimmäisestä asiakastapaamisesta (ks. myös Kohvakka tässä kirjassa). Merkityksellisten asioiden esittäminen tapahtuu hiljalleen lojaliteettivaihdon kautta. Identiteettitasoiseen tutustumiseen ja tunnustamiseen päästään tilanteessa, jossa lojaliteettivaihtoa on jo tapahtunut. Toiminnallisuus nostaa esiin havaintoja, joiden kautta voidaan päästä käsiksi nuoren olemistietoihin ja ajattelukokemuksiin.

Tutustumisen kautta myönteiseen tunnistamiseen

Käytännön työssäni helsinkiläisten lastensuojelunuorten kyvykkyyksien tunnistaminen on oppimista heidän kanssaan siten, että kokemuksista saatu tieto palautuu heidän käyttöönsä. Tämä tapahtuu yksilö-, ryhmä- ja ympäristöreflektion kautta.

Useimmat ryhmiin osallistuneet nuoret ovat oppineet tuntemaan omat kykynsä. Heistä moni on löytänyt itselleen ammatin tai opiskelupaikan päinvastaisista oletuksista huolimatta. Myönteisen tunnistamisen ideaa noudattava, kyvykkyyksien löytämiseen perustuva seikkailukasvatuksellinen ryhmätyömenetelmä on osoittanut merkityksensä erityisesti niiden nuorten keskuudessa, joiden perheisiin ei saa kontaktia perhetyön tai yksilöllisesti annettavan tuen kautta. Maisemaan liittyvänä oppimisen prosessina kasvu näiden nuorten kanssa on yleensä hidasta. Se tapahtuu kahdesta kolmeen vuoden jaksoissa ja kantaa lopullista hedelmää vasta aikuisiällä. Nopeat tulokset näkyvät rikos- ja päihdekäyttäytymisen vähentymisenä, mutta pitkän aikavälin hyöty liittyy maailmasuhteeseen eli oman roolin ja paikan hahmottamiseen maailmassa.

Nähdäkseni myönteisen tunnistamisen päämääränä on prosessi, jonka tarkoitus on auttaa nuorta hyödyntämään kyvykkyyttään. Taustalla olevat arvot noudattavat Kurt Hahnin Salemin koulun kasvatuslakeja: 1. Anna nuorelle mahdollisuus itsensä löytämiseen, 2. Anna lapsen kohdata voittoja ja tappioita, 3. Anna mahdollisuus asettaa yhteisön etu yksilön edun edelle, 4. Anna mahdollisuus hiljaisuuteen ja mietiskelyyn, 5. Harjoita mielikuvitusta, 6. Anna peleille ja leikeille paikkansa, muttei yksinvaltaa, ja 7. Vapauta lapset heidän kehittymistään kahlitsevasta ylemmyyden tunteesta (Telemäki 1998, 10).

Tämän työskentelytavan arvoja ohjaavat nuoren oman elämän kannalta tärkeät motivaatiot, odotukset, osallisuus ja reflektointikyky. Tarkoitus on auttaa nuoria motivaation löytämisessä, peilata heidän tulevaisuuden kuviaan ja auttaa heitä hahmottamaan sosiaalisia roolejaan eri konteksteissa.

Lähteet

- Heikkinen, Alpo (2006) *”Olenko mä sitä riskiryhmää?” Lastensuojelun poikaryhmien hyvinvoinnin muutostekijät – realistinen etnografia*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Heikkinen, Alpo & Kujala, Jari (1998) *Palosotilaista valmentajiksi. Malmi-projektin loppuraportti 1995–1998*. Helsinki: Helsingin kaupunki.
- Hopkins, David & Putnam, Roger (1993) *Personal Growth Through Adventure*. London: David Fulton Publishers.
- Järventie, Irmeli (1999) *Syrjäytyvätkö lapset? Tutkimus 1990-luvun lasten perushoivasta, hyvinvoinnista ja lastensuojelupalvelujen käytöstä Helsingissä*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1999:6. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Mortlock, Colin (1984) *The Adventure Alternative*. Milnthorpe: Cicerone Press.
- Telemäki, Matti (1998) *Johdatus seikkailukasvatuksen teoriaan*. Kajaanin opettajankoulutuslaitoksen julkaisuja, opetusmonisteita ja selosteita 11/1998. Kajaani: Oulun yliopisto.

En aio luovuttaa!

Anne Kohvakka

Meillä piti olla Ilonan kanssa tapaaminen. Nuori, täysi-ikäinen kuitenkin, perui tapaamisen viestillä. Jälleen, ja vain tuntia ennen tapaamista. Viestissä Ilona kertoi, ettei pysty tapaamiseen, paniikki on päällä ja hän on alkanut kiskoa kaljaa kaksin käsin. Soitin hänelle heti saatuani tekstiviestin. Valittuani numeron annoin hälyttää kauan. Uskoin jo, ettei nuori vastaa tälläkään kertaa, kunnes yhtäkkiä kuulin varovaisen mutta nousuhumalaisen uhmakkaan äänen vastaavan. Muistan oman riemuni kertoessani nuorelle, kuinka onnellinen olin siitä, että hän tällä kertaa vastasi. Kerroin, että olen ylpeä hänen rohkeudestaan ja siitä, että hän viimein otti käsiinsä oman elämänsä ohjat väistelyn tai pakenemisen sijaan. Ja kerroin, ettei tarvitse pelätä mitään, ei tilannetta tai minua. Etten halua ahdistaa häntä selkä seinää vasten. Ja kerroin myös, että tilanne on ihan hassu; nyt hän pelkää vastata ja minä pelkään kauheasti, ettei hän vastaa. Kysyin Ilonalta, voisimmeko viimein molemmat lopettaa pelkäämisen. Ja ryhtyä viimein tekemään jotain, oikeasti. Kerroin myös, hymy äänessäni, etten aio luovuttaa. Ilona nauroï ja lupasi tavata minut heti seuraavana aamuna selvittyään. Ja se lupaus piti.

Ennen yllä kuvattua tilannetta olin etsinyt Ilonaa jo useita kuukausia. Sain ilmoituksen minulle ohjattavasta asiakkaasta aloitettuani työskentelyn Mikkelin Olkkarin päihdetyönohjaajana. Lähettävä taho kertoi huolensa nuoresta, joka ei pysty eikä halua sitoutua toimintaan. Tämä mielenterveyspuolella asiakkaana oleva tyttö myös onnistui pakoilemaan, eksyttämään sekä väsytystaktiikkaa käyttämällä karistamaan työntekijät läheltään, uudelleen ja uudelleen.

Alkoi sinnikkään tavoittelun kausi. Tässä vaiheessa olin jo saanut käsiini arvioita ja lausuntoja Ilonan historiasta. Kuulin nuoresta myös erilaisia tarinoita, erilaisten ”kehysten” läpi katsottuja. Yhdetkään lasit eivät olleet ruusunpunaiset, mutta erilaisia harmaan ja jopa mustan sävyjä oli sen sijaan paljon. Vain yksi työntekijä, jonka kanssa puhuin, kertoi

toiveikkuudesta tai mahdollisuuksista. Näillä ennako-odotuksilla aloin ”metsästyksen” tekstiviestein, puheluin (joihin ei vastattu) ja kirjein.

Kokeilin yhteydenottoa eri kanavien kautta. Facebookista näin, että nuori oli ainakin elävien kirjoissa. Itselläni ei ollut vielä tällöin Fb-työprofiilia, eli en pystynyt ottamaan tätä kautta suoraan yhteyttä Ilonaan. Tämän kiersin laittamalla hänelle Olkkarin Fb-sivujen kautta viestin, jossa kerroin toiveistani tavata hänet. Esitin viestissä pyynnön, että hän vastaisi puheluuni tai tekstiviestiin. Näin, että viesti oli luettu, mutta vastausta siihen tai muihin yhteydenottoihin ei tullut. Ensimmäiset viikot olivat pelkkää vaikenemista hänen taholtaan. Sain ensimmäisen elonmerkin, kun hän kerran vastasi puhelimeen lyöden saman tien luurin kiinni. Jatkoin soittojani.

Eräänä aamuna huomasin työpuhelimeeni aamuyöllä tulleen soiton. Vain muutamia päiviä siitä puhelimeni soi taas aamuyön tunteina. Seuraavana päivänä kirjoitin nuorelle tekstiviestin, jossa kerroin harmini siitä, että soitot tulevat silloin, kun en voi vastata. Kirjoitin, että tilanne on minulle epäreilu: haluaisin yrittää kaikkeni, mutta nuori järjestää asiat kekseliäästi niin, etten voi vastata yhteydenottoihin. Yllätyksekseni hän vastasi viestiin. Tästä alkoi yhteydenpito tekstiviestein. Saattoi tulla päivien viestikatkoja, mutta kun yhteys taas avautui, viestittelimme säännöllisesti päivän mittaan joskus jopa useita tunteja.

Tämä viestittely oli hiljaisuuden jälkeen ilahduttavaa, mutta muutoin haasteellista, sillä silloista työpuhelintani ei totisesti ollut suunniteltu viestimaratoneihin, eikä nuori halunnut siirtyä esimerkiksi Facebookin puolelle. Niin siis näpyttelin viestejä peukalot hellinä joka välissä, kun suinkin pystyin. Lopulta saimme sovittua tapaamisen, toisen ja kolmannen – jotka säännöllisesti peruuntuivat ennen toteutumistaan. Lopulta koitti SE päivä, jolloin nuori perui tapaamisen MUTTA vastasi puhelimeen – ja siitä kaikki oikeastaan alkoi. Puhelun aikana pääsin ensimmäistä kertaa kertomaan, ettei Ilona ole ainoa, joka tilanteessa on heikoilla ja ymmällään. Että ihminen minäkin olen ja koen samoja inhimillisiä tunteita; epävarmuutta, epäonnistumisen pelkoa ja jännitystä. Olimme siis samalla viivalla ja yhdessä pitäisi päättää, miten edetään. Pyysin Ilonaa miettimään hyviä asioita ja mahdollisuuksia, joita tapaaminen voisi saada alkuun. Pyysin mahdollisuutta – ja sain sen.

Aamulla minulla oli vastassa kaunis nuori nainen, arkana mutta hymyillen. En tiedä mitä olin odottanut, mutta kohtaaminen ja nuoren kotiin astuminen löivät minut ällikällä. Hänellä oli siisti ja kaunis koti sekä loistavat emännäntaidot. Samoin hänellä oli äärettömän ilmeikäs ja armottoman realistinen sanallinen kyky kertoa kaikki, mitä oli jo tehty ja mikä kaikki oli myös mennyt pieleen. Se oli koskettava, silmät avaava ja surullinen tarina. Mutta se kertoi myös, ettei kaikkea ole kuitenkaan vielä kokeiltu. Ja kun nuori istui edessäni luetellen kuin kauppalistaa kaikkea sitä, mikä oli johtanut nykyhetkeen, en voinut kuin ajatella, että tämä nuori on selviytyjä; edelleen hengissä.

Juttelimme pitkään. Kävimme välillä pihalla ja jatkoimme keskustelua Ilonan pötellessä hermosauhujaan. Hän kysyi minulta, alanko nyt paasata tupakanpoltosta. Se nauratti minua ja kerroin, että tupakka on tässä pienin murheeni. Että minua kiinnostaa juuri nyt paljon enemmän se, että nuori on vihdoinkin avannut ovensa valinnoille. Että voimme tästä eteenpäin ihan rauhassa miettiä, mitä hän itse tahtoo valita. Ja että epäilen, ettei tupakka ole listalla tärkeysjärjestyksessä se ensimmäinen askel. Samaan hengenvetoon kysyin, voisinko saada olla tässä vaiheessa se, jonka kanssa hän näitä askelia jatkossa ottaa. Saanko kulkea vierellä? Kerroin Ilonalle, millaisin silmin hänet näin. Kerroin monenkirjavista ja kirkkaista väreistä, ja erilaisista tummista sävyistä. Nuoren mahdollisuuksista. Sekä niistä havainnoista, joita olin aamupäivän aikana tehnyt. Siitä, mitä yhdessä jo löytämämme nuoren omat taidot ja onnistumiset merkitsevät tulevaisuuden kannalta. Ja kerroin siitä, että uskoin hänen mahdollisuuksiinsa. Täysin. Sen jälkeen Ilona halasi minua ja kertoi, että saan jäädä hänen elämäänsä. Se oli yksi niitä voitonhetkiä, jotka tulen elämässäni muistamaan.

Jatkosta vastasi se, millaisena näin Ilonan – miten hänet tunnistin – ja miten kuvasin hänelle itselleen nuorta, jonka opin tuntemaan. Ilona ilmoitti heti selvin sanoin, ettei kestä hienoa kieltä, jota jokainen työntekijä jokaikisessä toimistossa hänelle suoltaa. Lupasin puhua hänelle ilman sellaisia sanoja kuin ”yhteistyöverkosto”, ”voimavarat”, ”resurssit” ja ”prosessi”. Näitä kaikkia hän oli jo saanut mittansa täyteen, ylikin. Siksi kerron tässäkin tekstissä yhteistyöstäni nuoren kanssa niillä sanoilla, joita käytän hänen kanssaan, en ammattitermein.

Tapaamisissamme tutustuin Ilonaan käyttämällä vertauskuvia, joiden avulla käsitelimme hänen tilannettaan pala kerrallaan. Arkielämän askareet, kuten tiskaus tai kaupassakäynti, selvensivät nuorelle kuinka tavoitteeseen voi päästä. Usein piirsin paperille kuvia siitä mitä tavoitelimme. Piirsin kuvia polusta, jolla yksi asia johtaa toiseen. Kaikesta, mistä pystyimme, teimme paperille listoja tai kuvia muistin tueksi. Näin nuoren ei tarvinnut yrittää muistaa ja miettiä tapaamisten välillä missä mennään, vaan hän saattoi aina tukeutua kuvaan.

Ilona vähensi juomistaan rajusti. Oli uskomatonta nähdä, kuinka hän pudotti painoaan, kiinteytyi nesteturvotuksen vähetessä ja hymyili kuin aurinko yhä useammin. Samaan aikaan näin myös nuoren, joka oksensi vieroitusoireissaan, vapisi, hikoili ja tärisi. Pidin hänen hiuksiaan pois naamalta ja silitin selkää. Näin nuoren, joka väliin eteni kaksi askelta eteen ja yhden taakse. Ja kohta peruutti kymmenen taaksepäin, ilman askeltakaan alkuperäiseen suuntaan. Ilona katosi välillä täysin, haastoi minut etsimään hänet uudelleen ja uudelleen. Ja kun taas tapasimme, oli onnellinen siitä, ettei hänestä vielääkään laskettu irti.

Hän haastaa edelleenkin sekä minut että järjestelmän. Aina uudelleen ja uudelleen. Ilonan menneisyyden valossa ymmärrän tämän enkä koe henkilökohtaisina niitä purkauksia, joita kohdalleni välillä osuu. Enkä myöskään anna niiden sumentaa sitä kuvaa, joka minulla on nuoresta. Päinvastoin, aina ”tuuletuksien” jälkeen näen selvemmin sen Ilonan, johon minä uskon. Vahvan, päättäväisen, rohkean ja huumorintajuisen. Se Ilona kysyy minulta ilkeikurisena mutta uhmakkaana, etten kai nyt ryhtynyt pelkäämään. Mutta myös sen aran ja haavoittuvan, joka samalla kysyy, etten kai lähde pois vaikkei kaikki menekään ihan suunnitelmien mukaan.

Aina välillä tapaamisissamme kävelen tytön kanssa peilin ääreen. Pyydän kertomaan, kenet hän näkee, ja sitten kerron, kenet minä näen. Alkuun Ilonasta tuntui, että puhumme kahdesta eri henkilöstä. Hänen oli vaikea uskoa, että kuvaamani ihminen on hän. Ja joka kerran kerroin hänelle, että en kuvittele, en kaunistele, en valehtele tai mielistele. Kerroin näkeväni juuri sellaisen Ilonan ja että siihen ihmiseen minä uskon. Kerron sen edelleen, silloinkin kun takana on retkahdus tai katoaminen. Ja jokaisella kerralla minulla on myös uusi syy kertoa, missä on edistytty.

Katoamiset ovat lyhyempiä, Ilona vastaa puheluihin herkemmin, ja mikä parasta, hän vastaa aina viesteihini. Hän on pystynyt pitämään asuntonsa, hankkinut vapaaehtoistoitit ja saanut joitakin uusia ihmisiä elämäänsä. Samalla hän on ryhtynyt pohtimaan, kuka vanhoista ystäväistä vie häntä mihinkin suuntaan. Ilona tekee havaintoja, valintoja ja ratkaisuja elämässään. Ja etenee tiellään kohti tavoitettaan. Edelleen hän haluaa kuulla, etten aio luovuttaa tai päästää irti ennen kuin hän itse on valmis. Ja olen luvannut, että jos työni loppumisen takia joudun päästämään irti, huolehdin ennen lähtöäni, että hänellä on uusi ihminen rinnallaan.

Ja samalla hän sinnittelee. Koti pysyy edelleen upeana keitaana, kauneuden ja siisteyden kaipuu on hänelle luontaista. Tätä olemme käyttäneet monissa keskusteluissamme pohjana. Kun Ilona tajusi, että hän pystyy jo hallitsemaan elämäänsä hienosti yhdellä osa-alueella, hän alkoi varovasti uskoa pystyvänsä siihen myös muissa asioissa. Ensin vain olisi pakko siivota ja järjestellä ne muut osa-alueet, yksi kerrallaan. Peruskoulun päättötodistus, joka edelleen puuttuu, on työn alla. Yhteisen matkamme aikana nuori on suorittanut kurssin toisensa jälkeen, välillä nopeammin, välillä hitaammin. Mutta päämäärä lähenee ja se on pääasia. Jokaisen suorituksen tai onnistumisen jälkeen on aihetta juhlaan. Jokainen onnistuminen sanotaan, hihkutaan, huudetaan ääneen, ja niistä todella iloitaan. Ja ennen kaikkea jokainen onnistuminen tunnustetaan osaksi nuorta. Jokaisen tällaisen onnistumisen jälkeen nuoren kanssa seisotaan peilin edessä (myös konkreettisesti) ja jutellaan siitä, millainen on nyt sieltä katsova Ilona.

Tässä vaiheessa mukana Ilonan elämässä on myös uusi poikaystävä, joka vie häntä kohti ”normaalia” elämää – normaalia yhteiskunnan mittapuiden mukaan. Poikaystäväen myötä nuori on alkanut kaivata koulutusta, työtä, arkielämän rutiineita rauhallisine koti-iltoineen. Juuri ”normaaliuden” kaipuu on se, joka saa Ilonan tekemään entistä sinnikkäämmiin töitä. Ja kuten hän itse sanoo, nyt hän alkaa nähdä sen ihmisen, josta olemme puhuneet peilin edessä. On ihanaa nähdä tytön silmissä häkeltyneenä kipinöivä ilo, kun hän kertoo, millaisena poikakaveri näkee hänet. Tai ihmetys, kun hän puhuu siitä, että viimein hän on nähnyt itsessään niitä asioita, joista häntä on kehuttu kaveripiirissä. Ja että viimeinkin hän tajuaa, että se Ilona, josta olen kertonut hänelle peilin ääressä seistessämme, ei olekaan kolikon toinen

puoli, jokin epätosi, vaan hän itse. Nyt hän löytää ne molemmat kuvajaiset, ja valoisampi alkaa pikkubiljaa painaa sitä synkkää puolta pois.

On ollut palkitsevaa, haasteellista, kannustavaa ja ennen kaikkea opettavaa kulkea Ilonan rinnalla tämä matka. Minun onneni oli, että nuori päätti luottaa minuun. Jälkeenpäin nuori kertoi, että se hetki, kun kerroin omasta pelostani, oli käännekohta. Ratkaisevaa oli tunne, ettei tarvitse olla tekemisissä täydellisten, itsevarmojen ja ”kaikkítietävien” ihmisten kanssa, vaan sellaisen, joka myös voi olla epävarma ja pelätä. Olemme puhuneet paljon siitä, millaisena voi nähdä toisen ihmisen tai hänen tekonsa. Ja kuinka se, millaisena itse näkee itsensä, on joskus pahin taakka. Etenkin silloin, jos ei uskalla luottaa itsessään muuhun kuin huonoon ja epäonnistuneeseen. Ja kuinka helpottaa, kun viimein tulee joku joka kertoo, että näkee muutakin. Tulee joku joka näkee hyvää, onnistunutta, valoisaa. *Ja uskoo siihen mitä näkee!*

Tämä nuori tarvitsi alkuun päästäkseen ihmisen, joka oli oikeassa paikassa, otti vastaan mahdollisuuden tutustua häneen ja näki sen hyvän, joka hänessä piilee. Tässä työssä sinnikkyys palkittiin. Sattumalta se olin minä, mutta yhtä hyvin se olisi voinut olla joku muu samalla elämänasenteella ja työotteella ja vastaavilla jalkautuvan työn mahdollisuuksilla varustettu ammattilainen. Vastaanotoilla, toimistohuoneissa ja virastokäytävillä mikään nuoren vahvuuksista ei ehkä ollut päässyt esiin. Tai sitten ihmisten vaihtuvuus oli jättänyt myönteisten havaintojen teon vähemmälle diagnoosien noustessa pääosaan. Se, mitä Ilonalle oli hänestä itsestään ja hänen tekemisistään sanottu, oli loukannut syvästi. Myös hänen näkemänsä lausunnot itsestään olivat muokanneet hänen minäkäsitystään. Ilona tarvitsi jonkun, joka ei luovuttanut silloin, kun hän itse kaksin käsin työnsi vastaan tai pakeni. Hän tarvitsi jonkun, joka oli tarpeeksi sinnikäs ja kohtasi hänet hänen omalla alueellaan, hänen ehdoillaan. Vasta näiden ehtojen täytyttyä ja hänen tullessaan tunnisteutuksi oikein, vahvuksiensa kautta, löytyi mahdollisuus aloittaa jotakin yhdessä. Yhteistyön alkaminen ei siis ollut niinkään aikaan, vaan paikkaan ja ennen kaikkea asenteeseen sidottua.

Edessä on pitkä polku, jonka aikana Ilona peilaa kuvaansa jokaisesta kanssakulkijasta. Hänelle ja jokaiselle muulle nuorelle toivon, että matkan varrelle sattuisi mahdollisimman monta sellaista ihmistä, jolla on kykyä

nähdä ja tunnistaa hyvää. Yksinään se ei vielä riitä, vaan on löydettävä myös uskallusta sanoa se ääneen. Joskus vaikeimmallekin tielle lähtemiseen tarvitaan vain sitä, että joku muu tunnistaa sinut myönteisesti, näkee mahdollisuutesi, uskoo sinuun ja kertoo sen sinulle ääneen. Ja kulkee rinnallasi osan matkaa.

Tutustuminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena

Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio
& Riikka Korkiamäki

Tutustuminen on myönteisen tunnistamisen edellytys. Ilman sitä tunnustuksen antaminen ja erilaisten tuen muotojen tarjoaminen sisältävät väärin tunnistamisen riskin. Tutustumisen tärkeyttä ei kuitenkaan aina ole helppo huomata. Näin on erityisesti ammatillisissa ympäristöissä, joissa kiire ja resurssien niukkuus haastavat toimintaa. Kuten tämän osion artikkelit osoittavat, tällöin kuitenkin säästetään väärästä paikasta. MAPOLIS-menetelmällä toteuttamassamme tutkimuksessa havaitsimme, että lasten ja nuorten kokemukset itsestään ja elämästään ovat usein yllättäviä ja sisältävät monenlaisia ulottuvuuksia, mitä havainnollistamme tutkimusartikkelissamme ”ahkerasti pelaavan” viidesluokkalaisten pojan tapauksen avulla. Anna Anttila kuvaa artikkelissaan vastaavaa havaintoa nuorisotyön projektissa, jossa nuoriso-ohjaajat huomasivat kuvitelleensa nuorten mielekkäät arkiyhteisöt osin vääristä lähtökohdista. Jari Kujala ja Anne Kohvakka puolestaan esittävät tutustumisen ainoana toimivana tapana lähestyä erityisen suurissa vaikeuksissa olevia nuoria, jotka ovat menettäneet luottamuksensa ammatilliseen apuun.

Kaikissa osion artikkeleissa korostetaan tutustumisen vastavuoroista luonnetta. Ammatillaisen kohtaavalle nuorelle tutustumisessa on kysymys oven avaamisesta omaan elämään. Tämä edellyttää, että ammattilainen on tilanteessa läsnä ihmisenä, mikä tarkoittaa aikuinen/lapsi- ja ammattilainen/asiakas-asetelmiin sisältyvien tieto-valtasuhteiden aktiivista liudentamista. Kyse on myös henkilökohtaisen ja ammatillisen roolin välisestä tasapainoilusta. Esimerkkinä vastavuoroisuudesta Kohvakka kuvaa käännteentekevästä hetken, jolloin hän paljasti inhimillisen vajavaisuutensa asiakkaalleen. Vasta sen jälkeen tutustuminen saattoi alkaa. Myös Elina Stenvallin kanssa kirjoittamassamme artikkelissa kerromme, kuinka herkkyyks läsnä olemisen erilaisille muodoille mahdollisti kokemustiedon äärelle pääsyn lapsia ja nuoria haastatellessamme. Vastavuoroisuuteen

liittykin yksi myönteisen tunnistamisen keskeisistä haasteista: nuoren henkilökohtainen sitouttaminen edellyttää, että myös ammattilainen laittaa itsensä likoon.

Osana myönteistä tunnistamista tutustuminen voi toteutua joko suunnitellusti tai intuitiivisemmin. Osiossa esitellyt MAPOLIS- ja seikkailukasvatusmenetelmät tarjoavat esimerkkejä menetelmällisestä tutustumisesta. Menetelmistä ensimmäinen mahdollistaa nopean pintapuolisen tutustumisen isoon joukkoon ihmisiä ja jälkimmäinen pitkäkestoisemmän syvällisen tutustumisen pienempään ryhmään. Hyvä vapaa-aika -hankkeessa ja Olkkarin toiminnassa tutustuminen tapahtui sen sijaan osana nuorisotyötä, jota ammattilaiset toteuttavat kukin tavallaan. Kaikissa esitellyissä tapauksissa nuorelle oli mahdollista antaa tunnustusta hänelle merkittävissä asioissa, mikä kertoo myös tutustumisen onnistuneen. Onnistumisen toisena mittarina voidaan pitää yllättymistä: kun tutustuminen tuo esiin jotakin ennalta arvaamatonta, on ammattilainen onnistunut irrottautumaan oletuksistaan ja kurkottamaan kohti lapsen tai nuoren kokemusmaailmaa. Anttilan ja Kujalan artikkelit tarjoavat tästä erinomaiset esimerkit: näennäisen passiivisella ja epäsosiaalisella oppilaalla voikin olla päinvastainen rooli koulun ulkopuolella, ja maahanmuuttajataustainen poika voi olla enemmän kotonaan suomalaisessa luonnossa kuin suomalaisessa kaupungissa.

Riippumatta tutustumisen tavasta ammattilaisille voisi olla hyötyä tutustumisen määrittelemisestä työvälineeksi. Tätä mieltä olivat useat Myönteinen tunnistaminen -työpajoihin (ks. kirjan johdantoluku) osallistuneista ammattilaisista. Sanallistamisen kautta tämä olennainen nuorten kanssa työskentelemisen ulottuvuus tulee paremmin näkyväksi, mikä mahdollistaa myös resurssien tarkoituksenmukaisen kohdentamisen.

Vaikka tutustumista, tunnustamista ja tukemista ei tulekaan mieltää erillisiksi vaiheiksi tai yksiselitteisen menetelmän osiksi, on niillä kullakin erityinen rooli myönteisen tunnistamisen dynamiikassa. Tutustumisen erityisenä vahvuutena on siihen sisältyvä mahdollisuus irtautua arvoihin ja normeihin liittyvästä arvioinnista. Tällöin ammattilaisen ei nuoreen tutustuessaan tarvitse sulkea ulkopuolelle asioita, joissa tunnustuksen antaminen olisi eettisesti väärin tai tukeminen johtaisi ei-toivottuihin seurauksiin. Tutustuminen vaikkapa huumeita käyttävän yhteisön elämään ei tarkoita tunnustuksen antamista nuorelle huumeiden käyttäjänä tai hänen tukemistaan tämän yhteisön toiminnassa. Sen sijaan hänen

arkisiin elämänpireihinsä tutustuminen voi välittää aidon kiinnostuksen nuorta kohtaan, mikä helpottaa vuorovaikutteisen suhteen rakentamista. Tutkimuksessamme olemme havainneet tämän esimerkiksi tietokonepelaamisesta ja erilaisista hengailun muodoista puhuttaessa. Asiantuntijamme ovat kertoneet lukuisista vastaavista kokemuksista vaihtelevissa työympäristöissä.

Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta tutustumiselle tulisi suoda oma sijansa lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä. Tutustumista tarvitaan sekä kriisi- että rutiinitilanteissa, joissa erilaiset tutustumisen menetelmät ja käytännöt tulevat kyseeseen. Tutustumisen mieltäminen omaksi erityiseksi tavoitteekseen tarjoaa lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille mahdollisuuksia irrottautua vastuullisista rooleistaan niiltä osin kuin ne kahlitsevat heitä työssään. Kohdatessaan lapsia ja nuoria heillä on lupa olla paitsi ammattilaisia ja aikuisia, myös ihmisiä yksilöllisine piirteineen.

III Tunnustaminen

Se poika ei ollu kiinnostunu mistään muusta ku syvänmeren sukeltamisesta. Kaikki meni huonosti koulussa ja se oli epäsosiaalinen, käyttäyty huonosti. Ja se mitä se teki iltasin: meni kylpyammeeseen ja laitto siinä sukellustamineet päälle. Se oli sen elementti. Et sitte ku se löysi sen ja sitä kannustettiin – joku liikanohjaaja tajus sen – niin se liikahti siit eteenpäin. Ja nyt se on sukeltanu 30 vuotta ja tehny varmaan 500 dokumenttia kaiken maailman meriltä. Et se oli siinä. Et se tunnustaminen on se elementti joka vie sit eteenpäin.

(Sosiaalityön asiantuntija, Myönteinen tunnustaminen -työpaja 27.II.2014.)

Aikuiset oli yhen pojan ajatellu et se on sulkeutunut ja se vapaa-ajat pelaa vaan ja näin. Mutta ei siitä oikeen puhuttu, ei aikuiset oikeen saanut siitä otetta tai osannu. Sitte yks niistä meiän vastuunuurista kerto tälle pojalle että ku minäki oon ollu tuommonen arka, mut mie oon saanu tässä ryhmässä kavereita. Se sanottiin varmaan ensimmäistä kertaa sille pojalle ääneen. Luulen et se oli lopulta helpottunut, kun se tuli niinku tunnustetuksi siinä. Ja sitku se oli se vertainen, et se en ollu esimerkiks minä, joka määrittelin, et sie oot arka ja ujo, että siun täytyy mennä siihen ryhmään. Että toiselta nuorelta semmosta, vertaistunnustamista.

(Nuorisotyön asiantuntija, Myönteinen tunnustaminen -työpaja 27.II.2014.)

Ylisukupolvinen tunnustaminen lasten ja nuorten arkiympäristöissä

Kirsi Pauliina Kallio

Vaatii vahvaa halua ja myös kykyä ymmärtää toisen näkökulma ja kokemus. Se vesittyy sillä, jos ymmärtäminen on näennäistä. Luulen, että oikeasti toisen kokemuksen tunnistaminen ja ymmärtäminen on haaste, joka tulee tunnistaa ja avata. Tämä tarkoittaa kykyä empatiaan ja että me työntekijöinä osaamme vahvistaa empatian kehittymistä. Tämä tietenkin vaatii sen, että itse haastamme itsemme.

(Nuorisotoimen asiantuntija, kirjallinen kommentti 19.12.2014.)

Johdanto

Myönteisen tunnistamisen keskeinen lähtökohta on, että kun ihmiset kokevat tulevansa oikein kohdatuiksi, he voivat paremmin ja pystyvät toimimaan arkiympäristöissään yhdessä muiden kanssa. Kuten oheinen nuorisotoimen käytännön asiantuntijan huomio kertoo, vuorovaikutuksen keskiössä on tällöin ymmärtäminen.

Kirjan edellisessä osiossa on tarkastelu, miten ”oikein tunnistaminen” mahdollistuu tutustumisen kautta. Tässä osiossa keskitytään pohtimaan, mitä tapahtuu tutustumisen jälkeen. Miten ihmisen tai ryhmän pintapuolinen tunteminen muuttuu ymmärrykseksi, jonka pohjalta myönteinen tunnistaminen sekä intuitiivisena arkisena käytäntönä että tarkoituksellisenä ammatillisena toimintana on mahdollista?

Tämä artikkeli perustuu vuonna 2012 MAPOLIS-menetelmällä kerätyn etnografisen aineiston analyysiin (ks. myös Kallio 2014; menetelmästä tarkemmin ks. Stenvall & Korkiamäki & Kallio tässä kirjassa). Yhtenä keskeisenä teemana analyysissä olivat ylisukupolviset suhteet. Ylisukupolvisuudella viitataan eri-ikäisten ihmisten välisiin sosiaalisiin dynamiikkoihin ja heidän tapoihinsa olla aktiivisesti suhteessa toisiinsa. Luvun perustana olevaa analyysiä ohjaa teoreettinen ymmärrys politiikan suhteellisuudesta ja monimuotoisuudesta, mikä avaa lapsuuden ja nuoruuden tutkimukselle epätyypillisen

lähestymistavan. Tarkastelemalla lasten ja nuorten arkiympäristöjä sekä institutionaalisen että kokemuksellisen poliittisuuden näkökulmista pyrin ymmärtämään, miten jokapäiväiset ja yhteiskunnalliset ulottuvuudet määrittävät heidän elämäänsä ja tarjoavat toimimisen mahdollisuuksia. Tästä näkökulmasta lähestyn lapsia ja nuoria yhtäältä kansallisvaltioperustaisen hallinnollis-poliittisen järjestelmän osallisina erilaisine lakisääteisine instituutioissa toteutuvine rooleineen (esim. neuvolan asiakas, päivähoitossa oleva lapsi, oppilas, huostaan otettu nuori, nuori rikoksenteijä, kuntalainen, nuori kansalainen, EU-kansalainen). Toisaalta suhtaudun heihin erilaisten kokemuserustaisten arkiyhteisöjen jäsenenä, joissa toteutetaan ”yhdessä elämisen politiikkaa” sosiaalisesti määrittyvistä rooleista käsin (esim. isin tytö, Saaran paras kaveri, suomensomali, pissis, hikari, punkkari, kasvissyöjä, keskushyökkääjä). Jokapäiväisessä toiminnassa nämä roolit limittyvät, eikä niitä käytännössä ole aina mahdollista erottaa toisistaan (esim. tukioppilas on osa kouluinstituutiota ja koululaisten vertaisyhteisöä; äiti on lakisääteinen huoltaja ja läheinen perheenjäsen; rajanylittäjä on EU-kansalainen ja turisti). Jaottelu onkin hyödyllinen erityisesti analyttisessä mielessä. Sen avulla on mahdollista huomata, että esimerkiksi ylisukupolvissa tunnustuksen antamisen tilanteissa muodollisen ja epämuodollisen poliittisen elämän sfäärit ovat molemmat olennaisia, mutta niihin sisältyy erilaisia haasteita ja mahdollisuuksia.

Tarkastelen artikkelissani ylisukupolvista tunnustamista ensin yleisellä tasolla arkisena toimintana, joka toteutuu monimuotoisesti kaikessa sosiaalisessa elämässä. Koska perhe-elämä laajasti ymmärrettyinä on yksi lasten ja nuorten arkielämän keskeisimmistä areenoista, olen valinnut tätä asiaa käsittelevään alalukuun perheen ylisukupolvisia suhteita käsittelevän esimerkkitapauksen. Keskityn tarkastelemaan pääasiassa perhepiirin yhdessä olemisen politiikkaa, jota julkishallintoon kytkeytyvä politiikka jossain määrin säätelee ja johon suhteessa se näin ollen myös toteutuu. Seuraavissa kahdessa alaluvussa kohdennan huomion institutionaalisiin ylisukupolviin suhteisiin, joissa poliittisuuden arkiset ja muodolliset ulottuvuudet erottuvat selkeämmin toisistaan. Käsitelen ensin institutionaalisia rooleja ja asemia yleisellä tasolla, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan ylisukupolvisen tunnustamisen kysymystä erityisesti institutionaalisissa arkiympäristöissä. Empiiriseksi kohdennukseksi olen tässä yhteydessä valinnut koulun, koska tutkimuksemme osallistajat olivat koululaisia ja viettivät paljon aikaa kouluympäristössä. Tarkastelun kohteena voisi

yhtä hyvin olla jokin muu hoiva-, kasvatus- tai koulutusinstituutio, jonka toimintaan kuuluu pitkäkestoisia ihmissuhteita, jokapäiväisiä kohtaamisia ja poliittis-hallinnollisesti ehdollistettuja käytäntöjä. Koulun kontekstissa perehdyin erityisesti opettajan ja oppilaan välisiin suhteisiin pitäen kuitenkin mielessä niiden kytkeytyneisyyden perheeseen ja vertaisyhteisöihin. Valotan institutionaalisen ylisukupolvisen tunnustamisen problematiikkaa etnografisen aineiston ohella ammattilaisten kanssa käymämme dialogin avulla (Myönteinen tunnistaminen -työpajoista ks. kirjan johdantoluku). Artikkelini päättyy lyhyeen yhteenvetoon.

Ylisukupolvinen tunnustaminen arkisena käytäntönä

Paula (T5): *Joskus me laitetaan ruokaa ja joskus me käydään ihan vaan jossain kaupungilla pyörimässä äidin kanssa pelkästään, ja pikkusisko ja isä on esimerkiksi jossain lastenkonsertissa sillä välin.*

Haastattelija: *Onks ne semmosia sulle tosi mukavia hetkiä ne äidin --*
Paula: *ON!*

Haastattelija: *-- kanssa kahetaan vietetyt hetket?*

Paula: *On.*

Haastattelija: *Joo, tuntuuks susta että ne on äidilleki semmosia kivoja hetkiä?*

Paula: *Joo meil on yleensä tosi hauskaa aina sitte.*

Haastattelija: *Mitäs te kaupungilla yleensä äidin kanssa teette ku te ootte siellä kahetaan?*

Paula: *No shoppaillaan ja käydään vähä kattoo et mitä äiti haluis esimerkiksi ostaa ja mitä mä haluisin ostaa ja sellasia.*

Haastattelija: *Onks siinä tärkeempää se ostaminen vai se katteleminen?*

Paula: *Katteleminen enemmän.*

Haastattelija: *Se on semmosta ajan viettämistä yhdessä?*

Paula: *Joo.*

Yllä olevassa katkelmassa yksi tutkimuksemme viidesluokkalainen osallistuja kuvaa onnistunutta myönteisen tunnistamisen dynamiikkaa äidin ja tyttären välisessä suhteessa. Tilanteen mahdollistajaksi hän kertoo isän ja pikkusiskon samanaikaisen yhteisen puuhan, mikä korostaa kokemuksen yhteyttä perheeseen. Kyseessä on nimenomaan tunnistetuksi tuleminen

perheessä sellaisena ihmisenä, millaiseksi Paula itsensä kokee ja millaisena hän haluaa tulla kohdatuksi. Prosessi on selkeästi vuorovaikutteinen: hän ei koe olevansa ainoa, joka nauttii näistä kahdenkeskisistä kaupungilla kuljeksimisen hetkistä, vaan päättelee niille leimallisesta iloisesta tunnelmasta äidin jakavan kokemuksen.

Tämä esimerkki osoittaa, miten näennäisen tavallisia erityiset tunnustuksen antamisen ja saamisen tilanteet usein ovat. Kokemuksellisesti ne kuitenkin ovat kaikkea muuta kuin tavallisia. Poikkeuksellisen oikeaan osuva tunnustuksen saaminen on mieleenpainuva tapahtuma, jonka kokija tyypillisesti muistaa pitkienkin aikojen päästä ja pystyy palauttamaan mieleensä jopa kehollisina tuntemuksina. Tilanteessa syntyneen ilon, mielihyvän tai vaikkapa hämmästyksen kokemuksen muistaminen näkyi haastattelumme aikana Paulan ilmeissä ja olemuksessa. Kokemus saattaa kiinnittyä myös tilanteessa läsnä olleisiin tuoksuihin, ääniin ja muihin aistimuksiin: esimerkiksi sovituskopissa selkään kihonneet hikikarpalot ja uudenkarhean vaatteen tuntu voivat muistua iholle. Tällaisen kokemuksen sanallistaminen on usein vaikeaa. Kuten Paulan haastattelussa, tapahtuman merkityksellisyys ilmenee enemmän äänenpainoista ja innostuneesta olemuksesta kuin siitä *mitä* sanotaan. Silti viesti tuli meille haastatteliijoille hyvin perille: äidin kanssa shoppaillessaan Paula kokee olevansa ihanasti oma itsensä.

Hienojen kokemusten ohella tunnistamisen dynamiikka tulee näkyväksi tunnistamatta jäämisen ja väärin tunnistetuksi tulemisen tilanteissa (ks. kirjan johdantoluku, s. 19). Näitäkin tapahtuu perhesuhteissa. Esimerkiksi Paula, joka nauttii suunnattomasti kaupungilla olemisesta äitinsä kanssa, tuskaili myös seuraavaa:

Haastattelijaja: *Mitä siin on erityistä ku mummin kanssa mennään johonki?*

Paula (T5): *No se ehkä et se on vähän liian huolehtivainen, ku osaan kuiteski. Ku se halua aina pitää kädestä kiinni esimerkiks ku mennään tien yli, ku osais jo muutenki mennä. Ja sit se älyy vast niinku jos sä oot täyttäny jo kuustoist tai viistoist, ni sillon se vast älyy et voi tehä muutaki ku vaa niinku pitää kädestä kiinni ja mennä tien yli.*

Tilanne kuvaa Paulan suhdetta isoäitiin, jolla on lämpimät välit lapsenlapsiinsa. Hän on vinyt serkkukatrasta kulttuuritapahtumiin ja muuten

vain kaupungille pienestä saakka, mikä on antanut kaikille osapuolille kestäväen mahdollisuuden ylläpitää perhesuhteita. Serkkukset ovatkin hyvin läheisiä melko suurista ikäeroista huolimatta. Paula ja hänen kolmivuotias siskonsa ovat porukan nuorimpia ja siten konkreettisemmän huolenpidon kohteita kuin muut. Mummin kädet ovat tarjolla juuri heille vaikkapa tietä ylitettäessä, minkä Paula on alkanut kokea epä mukavaksi. Hän rinnastuu tällöin enemmän pikkusiskoonsa (lapset) kuin serkkuihinsa (nuoret), vaikka kokemuksellisesti tilanne on hänelle toinen.

Mummin väärintulkinnan vuoksi Paula tulee jatkuvasti väärin tunnistetuksi, ei ainoastaan heidän välisessään suhteessa vaan kaikkien julkisessa tilassa paikalla olevien ihmisten silmissä. Toisin kuin äidin kanssa kaupungilla kierrellessään hän näyttäytyy lapsena, josta aikuisen täytyy pitää huolta kaupungin vilskeessä. Se ei vastaa Paulan käsitystä itsestään. Hän kokee saavansa ”väärää tunnustusta”, josta hän mainitsee useampaankin otteeseen haastattelujemme aikana.

Miten Paula on sitten päätenyt käsittelemään näitä kokemuksia? Voisi ajatella hänen kertoneen mummile, ettei moiselle huolenpidolle ole enää tarvetta ja kieltäytyneen ojentamasta kättään tietä ylitettäessä. Asiasta onkin ollut varovaisesti puhetta, mutta ei kovin painokkaasti. Sen sijaan Paula on keskustellut vanhempien serkkujensa kanssa jakaakseen kokemuksensa mummin hupsuudesta ja kuullakseen heidän näkemyksensä. Näin hän on voinut saada tunnustusta ”nuorena” niiltä ihmisiltä, jotka mummin ohella ovat hänelle ”merkityksellisiä toisia” tässä perhesuhteiden verkostossa. Tältä pohjalta hän on voinut ottaa mummin huolenpitoon ymmärtävän kannan:

Paula (T5): *Niinku ihan hauskaa sillee et mummi tekee sillee miten äiti ei tee enää nykyään. Et niinku mummi on se joka niinku huolehtii niinku sellasest pikkulapsesta ja äiti on sellasest niinku mun ikäsestä lapsesta huolehtiva. Ni on se aika hauskaa sillee, et mummin kaa menee kaupungille ni se ottaa kädestä kiinni ja tekee näitä.*

Haastattelija: *No onks tullu koskaan semmosii tilanteita kaupungilla et sä oot kokenu et joku ulkopuolinen jotenki niinku, huomaa sen et sun kans kävellään tien yli, tai se on tuntunu susta jotenki semmoselta--*
 Paula: *Ei mul oo semmosii tilanteita tullu. Vaikka joku niinku kattois, ja vähä sillee niinku oudon näkösesti, mut ei se mua häiritse yhtään.*

Paulan tapaus avaa ikkunan yhteen keskeisimmistä yhdessä elämisen politiikan muodoista. Kutsun tätä yhteisöllisen toimimisen tapaa arki-seksi huolenpidon politiikaksi. Paula on aktiivinen toimija perheensä ylisukupolvisessa verkostossa, jossa ihmiset pitävät toisistaan huolta eri tavoin. Tämä huolenpito edellyttää myönteisen tunnistamisen jatkuvaa toteuttamista, jopa siinä määrin, että itseen kohdistuvan väärin tunnistamisen kokemukset suhteutetaan muiden kokemuksiin: Paula esimerkiksi on päätenyt ajattelemaan, että mummi ansaitsee ”pikkuisensa”. Mummin lisäksi hän huolehtii pikkusiskostaan isän työmatkojen aikana, tekee kotitöitä äidin ollessa kiireinen ja väsynyt, sovittelee riitoja vanhempiensa välillä ilmapiirin kotona kiristyessä, tapaa serkkujaan lastenteatterissa mummin johdolla ellei muuta yhteistä puuhaa ole tarjolla ja niin edelleen. Samanaikaisesti Paula on näissä ihmissuhteissa huolenpidon kohde: isin tyttö, äidin kaveri, mummin pikkuinen, siskon ihailun kohde, serkusporukan tärkeä jäsen. Sukulaissuhteiden lisäksi hänen arkisen huolenpidon verkostoonsa kuuluu myös muita ihmisiä, esimerkiksi samassa pihapiirissä asuvia lapsia, entinen hoitotäti ja naapuriperheitä. Samaan tapaan koulu- ja harrastuskaverit perheineen ja lemmikkeineen voivat kuulua kiinteästi lasten ja nuorten perhe-elämään ja huolenpidon verkostoihin. Aineistossamme on lukuisia esimerkkejä tällaisesta ”sukulaisuuden tavallisesta monimuotoisuudesta”, joka ei katso sen enempää perimää, lainsäädäntöä kuin perhejärjestystäkään (*ordinary complexity of kinship*, ks. Mason & Tipper 2008). Hierarkkisia suhteita olennaisempaa on perhe-elämän tärkeiden ihmisten aktiivisesti toimiva verkosto.

Arkinen huolenpidon politiikka ei ole oma saarekkeensa, vaikka se noudattaakin erilaisia periaatteita ja toteutuu käytännössä eri tavoin kuin institutionaalinen huolenpidon politiikka. Lastenhoito on hyvä esimerkki näiden kahden poliittisen sfäärin suhteesta toisiinsa. Suomessa lapsista huolehtiminen on pitkälti institutionalisoitua: Jokaisella lapsella on oikeus paitsi kotiin myös julkiseen päivähoitoon, joka jatkuu alakoulun ensimmäisinä vuosina osa-aikaisena iltapäivähoitona. Yhdessä nämä instituutiot kantavat päävastuun alle kymmenvuotiaiden lasten hyvinvoinnista. Paula puolestaan vastaa pikkusiskonsa ja pihan muiden taaperoiden hoidosta leikkiessään heidän kanssaan iltapäivisin. Toiminnallaan hän vähentää perheiden tarvetta yksityiselle tai julkiselle lastenhoidolle, jota esimerkiksi samassa pihapiirissä työskentelevä perhepäivähoitaja työkseen tekee. Paulan toimijuutta voidaan näin ollen

lähestyä myös ”piiloisen hoivatyön” (*hidden care work*) kysymyksenä (Evans & Skovdal 2016).

Yhteiskunnissa, joissa julkista hoivaa ei ole laajasti tarjolla ja perheiden toimintakulttuurit ovat vahvasti sukupuolittuneita, hoivatyö toteutuu tyypillisesti ylisukupolvissa perhesuhteissa naisten tekemänä. Se sisältää perheen pikkulapsista, omista (sairaista) vanhemmista, isovanhemmista ja muista suvun vanhuksista kannettua käytännöllistä huolta. Lasten ja nuorten tekemänä tätä työtä arvioidaan tyypillisesti ainoastaan negatiivisesti. Esimerkiksi vastakkainasettelu koulunkäynnin kanssa, raskaasta työstä koituvat terveyshaitat sekä riistotyö ja vastikkeettomuus ovat tyypillisiä teemoja piiloisesta hoivatyöstä puhuttaessa. Paulan haastattelussa huolenpitosuhteet ja niihin liittyvä toiminta tulevat kuitenkin esiin yksinomaan myönteisessä valossa, tunnustamisen merkitystä korostaen. Vaikka huolenpito onkin toisinaan työläyttävää, se tuottaa hänelle myös tyydytystä, koska muina osapuolina on ”merkittäviä toisia”: mummi, pihan tenavat, serkukset, omat vanhemmat ja muut perheen piirissä olevat ihmiset. Paulan arkipoliittinen toimijuus, joka sekä toteutuu että kehittyy näissä tilanteissa, ei siis ole määriteltävissä institutionaalisen politiikan termein yksinomaan ”hoivatyöksi”, vaikka hänen toimintansa, huoltajien tekemän yksityisen hoivatyön ja julkisen lastenhoidon väliset yhteydet ovatkin selviä. Näin siksi, että arkipolitiikalla on oma toteutumisen sfäärinsä, jonka normit ovat elettyjen yhteisöjen asettamia ja muuttuvat niiden käytäntöjen myötä. Niin Paulankin tapauksessa, jossa ylisukupolvinen huolenpito näyttäytyy hänelle itsestään selvänä yhdessä elämisen muotona.

Palatakseni artikkelin alussa esitettyyn nuorisotoimen projekti-päällikön kommenttiin, Paulan tapaus osoittaa, ettei halu ja kyky ”ymmärtää toisen näkökulma ja kokemus” ole ikäsidonnainen. Myös lapsilla ja nuorilla on mahdollisuuksia empaattiseen toimijuuteen, josta he voivat saada osakseen tunnustusta arkiympäristöissään eri tavoin. Paulan tapauksessa vaikutti selvältä, että hänen toimijuutensa on kerännyt positiivista huomiota eri tahoilta ja näin vahvistanut häntä huolenpidon politiikan toimijana. Lasten ja nuorten huolenpidollinen toimijuus voidaan kuitenkin jättää myös huomiotta tai osoittaa huonoksi toimintatavaksi heidän arkiympäristöissään (ks. Korkiamäen artikkeli tässä kirjassa). Näin käy vaikkapa silloin, kun omaa onnistumistaan tavoittelevien yksilöiden saavutuksia pidetään parempina kuin yhteisen pärjäämisen eteen ponnistelevien. Yksilökeskeisessä ja keskinäistä kilpailua

korostavassa yhteiskunnassamme näin voi tapahtua tarkoituksettomasti ja lähes huomaamatta – esimerkiksi matematiikan tunnilla koulussa, jääkiekkoseuran harjoituksissa ja perheen yhteisellä uimaretkellä. Ei myöskään ole harvinaista, että lasten ja nuorten yksilösuoriutumista ja keskinäistä kilvoittelua tuetaan tietoisesti yhteisöllisen toiminnan ja kollektiivisten onnistumisten kustannuksella.

Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta lasten ja nuorten halut ja kyvyt tukea toisia ihmisiä – sekä ylisukupolvisesti että vertaissuhteissa – näyttäytyvät yhteisöllisinä voimavaroina, joiden vahvistuminen parantaa kaikkien osallisten hyvinvointia ja tasoittaa erilaisin resurssein varustettujen yksilöiden välisiä eroja (ks. johdantoluku). Moni vanhempi, ammatilainen ja harrasteohjaaja toimiikin tässä hengessä antaen tunnustusta lasten ja nuorten erityisyyksille ja kannustaen heitä toimimaan samoin omissa yhteisöissään. Tunnustuksen antaminen voi kuitenkin olla myös haasteellista. Näin on erityisesti tilanteissa, joissa institutionaaliset roolit ja asemat asettavat kohtaamiselle erityisiä ehtoja.

Institutionaaliset ylisukupolvisen tunnustamisen suhteet

Koulu on omanlaisensa systeemi, jossa on paljon yksilöiden tahdosta riippumattomia rajoitteita. Koen hyödylliseksi tuoda niitä realiteetteja myönteiseenkin keskusteluun.

(Opetustyön asiantuntija, kirjallinen kommentti 14.12.2014.)

Suurimmalle osalle nuoria koulumenestys on tärkeätä, jolloin voidaan kokea yhdessä onnistumista ja antaa sitä myönteistä palautetta siitä oppimiskokemuksesta. Sillon opettajan on helppo antaa siitä myönteistä palautetta ja tukea tai tunnistaa niitä vahvuuksia. Mut jos oppilaiden intressit on jossain muualla, ja se tavallaan häiritsee sitä itse aineen oppimista – ne ei jaa sitä yhteistä et mistä asiasta voi olla ylpee ja mitä kokee oppineensa – niin se on paljo haastavampaa sen opettajan tunnistaa, tai heittäytyä siihen nuoren asemaan.

(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Suurella osalla lapsuuden ja nuoruuden arkiympäristöjä on institutionaalinen kehys (ks. Pekkarinen & Vehkalahti & Myllyniemi 2012). Jotkut näistä ovat toisia näkyvämpiä. Esimerkiksi perhettä ei pidetä Suomessa yleensä institutionaalisena ympäristönä, mutta neuvolan tapauksessa se on itsestäänselvyys. Perheen institutionaalisuus tulee kuitenkin näkyväksi, kun se kohtaa toisen instituution. Tämä ilmenee vaikkapa siten, että uusperheen uusvanhempi voi toimia käytännössä lapsen vanhempana, mutta neuvolan vastaanotolle on virallisen huoltajan tultava mukaan. ”Vanhemmuus” ja ”huoltajuus” voivat siis rinnastua arkiyhteisöissä, mutta institutionaalisesti ne eroavat toisistaan. Monissa vapaa-ajan ympäristöissäkin on institutionaalisia piirteitä. Vaikka harrasteseurojen suhde lapsiin ja nuoriin on usein käytännönläheisempi kuin hoiva- ja koulutusjärjestelmien tai sosiaali- ja terveydenhuollon, noudattaa järjestetty harrastustoiminta tyypillisesti ennalta määriteltyjä toimintaperiaatteita: Jos haluat pelata jääkiekkoa meidän seurassamme, noudatat annettuja sääntöjä ja olet paikalla ilmoitettuun aikaan ja osoitetussa paikassa.

Institutionaalinen kehys tarjoaa roolit, joiden kautta ihmiset ovat suhteessa toisiinsa. Lapsuuden ja nuoruuden instituutioissa aikuisten roolit sisältävät usein sekä ammatillisen (koulutuksen, kasvatuksen, hoivan, hengellisyyden, terveyden, siisteyden ym. asiantuntijuus) että institutionaalisen (koulun, neuvolan, päiväkodin, seurakunnan, nuorisotalon, kunnan sosiaalitoimen ym. työntekijä) ulottuvuuden, pois lukien vanhemmat, joiden rooli rakentuu huoltajuuden ja hoivan kautta. Lasten ja nuorten rooleihin liitetään tarkentavia määreitä tapauskohtaisesti: Peruskoulussa kaikki ovat oppilaita, mutta heistä voi tulla lyhyt- tai pitkäaikaisesti erityisen tuen tarpeessa olevia, ellei yleinen oppilaan rooli näyttäytyä sopivana. Poikkeuksiakin toki löytyy, esimerkiksi kirkosta, jossa nuorille tarjotaan erilaisia asemia sitoutumisasteen perusteella.

Instituutiot toimivat näiden normitettujen ja hierarkkisten roolien kautta, vaikka ne eivät toteudukaan kaavamaisesti. Ihmiset ovat arkiympäristöissään läsnä aina myös muiden roolien kautta – ihmisinä suhteessa toisiin ihmisiin. Esimerkiksi koulussa eletään väistämättä kahdessa ulottuvuudessa: institutionaalisisessa (opettajat, oppilaat, huoltajat, rehtorit, kouluavustajat, keittäjät, siistijät, talonmiehet jne.) ja arkiyhteisöllisessä (rooleja määrittävät sukupuoli, ikä, kulttuuritausta, sosio-ekonominen asema, seksuaalinen suuntautuminen, persoonallisuus, harrastuneisuus, kyvykkyyks, yhteiskuntapoliittinen suuntautuminen jne.) (Kallio 2014; ks.

myös Hoikkala & Paju 2013). Tärkeää on huomata, että tunnistamisen dynamiikka toimii molemmissa ulottuvuuksissa.

Institutionaalisten kehysten huomioiminen auttaa ymmärtämään ylisukupolvisen tunnustamisen monimutkaisuutta ja tekee näkyväksi myönteisen tunnistamisen haasteita ja mahdollisuuksia. Kuten yllä siteeratut asiantuntijat toteavat, muun muassa koulussa on paljon yksilöiden tahdosta riippumattomia rajoitteita sekä myönteisen tunnistamisen kannalta helpompia ja haastavampia tilanteita. Erityisesti opettajan rooli sisältää lukuisia toimintamahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä. Opettajan on esimerkiksi pyrittävä edistämään oppilaiden oppimista oppiaineissa, joiden oppisisällöt on lakisääteisesti määritelty. Myönteinen tunnistaminen ei voi tarkoittaa tämän periaatteen vastaista toimintaa. Vaikka äiti voikin antaa piut paut kertolaskuille lapsen kärsiessä syömishäiriöstä, on opettajan otettava oppimisen haasteet vakavasti tässäkin tilanteessa. Sama koskee äitiä huoltajuuteen liittyvissä kysymyksissä. Hän on vastuussa lapsensa terveydestä kokonaisvaltaisesti toisin kuin opettaja, joka voi suhtautua kouluruokailuun toissijaisena huolenaiheena. Kohdatessaan kyseisen nuoren institutionaalisista rooleistaan käsin opettaja ja äiti ovat siis *eri tavoin rajoitettuja toimijoita*. Tämä tarkoittaa, että heillä ja muilla nuoren kanssa tekemisissä olevilla aikuisilla on myös *erilaiset mahdollisuudet* kohdata nuori ihmisenä ja antaa hänelle tunnustusta.

Institutionaalisissa ympäristöissä myönteinen tunnistaminen voi olla yksilökohtaista huomioimista, jonka tarve korostuu vaikkapa terveysvaikeuksista ja oppimisen ongelmista kärsivän nuoren tapauksessa. Tällöin haasteena on havaita nuoren elämässä hänelle tärkeitä asioita, jotka eivät liity suoraan akuutteihin ongelmiin, ja tunnustaa hänen ihmisarvonsa niiden kautta. Syömishäiriöisen ja oppimisen vaikeuksista kärsivän nuoren kanssa huomio voidaan kohdentaa vaikkapa kaverisuhteisiin tai taito- ja taideaineisiin, joita kyseiset ongelmat eivät liiaksi rasita ja jotka tuottavat nuorelle tyydytystä ja tarjoavat onnistumisen kokemuksia. Kuten tuomme esille edellisen osion tutkimusartikkelissa, nuoren kanssa työskentelevät ja elävät aikuiset voivat tutustumisen perusteella muodostaa hyvinkin erilaisen ymmärryksen hänelle erityisen tärkeistä asioista. Oletettavasti opettaja kohtaa nuoren erilaisen ymmärryksen pohjalta kuin äiti, terveydenhoitaja, bussikuski tai naapuri. Tätä ei tule nähdä ongelmana vaan resurssina, sillä tunnistamisen dynamiikka ei perustu konsensukselle vaan erilaisuuksien rakentaville kohtaamisille (ks. Bäcklund & Virtanen

tässä kirjassa, s. 185). Kun tunnustuksen antaminen tapahtuu ymmärtämisen kautta, sen aiheella ei itse asiassa ole kovin suurta merkitystä. Tunnustamisen kohteena on yksilö, jonka *voimaantumisen ihmisenä* on tavoitteena (vrt. Kujala ja Kohvakka tässä kirjassa). Myönteistä tunnustamista käsitelleeseen työpajaamme osallistunut asiantuntija kuvaa tällaista onnistunutta prosessia seuraavasti:

Oli oppilas, ku mä alotin luokanvalvojana. Mulla ei ollu minuuttiakaan pedagogist osaamist siin vaiheessa, alotin siis kylmiltään opiskelijana. Niin siinä kohtasin luokanvalvojana oppilaan ja sit oppilaan vanhemman. Ja sit mä lähin luetteleen näit hyviä piirteitä oppilaassa. Ja siit on nyt, paljon vuosia, ja mä oon tän kuun lopussa menossa tän oppilaan häihin. Mä sain kutsun sinne, koska tää äiti sano et se kohtaaminen oli ensimmäinen kohtaaminen – tää oli siis seiskaluokkalainen – jossa siitä lapsesta kukaan sano mitään positiivista. Ja ku sä oot seittemän vuotta koulumaailmas kuullu sen kauheen litannian sun lapsesta, koska se oli, sanoisko et se osas olla varsin haastava. Mut sillä oli mielettömän paljon hyviä piirteitä niis haastavis jutuissa, et ne pysty kääntään toisin päin. Ja siit lähti semmonen hänen menestystarinansa. Ja se oli must ihanaa, must on ihana nähdä nyt, et jollain pienellä asialla on ollu merkitys jota en tienny.

(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnustaminen
-työpaja 13.8.2014.)

Oikeaan osuneeseen tunnustukseen vastataan aina tavalla tai toisella. Sosiaalisen dynamiikan osapuolet tulevat tietoisiksi onnistumisesta tai epäonnistumisesta, enemmän tai vähemmän reflektiivisesti. Yllä olevassa esimerkissä aikanaan opettajana toiminut nykyinen nuorisotyön asiantuntija sai ääneen lausuttua kiitosta työstään vuosia myöhemmin. Hän oli kuitenkin havainnut nuorena tapahtuneen muutoksen jo aikanaan, kun ”ongelmakierre” oli kääntynyt ”onnistumiskierteeksi”. Tällaiset kehityskulun muutokset ovatkin sanallistettua palautetta tyypillisempiä merkkejä tunnustuksen antamisen onnistumisesta. Luottamuksen kasvaminen on yksi ”hiljainen tunnustusvaikutus”, joka toteutuu vähitellen ja auttaa lapsen tai nuoren kanssa toimimisessa, kuten monet tämän teoksen asiantuntija-artikkeleista esimerkein osoittavat. Luottamus siihen, että tulee tunnustetuksi sellaisena ihmisenä kuin kokee olevansa, voi olla avain motivaation

löytymiseen vaikkapa matematiikan opinnoissa tai kimmoke syömishäiriötä ruokkivien ongelmien ratkaisemiseen yhdessä perheen kanssa.

Yksilökohtaisten suhteiden ohella tunnistamisen dynamiikka toimii myös kollektiivisella tasolla. Institutionaalisenä toimintakulttuurina se välittyy lapsille ja nuorille arkisissa tilanteissa ja kohtaamisissa, kuten luokkaopetuksessa. Koulua vaihtanut yhdeksäsluokkalainen Tiia kuvaa tätä seuraavasti:

Haastattelija: *Mikä tässä koulussa on ollu, verrattuna siihen edelliseen kouluun, jos mietit sitä eroo, ni mikä tässä koulussa on ollu hyvää?*

Tiia (T9): *No siis opettajat on paljon ystävällisempiä, ja sit opetusmetodit on paljon erilaisempia [...]. Mä tykkään tosi paljon meidän opettajista, et vaikka kaikki ei tykkääkään niistä [naurahtaa], niin tosi paljon niinku tykkään niistä ja, ne on vaan parhaita.*

Haastattelija: *Nii et sä tykkäät niistä ku sulla on joku vertailukohta?*

Tiia: *Joo, no varmaan just se, on joku mihin verrata, et ku on nähny sen millasta voi pahimmillaan oll... tai pahimmillaan ja pahimmillaan, mut millasta voi olla. Just et niinku mun entinen opettaja oli sellane, et se saatto, niinku kesken tunnin nostaa seisomaan jos sä et ollu hiljaa, jhen oppilaan, silleen et mikä järki tässä nyt sitte on [naurahtaa].*

Tiian kuvaus osoittaa, kuinka vaikeaa arjessa soljuvaa oikein tunnistamista on sanallistaa ja miten helppoa on palauttaa mieleen esimerkkejä väärin tunnistamisesta. Vaihdettaessa koulua kiusaamisen ja siihen liittyvien oppimisen vaikeuksien vuoksi Tiia näkee uuden koulunsa toimintakulttuurin myönteiset piirteet luokkatovereitaan selvemmin. Hän viihtyy koulussa, jossa nuoria arvostetaan opettaja–oppilas-suhteissa *ihmisinä*, ja kokee myös opiskelun mielekkääksi ja helpommaksi tällaisessa arkiympäristössä. Tiia nauttii myös vertaisyhteisönsä luottamusta oppilaskunnan jäsenenä. Vastaavaan tehtävään pyrkiminen oli edellisessä koulussa ollut yksi (aktiivisen) väärin tunnistamisen toistuva tilanne.

Haastattelija: *Oliks siellä edellisessä koulussa niin et sulla ei niinku ollu mahdollisuutta päästä siihen mukaan vaik sä halusit?*

Tiia (T9): *Joo siis siin oli silleen et aina meidän luokalta joku muu valittiin. Et se en ollu minä sitte. Mut sitte täällä tarjoutu ainakin se mahdollisuus päästä.*

Haastattelija: *Ymm. Miltä se tuntu ku... Oliko se niinku silleen et valittiin aina äänestämällä luokassa?*

Tiia: *Joo, tuolla meidän edellisessä koulussa, äänestämällä.*

Haastattelija: *Joo. Miltä se tuntu ku teitä oli ehdolla useampia ja teidän luokkalaiset äänesti jonkun muun, et ne ei halunnu sinua?*

Tiia: *Ei se varmaan, ei se tuntunu miltään kivalta silleen, et sit ku siihen tottu ni olit sit vaan silleen et ”aa okei”.*

Haastattelija: *Ymm. Onks se susta hyvä keino valita oppilaskunnan edustaja, et luokkalaiset äänestää?*

Tiia: *No ei se mun mielestä, ku siinä äänestetään aina jotain kaveria. Et siinä pitäs just, et meillä oli kolmosella silleen et oppilaat piti puheen et miks pitäs mennä ja päästä. Ja ala-asteella just on se, et et sä silloin aattele silleen et mä äänestän sitä kellä on paras puhe, vaan sä äänestät sen perusteella kuka on sun paras kaveri.*

Esimerkki paljastaa, kuinka osallisuutta ja osallistumista tukevat rakenteet voivat kääntyä vastakohtakseen koulujen arjessa, jossa oppilaat toimivat sekä institutionaalisissa rooleissa että sosiaalisen kouluyhteisön jäseninä. Koulukiusattuna Tiialla ei ollut jatkuvista yrityksistään huolimatta mahdollisuuksia päästä mukaan alakoulun muodolliseen osallistumistoimintaan. Kokemus päätyi entisestään vahvistamaan hänen kielteistä itsekäsitystään, joka muuttui vähitellen sisäistetyksi identiteetiksi: *sit ku siihen tottu ni olit sit vaan silleen et ”aa okei”*. Uudessa koulussa Tiia sen sijaan pääsi oppilaskunnan hallitukseen ensi yrittämällä – luokkansa äänestämänä – mikä on ollut yksi hänelle merkityksellinen itsetuntoa kohottava tekijä (vrt. Nivala tässä kirjassa).

Haastattelun kuluessa selvisi, että Tiian ilmeinen syrjäytymisuhka oli hälvennyt yläkoulun aikana ja alakoulussa alkanut negatiivinen kehitys oli pysähtynyt. Hänen arvosanansa ovat kohonneet raketin lailla, haaveena oleva lukiopaikka hämöttää edessä lähes käsin kosketeltavana ja vertaisuuksia on alkanut rakentua sekä koulussa että koulun ulkopuolella. Tiian haastattelusta on kuitenkin pääteltävissä, ettei hänen ongelmiinsa erityisen aktiivisesti etsitty tai löydetty ratkaisuja koulun vaihdon jälkeen. Uusi kouluympäristö toisenlaisine toimintakulttuureineen tarjosi riittävän tuen, jotta hänen elämänsä pääsi hyville raiteille ja löysi uuden suunnan. Kuka siis teki ja mitä, tai jätti tekemättä? Nämä kysymykset tulevat tyypillisesti mieleen tilanteissa, joissa myönteinen tunnistaminen toimii arkisena

dynamiikkana. Intuitiivinen tunnustuksen antaminen voi olla niin tehokasta, että sitä tuskin huomaa. Monesti vain vaikutukset jäävät näkyviin.

Tiian tapauksen perusteella olisi helppo ajatella, että kyseinen koulu on niin kutsuttu ”hyvä koulu”, jossa kaikki ovat tyytyväisiä ja opettajat ja oppilaat tulevat hyvin toimeen keskenään. Tämä on kuitenkin harhakuva, jossa tunnistamisen kokemuksellisuus ja henkilökohtaisuus unohtuu. Siinä missä koulu Tiialle näyttäytyi parhaana mahdollisena arkiympäristönä, monien rinnakkaisluokan oppilaiden näkemys oli toinen.

Ylisukupolvisen tunnustamisen haastavuus institutionaalisissa arkiympäristöissä

Kun alotin yhdellä porukalla viidennellä luokalla niin poika kirjotti aineeseen, et ”en ole tyhmä vaikka pidät minua sellaisena”. En tiää yhtään oliko tää vaan tämmönen oletus, että ku uusi ope ja näin, niin miten se pitää häntä tyhmänä. Se oli hyvin semmonen irrallinen asia. Kaikesta näki, että tyhmähän se nyt ei ainakaan ole – että raksuttaa. Hymyillen sen ohitin, kuittasin et no en nyt todellakaan. Sitten mentiin keskustassa kerran vähän retkeilemään, käytiin tossa vanhan kirkon sisällä. Ja hän sitten mietti sitä, että eiks tänne vois kuka tahansa tulla sisälle ja vaikka konekiväärillä ampua tuon alttaritaulun tuosta tuusaks. Mää siinä kohtaa että niin no, niin tästähän vois kirjottaa vaikka fiktiota. Että näinhän just ne kirjailijat toimii, jos ne näkee tälläisiä. Eikse oo mahtava et nää ovet on auki ja kukaan ei silti tee sitä. Että todennäköisesti ei tee. Ja taas mentiin ja näin, ja nyt se on tuolla ilmasutaidon lukiossa ja harrastaa kirjottamista ja jotain julkasee. Et tosi hyvä siinä se poika. Että kyllähän se siellä jo orasti ala-asteella se mielikuvitus ja noin, mutta ehkä se piti vaan jotenkin sopivassa kohtaa sille sanoa. Sen ois voinu tietysti torpata sillä tavalla et mitä sä tommosia puhut, ampumisia – hoitoon.

(Opetustyön asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja
27.II.2014.)

Yllä oleva opettajan kertomus kuvaa koulua moninaisena yhdessä elämisen ja oppimisen tilana. Myös tutkimuksemme nuoret osallistujat puhuivat koulusta sekä arkiyhteisöjen kohtaamispaikkana että koulutusinstituutiona

(vrt. Korkiamäki 2008, 179). Heidän koulua koskevat näkemyksensä ja kokemuksensa vaihtelivat laidasta laitaan: yksi inhosi koulua koulutyön vuoksi, mutta viihtyi siellä erinomaisesti sosiaalisen elämän takia; toinen moitti luokan huonoa ilmapiiriä, mutta ylisti opetuksen tasoa; kolmannen mielestä koulu oli maailman paras paikka kaikissa merkityksissä; ja neljännelle koulu merkitsi pelkkiä ongelmia. Aineistoa tarkemmin analysoitaessa ilmeni, että harva esitti koulun mustavalkoisena. Tyypillistä oli, että kouluun liittyvät kielteiset näkemykset koskivat joko kouluyhteisöä tai koulutyötä, tai rajattuja osia molemmista.

Suurin osa osallistujistamme oli löytänyt koulusta itselleen paikan ja roolin, jonka kautta tunnistetuksi tuleminen tässä arkiympäristössä tuntui mielekkäältä. Näiden roolien kautta tapahtuva tunnistaminen sisälsi sekä myönteisiä että kielteisiä elementtejä. Seuraava haastattelukuva pitkäaikaista oikein ja väärin tunnistetuksi tulemisen kokemusta kouluyhteisössä asettaen koulun opettajat ja ”meijän luokan” vastakkain.

Jenna (T9): *Mut on meillä mun mielest meijän luokassaki luottamus, ja hyvä yhteishenki.*

Haastattelija: *Nii sä et pelkää että esimerkiks sut nolattas luokassa tai muuta?*

Jenna: *En, en. Ja se on vähän semmosta ku meijän luokas niinku, tai meijän opettajat on aina ollu silleen et ”joo taas toi ysi A teki sitä ja tätä” ja ”sielt tulee taas toi sonnilauma”. Meijän luokalla on semmone maine et me ollaan tosi kovaäänisii ja semmosii. Mut siis meijän luokas niinku pystyy nauraan ihmisille, et ne ei ota sitä niinku henkilökohtasesti. Mut sit jos huomaa jos jollekin joku asia on niinku arka paikka, nii sit lopettaa niinku siitä puhumisen.*

Haastattelija: *Et siellä toimii tavallaan se semmone niinku yhteine...*

Jenna: *Joo, nii, ja sit kaikki opet on niinku silleen et ”ette te voi nauraa toisillenne ja heittää miten vaan sitä läppää et jolleki voi tulla paha mieli”. Mut ku kyl me sit huomataan jos jollekin tulee paha mieli.*

Haastattelija: *Ootteks te puhunu teijän luokan kesken siitä, et niinku tää on meijän tapa?*

Jenna: *Ollaan ollaan, mut opettajat ei taas sitte ymmärrä sitä.*

Haastattelija: *Joo, et ne ei niinku oo sisäistäny teijän tapaa olla?*

Jenna: *Nii.*

Haastattelija: *Joo. Voisko sanoa nii että, et teidän luokka niinku koko porukkana niinku pitää toisistaan huolta?*

Jenna: *Joo. Me ollaan semmone, ku meit ei oo ku kuustoista, nii me ollaan tosi niinku läheisii ja semmosii. Et aika varmaan niinku haikkeet fiilikset nyt ku joutuu ysilt lähtee pois. Et meidän luokka hajoo kokonaan.*

Jennan oppivelvollisuusurakka oli haastattelujemme aikaan tulossa täyteen muutaman kuukauden päästä. Hän oli käynyt koko ikänsä samaa koulua samassa luokassa, jonka oppilaista moni oli tutustunut toisiinsa jo päiväkodissa. Koululuokassa tekemäni havainnointi tuki monilta osin Jennan esittämää kuvaa. Kyseessä oli yhteen hitsautunut omilla ehdoillaan toimiva porukka, jossa Jennalla oli tunnustettu asema ja tunnistettava rooli. Aikuisella auktoriteetilla ei tuntunut olevan luokassa suurta sijaa. Oppilaat suhtautuivat meihin tutkijoihinkin luokkatilassa varsin epäkunnioittavasti ja epäkiinnostuneesti – kuin ihmisiin, jotka rinnastavat yhden heidän merkittävimmistä elämämpiireistään epäinhimilliseen mölisevään laumaan¹⁴. Tämän yhteisön jäsenenä Jenna koki itsensä ristiriitaisesti tunnistetuksi; oikein tunnistetuksi luokkayhteisössään ja väärin tunnistetuksi kouluyhteisössään laajemmin. Hän kuvaa, miten luokassa jokainen voi olla rennosti oma itsensä, koska kaikki tuntevat toisensa niin hyvin. Nuoret suhtautuvat toisiinsa ronskisti mutta tilanteista herkkyyttä ylläpitäen periaatteella ”ketään ei loukata ja kaikista pidetään huolta”. Tähän yhteisölliseen toimijuuteen sisältyvien voimavarojen ylisukupolvinen tunnistaminen näytti sen sijaan puuttuvan koulusta kokonaan. Samat opettajat, joita B-luokkalainen Tiia arvosti juuri heidän sosiaalisen asenteensa ja osaamisensa vuoksi, vaikuttivat suhtautuvan A-luokkaan lähinnä pitkän ajan kuluessa rakentuneena ongelmana, kuten toinen luokan tytöistä kiteytti:

Et meidän luokalla on ollu se et, ku kaikki opettajat niinku et ”B-luokka sitä ja B-luokka tätä”, ja ku me ollaan A-luokka, et ”okei fine”, et ei meitä kiinnosta jos B-luokka on jossain parempi. Niinku B-luokan keskiarvo on oikeesti varmaan 9,9 jokaisella ja meillä on kaikilla

---

14 Yksilöhaastatteluissa heidän asennoitumisensa oli täysin erilainen, mukaan lukien merkittäviä yksilöllisiä eroja, mikä korostaa luokkatilassa kohtaamamme suhtautumisen kollektiivista luonnetta.

joku ihan sika surkee. Ne ei niinku, emmä tiiä, jotenki vaan tuntuu et meist kuvitellaan et me ollaan surkeempii vaik ei me oikeesti olla.

Koulumenestys oli A-luokassa pääasiassa heikonlaista, eikä kaikilla oppilailla ollut ”yhtään mitään hajuu mihin mä aion jatkaa”, kuten Jenna asian omalta osaltaan ilmaisi. Tämän varmasti monia opettajia askarruttaneen ongelman käsittelemiseen olisi kenties voitu löytää välineitä myönteisen tunnistamisen kautta. Kiinnittämällä huomiota nuorten keskinäiseen voimaannuttavaan vuorovaikutukseen ja huolenpitoon olisi voitu antaa tunnustusta heidän yhdessä luomalleen luottamukselliselle ja vertaistukeen perustuvalla yhteisöllä (ks. Korkiamäki tässä kirjassa). Onnistuessaan tämä olisi voinut johtaa vastavuoroisuuteen eli opettajien parempaan arvostukseen, mikä olisi vahvistanut heidän asemaansa luokkayhteisössä ja näin auttanut heitä työssään. Ehkäpä vertaisyhteisö olisi voinut aktivoitua tukemaan toisiaan myös jatko-opintoihin suuntautumisessa ja intoutunut etsimään mahdollisuuksia jatkaa yhteisöllistä elämäänsä toisissa arkiympäristöissä. Nämä olivat asioita, joiden tiimoilta useampikin osallistujistamme ilmaisi yksilöhaastatteluissa henkilökohtaista ahdistusta. Tällaisissa ylisukupolvisissa ristiriitatilanteissa myönteisen tunnistamisen ilmapiirin puuttuminen onkin vertaissovittelun parissa työskentelevän asiantuntijamme mukaan varsin tyypillistä:

Valitettavasti uskallan sanoa ääneen että se vähäkin osallisuus, sekä varhaiskasvatuksessa että koulumaailmassa, loppuu silloin kun loppuu mukavat asiat. Eli niin kauan kun jollakin asteella lapsen ääntä kuullaan niin semmosta myönteistä tunnistamista siel tapahtuu. Mut sit ku tullaan siihen et ku elämä ei kuitenkaan oo vaan niit mukavia asioita, niin silloin lapsen äänen kuuleminen ja osallisuus on kyl hyvin minimissään.

(Lapsi- ja nuorisoolan asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Opettajien näkökulmasta tilanne ei kuitenkaan ollut yksinkertainen. Tämä kävi ilmi Jennan luokkatovereiden haastatteluista. Siinä missä Jenna kuvasi luokkaansa parhaana mahdollisena sosiaalisena yhteisönä, jossa ihmiset tulevat hyvin toimeen ja kaikilla on hyvä olla, tarjosi Roosa hyvin toisenlaisen näkemyksen:

Haastattelija: *Sä tykkäät koulusta?*

Roosa (T9): *No joo.*

Haastattelija: *Mistä asioista sä tykkäät täällä? Tykkäät sä koulunkäynnistä?*

Roosa: *Ni-niin joo...*

Haastattelija: *Okei onks jotain mistä sä et tykkää koulussa?*

Roosa: *No ehkä se ku mulla ei oo oikein kavereit mejän luokal, no ei oo yhtään.*

Haastattelija: *Okei, se ei oo kiva. Onks sulla kavereita muualla?*

Roosa: *No on mulla sitte kutoselta.*

Haastattelija: *Okei. Miten toi niinku, miten toi vaikuttaa näihin koulupäiviin, et ei oo omalta luokalta kavereita.*

Roosa: *No emmä tiää, ei se niinku mitenkään. Ku ei me tehä hirveesti mitään ryhmätöitä tai paritöitä.*

Haastattelija: *Okei. No miten sit semmoses tilanteessa et pitäs tehä joku ryhmätyö tai parityö?*

Roosa: *[nauraen] No joko ope määrää tai sit, no sit mä vaan meen johonki, jos pitää olla vaikka kolme ni sit mä vaan meen johonki.*

Haastattelija: *Joo, ryhmään mukaan. Minkälainen luokka teillä on? Miten sä kuvailisit teidän luokkaa?*

Roosa: *No se on niinku semmone, et jos sinne tulee joku uus oppilas ni se ei todellakaan sopeudu silleen, ellei se niinku oo ykköseltä asti. Sitä tota, niinku Peksuuki ruvettiin heti suunnilleen kiusaamaan, kun se tuli.*

Roosan haastattelun kautta tulee näkyväksi vahvoihin yhteisöihin sisältyvä me–muut-dilemma (ks. myös Kallio & Bäcklund 2012; Korkiamäki & Kallio 2014). Luokan keskuuteen päiväkodista lähtien rakentunut yhteisöllisyys oli luonteeltaan sisäänpäin kääntynyttä, mikä teki ryhmään liittymisestä Roosan mukaan mahdotonta ja siihen kuulumattomista täysin ulkopuolisia. Useat luokan oppilaat ilmaisivat haastatteluissa erilaisuutta erityisesti suhteessa rinnakkaisluokkaan, jonka kanssa osa alakoulusta oli järjestetty yhteisopetuksena. Yhteisopetus ei ollut heikentänyt kahden luokkayhteisön kollektiivisia identiteettejä, vaan päinvastoin korostanut niiden erilaisuutta.

Haastattelemiemme oppilaiden kuvaama tilanne asetti opettajat hankalaan asemaan. Miten olla rakentavasti suhteessa luokkayhteisöön, joka on merkityksellinen ja voimaannuttava *itselleen*, mutta samalla *ulosulkeva*

muulle kouluyhteisölle ja jopa *syryvä* joitakin yksilöitä kohtaan? Alakoulussa tällaiseen tilanteeseen olisi mahdollista suhtautua hieman ”puoluellisemmin”, koska ryhmän kanssa työskentelee pääsääntöisesti yksi luokanopettaja, jonka rooli sisältää myös ”edunvalvonnan” ulottuvuuksia. Yläkoulun aineenopettajien ei sen sijaan ole mahdollista tukea joitakin koulun oppilaita muiden kustannuksella. Samalla heidän tehtävänsä on tarjota myös sosiaalisesti haastaville oppilaille hyvät mahdollisuudet oppimiseen, jatko-opintoihin ja ihmisenä kasvamiseen.

Tämän kaltaisiin haasteisiin vastaaminen ei aina onnistu arjen rutiinien kautta, vaikka kouluyhteisö olisi ilmapiiriltään kuinka osallistava, erilaisuutta kunnioittava ja myönteinen hyvänsä. Tyypillistä on, että ongelmiin puututaan yksilötasolla ja tilanteisesti, yhtäältä kunkin oppilaan kanssa hänelle räätälöityä ratkaisua etsien ja toisaalta kollektiivisiin ongelmatilanteisiin erikseen reagoiden. Vaihtoehtoisesti ratkaisuja voitaisiin etsiä yhteisölähtöisestä myönteisestä tunnustamisesta, jota voidaan toteuttaa institutionaalisen toiminnan puitteissa myös tavoitteellisena syrjäytymisen ehkäisemisen käytäntönä.

Loppukeskustelu ja yhteenveto

Mä itse tein sellasen hirveen virheen, et mä luulin et mä olin hirveen hauska koska huumori oli yks mun olennainen asia. Ku oppilaalta puuttu kirja tai vihko kysyin aina, että ”ai luuletko että tulen luoksesi pitämään tätä tuntia”. Ja se oli aina, mä tulkitsin et se oli aina hauskaa. Kunnes kerran yks oppilas käänsi sen mulle takasin ja sano et ”voi ei multa on jääny ne kirjat kotiin”, ja sit se sano et ”ajattelitko et tulemme teille pitämään tätä tuntia”. Ja sen jälkeen mun piti pyytää anteeks mun opettamilta luokilta, ja mä sanoin et mä en tajunnut sitä hirveetä ironiaa ja semmost sarkasmia, jolla mä käytin sitä, mun valtaa.

(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Haastattelija: *Minkälaiset asiat sä koet niinku tärkeinä, siis just jos sä aattelet vaikka tätä koulua tai tätä harrastusporukkaa, ni mitkä asiat on semmosii et sä tuut hyvälle tuulelle, mitä sä arvostat et toimitaan tietyllä tavalla?*

Essi (T9): *No varmaan se esim. harrastusporukassa ja koulussa et opettajat ja valmentajat kohtelee kaikkia tasavertaisesti ja pitää samanvertasena myös itteensä nähden. Et esim. meiän valmentaja on sellanen, et aina ku se pistää meiät tekee jotain ni se tekee sen myös, ja siit tulee sellanen olo, et se ei laittais meit tekee mitään mitä se ei ite tekis. Ja sit opettajil se, et kaikkii kohdellaan tasavertaisesti ja sitte ei ajatella että oppilaat on mitenkään huonompiarvosia vaik ne on nuorempia tai jotain. Ja sitte et joka paikas on hyvä yhteishenki tai sillee, et kaikki otetaan huomioon ja pidetään niinku samanarvosena itteensä nähden, vaik on erilainen ihminen.*

Tässä luvussa on käsitelty tunnustamista sosiaalisena dynamiikkana, joka toteutuu intuitiivisesti erilaisissa arkiympäristöissä ja osana institutionaalisia käytäntöjä. Olen kuvannut arkielämässä jatkuvasti toteutuvan rutiininomaisen oikein tunnustamisen huomaamattomuutta, väärin tunnustetuksi tulemisen mieleenpainuvuutta, erityisen oikein tunnustamisen merkittävyyttä ja tahallisen väärin tunnustamisen haavoittavuutta. Etnografisen tutkimuksemme viides- ja yhdeksäsluokkalaisten osallistujien haastattelujen kautta olen esitellyt sitä, miten nuoret tunnustetuksi tulemisen ja tunnustuksen saamisen kokevat sekä millaisia näkemyksiä ylisukupolvisista suhteista heille näiden kokemusten perusteella rakentuu. Olen korostanut myös lasten ja nuorten oman toimijuuden merkitystä tunnustussuhteissa. Myönteinen tunnustaminen -työpajoihimme osallistuneiden asiantuntijoiden kommenttien avulla olen puolestaan halunnut tehdä näkyväksi myönteiseen tunnustamiseen liittyviä haasteita ja mahdollisuuksia lasten ja nuorten kanssa tehtävässä käytännön työssä.

Institutionaalisissa ylisukupolvisissa suhteissa myönteisen tunnustamisen ehtona on aina tutustuminen; sitä mitä ei tunne ei voi aidosti arvostaa (ks. Stenvall ym. tässä kirjassa). Kuten yllä olevasta asiantuntijapuheenvuorosta käy ilmi, yritys luoda sitoutunut suhde lasten ja aikuisten välille voi mennä pahasti pieleen, jos aikuinen toimii omasta kokemusmaailmastaan käsin eikä pysty tavoittamaan tilanteessa mukana olevien lasten asemia. Toisessa lainauksessa yhdeksäsluokkalainen nuori kuvaa, kuinka tasavertaisuuden ja samanarvoisuuden tavoittelu on tärkeää erityisesti niissä tilanteissa, joissa toimijoiden asemat, roolit, kyvyt ja tehtävät ovat lähtökohtaisesti erilaisia. Molemmat otteet tekevät näkyväksi institutionaalisiiin ihmissuhteisiin aina sisältyviä vallan ulottuvuuksia. Yhteisöllinen

elämä ei ole koskaan vallasta vapaata, puhutaanpa minkä ikäisistä ihmisistä tai missä arkiympäristöissä toimimisesta tahansa. Näiden valtasuhteiden tiedostaminen esimerkiksi institutionaalisten ehtojen ja rajoitteiden kautta auttaa ymmärtämään, miksi myönteinen tunnistaminen ei aina toteudu parhaalla mahdollisella tavalla (ks. Bäcklund & Virtanen tässä kirjassa). Hallinnollis-poliittisen ja arkipoliittisen sfäärin hahmottaminen kahdeksi elämismaailmaksi, jotka ovat suhteessa toisiinsa mutta toteutuvat omilla ehdoillaan, paljastaa, että arkiympäristöjen sosiaaliset dynamiikat eivät ole hallittavissa jommankumman ulottuvuuden kautta. Koululaitos voi antaa puitteet lasten kouluelämälle, muttei määrätä heidän vertaissuhteidensa luonnetta ja muotoa. Vertaisyhteisöt puolestaan voivat luoda kouluun omia toimintatapojaan ja normejaan, mutteivät määrätä koululaitosta toimimaan niiden mukaisesti.

Myönteisen tunnistamisen ajatukseen sisältyy oletus, että ihmisten erilaisuuden ja yhdenvertaisuuden kunnioittaminen on avuksi arkiympäristöihin rakentuvien ristiriitojen ja haasteiden ylittämiseksi. Kunnioituksen osoittaminen tapahtuu tunnustamalla toisille ihmisille merkityksellisiä asioita. Tähän ei pintapuolinen tutustuminen itsessään riitä, vaan tarvitaan ymmärrystä yksilöllisistä ja kollektiivisista merkityksistä. Tunnustamisen perustana oleva ymmärrys voi rakentua osana jokapäiväistä elämää, jossa ihmiset ovat aidosti kiinnostuneita toisistaan ja yrittävät toimia toisiaan arvostaen ja tukien. Ongelmatilanteet, joita tässäkin artikkelissa on kuvattu useita, kuitenkin osoittavat ettei näin aina tapahdu. Toisinaan tutustumista ja ymmärryksen luomista täytyy edistää tietoisesti ja aktiivisesti, jotta rakentavia ylisukupolvisia yhteyksiä voidaan löytää ja vahvistaa. Tällaiseen toimintaan tarvitaan enemmän kuin yksi osapuoli, koska tunnistaminen on aina dynaaminen prosessi. Siksi myönteisen tunnistamisen ilmapiirin olisi hyvä johtaa aktiiviseen tutustumiseen, tunnustamiseen ja tukemiseen mieluummin *ennen* ongelmien kärjistymistä kuin akuuttivaiheessa, jolloin osapuolten motivaatio sosiaaliseen sitoutumiseen ei ole korkeimmillaan.

Tapahtuipa myönteinen tunnistaminen osana arjen rutiineja tai erityisen aktivoitumisen ansiosta, se vaatii toteuttajiltaan sitkeyttä, epävarmuuden sietokykyä, valppautta, herkistymistä ja muiden henkisten resurssien käyttöä. Vaikka onnistunut tunnustaminen on palkitsevaa, on yleisesti myönteisen asenteen ylläpitäminen ja ”erityismyönteisten” tekojen toteuttaminen osana arkista aherrusta myös uuvuttavaa. Tunnis-

tamisen dynamiikalle herkistyminen tarkoittaa myös sitä, että aikuisten epäonnistumiset omassa toiminnassaan sekä lasten ja nuorten kielteinen suhtautuminen toisiinsa tai arkiyhteisön aikuisiin tulevat selvemmin esiin. Kanssamme työskennelleiden ammatillisten asiantuntijoiden kannustamana tohdinkin esittää, että myönteiseen tunnistamiseen tulisi suhtautua ammatillisissa käytännöissä enemmän *tekoina* kuin itsestään selvänä osana työnkuvaa – aktiivisena asenteena, jonka jokapäiväinen toteuttaminen vaatii ammattitaitoa, resursseja ja työtä.

No tää on yks sellanen ajatus mitä oon miettiny, että miten tää eroo siitä miten usein tehdään. Et sillä toimintaperiaatteellahan varhainen puuttuminen toimii, et on joku systeemi jota voidaan käyttää, voidaan sanoa että nyt tehdään tällänen toimenpide ja yritetään vaikuttaa sillä mahdollisimman aikasessa vaiheessa johonkin mikä on huomattu. Että voisko myönteistä tunnistamista tehdä samalla tapaa, vähä niinku tehdä siitä sellasen tavan tai välineen jota vois käyttää juuri tähän tyliin. Että kun huomataan jotain niin tehdään jotain. Mutta se jotain mitä tehdään ei oookkaan sitä, että otetaan se yksilö sieltä, tehdään sille jotain toimenpiteitä, pannaan se takas ja katoaan, että onkse korjaantunu. Vaan että tehdään jotain muuta.
(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen
-työpaja 27.II.2014.)

Lähteet

- Evans, Ruth & Skovdal, Morten (2016) Defining children's rights to work and care in Sub-Saharan Africa: tensions and challenges in policy and practice. Teoksessa Kirsi Pauliina Kallio & Sarah Mills (eds.) *Politics, Citizenship and Rights*. Vol. 7 of the Springer Major Reference Work in Geographies of Children and Young People (ed. Tracey Skelton). Berlin: Springer, xx–xx [painossa].
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.

- Kallio, Kirsi Pauliina (2014) Intergenerational recognition as political practice. Teoksessa Robert Vanderbeck & Nancy Worth (eds.) *Intergenerational Space*. London: Routledge, 139–154.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Bäcklund, Pia (2012) Oletettu alueellisuus, kuviteltu osallisuus – tilalliset sidokset julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa retoriikassa. *Terra* 124 (4), 245–258.
- Korkiamäki, Riikka (2008) Surffailua arjessa. Tila, aika ja vuorovaikutus nuorten yhteisöllistä kuulumista jäsentämässä. Teoksessa Irene Roivainen & Marianne Nylund & Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) *Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla?* Jyväskylä: PS-kustannus, 173–192.
- Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina (2014) Ystävyys tilallisen kiinnittymisen suuntaajana. Tilateoreettisia tulkintoja lasten ja nuorten ystävyyksistä. *Alue & Ympäristö* 43 (1), 16–33.
- Mason, Jennifer & Tipper, Becky (2008) Being Related. How children define and create kinship. *Childhood* 15 (4), 441–460.
- Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa & Myllyniemi, Sami (2012) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Miten myönteinen tunnistaminen ammatillisena työotteena haastaa työntekijän?

Kirsi Autio

Nuorisotyössä nuoren kokonaisvaltainen tunnistaminen, hänelle merkityksellisten asioiden tunnustaminen ja nuoren omaksi itsekseen kasvun tukeminen ovat ohjaajan ja nuoren välisen toiminnan lähtökohtia. Myönteinen tunnistaminen ja sen osa-alueet tuntuvatkin ensi kuulemalta varsin tutuilta ja nuorisotyön näkökulmasta jopa itsestään selviltä. Välillä on kuitenkin hyvä havahtua kysymään, onko asia todella niin. Myös nuorisotyö on ehtinyt vuosien saatossa institutionalisoitua ja jumittua omiin rakenteisiinsa. Se kamppailee jatkuvasti säilyttääkseen hyvinvointia puolustavan maailmannäkemyksensä yhteiskunnassa yleisesti vallalla olevan huolipuheen vastapainona. Siksi myös nuorisotyön ja sen tekijöiden on haastettava itsensä – etenkin, jos myönteistä tunnistamista halutaan toteuttaa tietoisena ja yhteisesti jaettuna ammatillisena työotteena. Työntekijän on siis tietoisesti pyrittävä irrottautumaan niistä ammatillisista ajattelumalleista, jotka määrittävät tapaa katsoa nuorta, ja pyrittävä hetkellisesti näkemään maailma nuoren silmin. Kohtaamisessa kyse on empatiasta, joka mielestäni on yksi myönteisen tunnistamisen keskeisistä työvälineistä.

Tässä kirjoituksessa tutkiskelen myönteistä tunnistamista nuorisohjaajan aktiivisena ammatillisena toimintana hänen ohjatessaan nuorten vertaisohjaajaryhmää. Pohdintani kiinnittyy muutamilla Helsingin nuorisotaloilla toteutettavaan vertaisohjaajatoimintamalliin, jossa ryhmä täysi-ikäistyviä nuoria pyörittää nuorisotalojen avointa toimintaa sovittuina ajankohtina. Ryhmät saavat koulutusta ja ohjausta nuorisohjaajilta, mutta tavoitteena on niiden varsin itsenäinen toiminta. Työote konkreettisesti mielestäni hyvin myönteisen tunnistamisen ammatillista työotetta.

Vertaisohjaajatoimintaa luotsaavat nuorisohjaajat ovat kuvanneet ohjaajan roolia toiminnassa seuraavasti:

Ohjaajan tulee olla rinnalla kulkija ja innostaja, joka aidosti luottaa nuoriin. Ohjaajan tulee luovuttaa valtaa nuorille ja uskaltaa itse

mennä epämkavuusalueelleen. Ohjaajalta vaaditaan sinnikkyyttä ja pitkäjänteisyyttä ja hänellä on oltava rohkeutta puuttua toimintaan, kun tilanne niin vaatii.

Nuorten voimavarat työskentelyn lähtökohtana

Kuten tämän kirjan johdannossa todetaan, voimavaroihin keskittyminen ei merkitse ongelmien ja vaikeuksien mitätöimistä, vaan nuorten tukemista arkiympäristöjensä aktiivisina jäseninä omine luonteenpiirteineen, heikkouksineen ja vahvuuksineen. Vertaisohjaajatoiminta lähti liikkeelle siitä, että nuorisotyöntekijät tunnustivat nuorisotalon merkittävyyden aikuistuville nuorille osana heidän vapaa-aikaansa ja ystäväpiiriään. Kun aiemmin oli tuijotettu tiukasti ikärajoja ja ohjattu lempeästi mutta määrätietoisesti täysi-ikäiset pois taloilta, nyt lähdettiin miettimään, miten tukea nuorten itsenäistymistä nuorisotalokontekstissa. Miten heidän voimavarojaan, asemaansa yhteisössä, aluetuntemustaan ja haluaan olla nuorisotalolla voisi hyödyntää heille itselleen merkityksellisellä tavalla? Ratkaisuna käynnistettiin vertaisohjaajapilotti.

Nuoret voivat hakeutua vertaisohjaajiksi joko omaehtoisesti esittämällä toiveen päästä mukaan toimintaan tai tarttumalla nuoriso-ohjaajan ehdotukseen ryhmään lähtemisestä. Jokaisen ryhmän toiminnan lähtökohtana ovat nuorten tarpeet ja kyvyt, jotka nuoriso-ohjaaja pyrkii tunnistamaan mahdollisimman hyvin. Kun nuori lähtee mukaan toimintaan, hänellä on usein paljon pelissä. Voi olla, että häneen luotetaan ensimmäistä kertaa nuoruusiän aikana. Tätä luottamusta ei tarvitse lunastaa etukäteen, vaan tahto olla mukana toiminnassa ja halu olla merkityksellinen riittävät. Samaan aikaan sallitaan epätäydellisyys ja se, ettei kukaan ole seppä syntyessään.

Vertaisohjaajakoulutuksessa eräs nuori oli hyvin tietoinen omasta kyvyttömyydestään hillitä itseään tunteiden kuumetessa. Hän pohti ääneen, miten ihmeessä pystyy hallitsemaan omaa kiroiluuaan vertaisohjaajana toimiessaan, saati vaikuttamaan muiden nuorten kielenkäyttöön. Samalla kun nuori tiedosti ja näki oman heikkoutensa, oli ohjaajan huomion keskiössä nuoren halu ottaa vastuuta ja oppia toimimaan sen edellyttämällä tavalla. Kyvyttömyys hillitä ronskia kielenkäyttöä ei näin ollen evännyt häneltä pääsyä vertaisohjaajaryhmään.

Voimavaroihin keskittyminen vaatii niin ammattilaisilta kuin nuorilta itseltäänkin kärsivällisyyttä. Vahvuuksien löytämisen jälkeen haasteena on, että niiden tulee voida voimistua vähitellen, mikä vaatii aikaa ja työskentelyä usein myös heikkouksien kanssa niihin kuitenkin liikaa keskittymättä. Nuorten voimavarat työskentelyn lähtökohtana asettavat ammattilaiset tarkastelemaan kriittisesti niitä kohtia työssään, joissa tapahtuu helposti ”oikomista”. Esimerkiksi erilaisiin vastuutehtäviin valitaan usein ne nuoret, jotka ovat jo osoittaneet kykynsä toimia vastuullisesti. Myönteinen tunnistaminen asettaa haasteen tunnistaa niiden nuorten mahdollisuudet ja tarpeet, jotka eivät tule oma-aloitteisesti esittelemään kykyjään. Tavoitteena on luoda myös heille mahdollisuuksia toimia ja löytää omat vahvuutensa itselleen tärkeissä ympäristöissä ja yhteisöissä.

Nuorisotyön tavoitteet vai nuoren tavoitteet?

Elokuvassa *Whiplash* (Chazelle 2014) huippukonservatorion opettaja huomaa uuden oppilaansa harvinaisen musikaalisen kyvykkyyden ja soittamisen palon. Hän antaa nuoren ymmärtää, että tässä on sitä jotakin. Nostettuaan nuoren rumpalin itsevarmuutta hänelle merkittävimmän asian – rumpujen soittamisen – osalta opettaja kuitenkin kerta toisensa jälkeen vetäisee mielivaltaisesti maton hänen jalkojensa alta: nöyryyttää, piinaa, ajaa jaksamisen ääri rajoille ja ottaa pois jo lupaamia asioita. Opettaja perustelee metodiaan sillä, että soittajien taidot eivät kehity parhaaseen teräänsä, jos palaute on aina myönteisen kannustavaa. Tällöin vaarana on niin opettajien kuin oppilaidenkin tyytyminen ”ihan hyvään” tasoon, eivätkä he koskaan testaa, miten hyväksi on mahdollista tulla. Elokuvan opettajan mielestä todellinen taito saadaan esiin vasta, kun oppilaat saadaan ylittämään omat rajansa. Kun oppilas kysyy, eikö ole olemassa vaara, että piiskaaminen johtaakin lannistumiseen itsensä ylittämisen sijaan, opettaja vastaa pelon olevan turha todellisten huippujen tapauksessa. Ilmenee kuitenkin, ettei opettajalla ole ollut uransa aikana yhtään tavoittelemaansa huippulahjakkuutta opetettavanaan – sen sijaan hän on tullut lannistaneeksi monta lahjakasta jazzmuusikkoa.

Whiplash-elokuvan opettaja havaitsee nuorten oppilaidensa lahjakkuuden, mutta näkee sen omien tavoitteidensa kautta. Hän ei pysty asettumaan heidän kenkiinsä ja siten ratkaisemaan, millä metodilla pystyisi

auttamaan heitä parhaiten eteenpäin. Hän ei esitä yhtään kysymystä, jossa olisi aidosti kiinnostunut oppilaan kokemuksesta. Siksi hänen opetuksensa ei koskaan johda tavoiteltuihin tuloksiin.

Aito uteliaisuus toisen kokemusta kohtaan ja taito ottaa siitä selvää on osoitus empatiasta. Empaattinen kuuntelu mahdollistaa kuuntelijalle tilaisuuden oppia jotakin, joka on omalle kokemukselle vierasta. Se on kohtaamista, jossa ihminen pyrkii näkemään asiat itsensä ulkopuolelta toisen ihmisen ehdoilla (Sennett 2012, 21–22). Myönteinen tunnistaminen vaatii kykyä empatiaan, jotta se tapahtuu nimenomaan nuoren ehdoilla.

Ammatillisena työotteena myönteistä tunnistamista ja empaattista kuuntelua voi treenata. Ne eivät ole ihmisen ominaisuuksia vaan opeltavissa olevia taitoja. Tunnustaminen eli toimiminen tutustumisen luoman ymmärryksen pohjalta on olennaista nuoren omien tavoitteiden tukemiselle. Vertaisohjaajatoiminnassa tämä tarkoittaa toiminnan aloittamista kunkin ryhmän tarpeista käsin. Samaa konseptia ei voi soveltaa ryhmästä toiseen, vaan ohjaajalla on oltava taitoa ja herkkyyttä löytää kullekin nuorten ryhmälle sopivin tapa toimia.

Whiplash-elokuvan opettaja toimi vailla empatiaa. Pieni viisauden siemen kuitenkin piili hänen tavassaan vastustaa liiallista hymistelyä ja tyytymistä ”ihan hyvään”. Myönteinen tunnistaminen ei tarkoitaakaan asioiden kääntämistä parhain päin. Ongelmista ei tarvitse vaieta eikä kaikkia nuorten tekoja hyväksyä. Empaattinen työote ei myöskään tarkoita, etteikö nuoria voisi haastaa. Päinvastoin, tunnistamisen ja empaattisen kohtaamisen kautta syntyneen tiedon valossa ammattilaisella on taitoa ja ymmärrystä haastaa nuoria toimimaan vahvuuksiinsa nojaten ja ylittämään itsensä. Se ei tarkoita ääri rajoille ajamista, vaan rehellistä palautetta tilanteissa, joissa nuori sitä tarvitsee. Elokuvan nuori rumpali koki, että opettajalla oli kaikesta huolimatta kyky auttaa häntä kehittymään maailman parhaaksi rumpaliksi. Samankaltainen luottamus voi nuorilla vertaisohjaajilla olla suhteessa nuorisohjaajaansa. Aikuisen ohjaajan tehtävänä on auttaa vertaisohjaajia onnistumaan toiminnassa ja itselleen asettamissaan tavoitteissa. Tämän luottamuksen edellytyksenä on, että ohjaaja puuttuu tarvittaessa toimintaan antaen etenkin positiivista mutta myös kriittistä palautetta nuoria lannistamatta. Vastoinkäymisistä huolimatta nuorisohjaaja on aina nuorten puolella eikä menetä luottamustaan vertaisohjaajaryhmään.

Nuorisotyöntekijän kyky luovuttaa valtaa

Vertaisohjaajatoiminnassa ohjaajan ensimmäinen tehtävä on luottaa aidosti nuorten ryhmän kykyyn onnistua tehtävässään. Tämä edellyttää kykyä luovuttaa valtaa nuorille (ks. myös Stenvall & Korkiamäki & Kallio tässä teoksessa). Nuorten uusi rooli ei rakennu ainoastaan suhteessa muihin nuoriin vaan myös talon henkilökuntaan. Vertaisohjaajilla on omat avaimet talolle, ja he vastaavat ohjaamiensa iltojen kulusta, jolloin nuoriso-ohjaajien rooli on tyystin toinen kuin yleensä. Tilasta riippuen ohjaaja päivystää toimistossa tai puhelimen päässä tai on läsnä mutta sivuroolissa.

Käytännössä vallan luovuttaminen tarkoittaa, että nuoriso-ohjaaja ei hallitse kaikkea mitä talolla tapahtuu. Aluksi on yleensä epämukavaa, kun homma ei ole täysin omassa käsissä, joten ohjaajan täytyy pystyä sietämään jonkinasteista epävarmuutta. Nuorten – etenkin niiden, jotka eivät toiminnallaan osoita saavuttaneensa ”hyvän tai vastuullisen kansalaisen” kriteerejä – omaehtoiseen toimintaan liittyy aikuisten järjestäytyneestä ja turvallisuushakuisesta maailmasta katsottuna usein riskejä. Riskinäkökulma kulkee käsi kädessä huolipuheen kanssa ja kaventaa mahdollisuuksia nähdä voimavaroja siellä, missä niitä ei ole valmiiksi ”asetettu näytille”. Myönteinen tunnistaminen asettaa ihmiset, niin ammattilaiset kuin nuoretkin, toistensa kanssa vastavuoroiseen suhteeseen. Tämä edellyttää aitoa kiinnostusta ja empatiaa ja ”valtauttaa” nuoren toimimaan voimavaroihinsa nojaten.

Parin vuoden aikana vertaisohjaajatoiminnassa ei ole tapahtunut mitään järisyttävän kamalaa. Ryhmistä riippuen valta on noussut välillä hattuun, illat ovat saattaneet olla täynnä meteliä ja nuoremmat ovat testanneet isompiaan. Tämä kuuluu asiaan. Näissä tilanteissa nuoriso-ohjaajan rooli on auttaa ryhmää löytämään ratkaisuja. Vastoinkäymiset saavat ryhmän reflektoimaan omaa tapaansa toimia. Ongelmanratkaisu-tilanteina ne tekevät näkyväksi ryhmän ja sen jäsenten oppimista toiminnan eri vaiheissa. Vertaisohjaajina toimineet nuoret ovat oppineet vastuunkantoa, päätöksentekoa, yhteistyötä, sopimista ja sopimuksista kiinni pitämistä. Nämä ovat juuri niitä taitoja, joiden puuttuminen tai heikkous on estänyt monia nuoria pääsemästä eteenpäin tai saamasta luottamusta osakseen. Vertaisohjaajatoiminnassa keskeistä on ohjaajien ja nuorten välitön suhde. Ohjaajien tehtävä on viestiä näkevänsä nuorten vahvuudet ja osoittaa toiminnallaan, että ne riittävät.

Lähteet

Chazelle, Damien (2014) *Whiplash* [elokuva]. Yhdysvallat: Sony Pictures Classics.

Sennett, Richard (2012) *Together. The Rituals, Pleasures and Politics of Cooperation*. New Haven: Yale University Press.

Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen ote yksilön tunnustamisesta

Niina Laitinen

Nuorten yhdenvertainen kohtaaminen ja tasa-arvo ovat sanoja, joita kuulee sekä juhlapuheissa että yleisessä puheessa nuorisotyötä koskien. Samaa saa usein lukea alan oppikirjoista. Sanoissa itsessään ei ole mitään vikaa, mutta valitettavan usein käy niin, että ne kääntyvät itseään vastaan. ”No, kyllähän sinulle on koulussa kerrottu yhteishausta” tai ”löytyyhän netistä tietoa” ovat lauseita, joita koulunsa päättävä nuori kuulee sieltä täältä, kun ei ole osannutkaan täyttää hakulomaketta oikein tai ei tiedä mihin hakea. Taustalla saattaa olla vaikeuksia ymmärtää kieltä, tai kyse voi olla aidon dialogin puuttumisesta nuoren ja aikuisen väliltä.

Omassa työssäni nuorisokahvila Uniikissa ja Tyttöjen tuvalla olen huomannut sukupuolisensitiivisen ja kulttuurisensitiivisen työotteen kautta, että olipa nuoren kulttuurinen tausta, sukupuoli tai kotimaa mikä tahansa, hän on ensisijaisesti nuori ja yksilö. On vaarallista niputtaa kaikkia yksilöitä yhteen, ja erityisesti nuorten parissa tämä voi aiheuttaa ongelmia.

Sukupuolisensitiivinen työ saattaa särähtää monen korvaan. Se mielletään helposti sukupuolinormittuneeksi käsitöiden tekemiseksi tai auton rassaamiseksi. Nykyään puhutaan paljon myös siitä, miten sukupuolen käsite on tietyissä asioissa rasite, ja siksi tytöille ja pojille tulisi tarjota samanlaista toimintaa. Setlementtiliiton (2015) ylläpitämällä sukupuoli-sensitiivisyysivuilla työotetta kuitenkin kuvataan seuraavasti:

Sukupuolisensitiivisyys merkitsee herkkyyttä huomioida sukupuolen erilaiset vaikutukset nuorten kasvamisessa. Sukupuolisensitiivisessä poika- ja tyttötyössä tunnistetaan erilaisia tyttönä ja poikana olemisen tapoja, muttei uusinneta niitä kyseenalaistamatta. Työotteessa pyritään purkamaan, avaamaan ja laajentamaan sukupuolirooleja sekä sukupuolittuneita käyttäytymismalleja.

Tyttöjen tuvalla töissä ollessani huomasinkin pian, kuinka paikka, jossa sai olla ”tyttö”, tarjosi itse asiassa mahdollisuuden olla yksilö. Tajusin

tämän konkreettisesti tavatessani tuvalla 16-vuotiaan tytön, joka halusi olla poika. Hän meikkasi itsensä pojan näköiseksi ja pukeutuikin ”poikamaisesti”, mikä oli kaikille muille tuvalla kävijöille ”ihan ok juttu”. Kysyessäni paikan merkitystä tyttö kertoi: ”No mä saan täällä olla ihan oma itteni eikä nää kyyllää tai sillee.” Tällä taiteellisesti lahjakkaalla nuorella oli ollut hyvin rankkaa, mutta nyt hän opiskeli kuvataidetta haluamassaan oppilaitoksessa ja oli omien sanojensa mukaan ”ihan ok”. Hyväksyvä ilmapiiri huokui myös muista tuvalla käyvistä nuorista. Moni nuori, joka oli toisaalla saanut ”haastavasti käyttäytyvän” leiman, olikin paikassa hyvin ystävällinen ja lempeä.

Nuorisokahvila Uniikin kävijäkunnasta puolestaan iso osa on taustaltaan muita kuin kantasuomalaisia. Teimme kerran seinälle maailmankartan, johon nuoret maalasivat sormiväreillä kohdan, jossa heidän juurensa olivat. Jälkiä tuli moneen paikkaan, aina Lähi-Idästä Meksikoon asti.

Uniikissa tärkeitä ovat tietyt kaikkia koskevat säännöt, jotka liittyvät esimerkiksi siisteyteen ja päihtettömyyteen. Välillä kuitenkin kuulemme nuorilta kommentteja kuten: ”En vie tiskejä tiskiinkin, ne on naisten juttuja.” Tällöin pidämme huolta siitä, että nuori todellakin vie omat astiansa tiskiinkin. Tämä on saattanut aiheuttaa nuorelle ristiriidan: kotona on opetettu, että vanhempaa naispuolista ihmistä tulee kunniottaa, mutta samalla kotona naispuolinen ihminen saattaakin olla se, joka huolehtii tällaisista asioista. Setlementtiliiton (2015) linjauksia noudattaen yksi tehtävistämme onkin nuorten kotouttaminen ja hyvien tapojen opettaminen:

Kulttuurisensitiivisyys merkitsee herkkyyttä huomioida eri kulttuurien erityispiirteitä. Tyttötyössä tämä tarkoittaa sitä, että monikulttuuriset tytöt eivät ole yhtenäinen ryhmä ja että kulttuuri on paljon muutakin kuin etnisyyttä. Kulttuuri merkitsee erilaisia olemisen tapoja, joita määrittelevät muun muassa nuorisokulttuurit, erilaiset elämäntavat, seksuaalinen suuntautuminen tai yhteiskunnallinen osallistuminen. Näillä erilaisilla kulttuureilla saattaa olla erittäin merkittävä rooli nuoren identiteetin muotoutumisessa. Kulttuuri- ja sukupuolisensitiiviseen työöteeseen sisältyy olennaisesti työntekijän oman kulttuurin arvojen ja normien tunnistaminen ja reflektointi. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen työte edellyttää työntekijältä oman ajattelun, sukupuolirooleihin ja muiden kulttuurien edustajiin

liittyvien käsitysten tiedostamista sekä omaa toimintaa ohjaavien stereotyyppien kriittistä tarkastelua.

Uniikissa nuori kohdataan nuorena ja yksilönä, oli hänen taustansa mikä hyvänsä. Meillä on hyvä verkosto muiden nuorisotyön toimijoiden kanssa. Sitä kautta olemme kuulleet esimerkiksi, miten nuoret käyttäytyvät joissakin muissa paikoissa. Kerran poliisi soitti minulle ja kertoi erään poikaporukan touhuista koulussa ja kotiensa lähialueilla. Poliisi kuvasi näpistyksiä ja kiusantekoa, kovistelua ynnä muuta. Meillä pojat käyttäytyivät kuitenkin ihan hyvin, tulivat pelailemaan pöytäjalkapalloa ja omien sanojensa mukaan ”iskemään tyttöjä”. Vaikka olinkin kuullut näistä muualla tapahtuvista hölmöilyistä, annoin poikien olla: he olivat osoittaneet käytöksellään osaavansa käyttäytyä, eikä kahvilassa ilmennyt erityistä syytä nostaa näitä muualla tapahtuneita asioita esille.

Jonkin ajan päästä poliisilta saamastani puhelusta eräs pojista pyysi päästä puhumaan kanssani. Hän kertoi olleensa vaikeuksissa koulun kanssa. Keskustelimme pojan tulevaisuudenhaaveista ja siitä, mihin kaikkeen oma käytös voi vaikuttaa. Poika puhui pitkät pätkät siitä, kuinka häntä ahdistaa se, että osa perheestä on sodan jaloissa toisessa maassa eikä heistä aina kuulu mitään. Koulun opettaja ei tätä kuulemma ymmärrä ja inhoaa kaikkia ”pakolaisia”. Hän kertoi myös, miten vaikeaa oli ajatella tulevaisuutta, kun esimerkiksi huoli omasta veljestä oli kova.

Tämäkin poika oli tehnyt hölmöyksiä ja ollut mukana tappeluissa. Hän oli kuitenkin saanut ehkä turhan negatiivisen leiman väkivaltaisena maahanmuuttajapoikana, kun häntä ei ollut kuunneltu eikä hänen taustojaan otettu huomioon. Muistuttelen mielelläni ihmisiä siitä, että unohtamme välillä kovin helposti oman lähistoriamme. Kuinkahan usein on esimerkiksi lähikylästä lähdetty antamaan naapurikylän pojille ”opetus”? Nuoren tilanteen, kokemusten ja niiden mukaisen toiminnan tunnistamisen ei tarvitse merkitä toiminnan automaattista hyväksymistä, mutta se voi avata tietä hyvälle vuorovaikutussuhteelle ja asioiden mielekkäälle jatkotyöstämiselle.

Lähteet

Setlementtiliitto (2015) <http://www.setlementti.fi/sukupuolisensitiivisyys/sukupuolisensitiivisyys2/> (Viitattu 20.8.2015.)

Voimavarojen tunnustaminen vahvistaa itsetuntoa

Miia Nivala

Mielikuvat lasten ja nuorten osallisuus- ja vaikuttamistoiminnassa mukana olevista lapsista kiinnittyvät usein sellaisiin termeihin kuin *sana-valmis, hyvät sosiaaliset lähtökohdat omaava, koulumenestyjä ja valmiiksi aktiivinen*. Aktiivisesti osallistuvien lasten ajatellaan tulevan perheistä, joissa yhteiskunnalliset keskustelut yhteisten ruokailuhetkien aikana sekä esimerkiksi matkustelu ja sitä kautta saatu laajempi maailmankuva ovat osa arkipäivää. Kun lapset vielä pukeutuvat normaalia siistimpiin vaatteisiin osallistuessaan erilaisiin tilaisuuksiin, vahvistuu näkemys varakkaista perheistä, hyvin koulutetuista vanhemmista ja tasapainoisesta lapsuudesta. Yleinen oletamus on myös, että osallistuvien lasten vanhemmat ovat aktiivisia, osallistuvat kunnallispolitiikkaan ja siirtävät ajatuksensa ja tietonsa äidinmaidossa tai isän kanssa tehdyillä kalareissuilla lapsiinsa. Jokainen aikuinen tunnistanee itsessään joi-takin edellä mainituista ajatuksista – jos ei muuta, niin ainakin joku osallistuva lapsi on mielestämme joskus ollut ”ärsyttävän näsäviisas” ja hänen mielipiteensä ovat vaikuttaneet aikuisilta matkituilta. Tällaiset stereotyypiat istuvat aikuisten mielissä lujasti, ja ne tuulettuvat vain toisenlaisten kokemusten kautta.

Jokainen lapsi tunnistetaan yksilönä

Minun haaveeni on ollut päästä tänne. Jos minut valitaan, haluan vaikuttaa siihen, että koulukiusaaminen loppuu.

(Poika, 10 v.)

Kun vastaan tulee lapsi, joka tuntee vahvaa tarvetta tulla kuulluksi jossakin asiassa, usein riittää, että yksi aikuinen näkee hänet ihmisenä häneen kohdistuvista yleisistä oletamuksista ja mielikuvista huolimatta. Mutta mitä jos lapsella on pari diagnoosia, kotona on työttömyyttä eikä

koulumenestyskään ole niin hyvä, että hänellä olisi opettajan näkemyksen mukaan varaa olla poissa oppitunneilta osallistuakseen oppilaskunta-toimintaan? Näistä lähtökohdista osallistumis- ja vaikuttamistoimintaan lähti mukaan yllä olevan lainauksen kymmenvuotias poika.

Kun kotitilanne ei ole optimaalinen, yleensä ajatellaan, että ensin tulee hoitaa kuntoon omat asiat ja vasta sitten on mieltä keskustella koulun pihan kehittämisestä, bussiliikenteen epäkohdista tai lapsiperheiden huonosta taloudellisesta tilanteesta. Lapsen elämän suunnan voi kuitenkin muuttaa yksi aikuinen, joka näkee levottoman pojan taukoamattoman ja häiritsevän puheen taakse. Hänelle riittää aikuinen, joka näkee välitunneilla tapahtuvasta kiusaamisesta johtuvan turvatomuuden, ymmärtää, että epäselviä bussireittejä ja epäsäännöllisesti kulkevien, myöhästelevien bussien tuloa on vaikea hahmottaa, tietää, mitä tarkoittaa, kun rahat ovat perheessä loppu, ja näkee lapsen murheen, kun huolista on puhuttu kotona turhan avoimesti muistamatta, että tämä osallistuu kuunnellen keskusteluun. Tällöin aikuinen kuulee lapsen ja katsoo, mihin hänen kykynsä riittävät, ei pelkää oman ammatillisuutensa puolesta, luottaa lapsen kykyihin ja näkee mahdollisuudet ennen haasteita. Hän voi antaa lapselle mahdollisuuden kokeilla jotakin uutta ja totuttuun arkeen verraten suurta: tilaisuutta tulla kuulluksi muiden lasten tavoin.

Kun muut lapset kuulivat tämän kymmenvuotiaan pojan vaalipuheen koulukiusaamisen loppumisesta, hänelle avautui aivan uusi maailma. Tultuaan valituksi Lasten Parlamentin hallitukseen hänellä oli todellinen mahdollisuus tulla kuulluksi niin koulunpihoihin, busseihin kuin lapsiperheiden hyvinvointiinkin liittyen. Hän tapasi myös muita lapsia ja kuuli heidän ajatuksiaan samoista asioista. Vaikuttajaryhmän tapaamisissa hänelle oli tärkeintä aloittaa välipaloista.

Kai meillä on heti aamupala, kun päästään perille? Meinaan vaan, kun meillä ei ollut kotona jääkaapissa kuin valo ja mulla on ihan hirvee nälkä.

(Poika, 10 v.)

Pojan ainainen huoli siitä, saako välipalaa lisää, ärsytti ja huvitti muita lapsia. Hänelle itselleen keskittyminen oli kuitenkin mahdollista vasta, kun viimeisetkin välipalat oli syöty. Kun vatsa oli täynnä, oli ajatuskin

kirkas. Mielipiteitä riitti joka asiaan, ja ikätasoon nähden ne olivat kypsiä. Myös keskustelutaito oli hyvä ja kyky asettua heikoimpienkin asemaan oli pojalle ominaista.

Tämän kaiken ymmärtäminen vaati lapsen elämään perehtymistä ja ratkaisujen löytämistä haasteisiin keskittymisen sijaan: tapaamisia ennen muiden lasten tuloa, ennakkoon syötyjä välipaloja sekä keskusteluja päivän kulusta, siitä mitä viikko oli pitänyt sisällään ja kuinka kotona menee. Myös tiivis yhteydenpito kotiin ja kannustava palaute auttoivat erilaisissa tiukoissa tilanteissa, kuten silloin, kun poika oli ymmärtänyt muiden lasten sanomiset väärin ja koki tullessa kiusatuksi. Vaikka uudet tuttavuudet vitsailivat vain keskenään liittämättä keskustelua millään tavoin häneen, poika ei osannut uskoa, että häntä voidaan kohdella jossakin toisin kuin mihin hän välitunneilla oli tottunut.

Onnistuminen kantaa toiseen onnistumiseen

Mää oon aina mukana ja kaikessa. Mää kato ehdin, kun mulla ei oo muita harrastuksia.

(Poika, 11 v.)

Joskus kannattaa ottaa riski ja uskoa ihmeitä tapahtuvan. Aloittaa pienestä ja toivoa lopulta suuria. Kun hetki on oikea, on syytä olla hereillä. Kaikki voi lähteä yhdestä hyvin jäsennellystä tekstiviestistä, kuten tässä tapauksessa. Tekstiviestin jälkeen voi osallistumistoiminnassa odottaa jo vaativampaa kirjallista tuotosta, olla itse apuna tarvittaessa ja antaa aikaa. Kun lapsella itsellään on tahtoa, se riittää, ja avuksi saa myös ikätovereita. Itse voi tarvittaessa antaa muille hieman todellisuutta aurinkoisemman kuvan lapsen kyvyistä – siinä toivossa, että yllätyksiä tulee.

Ja tuleehan niitä, kuten silloin, kun poika kirjoitti kokonaisen kouspöytäkirjan ja hioi sitä ajan kanssa kotona. Kun se luettiin seuraavan tapaamisen yhteydessä ääneen, hän sai vuolaat kehuja muilta lapsilta. Kukaan ei aluksi voinut uskoa, että poika on tekstin takana. Lopulta muut lapset alkoivat uskoa hänen kykyihinsä ja antaa hänelle vastuuta. Poikaa alettiin pitää osana ryhmää ja nykyään harvinaisia poissaoloja harmitellaan ääneen. Hänen sairastaessaan lähetetään viesti, jossa toivotetaan pikaista paranemista. Ryhmätöissä poika on mukana omana

itsenään. Häneltä ei vaadita mahdollisuuksia, mutta hänelle annetaan haasteita ja uskotaan niistä selviytymiseen.

Eräänä päivänä äänestettäessä tapahtuu se, mitä kukaan ei vuotta aiemmin voinut kuvitella: suljettu lippuäänestys tuo sihteerin tittelin. Kiitoksista äänestäjille ei meinaa tulla loppua. Poika on osa porukkaa – ensimmäistä kertaa milloinkaan.

Pojan itseluottamus on kasvanut tasaiseen tahtiin onnistumisten myötä, eikä aktiivisuudella tunnu olevan rajaa. Nykyään poika osallistuu kaikkiin mahdollisiin työryhmiin ja ottaa toinen toistaan vastuullisempia tehtäviä. Hänen ideansa ovat mitä ihmeellisimpiä, mutta niissä on aina jokin siemen, jota voi lähteä kasvattamaan hieman realistisempaan suuntaan ja hieman vaatimattomammin. Tähän tarvitaan muita lapsia ja jokunen aikuinen, joka ymmärtää, pitää pojan aloillaan ja selventää tarvittaessa, ettei suunniteltava tapahtuma ole suinkaan viikon kuluttua vaan puolen vuoden päästä. Tarvitaan uusia tavoitteellisempia tehtäviä nälän taltuttamiseksi, eikä nyt puhuta enää ruuasta vaan vastuusta.

Mihin kaikki päättyy, vai tästäkö kaikki vasta alkaa?

Mitään en niin toivo kuin sitä, että mustakin tulis joskus puheenjohtaja ja saisin joskus edes kopauttaa sitä nuijaa.

(Poika, 12 v.)

Kokemukset ja elämykset kantavat pitkälle. Tämä ei aina tarkoita vain lapsen omaa elämää, vaan positiiviset kokemukset kertaantuvat ympäröivässä maailmassa. Onnistumisista saatetaan saada voimaa kotona, koulussa ja kavereiden keskuudessa. Joukossa on onnistuja.

Retki eduskuntaan voi kääntää koko suvun suunnan. Tässä tapauksessa kaikki perheessä tiesivät pojan tutustuvan eduskuntaan, sillä hän oli suvun ensimmäinen, joka oli koskaan käynyt eduskuntatalossa. Myös ravintolassa ruokaileminen oli uutta, poika ei ollut koskaan käynyt niin hienossa ravintolassa. Kun ulkona syöminen on rajoittunut kebabiin, haarukan ja veitsen käyttö voi olla kömpelöä, mutta onnistuu, kun sitä on harjoiteltu ja opeteltu kahden kesken aikuisen kanssa.

Tapahtumissa saatu vastuu sekä valokuvat ja jutut mediassa ovat uutta, ei vain pojalle vaan koko suvulle. Alakuloiset ja turhautuneet hetket

vähenevät ja usko omiin kykyihin kasvaa. Tässä tapauksessa usko kasvoi niin, että poika rohkeni pyrkiä Lasten Parlamentin puheenjohtajaksi. Ohjelmassa oli johtaa puhetta kolme tuntia ja ohjata valtavaa joukkoa lapsia – samassa tilaisuudessa, jossa hän kaksi vuotta aiemmin oli luvannut lopettaa koulukiusaamisen.

Jäänee ikuisesti arvoitukseksi, päätyikö poika puheenjohtajaksi muiden lasten passiivisuuden vai yhteisen solidaarisuuden vuoksi. Hän oli ainoa ehdokas puheenjohtajakilvassa, joten haave toteutui ja puheenjohtajan paikka oli hallussa. Lukuisat harjoitukset, muiden lasten tuki ja hirvittävä jännitys siivittivät pojan johtamaan tilaisuutta ja jakamaan puheenvuoroja siellä, mistä kaikki oli alkanut kaksi vuotta aiemmin.

*Puheenjohtajan homma oli rankkaa ja meinasin välillä nukahtaa.
En tienny aina, mitä kohtaa mennään, mutta onneksi muut autto.
Saako nyt mennä syömään?*

(Poika, 12 v.)

Tämä oli se matka, jonka kuljin pojan rinnalla. Matkamme alkoi kymmenvuotiaan vaalipuheesta ja päättyi samaan tilaisuuteen kaksi vuotta myöhemmin. Kuitenkin uskon, että tämän pojan tapauksessa todellinen matka alkoi vasta sanoista ”päättän kokouksen”.

Tunnustaminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena

Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio
& Riikka Korkiamäki

Tunnustaminen osana myönteistä tunnistamista voi toteutua monin tavoin ja saada erilaisia merkityksiä arjen dynamiikoissa. Tässä osiossa esitetyt esimerkit kuvaavat merkittäviä tunnustuksen antamisen ja saamisen kokemuksia tai vastaavasti tunnustuksen epäämisen ja väärin tunnistetuksi tuleminen tilanteita. On kuitenkin hyvä huomata, etteivät tunnistamisprosessit ole vain dramaattisten kokemusten säilyttämiä. Kun tietynlaisena ihmisenä kohdatuksi tuleminen on osa jokapäiväistä elämää, kokemus on pikemminkin neutraali: minua kehuetaan/moititaan, koska minähän olen hyvä/huono oppilas. Tällaista arjessa soljuvaa intuitiivista tunnustuksen antamista ja saamista voidaan kutsua ”sosiaalisesti liimaksi”, jonka avulla arkiyhteisöt pysyvät koossa ilman, että ihmisten tarvitsee jatkuvasti ponnistella vallitsevan tilanteen säilymiseksi. Samalla ne tukevat hiljaisiin signaaleihin käsitystä siitä, keitä olemme – hyvässä ja pahassa, kuten Kirsi Pauliina Kallion artikkelissa esitelty Paulan tapaus osoittaa. Intuitiivisella tunnistamisella voikin olla sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia, jotka tukevat tai murentavat itseluottamusta, itsetuntoa ja itsearvostusta. Tarkoittamattomien seurausten välttämiseksi näistä sosiaalisen elämän ulottuvuuksista on hyvä olla tietoinen.

Luonnollistuneet piirteet, joiden kautta ihmiset tulevat yleensä kohdatuiksi arkiympäristöissään, tulevat näkyviksi ja toisinaan myös kyseenalaistetuiksi uusissa ympäristöissä, joissa tutut normit eivät päde. Niina Laitisen artikkeli esittelee kaksi tilaa, jotka aktiivisesti tarjoavat lapsille ja nuorille vaihtoehtoisia tapoja olla suhteessa kulttuurisuuteen ja sukupuolisuuteen. Nuorisokahvila Uniikissa käyvät nuoret voivat tunnustella valtakulttuurin ja erilaisten vähemmistökuulttuurien yhteen sovittamisen mahdollisuuksia. Tyttöjen tuvalla aikaansa viettävillä tytöillä puolestaan on mahdollisuuksia ilmaista ja ymmärtää sukupuolisuutta eri tavalla kuin monessa muussa paikassa. Näissä paikoissa sekä itsestään selviltä että ou-

doilta tuntuvat kulttuurisuuteen ja sukupuolisuuteen liittyvät kysymykset voivat tulla kohdatuiksi osana jokapäiväistä oleskelua. Kallion artikkelissa esitellyn käsittein voidaan ajatella, että paikalla olevat nuoriso-ohjaajat antavat nuorille tunnustusta ”yhdessä elämisen politiikkaan” osallistumisesta. Samalla he toteuttavat vallitsevia yhteiskuntapoliittisia tavoitteita suhteessa monikulttuurisuuteen ja sukupuolisuuteen.

Erilaisuuden kohtaamisen myötä me/muut- ja normaalit/poikkeavat-asetelmat horjuvat ja tavallisuus saa monenkirjavat kasvot. Vallitsevia normeja kyseenalaistavat arkiympäristöt voivatkin johtaa poliittiseen valveutumiseen aivan yhtä lailla kuin tätä nimenomaisesti tavoittelevat toimintamuodot, joista Miia Nivalan esittelemä lapsiparlamentti on esimerkki. Uniikissa ja Tuvalla kävijät voivat havahtua huomaamaan, että etnisuus ja sukupuoliuus tuottavat joillekin ihmisille jatkuvia vääriin tunnistetuksi tulemisen tilanteita. Tunnustuksen antaminen heille tasavertaisina ihmisinä niin yksilö- kuin ryhmätasolla näyttäytyy näin erityisen tärkeänä.

Kuten kirjan edellisessä osiossa esitimme, tutustumisen avulla on mahdollista tulla tietoiseksi kullekin ihmiselle tärkeistä asioista. Nämä voivat olla abstrakteja (esim. eettinen periaate), materiaalisia (pukeutumistyyli), persoonallisia (tunnollisuus), kulttuurisia (kaupungin vilinä), toiminnallisia (liikunta), luontoon liittyviä (kesäpaikka), eläimiä (lemmikki) tai ihmisiä (tietty kaveriporukka). Tässä osiossa esitelty aktiivinen tunnustuksen antaminen on myönteisen tunnistamisen toinen toiminnallinen ulottuvuus. Osiossa esitetyt esimerkit osoittavat, että lapsille ja nuorille tärkeiden asioiden erityinen huomioiminen myönteisellä tavalla ei jää heiltä huomaamatta.

Tunnustuksen antamisen merkitys ilmenee joskus saman tien, mutta monesti vaikutukset kantavat myös pidemmälle, kuten Nivala ja Kirsi Autio artikkeleissaan kuvaavat. Sekä helsinkiläisessä vertaisohjaajatoiminnassa että tamperelaisessa lapsiparlamentissa on oivallettu, että heikkoudet voidaan kääntää voimavaroiksi uskomalla lasten ja nuorten kykyihin – ja lausumalla sen ääneen. Lisäksi molemmissa ympäristöissä tunnustuksen antamiseen sisältyy sekä yksilöllisiä että kollektiivisia elementtejä. Yksittäisten osallistujien ohella ammattilaiset kohdistavat huomionsa vertaisyhteisöihin, joissa näin voimaannutetaan tunnistamisen prosessin toimijoiksi. Näissä ympäristöissä myönteisen tunnistamisen dynaamisuus ja vastavuoroisuus näkyvät selvästi. Yksisuuntaisen mekaanisen toimenpiteen sijaan tunnustuksen antamisessa on kysymys ”tunnistamis-aallon” liikkeelle saattamisesta: ihmisten voimaannuttamisesta yhtä aikaa

myönteisen tunnistamisen kohteina ja toteuttajina. Samalla tavoin kielteinen tunnistaminen voi johtaa kokonaisen ryhmän passivoitumiseen ja yksilöiden kokeman eriarvoisuuden vahvistumiseen, kuten Kallion artikkelin 9A-luokkaa koskevasta esimerkistä ilmenee.

Aktiivisena ammatillisena toimintana tunnustaminen toimii keskeisenä luottamuksen rakentamisen välineenä. Antamalla tunnustusta jostakin nuorelle henkilökohtaisesti tärkeästä asiasta ammattilainen ilmaisee aitoa kiinnostusta ja arvostusta, mikä luo edellytykset vastavuoroiselle arvostamiselle. Arvostamiltaan aikuisilta lapset ja nuoret ottavat vastaan neuvoja, apua ja tukea huomattavasti helpommin kuin sellaisilta asiantuntijoilta, jotka lähestyvät heitä ammatillisen pätevyyden kautta. Tunnustamisen kautta annettu tuki on siis ammatillisille helpompaa ja samalla uskottavampaa lapsille ja nuorille.

IV Tukeminen

Nähdäkseni tukemista on se kommunikaatio, mikä tunnustamisesta seuraa ja joka johtaa toimintaan. Jos joku vaikkapa koulussa osallistuu keskusteluun huonosta näkyvyydestä liitutaululle, siitä saattaa syntyä luokan sisustusprojekti. Eli kun joku asia nousee puheeksi ope voi antaa tehtävän haasteena juuri asianomaiselle tai heittää verkot veteen ja katsoa, millainen työryhmä asiasta kiinnostuu. Tällaista toimintaa voi toki suunnitella myös etukäteen, mutta omalla kohdallani myönteinen tunnistaminen on pitkälti mahdollisuuksien näkemistä kulloisessakin hetkessä esiin nousevista asioista.

(Opetustyön asiantuntija, kirjallinen kommentti 14.12.2014.)

Koulukiusattu ja yksinäinen poika käy paljon nuorisotalolla ja spontaanisti auttelee ohjaajia. Kiinnittyy ohjaajiin, mutta ei niinkään muihin nuoriin. Kuitenkin nuorisotalo on pojalle merkittävä paikka ja yhteisö, jonka jäsen hän haluaa olla. Nuoriso-ohjaajat pyytävät poikaa mukaan apuohjaajaksi erilaisiin juttuihin. Poika haluaa mukaan. Apuohjaajaroolin kautta hän alkaa luoda subteita myös muihin nuoriin. Ohjaajien luottamus poikaan tuottaa sen, että muutkin nuoret näkevät pojan uudella tavalla, toisenlaisesta roolista käsin.

(Nuorisotoimen asiantuntija, kirjallinen kommentti 19.12.2014.)

Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen

Riikka Korkiamäki

Kyllähän me puhuttiin et me halutaan kääntää enemmän tätä meidän toimintaa niin että me ei mietittäis et nyt me voitais järjestää tällanen mukava pikku kerho tähän. Vaan että se lähtis siitä että okei, meillä on jo siellä nuoret jotka haluaa tehdä tiettyjä asioita. Ja sen ympärille lähettäs rakentamaan sitten niitä juttuja [...]. Että vaikka muuten nuoren kanssa just selvitettäs velkaongelmia ja toimeentulohakemuksia, mutta sit jos sillä on joku tämmönen vahvuus mitä se vois hyödyntää [...] siis se että on mahdollisuus oikeesti saada itellensä joku positiivinen rooli osana [tätä paikkaa], vaikka oliskin tullu alun perin jonkun ongelman kautta.

(Nuorisotyön asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja
15.9.2014.)

Johdanto

Jokainen nuori tarvitsee kokemuksen siitä, että on hyvä ja pärjää. Tämän kirjan kahdessa edellisessä osiossa on kuvattu nuoren itsetunnon ja myönteisen minäkuvan kehittymisen kannalta merkityksellisiä *tutustumisen* ja *tunnustamisen* prosesseja. Tässä osiossa puolestaan tarkastellaan, millaisia *tukemisen* mahdollisuuksia tutustuminen ja tunnistaminen osana myönteisen tunnistamisen prosessia tuottavat. Koska myönteisen tunnistamisen näkökulmasta ymmärretään, että nuoren tukeminen on mahdollista vain hänelle merkityksellisiin asioihin tutustumisen ja niiden subjektiivisen arvon tunnistamisen kautta, tutustuminen ja tunnistaminen ovat implisiittisesti läsnä myös tämän osion artikkeleissa. Kuten Myönteinen tunnistaminen -työpajaamme osallistunut nuoriso-ohjaaja yllä kuvaa, nuorten vahvuuksien ja ”omien juttujen” tukemisen ansiosta nuori voi saada uudenlaisia myönteisiä rooleja niin ryhmien jäsenenä kuin instituutioiden perustoiminnassakin. Tällaisten

toimintatapojen voidaan olettaa edistävän mielekkään yhteisöllisen ja yhteiskunnallisen paikan löytymistä ja siten ehkäisevän osattomuuden ja syrjäytymisen kokemuksia.

Tässä artikkelissa lähdän liikkeelle tunnistamisen teorioiden (*theories of recognition*) mukaisesta ajatuksesta, jonka mukaan avain nuorten itsetunnon kehittymiseen ja sitä kautta heidän hyvinvointinsa tukemiseen löytyy sosiaalisen elämän dynamiikasta (esim. Taylor 1992; Honneth 1995; ks. tarkemmin kirjan johdantoluku). Näkökulmavalinnallani irtaudun niistä paikoin dominoivista näkemyksistä, jotka painottavat yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnistaan ja toimintakyvystään häntä ympäröivissä yhteisöissä ja yhteiskunnassa (ks. johdantoluku; Siurala tässä teoksessa). Sen sijaan, että etsisin syrjäytymisen uhkaa nuoren kielteisistä ominaisuuksista, puutteellisista kyvyistä tai heikosta elämäntilannasta, olen kiinnostunut nuorten arkiympäristöjään koskevista kuvauksista ja siitä, millaista hyvinvoinnin tukemisen tilaa nämä yksilölliset ja yhteisölliset merkityksenannot mahdollistavat. Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta yksilöä ja ympäristöä ei olekaan mielekästä tarkastella toisistaan erottuvina ulottuvuuksina, sillä kaikki arkiympäristöt rakentuvat merkityksenantojen kautta. Yksinäisinkin koululainen, esimerkiksi, on yksinäinen juuri kouluyhteisönsä jäsenenä. Tarkastelemalla, miten nuori kokee kouluyhteisönsä ja itsensä sen jäsenenä, päästään kiinni kokemukselliseen kouluympäristöön, jossa jokaisella toimijalla on omat roolinsa ja asemansa (ks. Kallio tässä kirjassa). Myönteisen tunnistamisen ideana on, että nämä roolit ja asemat tuntemalla ja tunnustamalla sekä niitä vahvistamalla ja haastamalla lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset voivat tukea nuorta rakentamaan itsetuntoaan hänelle itselleen merkittävien yhteisöjen jäsenenä. Tällaisen aktiivisen mutta hienovaraisen tuen lisäksi nuoria voidaan tukea tunnistamaan toisensa myönteisesti, mikä vahvistaa arkiyhteisöjen toimivuutta ja nuorten osallisuuden kokemuksia.

Muiden tämän kirjan tutkimusartikkelien tapaan artikkelini perustuu 11–16-vuotiaiden lasten ja nuorten arkea kuvaavaan aineistoon. 'Nuorilla' viitataan artikkelissani tähän nimenomaiseen lasten, nuorten ja varhaisnuorten joukkoon ja 'arkisella' siihen tavanomaiseen olemiseen ja toimimiseen, jota he kuvasivat, kun heitä pyydettiin kertomaan vapaamuotoisesti arkielämästään ja -ympäristöistään (vrt. Jokinen 2005). Tässä artikkelissa tulkiten aineistoa nuorten *toimijuuden tukemisen* näkökulmasta. Artikkelin

lähtökohtana on pohdinta aikuisten mahdollisuuksista tukea nuorten toimijuutta erilaisissa arjen ympäristöissä ja toimia siten myönteisen tunnistamisen ajatusmallin mukaisesti. Tarkastelen sitä, millainen kuva aikuisten roolista nuorten toimijuuden mahdollistajina tai haittaajina välittyy silloin, kun nuoret itse kuvaavat omaa arkista toimintaansa. Aiemmissä tutkimuksissa nuorten näkemykset siitä, miten aikuiset ovat osa heidän toimijuuttaan, ovat usein jääneet aikuisten toiminnan suoran tarkastelun tai nuorten oman toiminnan kuvaamisen varjoon (Lähteenmaa 2010, 55). Nuorten subjektiivisia näkemyksiä oman toimintansa mahdollisuuksista voidaan kuitenkin pitää erityisen tärkeinä silloin, kun nuoren kokemus itseensä kohdistuvasta hyväksynnästä, arvostuksesta ja tunnustuksesta nähdään keskeisenä. Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta asia on juuri näin (ks. kirjan johdantoluku).

Toimijuus sopii hyvin näkökulmaksi tarkasteltaessa tunnistamiseen liittyviä suhteita ja niiden myönteistä rakentumista nuorten arjessa, sillä sen toteutuminen on mahdollista vain sosiaalisessa kanssakäymisessä ja keskinäisten riippuvuussuhteiden vallitessa (Tronto 1993; ks. Juvonen 2013, 331). Kysymykset vuorovaikutuksen laadusta, kohtaamisesta ja kohtaamattomuudesta, tunnustuksen tavoittelusta ja tunnistetuksi tulemisesta määrittävät olennaisesti kokemusta toimijuudesta (ks. Kallio tässä kirjassa). Pyrittäessä tukemaan nuorten toimijuutta tukemisen kohteena on nuorten sosiaalisessa elämässä rakentuva ja dynaamisesti muotoutuva arjen kokonaisuus (vrt. Laitinen & Niskala 2013, 10).

Artikkelissani olen laadullisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin kautta paikantanut aineistoon kuuluvista 124 haastattelusta nuorten toimijuuden tilaa eli sitä sosiaalisen, institutionaalisen ja sukupolvien välisen elämän dynamiikkaa, jossa aikuiset omalla olemassaolollaan joko edistävät tai rajaavat nuorten toimijuuden kokemusta ja mahdollisuuksia. Tätä tilaa olen luokitellut kuuteen kategoriaan: aikuisvapaaseen, sivuuttavaan, velvoittavaan, osallistavaan, jaettuun sekä nuorten yhteisöllistä toimijuutta tukevaan toimijuuden tilaan. Kaikissa näissä tavoitellaan nuoren *toiminnan* tukemista, mutta *nuoreen tutustuminen toimijana* ja hänen *omaehtoisen toimijuutensa tunnistaminen* huomioidaan niissä eri tavoin. Tällöin myös sellaiselle *arvostavalle toimijuuden tukemiselle*, joka vastaa nuoren omia käsityksiä siitä, millaisena hän haluaa tulla ymmärretyksi (ks. Taylor 1992), avautuu toisistaan poikkeavia näköaloja.

Nuorten toimijuus

Toimijuus on lapsi- ja nuorisotyössä sekä alan tutkimuksissa määritellyn monin tavoin. Yhteistä näille määritelmille on ymmärrys yksilön kokemusmaailman sekä yhteiskunnallisten rakenteiden, yhteisöjen, instituutioiden ja niihin kytkeytyvien kulttuuristen normien ja odotusten yhteenkietoutuneisuudesta (esim. Bandura 2001; 2006). Yleensä toimijuuden käsitteen avulla halutaan nostaa esiin nuoren mahdollisuus vuorovaikutukselliseen toimintaan: toimijuus merkitsee kykyä vaikuttaa maailmaan ja niihin sosiaaliin sidoksiin, joita nuoret väistämättä elävät. (Gordon 2005; Aaltonen 2006; Juvonen 2013.) Myönteisen tunnistamisen näkökulmaan istuu hyvin Anneli Pohjolan (1998) kokonaisvaltainen määritelmä, jonka mukaan toimijuus on arjen mielekästä rakentamista ja toimivan paikan luomista instituutioissa ja yhteiskunnallisessa ympäristössä (ks. Laitinen & Niskala 2013, 10).

Nuorten toimijuuden käsitteellinen haltuunotto on haastavaa, sillä toimijuus ilmenee monin eri tavoin ja hyvin erilaisissa tilanteissa. Kyse voi olla ulkoapäin määriteltyjen ehtojen – sääntöjen, normien, tilojen, käytäntöjen – vastustamisesta ja uudelleen tulkitsemisestä mutta yhtä lailla niiden hyväksymisestä ja uusintamisesta (ks. Aaltonen 2012, 182; Juvonen 2015, 34–36). Veronika Honkasalon (2011, 31) esittämän etnisyyteen liittyvän esimerkin mukaan esimerkiksi hunnun kantaminen voi kertoa niin tyttöjen toimijuuden puutteesta (alistuminen), mukautuvasta toimijuudesta (tietoinen valinta toimia oman kulttuuritaustan mukaisesti) kuin toimijuudesta vastarintana (tietoinen valinta toimia valtakulttuurin vastaisesti). Toimijuudesta puhuttaessa olennaista ei olekaan niinkään se, mihin toiminnalla pyritään, vaan pikemminkin toimijan kokemus omasta aktiivisesta roolistaan muutoksen tai pysyvyyden prosesseissa (Lähteenmaa 2010, 53; Aaltonen 2012, 181).

Aina toimijuus ei ole tietoista ja rationaalista. Se voi olla hyvinkin harkitsematonta, hiljaista ja arkista, kuten harrastuksen aloittaminen tai sen lopettaminen (esim. Stenvall & Korkiamäki & Kallio tässä kirjassa) tai mummin käteen tarttuminen tai siitä irrottaminen (ks. Kallio tässä kirjassa). Myös useimmat tämän artikkelin empiirisessä osassa esitettävistä aineisto-otteista kuvaavat tällaista tavanomaista osallistumista arkipäivän toimintoihin ja vuorovaikutukseen. Arkinen toimijuus ei siis välttämättä merkitse vahvaa tunnekokemusta onnistumisesta, aikaansaamisesta,

kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta, eikä siten tule aina tiedostetuksi tai nimetyksi erityisenä aktiivisena toimijuutena (Jyrkämä 2007; Ojala & Palmu & Saarinen 2009, 26–27). Tällaista hiljaista toimijuutta on myös näennäinen toimimattomuus eli kieltäytyminen tekemästä päätöksistä ja valintoja, samoin kuin toimiminen ensi näkemältä järjettömiltä vaikuttavilla tavoilla (Hoggett 2000; ks. Juvonen 2013, 331). Suvi Raitakari (2006, 185) esimerkiksi kuvaa, kuinka tukiasumisen asiakaspalaverihin osallistuvien nuorten tyyppilliset ”en tiedä” -vastaukset voivat olla nuorelle relevantti ja tietoinen keino osoittaa tilanteen epämuikavuus. Anne Puurosen (2004) anoreksiaa käsittelevä tutkimus puolestaan paljastaa, kuinka nuoret naiset saattavat joskus löytää voimaantuneen tavan olla ruumiissaan itsensä vahingoittamisen kautta (ks. myös Liimakka 2013).

Toimijuutta ja sen toteutumista voidaan tarkastella joko yksilökohtaisen tai yhteisöllisen toimijuuden näkökulmasta. Yksilökohtaisesta toimijuudesta on tapana puhua esimerkiksi kuulluksi tulemisen, subjektina olemisen, valinnanmahdollisuuksien, päätöksentekoon osallistumisen ja elämäntapavalintojen yhteydessä (Hokkanen 2013, 63–64). Tästä näkökulmasta katsottuna toimijuudesta on kyse silloin, kun kaksi erilaisessa valta-asemassa olevaa ihmistä – esimerkiksi nuori ja aikuinen, oppilas ja opettaja, lapsi ja vanhempi – toimivat yhdessä siten, että myös heikommassa asemassa oleva saa osakseen arvostusta (Schneider 2009). Yhteisöllinen toimijuus puolestaan viittaa ryhmän tai yhteisön yhteiseen, yleensä tavoitteelliseen ”synergiaan” (Hokkanen 2013, 68). Esimerkiksi nuorten vertaisryhmät voivat jaetun identiteettinsä, yhteisten kokemuksiansa ja keskinäisen tukensa perustalta aktivoitua toimimaan laajemmissa yhteisöllisissä rakenteissa, joko niitä myötäillen tai vastustaen. Esimerkiksi Matej Blazek (2011) on kuvannut, kuinka nuorten ikätoverisuhteet tuottavat kulttuurista autonomiaa, jonka puitteissa nuoret rakentavat omanlaistaan, aikuisten normimaailmasta toisinaan poikkeavaa sosiaalista todellisuutta. Etelä-Amerikassa nuorten keskinäinen aktivismi on onnistunut edistämään seksuaaliterveyttä protestoimisen ylittävällä aktiivisella yhteistoiminnalla (Coe ym. 2012). Suomessa lukiolaisnuoret organisoivat vuonna 2014 paljon huomiota saaneen kiusaamisen vastaisen ”Kutsu mua” -kampanjan (ks. esim. Kotimaa 2014). Nämä esimerkit tuovat hyvin esille myös sen, ettei nuorten toimijuus merkitse itseriittoista ja muista riippumatonta toimintaa, kuten toisinaan saatetaan virheellisesti ajatella (Honkasalo 2011, 32).

Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta sekä yksilökohtainen että yhteisöllinen toimijuus on tärkeää. On yksilökohtaisia tilanteita, joissa toimijuuden tukeminen on keskeinen osa tunnustuksen antamista. Näin on esimerkiksi annettaessa nuorten toimia itsenäisesti vastuullisissa tilanteissa (ks. esim. Autio tässä kirjassa). On myös tilanteita, joissa nuorelle tärkeiden asioiden tunnistaminen on yksilökohtaisen toimijuuden tukemisen edellytys. Esimerkiksi Anna Anttila (tässä kirjassa) kuvasi, kuinka nuorten tukeminen vapaa-ajantoiminnoissaan on mahdollista vasta heille merkityksellisten yhteisöjen ja asioiden tunnistamisen nojalla (myös Kanttonen; Ahlman; Ahtee kirjan tässä osiossa). Syrjäytymisen ehkäisemisen ja hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta merkittävää on kuitenkin myös nuorten yhteisöllisen toimijuuden tukeminen. Tällöin nuoria ohjataan tunnustamaan toisiaan ja toimimaan yhdessä jaettujen päämäärien saavuttamiseksi. Yksilö- ja yhteisötoimijuus eivät olekaan toisistaan irrallisia: kahdenvälinen toimijuuden tukeminen voimauttaa kollektiiviseen yhteistoimintaan, ja yhteisöllisen toimijuuden tukeminen vahvistaa vastaavasti yksilön kokemusta omista toiminnan mahdollisuuksistaan.

Toimijuuden tukemisen rajat ja mahdollisuudet

Vaikka nuorten toimijuudessa on kysymys henkilökohtaisesta vaikutusmahdollisuuksien kokemuksesta, toimijuus ei voi koskaan olla täysin vapaata itsensä toteuttamista (Kannasoja 2013, 216; Juvonen 2015, 41–43). Nuorten toimijuutta rajaavat erityisesti monet ”aikuisten yhteiskunnan” tuottamat säännöt, arvonormit ja institutionaaliset toimintatavat. Koulun, nuorisotyön, terveydenhuollon ja lastensuojelun kaltaisten instituutioiden toiminta perustuu yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti vakiintuneille sosialisaatitavoitteille, ja perheissäkin eletään osana yhteisöä ja yhteiskuntaa.

Tämän arkiympäristöjen normatiivisen luonteen vuoksi toimijuuden tukemiseen liittyy erityisiä sen tunnistamista koskevia kysymyksiä. Esimerkiksi kysymys toimijuuden oikeutuksesta on olennainen: jos nuorten toimijuutta sinänsä pidetään tavoiteltavana, voidaanko tietynlainen toimijuus silti määritellä ei-toivotuksi? Kun nuoret vastustavat aikuisten asettamia sääntöjä, jättävät tarttumatta heille tarjottuihin mahdollisuuksiin, valitsevat ”hengailun” läksyjenteon sijaan tai liittoutuvat jotakin yksilöä tai ryhmää vastaan, he ovat toimijoita tavoilla, jotka vaikuttavat

aikuisen silmin vääriältä tai huonoilta (ks. Raitakari 2004). Joskus kuitenkin myös toiminta, jonka seuraukset ovat nuoren itsensä tai muiden kannalta kielteisiä, voi nuoren näkökulmasta olla järkevää reagointia vaihtoehtojen vähyyteen, perustelujen puuttumiseen tai tilanteen sietämättömyyteen (esim. Aaltonen 2012; Pekkarinen & Vehkalahti 2012, 18; ks. myös Bandura 2001; 2006).

Sukupolvisuhteisiin ja valtaan liittyvien asetelmien lisäksi nuorten toimijuuden mahdollisuuksia rajoittavat sellaiset rakenteelliset tekijät kuin sukupuoli, ikä, kulttuuritausta, varallisuus ja paikallisuus (Juvonen 2015, 44; ks. esim. Liimakka 2013; Ranta 2015). Toimijuuden edellytykset eivät ole samanlaiset hervantalaisen maahanmuuttajaperheen pojalle kuin eiralaisen diplomaattiperheen tytölle, vaikkei yhteiskuntamme tällaisten rajojen olemassaoloa julkilausutusti tuekaan (esim. Harinen 2012). Toimijuus onkin aina niin fyysisesti kuin sosiaalisesti paikantunutta eli yhteydessä tilallisiin, rakenteellisiin ja institutionaalisiin puitteisiin sekä yksilön niistä muodostamaan ymmärrykseen (Evans 2002; 2007; ks. Aaltonen 2012). Tällaisen paikantuneisuuden voidaan katsoa rajaavan myös nuorten toimijuuden havaitsemista, tunnustamista ja tukemista.

Nuorten toimijuuden vastaparina puhutaan yleisesti osattomuudesta ja syrjäytymisestä (esim. Palola & Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012). Kokemuksellisesti syrjäytyminen merkitsee, että nuorella ei ole vahvan toimijan asemaa eikä hän tunne kuuluvansa joukkoon. Nuoren asema voi olla tällainen niin mikro- kuin makrotasolla – osana ryhmää, yhteisöä tai yhteiskuntaa. Nuoret korostavatkin usein ystävien puutetta merkittävimpana syrjäytymistä aiheuttavana seikkana (Myllyniemi 2009; Aaltonen ym. 2011), mutta myös heikot taloudelliset ja toiminnalliset resurssit tunnustetaan keskeisiksi toimijuutta rajoittaviksi tekijöiksi (Gretschel 2002; Kiilakoski 2007; Tenhunen 2008).

Kun syrjäytymisriskiä lähdetään ehkäisemään tai hyvinvointia edistämään kokemuksellisuuden ja sosiaalisen osallisuuden näkökulmasta, keskeistä on kuulumisen kokemusten tuottaminen ja toimijuuden tukeminen. Näin toimijuus nousee olennaiseksi osaksi myönteisen tunnistamisen tematiikkaa, sillä myönteisellä tunnistamisella tavoitellaan nimenomaan syrjäytymisen ehkäisemistä ja hyvinvoinnin edistämistä (ks. kirjan johdantoluku). Keskeistä on nuoren oma kokemus ymmärretyksi, arvostetuksi ja kuulluksi tulemisesta sekä hänen mahdollisuutensa kokea olevansa aktiivisesti osallinen omassa elämässään ja itseään koskevissa

asioissa (ks. Houston & Dolan 2008). Toimijuutta itselle tärkeissä asioissa pidetään yhtenä merkittävimmistä tekijöistä, joihin elämän mielekkäys perustuu (Lähteenmaa 2010).

Tunnistamisen teorioiden näkökulmasta toimijuus voi toteutua vain sellaisissa yhteisöissä ja suhteissa, joissa nuori kokee tulevansa ymmärretyksi, arvostetuksi, nähdyksi ja kuulluksi omalla itsenään, ei ulko-kohtaisten luokitusten perusteella eli esimerkiksi sukupuolensa, ikänsä, etnisyytensä, diagnoosinsa tai aiempaan käyttäytymisensä perustuvan aseman edustajana (ks. johdantoluku; myös esim. Juvonen 2013). Tällöin sytjätymisen ehkäiseminen ei perustu ”yksilön ja ympäristön välisen häiriötilan” korjaamiseen (esim. Juhila & Forsberg & Roivainen 2002) vaan arkiympäristöjen sosiaalisen dynamiikan tarkasteluun ja niissä toteutuvien toimijuuksien tunnustamiseen ja tukemiseen. Nuoren kokemusta siitä, ettei hän osana yhteisöä tai vuorovaikutussuhdetta tule ymmärretyksi haluamallaan tavalla, voidaankin tarkastella tunnustamisen ja tunnustamisen kysymyksenä.

Toimijuuden tila nuorten kuvaamana

Artikkelissa hyödynnetty aineisto on kerätty MAPOLIS (Mapping children's politics) -menetelmällä (ks. Stenvall ym. tässä kirjassa). Menetelmä noudattaa kriittisen dokumentaarisen etnografian periaatetta, eli tutkittavien elämismaailmaan perehdytään jaettujen narratiivien kautta (Ortner 2002). Haastattelujen pohjana toimi nuorten etukäteen toteuttama karttatehtävä. He olivat värittäneet itselleen positiivisessa, negatiivisessa tai neutraalissa mielessä merkityksellisiä paikkoja lähiympäristön, kotikaupungin, Euroopan ja maailman karttoihin. Värityt kartat toimivat vapaamuotoisten keskusteluhaastattelujen runkona. Keskeisenä periaatteena oli, että vain nuorten itse karttamerkinnoillään esille nostamat asiat otettiin puheeksi. Tarkentavien kysymysten kautta haastattelut kuitenkin kulkeutuivat hyvin moninaiisiin nuorten arkista elämää ja vuorovaikutusympäristöjä koskeviin keskusteluihin. Tällä tavoin rakentuneen, teemoiltaan ja sisällöltään varsin avoimen tutkimusaineiston katson koostuvan ”dialogisista narratiiveista”, jotka kuvaavat kunkin osallistujan subjektiivista kokemusta ja käsitystä heidän eletystä maailmastaan, mutta ovat samalla tutkimustilanteen vuorovaikutuksessa

tuotettuja ”osittaisia totuuksia” (Rose 1997; Ortner 2002). Haastattelut toteutettiin peruskoulun viidettä tai yhdeksättä luokkaa käyvien 124 oppilaan kanssa tamperelaisessa ja helsinkiläisessä yhtenäiskoulussa (aineistosta tarkemmin ks. Stenvall ym. tässä kirjassa; myös Stenvall 2013; Korkiamäki & Kallio 2014).

MAPOLIS-menetelmän periaatteiden mukaisesti nuoret siis kuvasivat melko vapaasti arkeaan ja arkiympäristöjään. Heiltä ei suoraan kysytty kokemuksia toimijuudesta tai osattomuudesta eikä pyydetty esimerkkejä niitä kuvaavista tilanteista (vrt. Lähteenmaa 2010, 55). Sen sijaan osana haastatteluissa rakentuneita narratiiveja tutkimukseen osallistuneet nuoret tulivat kuvanneeksi useita arjen tilanteita, joissa he näyttäytyvät ”toimijoina”. Kuten toimijuutta käsittelevissä tutkimuksissa usein tehdään (esim. Hokkanen 2013; Kirves ym. 2010), tulkitseen nuorten toimijuutta nojautuen Albert Banduran (2001) toimijuuden määritelmään: olen kiinnittänyt haastattelupuheessa huomiota niihin kohtiin, joissa nuoret kuvaavat omaa tavoitteellista, ennakoivaa ja reflektointia sisältävää toimintaansa. Tämä väljä määritelmä on jättänyt tilaa hyvin monenlaisen toimijuuden havaitsemiselle: aineistosta paikantamani ”toimijuuden episodit” sisältävät kuvauksia niin hiljaisesta ja tiedostamattomasta, jokapäiväisestä ja arkisesta toimijuudesta kuin erityisiin tilanteisiin liittyvästä, aktiivisesta ja kuuluvasta oman äänen esille tuomisesta. Läsä on kuvauksia sekä olemisen ja toiminnan ehtojen hyväksyvistä myötäilyistä että niiden kriittisestä haastamisesta, ja haastatteluissa esiintyy niin yksilöllisiä kuin yhteisöllisiäkin toimijuuden muotoja. Jokainen aineistoon kuuluva haastattelu sisälsi jonkinlaisen kuvauksen – ja moni useampia – nuorten edellä mainituin kriteerein määritellyistä toimijuudesta.

Aineistossa esiintyviä moninaisia toimijuuden kuvauksia olen tarkastellut toimijuudelle kussakin episodissa rakentuvan tilan näkökulmasta. ”Tilalla” en tässä yhteydessä viittaa tilaan fyysisessä tai materiaalisessa mielessä enkä myöskään sosiaalisessa vuorovaikutuksessa rakentuvana kokemuksellisenä paikkana, kuten yhteiskunnallisessa nuorisotutkimuksessa yleisesti on tapana (vrt. esim. Tolonen 2001; Ollila 2008; Kiilakoski ym. 2011). Puhun toimijuuden tilasta pikemminkin kuvainnollisessa merkityksessä, ”asiantilana” samaan tapaan kuin voisimme puhua esimerkiksi ilmaston tai ympäristön tilasta, lasten hyvinvoinnin tai pahoinvoinnin tilasta tai siitä, mikä on nuoruuden tila elämänkaarta koskevilla diskursseilla. Kyse on eriaisteisten asioiden tai toimintojen

suhteesta toisiinsa nähden eli tässä tapauksessa siitä, onko nuorten omaehtoiselle toimijuudelle *tilaa* aikuisten ja nuorten välisissä kohtaamisissa. Artikkelissani *nuorten toimijuuden tila* merkitsee siis tilanteittain rakentuvaa abstraktia ”olosuhdetta”, joka muotoutuu sosiaalisesti aikuisten ja nuorten välisissä kohtaamisissa ja jota rakenteelliset, kulttuuriset, vuorovaikutukselliset sekä yksilöihin liittyvät tekijät ja ehdot määrittävät (vrt. Kivijärvi 2015). Tällainen nuorten toimijuudelle rakentuva tila voi joko tunnistaa nuorten toimijuuden tai olla tunnistamatta sitä, tukea tai vaientaa, vahvistaa tai heikentää sitä.

Erilaista toimijuuden tilaa rakentuu niin perhesuhteissa, koulussa, harrastuksissa, organisoidussa vaikuttamistoiminnassa kuin nuorten omaehtoisen toiminnan ja vertaissuhteiden kautta. Aineistossa esiintyvien toimijuutta ilmentävien kuvausten tarkastelu paljasti, että nuorten ja aikuisten väliset toimijuuden määrittelyn tilat ja tilanteet voivat liittyä lähes mihin tahansa kotitöihin osallistumisesta ulkomaille muuttoon, istumapaikan valinnasta koulun keskeyttämiseen ja hiljaisesta vastarinnasta mielenosoitukseen osallistumiseen. Näiden toimijuusepisodien analyysissä olen kiinnittänyt huomiota aikuisille nuorten kuvauksissa rakentuvaan rooliin ja sen osuuteen nuorten toimijuuden muotoutumisessa. Aineistolähtöisen sisällönanalyttisen lähiluvun (vrt. Tuomi & Sarajärvi 2002) avulla olen luokitellut haastatteluissa esiintyvät toimijuusepisodit sen mukaan, millä tavoin aikuiset ovat näkyvästi tai piiloisesti läsnä nuorten kuvatessa tapahtumia, toimintoja, tilanteita ja ympäristöjä, joissa heitä voidaan tarkastella toimijoina. Millaisia ehtoja, edellytyksiä ja mahdollisuuksia aikuisten läsnäolo ja toiminta nuorten toimijuudelle tuottaa, ja millainen toimijuus näiden ehtojen nojalla mahdollistuu?¹⁵

---

15 Analyysiani ja tulkintojani luettaessa ja niistä päätelmiä tehtäessä on pidettävä mielessä, etteivät nuoret ole kertomuksissaan läheskään aina ottaneet suoraan kantaa aikuisten toimintaan. Usein aikuisten toiminta tulee nuorten kuvauksissa esiin ”rivien välissä”, heidän omaa toimintaansa implisiittisesti taustoittavana olosuhteena. ”Aikuisten läsnäolon nuorten toimijuudelle tuottama tila” on siis tutkijan analyttisen luennan tulosta pikemmin kuin aikuisten roolia suorasanaisesti koskevien kommenttien jäsentämistä. (Vrt. Lähteenmaa 2010.)

Kuten seuraavan analyysiosion aineistoesimerkeistä ilmenee, luokitteluni on väljä: kuhunkin kategoriaan mahtuu hyvin erilaisia nuorten toimijuuden muotoja ja ulottuvuuksia. Tällainen tiivistävä kategorisointi on väistämättä merkinnyt niin nuorten toimijuuden kuin aikuisten läsnäolon tapojen ja niiden tuottamien olosuhteiden yksinkertaistamista. Katson luokitteluni kuitenkin pääpiirteissään kattavan ne toimijuuden tukemisen, sivuuttamisen ja väärintulkittamisen muodot, joita tutkimukseemme osallistuneet nuoret kuvasivat. Aineistosta näin pelkistämieni toimijuuden tilojen tulkitsemisen kertovan siitä, kuinka nuoret kokevat aikuisten roolin arkisen toimijuutensa toteutumisessa; aikuisten erilaisista tavoista tiedostaen tai tiedostamattaan ehdollistaa tai mahdollistaa nuorten toimijuutta.

Toimijuutta tukevia ja haittaavia tiloja

Tutkimukseemme osallistuneiden nuorten arkielämän ja arkiympäristöjen kuvaukset sisälsivät kertomuksia sekä vahvasta toimijuudesta että sen puutteesta. Nuoret kertoivat niin keskinäisestä toiminnastaan, osallisuudestaan aikuistoimijoiden maailmaan kuin omasta roolistaan aloitteentekijöinä. Toimijuusepisodien yhdessä ääripäässä on tilanteita, joissa aikuiset jäävät nuorten toiminnan kohteiksi, esimerkiksi nuorten kontrolloidessa perheidensä välisiä ystävyyssuhteita tai hallitessa oppituntitilaa koulussa. Toisesta ääripäästä löytyy kuvauksia, joissa nuorten toimijuuden mahdollisuudet näyttäytyvät varsin kapeina. Tällaisia ovat esimerkiksi oma-kohtaiset kokemukset kiusatuksi tulemisesta tai tilanteet, joissa aikuiset neuvottelematta määräävät nuoren harrastuksesta tai luokkaretkipaikasta. Näissäkään kuvauksissa nuoret eivät kuitenkaan asemoidu aikuisten toiminnan passiivisiksi tai tahdottomiksi kohteiksi, sillä heidän tietoisuutensa vaikutusmahdollisuuksiensa puutteesta on ilmeinen.

Ääripäiden väliltä löytyy lukuisia tilanteita, joissa nuorten toimijuuden mahdollisuudet ilmenevät eri tavoin. Nämä aikuisten toiminnallaan (tai toimimattomuudellaan) nuorille tuottamat asemat olen luokitellut *aikuisvapaisiin, sivuuttaviin, velvoittaviin, osallistaviin ja jaettuihin* toimijuuden tiloihin. Näistä aikuisvapaat, osallistavat ja jaetut toimijuuden tilat ovat sellaisia, joissa aikuisen toiminta tai toimimattomuus on nuoria tunnustavaa ja tukevaa. Sivuuuttavat ja velvoittavat toimijuuden tilat sen

sijaan tunnistavat nuoret virheellisesti tai eivät lainkaan. Oman luokkansa muodostavat tilanteet, joissa nuorten keskinäinen *yhteisöllinen* toimijuus hyötyy aikuisten tarjoamasta aktiivisesta tuesta – tai aktiivisesta puuttumattomuudesta, joka myös voi olla osa myönteisen tunnistamisen prosessia.

Aikuisvapaa toimijuuden tila

Monet aineistossamme esiintyvistä toimijuusepisodeista ovat sellaisia, joissa aikuisten mahdollisuudet tukea nuorten toimijuutta ovat varsin vähäiset. Tällaista toimijuutta, joka ei aina edes tule aikuisten tietoon, ilmenee erityisesti nuorten vertaisryhmiin kiinnittyvissä kuvauksissa (vrt. Hoikkala & Paju 2013; Kulmalainen 2015). Nuoret kertovat esimerkiksi kokemastaan osallisuudesta tietokonepeliyhteisöissä, joissa sekä yksilöllinen että ryhmätoiminta voi olla varsin tavoitehakuista (esim. Matias T5¹⁶; ks. myös Stenvall ym. tässä kirjassa). Myös tilanteet, joissa nuori on onnistunut tukemaan avuntarpeessa olevaa ystäväänsä, näyttävät vahvistavan toimijuuden tunnetta (esim. Heidi N9). Nuoret voivatkin olla keskenään tunnustettuja toimijoita osana varsin arkisia ja tavanomaisia puuhiaan:

Haastattelija: *No sit sä sanoit et te suunnittelette jotain bileitä ni minkälaisia?*

Noora (T5): *No sellasii et me mennään jolleki yöks ja sit me käydään saunas ja säädetään jotain ja valvotaan ja pelataan [...] et [etukäteen suunnitellaan] kenelle me mennään ja millon se on ja onkse yökylä vai onkse niinku vaan silleen päivän kestävä [...].*

Haastattelija: *Onkse siis niin et sit ku te ootte tuolla Aadan luona ni sit siel ei oo ketään aikuisia?*

Noora: *No aina välil siel kyl on, mut esim nytki ku me mennään Aadalle ni ne lähtee...*

Haastattelija: *Joo, mut te saatte olla sen illan sit ihan keskenänne siellä?*

Noora: *Joo. [...] Se on tosi hauskaa, et sit saa tehä niinku tavallaan mitä tahansa silleen ku on suunniteltu, me suunnitellaan aina niinku*

---

16 Lainausten yhteydessä olevat kirjain- ja numerokoodit viittaavat haastattelun toteutuspaikkaan ja haastateltavan luokka-asteeseen.

tosi hyvin ja pienitarkkasesti ne kaikki asiat ja sit me ei kumminkaan tehä kaikkee mitä me ollaan suunniteltu, ku aika ei riitä tai joku muu on haus Kempaa tai jotain sellasta.

Monesti nuorten keskinäinen toimijuus edellyttää ”aikuisvapaata” tilaa pikemmin kuin aikuisten suoraa tukea tai puuttumista. Aikuiset voivat mahdollistaa tällaisen itsenäisen toimijuuden konkreettisesti väistymällä, kuten Aadan vanhemmat ylläolevassa esimerkissä, tai vain pysymällä syrjässä tilanteista, joissa nuorten kesken määritelty toiminta, roolit ja asemat ovat tasapuolisia, kunnioittavia ja toimivia. Tällöin aikuisten toiminnan voidaan ajatella tunnustavan myönteisesti nuorten vertaisuuhteet ja siten tukevan heidän omaehtoista toimijuuttaan.

Vastaavaa väistyvää ja mahdollistavaa aikuisten olemassaoloa ja nuorten keskinäistä tilaa kuvaavat aineistossamme episodit, joissa nuorilla on mahdollisuus valita, selviävätkö he tilanteesta keskenään vai tarvitsevatko aikuisen tukea:

Haastattelija: *No mitä sä sitte niinku tekisit jos vaikka siel harrastukses tai koulussa joku toimis tosi epäreilusti pitkään, ni luuleksä et sä tekisit...*

Essi (T9): *No mul on ollu vähä sellast juttuu tota harrastukses, entisen parin kanssa tuli vähän jotain riitaa, ja sit se rupes kohtelee mua tosi ikävästi, ja sit mä sanoin sille siitä ihan vaan et mikä sulla on, että mä en oo tehny sulle mitään. Ja sit sen jälkeen se on lopettanu sen, ku se tajus et se oli ihan turhaa. Ja sitte koulussa jos tulee jotain ikävää kommenttia ni yleensä siit pääsee eroon vaan vastaamalla samalla tavalla ja sitte kohtelemalla ihan samalla tavalla ku aikasemmin [...] tai sit jos on jotain sellasii juttuja jotka jatkuu pidempään tai jotain toista kiusataan ni sit voi mennä puhuu jolleki opettajalle tai tällasta.*

Nuorten vertaisryhmien ”sisäänpäin kääntynyt” toimijuus, jota ei ole suunnattu aikuisyleisölle, toteutuu siis monesti ilman aikuisten tukea ja puuttumista. Aikuisten herkkyyys lukea nuorten keskinäisiä vuorovaikutus-tilanteita onkin osa nuorten myönteisen tunnustamisen prosessia. On kuitenkin tilanteita, joissa aikuisten valppautta ja tarkkanäköisyyttä tarvitaan joko kontrolloimaan tai vahvistamaan nuorten keskinäistä ole-

mista ja toimintaa. Nuorten näennäisesti tarkoituksettoman toiminnan tunnistaminen auttaakin havaitsemaan toiminnan päämäärät myös silloin, kun itse toiminta on aikuisten silmissä kielteistä (ks. Kallio ym. 2013; Korkiamäki 2013). Esimerkiksi nuorten protestoidessa koulualueen rajoja vastaan ylittämällä ne salaa (Juhani N9) tai ”sekoillessa” asuinalueellaan vahvistaakseen ryhmään ja paikkaan kuulumisen kokemusta (Ilona T5) aikuinen voi tarjota tukea pohtimalla nuorten kanssa vaihtoehtoisia keinoja viestin välittämiseen.

Toimijuuden sivuuttava tila

Tutkimuksemme osallistuneiden nuorten haastattelut sisälsivät useita kuvauksia tilanteista, joissa aikuiset joko tietoisesti tai tiedostamattaan ohittavat nuorten tukemisen mahdollisuudet tai joissa he omalla toiminnallaan haittaavat nuorten toimijuuden toteutumista. Esimerkiksi koulu yhteisössä kiusatuksi tullut Samu olisi kaivannut opettajilta tukea ja vaihtoehtoisia toimintastrategioita pyrkimyksessään vaikuttaa häneen kohdistuvaan kiusaamiseen:

Samu (T9): *Joku päivä mä lähin kesken päivän koulusta kiusauksen takia [...]. Ja seurauksena olen myös harkinnu itsemurhaa.*

Haastattelija: *Pystyt sä niinku, tiesiks kukaan siitä koulussa?*

Samu: *Opettajat kaikki ja vanhemmat ja...*

Haastattelija: *Mut sille ei niinku...*

Samu: *Ei.*

Haastattelija: *Mikä siinä...*

Samu: *No ei ne osannu niinku tehdä sille mitään. Tai ala-asteella se pystyttiin hetkellisesti lopettaa mut sit se taas jatku [...]. Et kyl se ois ollu fiksuin tapa mitä tehdä nii lyödä turpaan niitä siinä kiusaustilanteessa [...].*

Haastattelija: *No miten sun kotona siihen suhtauduttiin, oliko se niinku...*

Samu: *Vakavasti.*

Haastattelija: *Joo, yrittiks ne tehdä asialle jotain?*

Samu: *Yritettiin, ja monta iltaa oltiin keskustelemassa koululla asiasta, mut sitä ei vaan saatu loppumaan.*

Samun kuvaamat toimintastrategiat – lintsaus, itsemurha, tappelu – eivät vaikuta aikuisen silmin rakentavilta. Hänen omasta näkökulmastaan ne näyttäytyvät kuitenkin järkevinä keinoina ottaa haltuun hänelle rakentunut kiusatun asema; muita mahdollisuuksia toimijuuteen ei tunnu olevan tarjolla. Aikuisten yritykset korjata tilanne eivät toimineet, ja aikuisten toimiessa Samu kokee oman asemansa passiiviseksi. Kuten hän muualla haastattelussa asian ilmaisee: ”no ei siinä itellä ollu paljon sanomista.” Kiusaamistilanteita kuvatessaan Samu sen sijaan ilmentää tavoitteellista ja ennakoivaa toimintaa. Koulusta pois jääminen oli Samulle toimiva ja ymmärrettävä ratkaisu kiusaamisen välttämiseksi. Tappelemalla ja riitelemällä Samu halusi irtautua ikätoveriryhmistä, ei ystäväystä heidän kanssaan, kuten aikuiset Samun mukaan odottivat. Hyvää tarkoittava avun antaminen ja pojan puolesta toimiminen sivuuttivat siten hänen omat näkemyksensä siitä, millaista asemaa hän vertaisryhmissään tavoitteli ja miten hän näki sen saavuttamisen mahdolliseksi (vrt. Turtiainen 2011). Samun tukeminen olisi saattanut onnistua huomattavasti paremmin, jos aikuiset olisivat ulkokohtaisten ja tavanomaisten ratkaisuyritysten sijaan tunnistaneet Samun kiusaamistilanteiden toimijana.

Toisenlaisesta nuorten toimijuuden sivuuttamisesta on kyse silloin, kun heidän osallisuutensa huomioiminen on näennäistä tai keinotekoista. Esimerkiksi vanhempien kannustaessa nuorta harrastuksessa, joka ei ole nuoren oman valinnan mukainen, nuoren aktiivinen toimiminen (harrastaminen) saa arvostusta, mutta samalla hänen toimijuutensa (harrastamisesta päättäminen) vaiennetaan (esim. Jenna T9). Vastaavien tilanteiden kuvauksia löytyy aineistostamme useita. Yhdeksäsluokkalainen Tiia kuvaa oppilaskuntatoiminnan ulkoahjautuvuutta seuraavasti:

Haastattelija: *No kerro vähän siitä oppilaskuntatyöstä et mitä se on. Tiia (T9): Eipä se, siellä istutaan ja ehdotellaan ja vähän, nyt ollaan puitu oikeestaan niinku sitä että mitä tehdään tänä lukuvuonna [...]. Ei siellä hirveesti käydä niitä [oppilailta tulleita] ehdotuksia oikeestaan, lähinnä käydään niitä asioita mitä sillä puheenjohtajalla on käytävänä.*

Haastattelija: *Just. Minkä tyyppisiä ne puheenjohtajan asiat on, mitä siltä tulee?*

Tiia: *Lähiaikoina olevat tapahtumat niinku koulussa ja ylipäätänsä Helsingin kaupungilla olevat [...].*

Haastattelija: *Joo et niitä mitkä tulee niinku sieltä koulun ulkopuolelta? Te tavallaan niinku käsittelette niitä ja viette niistä sitte tietoa luokkiin?*
Tiia: *Joo. Jos jää aikaa ni käydään sitten niitä ehdotuksia.*

Haastattelussa Tiia kertoo, kuinka oppilaskunnan jäsenet keräävät luokkatovereiltaan ehdotuksia oppilaskunnan hallituksen käsiteltäväksi. Ehdotusten tuottamista pidetään koulu yhteisössä osoituksena aktiivisesta ja odotusten mukaisesta toimijuudesta, mutta käytännössä oppilaiden tekemät ehdotukset ohitetetaan ”tärkeämpien”, aikuislähtöisten asioiden vallatessa foorumin. Tällaista nuorten potentiaalisen toimijuuden mitätöintiä voidaan pitää esimerkkinä niistä arkisista tunnistamattomuuden ja tunnustamattomuuden tilanteista, joissa aikuiset olettavat toimivansa nuoren parhaaksi (vrt. Juvonen 2015, 34–35). Vaikka oppilaskuntatoiminnan tarkoituksena on tarjota nuorille vaikuttamiskanavia, sen olemassaolo ei automaattisesti takaa toimijuuden tunnetta edes Tiian kaltaisille toimintaan aktiivisesti osallistuville nuorille. Tällaiset nuorten oman roolin sivuuttavat toimintatavat pikemmin estävät toimijuutta toteutumasta kuin tukevat sitä.

Velvoittavan toimijuuden tila

Useat nuorten haastatteluissa jakamat toimijuuden kuvaukset liittyvät tilanteisiin, joissa he näkevät itsensä aktiivisena tekijänä ja tilanteen hallitsijana ja joihin heillä mielestään on valtaa. Kuvausten laajempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, etteivät nuoret näissä tilanteissa ole aina itse hankkineet aktiiviseen asemaan, vaan se on saatettu tuottaa heille ulkoapäin.

Laura (T9): *Mamma ja mun pikkusisko Emmi ei tuu yhtään toimeen [...] niil ottaa ihan heti yhteen ja mä oon ihan helisemässä ku ne tappelee koko ajan. [...]*

Haastattelija: *No miten ne on ratkastu tai miten ne niinku selviää?*
Laura: *No se menee nii että ne on hetken vihasii ja sit ne joko leppyy, tai jos ne ei lepy ni sit mun pitää selvitellä sitä tilannetta. Koska yleensä sillon ku me ollaan kolmistaan ni vanhemmat on jossain reissus ja mamma on tullu kattoo meitä, ni sit mun pitää vähä niinku ratkasta se tilanne [...].*

Haastattelija: *Joo, no miten sä sit yrität ratkasta sitä tilannetta?*

Laura: *No jos ne on siinä tilantees et ne ei puhu toisilleen, ni sit mä tietysti niinku yritän saada ne puhumaan toisilleen. Ja niinku et, et jos on jotain akuuttia asiaa ni niitten pitää puhua toisilleen tai muuten täst ei tuu yhtään mitään. Ja sit mä ain välil sanon mun mielipiteen et miten niitten pitäis nyt toimia, ja sit välil ne noudattaa sitä ja välil ne pyytää anteeks toisiltaan mut välil ne sit taas möksöttää, et on se vähä vaikeet.*

Esimerkissä Laura kuvaa itsensä yhtäältä henkilönä, joka toimii tavoitteellisesti ja monesti saakin toiminnallaan aikaan haluamansa vaikutuksen. Toisaalta hän ei näe tilanteessa vaihtoehtoisia toiminnan tai toimimattomuuden mahdollisuuksia. Mamman ja siskon välisen riidan selvittäminen on positio, johon hänet on velvoitettu – vaikkei suorasanaisesti kenenkään muun taholta niin hänen itsensä kokemana velvollisuutena. Tutkimuksemme osallistuneet nuoret joutuivat vastaaviin erimielisyyksien selvittelijän ja välikätenä toimijan asemiin myös esimerkiksi koulun vertaisryhmissä ja vanhempien riidellessä. Näissä tilanteissa nuorta ei näytetä tunnistettavan yksilönä, joka saattaa kaivata tukea, apua ja keskustelukumppania hahmottaakseen ja käsitelläkseen arjessa vastaan tulevia tilanteita. Kun nuorilta odotetaan itsenäistä toimintaa, heidän tavanomaiset huolenpidon tarpeensa saattavatkin jäädä aikuisilta (myönteisesti) tunnistamatta. Tällöin kyse ei ole nuoren oman toimijuuden tukemisesta, sillä toimijuus sisältää mahdollisuuden valita myös toisin (ks. Honkasalo 2011, 32–34).

Velvoittavaa toimijuutta luokittelussani edustavat myös tilanteet, joissa nuori toimii aikuisten (kulttuuristen ja yhteiskunnallisten) odotusten mukaisesti. Tyypillisin nuoria velvoittava toimijuuden tila on koulu, joka jo oppivelvollisuuden myötä velvoittaa nuoret osallistumaan. Aineistosta paikantamieni nuorten omaa kokemusta edustavien toimijuusepisodien joukossa koulu tuli kuitenkin varsin harvoin esille velvoittavassa mielessä¹⁷. Hyvä esimerkki velvoittavasta toimijuuden tilasta on sen sijaan

17 Tämä saattaa johtua siitä, etteivät toimijuuden kuvaukset ulotu kouluun oppimisympäristönä yhtä lailla kuin vapaa-ajan tilanteisiin tai koulun epämuodolliseen tilaan (vertaissuhteisiin, välitunteihin, kerhotoimintaan jne.), jossa nuorten omaehtoiselle ja reflektiiviselle toiminnalle on vapaammat

harrastaminen, kuten osion II tutkimusartikkelissa (Stenvall ym., s. 50–52) osoitetaan. Jotkut tutkimuksemme osallistujista kokivat, että heidän pitäisi harrastaa aktiivisemmin, sillä he olivat oppineet, että on ”väärin” olla osallistumatta järjestäytyneeseen harrastustoimintaan (esim. Pinja T5). Nuoret myös esimerkiksi tapasivat sukulaisiaan (esim. Jonna T9) ja osoittivat kiinnostusta yhteiskunnallisia asioita kohtaan (esim. Tuuli N9) yhtäältä tiedostaen toimintansa vapaavalintaisuuden, toisaalta koska niin heidän mielestään ”kuuluu tehdä”. Haastava kysymys myönteisen tunnistamisen näkökulmasta onkin, miten tukea nuorten toimijuutta aktiivisina ja ”oikein toimivina” yhteisöjensä jäseninä tuottamatta heille velvoittavia ja heidän omaa kokemustaan vähätteleviä asemia.

Osallistava toimijuuden tila

Toimijuuteen kuuluu kokemus oman elämän hallinnasta eli siitä, että voi omalla toiminnallaan vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Nuorten arjen ajatellaan usein rakentuvan mielekkääksi juuri tämänlaisten osallisuuden ja osallistumisen kokemusten kautta. Nuoret elävät kuitenkin maailmassa, jossa aikuiset pitkälti määrittelevät heidän elämänsä ajalliset, tilalliset ja sosiaaliset reunaehdot. Näissä aikuisten tuottamissa valmiissa rakenteissa osallisuuden ja toimijuuden kokemusten saaminen ei ole itsestään selvää (esim. Gordon 2005; Evans 2007). Siksi niiden tukeminen vaatii aikuisilta erityistä huomioimista.

Tutkimuksemme osallistuneet viides- ja yhdeksäsluokkalaiset kuvasivat useita tilanteita, joissa he saivat päättää tai pääsivät vaikuttamaan päätöksentekoon asioissa, joista aikuiset tyypillisesti ovat vastuussa. Tällaista toimijuutta ilmeni esimerkiksi rahankäyttöön liittyen (Emilia T9) sekä koskien nuoren päätöstä lopettaa menestyksenkäs kilpaurheilun-ura aikuisten vastustelusta huolimatta (Neea N9). Erityisen voimauttavia varsinkin nuoremmille tutkimuksemme osallistujille tuntuivat olevan tilanteet, joissa aikuiset tunnustivat heidän mahdollisuutensa pärjätä, luottivat heihin ja antoivat heidän ”kokeilla siipiään”:

---

mahdollisuudet kuin tarkoin säännellyssä oppituntitilassa (ks. esim. Lahelma & Gordon 2002; Riitaoja 2013; Hoikkala & Paju 2013).

Aada (T5): *Se oli niinku neljän päivän sellane yöleiri, meil oli sellaset niinku omat pienet mökit siel mis me oltiin niinku viiden hengen huoneis [...] ja sit se oli sellast, et sai koko ajan vähän niinku huolehtii itte sillai, et millon pitää lähtee ja, sit sillai.*

Haastattelija: *Okei. Asuitteks te ihan keskenänne sit niissä, et siel ei ollu ketää aikuista siel mökissä?*

Aada: *Ei ollu. Et me oltiin sillai et meit oli niinku kolme meijän seurast ja sit kaks muust seurast.*

Haastattelija: *No miten kaikki onnistu?*

Aada: *Mm no, hyvin sillai niinku, ei siel ollu mitään ongelmia, se oli tosi mukavaa. [...] Se oli sellane et, niinku, emmä tiedä, ku vanhemmat ei ees ollu siel mukana nii sit se tuntu sellaselt niinku vähä itsenäisemmält ja sellaselt.*

Aadan kokemus itsenäisestä pärjäämisestä eroaa aiemmin kuvatusta velvoittavasta toimijuudesta. Velvoittavan toimijuuden tilanteissa nuoret vastuutettiin toimimaan itsenäisesti tilanteissa, joissa he olisivat tarvinneet aikuisen tukea tai joista heidän ei ikänsä, kykyjensä tai asemansa puolesta olisi kuulunut kantaa vastuuta. Aadan kuvaus puolestaan kertoo tilanteesta, jossa hän koki saaneensa sopivasti vastuuta. On kuitenkin tärkeää huomata, että vastuun ja osallistumisen määrän tai luonteen sopivuudessa on kyse yksilöllisestä kokemuksesta: jollekin toiselle viidesluokkalaiselle yöpyminen ilman vanhempia olisi saattanut merkitä velvoittavaa toimijuuden tilaa. Yksilökohtaisen toimijuuden tukeminen edellyttääkin nuoreen tutustumista ja hänen yksilöllisten piirteidensä tunnustamista, kuten kirjan aiemmissa artikkeleissa (Stenvall ym.; Kallio) on tullut esille (ks. myös johdantoluku).

Nuorten toimijuuden tukeminen osallistamalla voi toteutua myös tarjoamalla heille tilaa toimia haluamallaan tavalla omien tavoitteidensa saavuttamiseksi:

Eveliina (T9): *Sit Slovakiassa käytiin [...] siis se oli sellane juttu et me ite kerättiin rahat sitä matkaa varten ja sit me lähettiin sinne. Me kerättiin jonku vuoden ajan rahaa kaikil erilaisilla tavoilla, me leivottiin ja käytiin myymässä niitä ja kaikkee tällasta, pidettiin diskoja ja silleen, ja sit me lähettiin sinne [...].*

Haastattelija: *Joo. Kuka sen niinku järjesti, te ite keksitte että teette tällasen mut miten se niinku...*

Eveliina: *No nuorisotalo niinku järjesti sen, joku pääboss, et me päästään sinne, se on niinku jokavuotinen vissiin [kansainvälinen nuorisoleiri], et jotkut maat menee silleen [...]. Mut me ollaan niinku järjestetty, me nuoret ollaan järjestetty kaikki et me saadaan ne rahat sinne. Ja et me päästään sinne.*

Eveliinan kuvauksessa osa toiminnan mielekkyydestä perustuu vertaisryhmässä toimimiseen. Kyseessä on hyvä esimerkki siitä, miten aikuiset voivat tunnistaa nuorille merkitykselliset yhteisölliset sidokset (kolmen matkalle lähteneen työntekijän keskinäinen ystävyys) ja jaetut kiinnostuksen kohteet (kansainvälisyys ja matkustaminen). Nuorten ystävyysmerkit ja sen tuottamien voimavarojen tunnistaminen tarjosi mahdollisuuksia tukea heidän keskinäistä toimintaansa, osoittaa luottamusta ja arvostusta ja samalla osallistaa heitä yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti arvostettuun toimintaan (vrt. Gretschel 2002).

Jaetun toimijuuden tila

Useat aineistossa esiintyneistä toimijuusepisodeista olivat sellaisia, joissa nuoret ottivat toiminnallaan kantaa aikuisten heille asettamiin rajoihin tai heille tuotettuihin asemiin (vrt. esim. Raitakari 2004; Honkasalo 2011). Tällaiseen toimijuuteen aikuiset saattoivat nuorten kuvausten mukaan suhtautua joko vähätellen ja ärtyen tai kannustaen ja mukaan ottaen. Melko tavallisia aineistossamme olivat kuvaukset positiivisiksi mielletyistä tilanteista, joissa nuoria koskevista asioista keskusteltiin ja niistä päätettiin yhdessä neuvotellen. Tällaista dialogista yhteistyötä sekä nuorten toimijoiden kesken että nuorten ja aikuisten välillä ilmeni niin perheessä, koululuokassa, harrastusryhmässä kuin kaveriporukassakin. Näissä episodeissa toimijuus perustui jaettuihin tavoitteisiin sekä yhteiseen suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Henrik (T9): *No mun isä [...] se on kattonu jos se löytäs jotain, parempipalkkasta [työtä ulkomailta] [...]. Viimeaikasin idea tais olla että Etelä-Amerikka, niin mua ei nytte just innosta koska tähtään sinne*

[erityis]lukioon nii mä niinku sain luvan siinä keskustelun aikana että voisin jäädä tänne yksinkin asumaan. [...] Halunnu niinku itsenäistyy vähä enemmän.

Haastattelija: Miten oot sä sit miettiny sitä yhtään pidemmälle että missä sä sit asuisit tai...

Henrik: Mun mummo asuu niinku tien toisessa päässä [...]. Nii sitä yläkertaa mä oon kunnostanu mun isän kanssa, et periaatteessa sinne vois muuttaa sitte [...].

Haastattelija: No mites sitte teidän äiti on siitä mieltä että sä jäisit ittekseen tänne?

Henrik: Noo se ei oikeestaan oo sanonu siihen hirveesti vielä mitään mut, nyt sit ku sano et vois sinne siellä mummon yläkerrassa asua...

Haastattelija: No mitä sä luulet että onks se mahdollista sun äitin puolelta että sä jäisit tänne, vai käyks siinä nii että sun äiti sanoo että ei se käy?

Henrik: No mä epäilen, että mun äiti ei olis niin hirveen innoissaan asiasta, mut kyl se varmaan kävis sille lopulta, et mä saan jäädä tänne. Koska kuitenkin se on mun niinku opinnot, jotka vetää mut Suomeen, pitää sit täällä.

15-vuotiaan Henrikin kuvaamassa tilanteessa perhe sitoutuu yhdessä löytämään ratkaisun, joka tyydyttää kaikkia ja mahdollistaa Henrikille tärkeän Suomeen jäämisen muun perheen muuttaessa isän työn perässä ulkomaille. Tilannetta leimaa jaettu vastuunkanto: vaikka päätös Suomeen jäämisestä on Henrikin – hän voisi valita myös toisin – vanhemmat tukevat hänen valintaansa ja ottavat osavastuun ratkaisusta. Molemmilla osapuolilla, niin aikuisilla kuin nuorella, on omat roolinsa, joita tarvitaan yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Tällaista jaettua toimijuutta leimaa myönteinen tunnistaminen: aikuisten kyky lukea tilannetta nuoren näkökulmasta, mukautua hänen preferensseihinsä sekä kunnioittaa nuorta oman elämänkulkunsa rakentajana ja tilanteensa asiantuntijana (ks. Stenvall ym. tässä kirjassa).

Henrikin kuvaamassa tilanteessa on kysymys ”isosta” asiasta: asumisesta lukioikäisenä eri maassa kuin muu perhe. Vastaavanlaisesta neuvottelevaan vastavuoroisuuteen perustuvasta toimijuudesta on kuitenkin kyse myös monissa ”pienemmissä asioissa”: Essin (T9) ei tarvitse joka kerta erikseen pyytää lupaa lähistöllä asuvan kaverin luo matkustamiseen, Amandan (T9) elokuvaan tai ostoksille menemiseen eikä Teemun (T9) hieman

myöhempään ulkona olemiseen. Myös neuvottelut lomamatkan kohteesta (Aino T9), kavereiden tulosta mukaan mökille (Iiro N5), vanhempien poissaolosta kotibileiden aikana (Erika N5) ja äidinkielen esseen viimeisen palautuspäivän siirtämisestä myöhemmäksi (Tiia T9) ovat esimerkkejä arkisesta jaetun toimijuuden tilasta aineistossamme.

Nuorten yhteisöllisen toimijuuden tilat

Toimijuudesta puhuttaessa korostetaan usein ihmisten kykyä vastata luovasti sosiaalisiin pakotteisiin tai muuttaa epätyytyttäviä elinolosuhteitaan (ks. Layder 2006). Tavallisesti tällainen kollektiivisen toimijuuden näkökulma yhdistetään sorrettiina tai muuten äärimmäisissä oloissa elävien ihmisten mahdollisuuksiin toimia yhdessä elämäntilanteensa korjaamiseksi (esim. Mizen & Ofusu-Kusi 2013). Yhteisöllistä toimijuutta esiintyy kuitenkin myös ”tavallisten” ja hyväosaisten suomalaisnuorten keskuudessa. Esimerkiksi koululuokkien epätasa-arvoinen kohtelu, jota Kirsi Pauliina Kallio kuvasi omassa artikkelissaan (s. 104–105), tiedostettiin ja käsiteltiin nuorten yhteistoiminnan avulla:

Eveliina (T9): Meijän luokassa on se tietty meininki, ja niinku meil on silleen et [meidän luokalla] kaikki ymmärtää mejän läpät ja tälleen [...] ja mejän opettajat ei ymmärrä [...]. Et kaikki vihaa meit koska me ollaan ihan älyttömän villi luokka [...].

Haastattelija: Miten sä luulet et tollasen asian vois niinku selittää vaikka niille opettajille joille se on vaan aika raskasta se teijän kanssa oleminen?

Eveliina: Emmä tiiä, me ollaan yritetty selittää sitä aina, mutta kukaan ei oikein vedä sitä kaaliin [...] et mejän luokalla on ollu se et, ku kaikki opettajat niinku et ”B-luokka sitä ja B-luokka tätä”, ja ku me ollaan A-luokka, et ”okei fine”, et ei meitä kiinnostaa jos B-luokka on jossain parempi. Niinku B-luokan keskiarvo on oikeesti varmaan 9,9 jokaisella ja meillä on kaikilla joku ihan sika surkee. Ne ei niinku, emmä tiiä, jotenki vaan tuntuu et meit kuvitellaan et me ollaan surkeempii, vaik ei me oikeesti olla. [...] Et siellä on niinku, B-luokalla on poikii jotka on mun hyvii frendei, niinku et me ollaan koko nuoruus oltu yhdessä ja vietetty aikaa, et siel on mun kavereit

[...] et nyt me tehään, nyt me ollaan suunniteltu et ysi A ja B viettää niinku vikan viikon täällä yhdessä, et me ollaan just suunniteltu et me tehään kaikkee...

Usein nuoria motivoi yhteisölliseen toimijuuteen juuri jaettu kokemus epäoikeudenmukaisuudesta. Samassa tilanteessa olevat nuoret jakavat tilannetta ja asemaansa koskevan kollektiivisen kokemusmaailman, mikä vahvistaa kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen tunnetta. Lisäksi jaetut kokemukset edistävät osallisuutta ja ryhmään kuulumista, mikä voi tukea sekä yksilön että kyseisen ryhmän toimijuuden tunnetta. Aineistomme perusteella nuoret aktivoituvatkin toimimaan yhdessä erityisesti silloin, kun he luottavat mahdollisuuksiinsa saada aikaan haluttuja tuloksia voimansa yhdistämällä. Yhteistyössä nuoret pyrkivät esimerkiksi saamaan luvan juhlien järjestämiseen, uudistamaan nuorisotalolla järjestettävää toimintaa tai – kuten yllä – korjaamaan opettajien heistä muodostamaa mielipidettä.

Aikuisille nuorten yhdessä oleminen ja toiminta voi näyttäytyä monin eri tavoin. Nuorten keskinäinen toimijuus voi ilmetä kielteisenä esimerkiksi silloin, kun toiminnan päämääränä on aikuisvetoisen sosiaalisen järjestyksen järkkäminen tai kun nuoret tahtovat kokeilla omia rajojaan tai vain ”pitää hauskaa”. Lisäksi on tilanteita, joissa aikuiset näkevät nuorten mielekkääksi ja monella tapaa hyödylliseksikin kuvaaman yhteistoiminnan yksinomaan mahdollisten haittojen näkökulmasta (esim. tietokonepelaaminen kansainvälisissä peliyhteisöissä, ks. Stenvall ym., s. 44). Tutkimuksemme aineistossa enemmistönä ovat kuitenkin puheenvuorot, joissa kerrottiin aikuisten tukeneen mielellään nuorten yhteisöllistä toimintaa:

Tiia (T9): Joo siis äiti on tosi monta kertaa sanonu et mä oon tosi hyvä kirjottaja, sitte kaverit on kanssa silleen et on niinku samaa mieltä et oon niinku hyvä kirjottaja ja tälleen.

Haastattelija: Oot sä kavereille näyttäny niitä tekstejä?

Tiia: Joo. Mut suurin osa mun kavereista kans kirjottaa, et sitte on kans hyvä vertailla, tai vertaa ite sitte et ”jaa näin” [...]. Oikeestaan, mä vaan kirjotan, ja sit lähetän kavereille.

Kuten ylläolevassa esimerkissäkin, ryhmän ja siihen kuulumisen tärkeys tuli esille lähes kaikissa tutkimuksemme osallistuneiden nuorten pu-

heenvuoroissa. Perheen, suvun ja usein myös muiden aikuisten merkitys oli ilmeinen, mutta erityisesti haastatteluissa korostui nuorten ikätoveriyhteisön rooli arjen jäsentäjänä ja mielekkyyden rakentajana. Ystävät ja kaverit vastasivat osaltaan kuulumisen tarpeeseen, tuottivat sosiaalista ja emotionaalista tukea sekä muodostivat sen keskeisen ympäristön, jossa nuoret harjoittelivat toimimista ”omilla ehdoillaan” ja keskinäisen sosiaalisen dynamiikkansa varassa (vrt. Korkiamäki 2013).

Samalla kun osa tästä nuorten yhteistoiminnasta jää aikuisyleisöltä piiloon (ks. aikuisvapaa toimijuuden tila), osa tulee aikuistenkin arvioitavaksi. Usein tällaisen yhteisen toiminnan tukeminen on aikuisten näkökulmasta mielekästä ja monesti myös melko yksinkertaista. Näin on esimerkiksi Tiian yllä kuvaaman kirjoittamisharrastuksen tapauksessa. Tilan ja ajan järjestäminen, kannustava kommentointi ja nuorelle tärkeiden toimintojen ja yhteisöjen tunnustaminen ei vaadi aikuiselta erityisiä taitoja tai resursseja vaan ainoastaan luontevaa kiinnostusta ja avointa suhtautumista nuorelle merkityksellisiin asioihin. Sama kiinnostus ja avoimuus auttavat aikuisia tunnistamaan ja tunnustamaan myös sitä yhteisöllistä toimijuutta, joka ei ole suoralta kädeltä avoinna aikuisyleisöille. Nuorten ryhmissä toteutuvan sosiaalisen tuen, solidaarisuuden, kontrollin ja luottamuksen tukeminen mahdollistuu tilanteittain.

Yhteenveto ja pohdinta

Tutkimukseemme osallistuneiden 11–16-vuotiaiden nuorten haastatteluista jäljittämäni toimijuuden kuvaukset kertovat paitsi nuorten roolista oman elämänsä toimijoina, myös aikuisten tavoista olla aktiivisesti tai implisiittisemmin läsnä heidän elämässään. Vaikka nuoret toimivat usein itsenäisesti omissa ryhmissään, aikuiset ovat aina joko tiedostaen tai tietämättään vaikuttamassa heidän toimijuutensa ehtoihin – joko mahdollistajina ja tukijoina tai sammuttajina ja kontrolloijina. Institutionaaliset käytännöt ja perinteiset roolitukset luovat reunaehdot aikuisten mahdollisuuksille tukea nuorten toimijuutta, mutta jossain määrin kyse on aina valinnasta: olenko aikuisena valmis ja halukas tutustumaan nuorten toimijuuden konteksteihin, tunnustamaan heille merkityksellisen toimijuuden elementtejä ja tukemaan nuorten toimijuutta joko apua aktiivisesti tarjoten tai hiljaisesti sivuun väistyen?

Kuten jo artikkelini aluksi totesin, nuorten toimijuudesta puhuminen tai sen tutkiminen ei ole yksinkertaista, sillä käsitteenä toimijuus kattaa mitä erilaisimpia olemisen, toiminnan ja toimimattomuuden muotoja. Tässä artikkelissa kuvatut toimijuuden episodit edustavat pääosin sellaista arkista toimijuutta, joka toteutuu osana tavanomaista nuorten ja aikuisten välistä tai nuorten keskinäistä kanssakäymistä. Tällaisen toimijuuden runsasta valikoimaa aineistossamme voidaan pitää myönteisenä seikkana: on hyvä, että nuoret ovat arkielämänsä toimijoita – silloinkin kun eivät sitä itse huomaa tai kun aikuisten toiminta ei eksplisiittisesti tue heidän toimijuuttaan. Toisaalta tällaisen hiljaisen toimijuuden runsautta voidaan pitää haasteena aikuisten toiminnalle: jos toimijuus toteutuu ikään kuin itsestään ja huomaamatta, se myös helposti ohitetaan tai lannistetaan. Jotta nuorten toimijuuden toteutumiseen tulisi kiinnitettyä huomiota, sen olemassaolo tai puute ja potentiaaliset mahdollisuudet on osattava havaita myös jokapäiväisissä arkisissa kohtaamisissa. Huomiota voi olla syytä kiinnittää myös siihen, onko kulloinkin kyse nuoren oma-aloitteisesta toimijuudesta vai osallisuudesta aikuislähtöiseen toimintaan, sekä siihen, minkä ikäisistä nuorista toimijoista on kyse. Viides- ja yhdeksäsluokkalaisiin kohdistuu toimijoina melko erilaisia odotuksia, ja nuorten osallistuminen aikuisten toimintaan mahdollistaa heidän huomioimisensa toimijoina eri tavoin kuin nuorten keskinäinen kanssakäyminen.

Tutkimalla, millaista toimijuuden tilaa nuoret haastattelupuheessaan kuvaavat, olen löytänyt analyysissäni sekä nuorten toimijuutta tukevaa että sitä haittaavaa aikuisten läsnäoloa. Toimijuuden tukemista on esimerkiksi se, että aikuiset osallistavat nuorta ottamaan sopivasti vastuuta itseään koskevista asioista. Tällaisessa *osallistavassa toimijuuden tilassa* luottamus ja vastuu ovat seurausta nuoren kykyjen, valmiuksien ja hänelle merkityksellisten asioiden tunnustamisesta, kuten yöleirille osallistunut Aada ja Slovakiaan matkannut Eveliina kuvasivat (vrt. Aaltonen 2012). Henrikin ulkomaille muuttoa suunnittelevat vanhemmat puolestaan tarjosivat hänelle *jaettua toimijuuden tilaa* osana neuvottelua Suomeen jäämisestä. Tällainen tasapuolinen dialogi yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi tukee nuoren toimijuutta (ks. Raitakari 2006). Lisäksi toimijuuden tukemisena voidaan pitää tilan antamista nuorten keskinäiselle toiminnalle silloin, kun toimijuus vertaisryhmissä on vastavuoroista ja arvostavaa. Aadan vanhemmat ja Essin opettajat osasivat järjestää tällaista *aikuisvapaata toimijuuden tilaa* (vrt. Dyson 2010; Bartos 2013). Toisaalta vertaissuhteita voi tukea aktiivisesti myös

tunnistamalla niissä esiintyvää yhteisöllistä toimijuutta, jota A-luokkalainen Eveliina ja kirjoittamista harrastava Tiia omista puheenvuoroissaan kuvaivat. *Yhteisöllisen toimijuuden tukeminen* edellyttää aikuisilta kekseliäisyyttä järjestää tilaisuuksia nuorten omaehtoiselle toiminnalle, valppautta tarttua tarjoutuviin tukemisen tilanteisiin sekä huomaavaisuutta pysyä poissa tieltä silloin, kun asiat sujuvat (ks. Korkiamäki 2013).

Valitettavasti aineistossamme eivät ole harvinaisia myöskään tilanteet, joissa aikuiset sivuuttavat nuorten toimijuuden tai vähättelevät sitä. Tällaista *toimijuutta sivuuttavaa tilaa* syntyy helposti sekä nuoren puolesta toimittaessa, kuten Samun kiusaamistilannetta ratkottaessa, että aitoja vaikutusmahdollisuuksia torjuttaessa, kuten Tiian oppilaskuntatoiminnan kuvauksesta käy ilmi (vrt. Juvonen 2015). Toisinaan taas nuorelta odotetaan aktiivisuutta, johon hän ei ole valmis tai joka liittyy asiaan, johon hän ei halua olla osallinen (*velvoittava toimijuuden tila*). Esimerkiksi Lauran omaksumaa riidan selvittelijän roolia voidaan tarkastella niin yksilöllisen valinnan mahdollisuutena kuin pakkovalintana tai velvoitteena (ks. Honkasalo 2011, 33; Juvonen 2015, 43–46). On myös tilanteita, joissa nuorelle merkityksellisiä yhteisöjä ja toimintoja ei ole tunnustettu. Tällöin on vaarana, että aikuiset toiminnallaan etäännyttävät nuorta juuri sellaisesta, esimerkiksi vertaisyhteisöissä rakentuvasta toimijuudesta, joka voisi kantaa häntä elämässä eteenpäin (ks. esim. Suutari 2002).

Millainen toimijuus sitten kantaa nuorta eteenpäin, ja kuka sen määrittelee? Onko kaikkea toimijuutta tuettava yhtä lailla, vai voiko olla olemassa myös toimijuutta, johon aikuisten on syytäkin haittaavasti puuttua? Kaikki tässä artikkelissa esitetyt toimijuusepisodit kuvaavat toimintaa, jonka seurauksia voidaan ainakin jostakin näkökulmasta pitää nuoren elämän kannalta suotuisina. Nuoret voivat kuitenkin olla tavoitteellisia, ennakoivia ja reflektoivia toimijoita (Bandura 2001) myös tavoilla, joita aikuiset pitävät haitallisina joko nuoren itsensä tai toisten ihmisten kannalta. Vastuullisina aikuisina tuskin voimme tosissamme esittää, että koulukiusatun Samun toimijuutta tulisi tukea mahdollistamalla hänen itsemurha-aikeensa, väkivalta toisia nuoria kohtaan tai koulun keskeyttäminen – vaikka näiden aikeiden toteuttamista voitaisiinkin tietystä näkökulmasta tarkastella omavalintaisena toimijuutena. Vastaavalla tavalla voitaisiin tarkastella esimerkiksi äärioikeistolaisissa ryhmissä tai kannabiksen kotikasvattajana toteutettua toimijuutta (ks. Perho 2010; Kekoni 2007). Toimijuuden tukemiseen osana myönteisen tunnistamisen

näkökulmaa (ja ylipäättänsä tiedostavaa aikuisuutta tai ammatillisuutta) sopiikin normatiivinen toimijuuden tukemisen ajatus siinä mielessä, jossa normatiivisuus viittaa lasten ja nuorten hyvinvointia tukeviin käytäntöihin. Toki on syytä huomata, että monet ensi silmäykseltä epäedullisilta vaikuttavat käytännöt kantavat mukanaan positiivista toimijuutta, jota aikuisten tukemana on mahdollista suunnata myös toisin.

Miten tutkimukseni sitten auttaa aikuisia luomaan ja havaitsemaan nuorten toimijuutta tukevaa tilaa? Ensinnäkin olen halunnut tuoda näkyviin, että nuoret ovat arjessaan toimijoita mitä moninaisimmin tavoin. Nuorten toimijuutta koskevien tutkimusten ja keskustelun kohdistuessa tyypillisimmin nuorten toimijuuden puutteeseen ja esteisiin tätä voidaan pitää tarpeellisena muistutuksena. Toiseksi analyysini on nostanut esiin nimenomaan sitä nuorten arkista ja tavanomaista toimijuutta, joka usein jää tunnistamatta ja siten vaille tukea ja huomiota. Lisäksi analyysini perusteella päästään pohtimaan, mikä nuorten näkökulmasta katsoen tekee aikuisten toiminnasta nuorten toimijuutta tukevaa ja mikä sitä haittaavaa.

Toimijuutta tukevia tiloja yhdistää luokittelussani ennen kaikkea aikuisten tietoisuus omasta osallisuudestaan nuorten toimijuuden toteutumiseen tai toteutumattomuuteen. Vahvimmin tämä käy ilmi osallistavan ja jaetun toimijuuden tilanteissa, joissa nuoren toimijuus rakentuu aikuinen–nuori-hierarkiaa rikkovassa neuvottelevassa vuorovaikutuksessa. Nuoren kyvyt, tavat ja intressit huomioon ottava luottamus ja sopiva määrä vastuuta mahdollistavat ilmapiirin, jossa osallisuus, vahvistuminen ja onnistumiset ovat nuoren ja aikuisen yhteinen projekti. Nuorten keskinäinen toimijuus vertaisyhteisöissä voi puolestaan toteutua hyvin aikuisten tietämättäkin, mutta herkästi kuulolla oleva aikuinen voi myös edesauttaa yhteisöllisen toimijuuden kokemista. On hyvä muistaa, etteivät nuorten keskenään saavuttamat kokemukset ole vähemmän arvokkaita kuin osallisuus aikuislähtöiseen päätöksentekoon tai institutionaaliseen vuorovaikutukseen. Monesti juuri nuorten keskinäinen oleminen ja toiminta ovat identiteettiprojekteissa niitä kaikkein merkityksellisimpiä asioita. Tämä tarkoittaa kuitenkin, ettei nuoria myöskään saa jättää oman onnensa nojaan: vertaissuhteet voivat ruokkia myös sellaisten kohtalokkaiden minäkuvien muodostumista, jotka rakentuvat jatkuvan osattomuuden, ulkopuolisuuden ja arvottomuuden tunteelle.

Nuorten hyvinvoinnin edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta ei ole merkityksetöntä, kokeeko nuori omaavansa vaikuttami-

sen mahdollisuuksia ja hallitsevansa itse elämäänsä, vai menettääkö hän uskon omiin toimintamahdollisuuksiinsa toistuvien pettymysten, väärinymmärrysten ja mitätöivän sivuuttamisen seurauksena. Jos toimijuuden tukemisessa on kysymys – kuten tutkimuksemme osallistuneet nuoret analyysini perusteella vihjaavat – nuorten vahvuuksien, autonomian sekä osallisuuden ja kuulumisen tarpeiden tunnustamisesta, se ei liene mahdollista joskaan ei myöskään aina helppoa. Tästä ovat osoituksena useat tämän kirjan asiantuntija-artikkelit. Kysymys on kiinnostuksesta, välittämisestä ja arvostuksesta, taidosta olla läsnä, herkkydestä kuulla ja nähdä nuoren potentiaali. Tukeminen ei edellytä rahaa eikä organisoitumista, vaan vaatii sopivan tilan ja ajan – eikä sitäkään välttämättä paljon. Kenellä tahansa aikuisella missä tahansa roolissa on tilaisuus tukea nuoria toimijoina.

Nää on kuitenkin sellasii perusasioita millä me tätä [työtä] tehään. Me voiaan kikkailla vaikka minkälaista menetelmää, mut jos meil ei oo tiettyt sellaset, ihmisen kohtaamiseen ja tämmöseen vuorovaikutukseen liittyvät asiat, arvostus ja kiinnostus ja välittäminen, niinku koko ajan mielessä, niin ne ei toimi. [...] Että semmonen selkäranka, tavallaan, rakennettuna siihen omaan persoonaan, tää myönteinen tunnistaminen. (Nuorisotyön asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 15.9.2014.)

Lähteet

- Aaltonen, Sanna (2006) *Tytöt, pojat ja sukupuolinen häirintä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 69. Helsinki: Yliopistopaino & Nuorisotutkimusseura.
- Aaltonen, Sanna (2012) Elämän umpisolmuja avaamassa. Toimijuus ja institutionaaliset rajat nuorten siirtymissä. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolut -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosaian neuvottelukunta & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 180–191.

- Aaltonen, Sanna & Kivijärvi, Antti & Peltola, Marja & Tolonen, Tarja (2011) Ystävyydet. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 29–56.
- Bandura, Albert (2001) Social Cognitive Theory. An Agentic Perspective. *Annual Review of Psychology* 52, 1–26.
- Bandura, Albert (2006) Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science* 1 (2), 164–180.
- Bartos, Ann (2013) Friendship and environmental politics in childhood. *Space and Polity* 17 (1), 17–32.
- Blazek, Matej (2011) Place, children’s friendships, and the formation of gender identities in a Slovak urban neighbourhood. *Children’s Geographies* 9 (3/4), 285–302.
- Coe, Anna-Britt & Goicolea, Isabel & Hurtig, Anna-Karin & San Sebastian, Miguel (2012) Understanding How Young People Do Activism – Youth Strategies on Sexual Health in Ecuador and Peru. *Youth & Society* 47 (1), 3–28.
- Dyson, Jane (2010) Friendship in practice. Girls’ work in the Indian Himalayas. *American Ethnologist* 37 (3), 482–498.
- Evans, Karen (2002) Taking Control of their Lives? Agency in Young Adult Transitions in England and the New Germany. *Journal of Youth Studies* 5 (3), 245–269.
- Evans, Karen (2007) Concepts of Bounded Agency in Education, Work, and the Personal Lives of Young Adults. *International Journal of Psychology* 42 (2), 85–93.
- Gordon, Tuula (2005) Toimijuuden käsitteen dilemma. Teoksessa Anneli Meurman-Solin & Ilkka Pyytiäinen (toim.) *Ihmistieteet tänään*. Helsinki: Gaudeamus, 114–130.
- Gretschel, Anu (2002) Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa Anu Gretschel (toim.) *Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta*. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu & Suomen Kuntaliitto, 48–62.
- Harinen, Päivi (2012) Mennään bussilla. Pitkä koulumatka nuorten vapaa-ajan puitteistajana. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolo -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisosiain neuvottelukunta & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 170–179.

- Hoggett, Paul (2000) *Emotional Life and Politics of Welfare*. London: MacMillan.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa. Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hokkanen, Liisa (2013) Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 55–86.
- Honneth, Axel (1995) *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Cambridge: Polity Press.
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 109. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Houston, Stan & Dolan, Pat (2008) Conceptualising Child and Family Support: The Contribution of Honneth's Critical Theory of Recognition. *Children and Society* 22, 458–469.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Juhila, Kirsi & Forsberg, Hannele & Roivainen, Irene (toim.) (2002) *Marginaalit ja sosiaalityö*. Jyväskylä: SoPhi.
- Juvonen, Tarja (2013) Nuorten aikuisten autonomisen toimijuuden jännitteinen rakentuminen ammatillisen etsivän työn kontekstissa. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 327–356.
- Juvonen, Tarja (2015) *Sosiaalisesti kontrolloitu, hauraasti autonominen. Nuorten toimijuuden rakentuminen etsivässä työssä*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 165. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Jyrkämä, Jyrki (2007) Toimijuus ja toimijatilanteet – aineksia ikääntymisen arjen tutkimiseen. Teoksessa Marjaana Seppänen & Antti Karisto & Teppo Kröger (toim.) *Vanhuus ja sosiaalityö. Sosiaalityö avuttomuuden ja toimijuuden välissä*. Jyväskylä: PS-kustannus, 195–217.
- Kallio, Kirsi Pauliina & Stenvall, Elina & Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni (2013) Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 69–87.
- Kannasoja, Sirpa (2013) *Nuorten sosiaalinen toimintakyky*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology & Social Research 484. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Kekoni, Taru (2007) *Kannabiksen käyttö, yhteiskunnallinen reagointi ja siihen vastaaminen. Cannabisaktivistien näkökulma*. Acta Universitatis Tamperensis 1281. Tampere: Tampere University Press.
- Kiilakoski, Tomi (2007) Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Anu Gretschel (toim.) *Lasten ja nuorten kunta*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 77. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Opetushallitus & Humanistinen ammattikorkeakoulu, 8–25.
- Kiilakoski, Tomi & Kivijärvi, Antti & Gretschel, Anu & Laine, Sofia & Merikivi, Jani (2011) Nuorten tilat. Teoksessa Mirja Määttä & Tarja Tolonen (toim.) *Annettu, otettu, itse tehty. Nuorten vapaa-aika tänään*. Nuorisotutkimusseuran/ Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 112. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 57–91.
- Kirves, Kaisa & Kinnunen, Ulla & Mauno, Saija & Mäkikangas, Anne & Rantanen, Johanna & Siponen, Katri & Nätti, Jouko (2010) Työn piirteet ja hyvinvointi yliopistotyössä: vapaaehtoisten ja vastentahtoisten määräaikaisten ja vakinaisten työntekijöiden vertailu. *Työelämän tutkimus* 8 (3), 225–236.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 162. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 137. Tampere: Tampere University Press & Nuorisotutkimusseura.
- Korkiamäki, Riikka (2014) ”Jos mä nyt voisin saada ystäviä” – Ulkopuolisuus vertaissuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen (toim.) *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 38–50.
- Korkiamäki, Riikka & Kallio, Kirsi Pauliina (2014) Ystävyys tilallisen kiinnittymisen suuntaajana. Tilateoreettisia tulkintoja lasten ja nuorten ystävyysistä. *Alue & Ympäristö* 43 (1), 16–33.
- Kotimaa (2014) Kutsu mua oikealla nimellä - Lukiolaisten kampanja leviää. *Kotimaa* 29.8.2014. <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/kutsu-mua-oikealla-nimella-lukiolaisten-kampanja-leviaa/4281390> (Viitattu 18.8.2015.)

- Kulmalainen, Taru (2015) *Tyttöjen kaverisuosio. Etnografinen tutkimus yläkou-
lun epävirallisista järjestyksistä*. Publications of the University of Eastern
Finland, Dissertations in Social Sciences and Business Studies no 103.
Joensuu: Itä-Suomen yliopisto.
- Lahelma, Elina & Gordon, Tuula (toim.) (2002) *Koulun arkea tutkimassa. Ylä-
asteen erot ja erilaisuudet*. Helsingin kaupungin opetusviraston julkaisusarja A1:2002. Helsinki: Helsingin kaupungin opetusvirasto.
- Laitinen, Merja & Niskala, Asta (2013) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 9–16.
- Layder, Derek (2006) *Understanding Social Theory*. London: Sage.
- Liimakka, Satu (2013) *Re-embodied: Young women, the body quest and agency in the culture of appearances*. Publications of the Department of Social Research 2013:1. Helsinki: University of Helsinki.
- Lähteenmaa, Jaana (2010) Nuoret työttömät ja taistelu toimijuudesta. *Työ-
poliittinen aikakauskirja* 4/2010, 51–63.
- Mizen, Phillip & Ofusu-Kusi, Yaw (2013) Asking, giving, receiving: Friendship as survival strategy among Accra's street children. *Childhood* 17 (4), 441–454.
- Myllyniemi, Sami (2009) *Aika vapaalla. Nuorten vapaa-aikatutkimus 2009*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 40. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Ojala, Hanna & Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Hanna Ojala & Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Ollila, Anne (2008) *Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit*. Acta Universitatis Lapponiensis 141 & Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 85. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus & Nuorisotutkimusseura.
- Ortner, Sherry (2002) Subjects and capital: A fragment of a documentary ethnography. *Journal of Anthropology* 67 (1), 9–32.
- Palola, Elina & Hannikainen-Ingman, Katri & Karjalainen, Vappu (2012) Nuorten syrjäytymistä on tutkittava pintaa syvemmin. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (3), 310–315.

- Pekkarinen, Elina & Vehkalahti, Kaisa (2012) Johdanto. Instituutiot lapsuutta ja nuoruutta rakentamassa – lapset ja nuoret instituutioita uudistamassa. Teoksessa Elina Pekkarinen & Kaisa Vehkalahti & Sami Myllyniemi (toim.) *Lapset ja nuoret instituutioiden kehyksissä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2012*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 131. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Nuorisoasiain neuvottelukunta & Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 9–21.
- Perho, Sini (2010) *Rasistisuus nuorten yhteisöissä. Tutkimus vuosituhatteen vaihteen Joensuusta*. Nuorisotutkimusseuran/Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 103. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Pohjola, Anneli (1998) Kehittämissilmästä edellytykset ja esteet. Teoksessa Anneli Pohjola & Liisa Hokkanen (toim.) *Projekti paikallisena jatkuvuutena*. Hyvinvointipalveluprojektin osaraportti 7. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 113–129.
- Puuronen, Anne (2004) *Rasvan tyttäret. Etnografinen tutkimus anorektisen kokemustiedon kulttuurisesta jäsentymisestä*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 42. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Raitakari, Suvi (2004) Nuoren elämänhallinta: toivottua arkea ohjeistamalla? Teoksessa Arja Jokinen & Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) *Puhua vastaan ja vaieta*. Helsinki: Gaudeamus, 56–73.
- Raitakari, Suvi (2006) *Neuvottelut ja merkinnät minuuksista*. Acta Universitatis Tamperensis 1183. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Ranta, Mette (2015) Pathways to adulthood: Developmental tasks, financial resources and agency. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 527. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Riitaoja, Anna-Leena (2013) *Toiseuksien rakentuminen koulussa. Tutkimus opetussuunnitelmista ja kahden helsinkiläisen alakoulun arjesta*. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellisen tiedekunnan opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 346. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Rose, Gillian (1997) Situating knowledges: positionality, reflexivity and other tactics. *Progress in Human Geography* 21 (3), 305–320.
- Schneider, Jo Anne (2009) Organizational Social Capital and Nonprofits. *Non-profit and Voluntary Sector Quarterly* 38 (4), 643–662.
- Stenvall, Elina (2013) MAPOLIS – Menetelmästä kokemuksiin. *Alue ja ympäristö* 42 (2), 74–78.

- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 26. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Taylor, Charles (1992) *Multiculturalism and the Politics of Recognition*. Edited by Amy Gutmann. Princeton: Princeton University Press.
- Tenhunen, Anu (2008) Hiljaisen tuen tekoja. Kertomuksia luokanopettajien keinoista mahdollistaa ryhmään kuulumista. *Aikuiskasvatus* 4/2008, 288–297.
- Tolonen, Tarja (2001) *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila ja sukupuolten arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tronto, Joan (1993) *Moral Boundaries. A Political Argument for an Ethic of Care*. New York: Routledge.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Turtiainen, Kati (2011) Riippuvuus pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus, 139–161.

Fanittaminen näkökulmana nuoren tukemiseen

Heikki Kantonen

Nuorella meni pitkään tosi hyvin. Koulussa hän oli vähän keskivertoa parempi, kavereita oli mukavasti ja välit äitiin kunnossa. Varhaisempaa lapsuutta olivat varjostaneet riidat kotona, vanhempien avioero ja lähipiirin paheksuunta kodin tilannetta kohtaan. Niistä oli päästy ohi ja elämä jatkui. Mukavasta ja osaavasta nuoresta oli monen hänen ympärillään olevan helppo pitää. Tukea ja kannustusta löytyi sen verran kuin tarvittiin, joskus jopa enemmänkin.

Peruskoulun ylä-asteella kaikki muuttui. Numerot laskivat, kavერი-piiri muuttui ja kotona rajojen asettaminen sekä niistä kiinni pitäminen tuottivat ongelmia. Nuori alkoi ottaa vapauksia omiin käsiinsä, väärä seura ajautui hänen luokseen, tuli velkaa ja haavereita, omaisuuttakin hajosi. Ympäristöstä alkoi kuulua kommentteja, että jotain tällaista oli syytäkin odottaa – olihan lapsuudessa traumaa. Koulu sulki silmänsä; avunpyynnöistä huolimatta katsottiin, että aiemmin oli mennyt hyvin ja vieläkin meni jotenkuten. Tukea ei enää ollut tarjolla riittävästi.

Nuori ohjautui luokseni viranomaisten väliintulon jälkeen peruskoulun loppumetreillä. Takana olivat pitkät hatkat pois kotoa, minkä seurauksena lastensuojelu ja poliisi olivat tulleet mukaan kuvaan. Tutustumisen jälkeen oli helppoa tunnistaa hänessä vahvuuksia ja – kuten aina käy – löytyi paljon hyvää ja arvokasta. Nuoren fanittaminen alkoi normaalin kaavan mukaan.

Fanittamisen perusta

Yksin jäämisen kokemus on yksi voimakkaimpia syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä. Nuori tarvitsee ympärilleen vähintään yhden ihmisen, joka näkee hänet hyvänä ja arvokkaana. On tärkeää, että on joku, joka aidosti näkee ja tuntee, kulkee rinnalla, antaa palautetta sekä tukee ja kannustaa niin hyvissä kuin huonoissakin elämänvaiheissa – huolimatta siitä, onko

menossa nousukausi vai notkahdus. Aina nuoren elämässä on jotakin niin hyvää ja ainutkertaista, että häneen voi tietyissä asioissa luottaa. Hänen ei tarvitse hävetä eikä tulla kohtaamistilanteisiin teeskentelemään jotakin jota ei ole. Hän voi tulla omana itsenään.

Fanittamisessa nuoren tukemisen menetelmänä on kysymys tällaisen suhteen luomisesta. Suhteen voi luoda kuka tahansa, joko osana omaa työtään tai siviilihenkilönä. Usein se toteutuu kuin itsestään. Itse aloitin nuorten ”fanittamisen” etsivän nuorisotyön tehtäviä toteuttaessani. Fanittamisen idea kumpusi kuitenkin jo aikaisemmin tekemästani työstä itseään etsivien nuorten ryhmätoiminnan ohjaajana.

Fanittamisen keskiössä on nuoren näkeminen ja kuuleminen sellaisena kuin hän on, keskustellen ja tukien hänen ajatteluaan lähtien niistä aineksista, joita hän itse keskustelun rakennusaineeksi nostaa. Tartutaan hyviin ajatuksiin ja peilataan yhteisiin kokemuksiin. Tavoitteena on nuoren saattaminen itse ymmärtämään omat vahvuutensa ja tekemään omat ratkaisunsa.

Kunnon fanittaminen lähtee siitä, että uskoo kohteensa pärjäämiseen. Nuoret todella kaipaavat sitä, että heidän elämänsä nähdään joka suunnasta ja palaute tulee rehellisesti asioista, jotka he haluavat muiden näkevän. Ei kukaan toivo tulevansa muistetuksi vain ongelmien kautta. Pieleen menneet valinnatkin voidaan nähdä niin, että taas on yksi kerta vähemmän mokaamatta.

Perusluottamus elämän kantovoimaan on yksi tärkeimmistä nuorten tukemisen peruspilareista. Jokaisella tapaamisella voi nuorella nähdä jotakin hyvää ja arvokasta. Mitä enemmän mukana on tunteita, sen parempi. Fanittamisen ajatukseen kytkeytyykin vahva usko, että lopulta sitä vielä näkee asioiden menneen hyvin. Lisäksi jokainen ihminen saa olla olemassa omana itsenään. Jokaisella koetulla tunteella on oma paikkansa ja merkityksensä. Fanittamisen viitekehyksessä on myös paljon helpompia toimia, kun luottaa laajassa mitassa, että tapahtumilla on tarkoituksensa. Vaikka asiat hetkittäin näyttäisivät menevän pieleen, on joka tilanteessa myös onnistumisen ainekset. Useimmiten niiden olemassaolon huomaa vasta jälkikäteen, jolloin eleytyistä kriisivaiheistakin löytyy hyviä puolia.

Joskus sellaiset ihmiset, jotka kutsuvat itseään realisteiksi tai katsovat asioita synkemmältä kannalta, leimaavat fanittajan liiankin sinisilmäiseksi ja turhan positiiviseksi. Koskaan ei kuitenkaan ole tarvinnut katua nuoren

vahvuuksien etsimistä ja esille tuomista. Esimerkiksi kriisin keskellä pelkkä nuoren katsominen ja sen toteaminen ihmetellen, että hän on noinkin järjissään, on tuntunut nuoresta hyvältä. Siitä avautuu polku nuoren tukemiseen.

Fanittaminen ja rinnalla kulkeminen

Rinnalla kulkeminen – monille tämän ajan auttamisammattilaisille tuttu käsite – on perusasenteeltaan fanittamisen kaltaista, sillä rinnalla kulkija on eräänlainen fani, joka tuntee kohteen, tukee ja kannustaa. Kaikki tämä tapahtuu luonnostaan, kun aikuinen aidosti välittää nuoren elämästä. Siksi hän jaksaa tukea myös läpi vaikeiden aikojen. Menestyksen ei tarvitse olla täydellistä, kunhan ollaan menossa oikeaan suuntaan. Ollaan mukana siellä missä tapahtuu – tapahtuipa mitä tahansa. Oman lapsen tai hyvän ystävän tapauksessa tilanne on luonnollinen, mutta yleinen välittämisen ideologia antaa voimaa jaksaa eteenpäin myös itsestä etäämmällä olevien ihmisten kanssa. Miksi emme kohtelisi kaikkia samalla tavalla hyvin, jos kerran osaamme?

Fanittaja näkee ne pienet piirteet ja vivahteet, jotka ohjaavat kohti oikeita päämääriä. Kun askel niitä kohti nähdään, on palautteen antamisen aika. Fanituksen kohteen saavuttaessa jotakin tavoitteista poikkeavaa voidaan olla hiljaa tai puuttua peliin tarjoamalla uutta alkua oikeaan suuntaan. Jos onnistuu luomaan edes pienen kipinän, joka auttaa kohdetta arvostamaan itseään ja tekemään hyviä asioita omasta tahdostaan, on fanituksessa joiltakin osin onnistuttu. Tämä tarkoittaa sitä, että on saatu kylvettyä muutoksen siemen, joka kasvaa ja voi hyvin. Rinnalla kulkemisella on tarkoitus. Kohdetta ei voi väkisin kasvattaa, mutta olosuhteet voidaan luoda suotuisiksi. Toinen ihminen, rinnalla kulkija, fani, on se ”olosuhde”, jonka vaikutuspiirissä nuori kasvaa ja voi hyvin.

Hetken oivaltaminen ja peilaaminen

Yksi tärkeimmistä tukemisen muodoista on nähdä elämän tapahtumat eteenpäin vievinä hetkinä, ei jatkuvina epäonnistumisina. Elämän joka hetkessä ja jokaisessa katastrofissakin on opettavainen ja positiivinen puolensa, jos asian vain haluaa nähdä niin ja oppia suhtautumaan asioihin

luottavaisesti. Ongelmat, joiden kanssa vielä vuosi sitten paini tosissaan, saattavat tänään tuntua jo aikaa sitten selätetyiltä, ja kokonaistilanne on parempi kuin aikaisemmin. Tähän hyvään kokonaiskuvaan kuuluvat myös aiemmat epäonnistumiset. Esimerkiksi nuorena näpistelystä kiinni jääminen ja siitä seuraava kotiaresti voivat suojata syvemmältä rikollisuuden kierteeltä, huono parisuhde teini-ikässä voi toimia varoittavana esimerkkinä tai hukkaan heitetty pitkä ajanjakso sittemmin loppuneen harrastuksen parissa voi auttaa välttämään ikäviä ihmissuhteita.

Kun nuori on murheen murtama, hän ei osaa nähdä asioita pitkän aikavälin perspektiivistä. Aikuinen voi tällöin tuoda omia näkökulmiaan nuoren tietoon. Ne saattavat vähintäänkin lohduttaa. Lisäksi on mahdollista antaa kunniaa jo tehdyille jutuille ja kannustaa jatkamaan eteenpäin aina uuden asian parissa. Tärkeää on ajatella, että kaikki, mitä tähän mennessä on tapahtunut, on johtanut siihen missä nyt ollaan – mitään poistamatta tai lisäämättä. Tähän fanitettavan nuoren on ehkä vaikea samaistua, mutta ulkoa päin tilannetta katsovan aikuisen on mahdollista tunnistaa asia ja tuoda se nuoren tietoon.

Paras aika fanittaa on käytännössä aina kun ihminen kokee suuria tunteita – joko positiivisia tai ahdistavia. Tällaisten tunnemyrskyjen voidaan ajatella olevan osa myöhempää suurta menestystä. Kun nuori loistaa tai käpertyy kuoreensa, on aikuinen oikeassa paikassa hänen kanssaan – on oikea hetki vaikuttaa asioiden kulkuun. Tärkeitä merkkipaaluja voivat olla esimerkiksi rippijuhlat, valmistujaisjuhlat, ajokortin saaminen tai ensimmäinen työpaikka. Samalle viivalle näiden yleensä positiivisten elämäntapahtumien kanssa kuuluvat kriisit, työttömyys, vanhempien ero, pettävä tyttö- tai poikaystävä ja lähipiirissä tapahtuvat suuret menetykset.

Ihmiset, jotka ovat läsnä ja jakavat nuoren kanssa hetkiä suurten tunteiden keskellä, ovat hänen merkittävimpiä tukijoitaan. Nuoren elämään kuuluvat toiset ihmiset ovat peili, jota vasten hän tarkastelee itseään. Tilanteeseen liittyy luottamus sekä aito kiinnostus nuoren hyvää huomista kohtaan.

Peilinä toimiminen ei rajoitu vain niihin hetkiin kun ollaan fyysisesti läsnä. Hyvin voimakkaasti vaikuttavissa tilanteissa mukana oleminen ja oman näkökulman antaminen jää mieleen, jolloin ihminen aina vastaavissa tilanteissa muistaa peilinsä ja peilaa edelleen ajatuksiaan tähän.

Jokainen ihminen, niin nuori kuin aikuinenkin, voi hahmottaa menneisyydestään ne hetket, jolloin joku toinen ihminen on ollut

oikeassa paikassa oikeaan aikaan. Ryyppyreissulla on voinut kohdata viisaan vanhuksen, kahvilassa elämää pakoon juostessa eksynyt ajattelevan runoilijan pöytään tai muuten vain sattumalta joku tuttu on saanut ajattelemaan asioita uudella tavalla. Aina oma tunnekuuhu ei edes näy päälle, mutta usein tunteikkaimmat hetket ovat niitä, jolloin kysyy elämältä jotakin – eikä aina tiedä mitä. Jos näkee ihmisen elävän tunteella, on oikea aika fanittaa. Tuolloin kohde on avoin keskustelulle ja muutoksen mahdollisuus on todellinen.

Kohti jatkuvaa tukemista

Yksi tärkeimmistä jäljistä, jonka toiseen ihmiseen voi fanittamisella jättää, syntyy siitä, että näkee kaunista myös ongelmien keskellä. Tämä haastaa ajattelemaan, miksi jopa sinisilmäinen ja yltyöpositiivinen asenne voi olla parempi kuin mitään tekemättömyys tai tilanteen toivoton sureminen. Kunnan fani toivoo, että hänen kohteensa elämässä tapahtuu menestykseen johtavia asioita. Lisäksi hän toivoo, että kohteella on mahdollisuus oppia. Jos ei tiedä mitä tehdä, jo pelkkä oleminen toisen rinnalla on hyvä vaihtoehto. Aina ei ole pakko osata sanoa jotakin viisasta. Silloin ei pidä sortua torumaankaan.

Tekstin alussa kuvattu nuoren ensi kohtaaminen oli hänelle suurien tunteiden vaihe – juuri sellainen hetki, jolloin sillä mitä tapahtuu ja millä tavalla asiat esitetään on todella merkitystä. Monesti auttamisammattilaisen lähtötilanne uuden tuttavuuden kanssa on samankaltainen. Suurten tunteiden keskellä tavattujen nuorten kanssa pääsee pitkälle myönteisen tunnistamisen viitekehukseen kuuluvin keinoin. Ensinnä tutustutaan, sitten tunnustetaan ja lopulta fanitetaan.

Tämän nuoren kanssa ei tapaamisia tullut lopulta kovin montaa. Niiden aikana kuitenkin pystyi kokemaan, että asioista puhuttiin nuorelle sopivalla tavalla rehellisesti ja kaunistelematta. Kuitenkin niin, että lopulta tuijotettiin onnistumisia ja hänen omasta mielestään merkityksellisten asioiden opettavaisia puolia. Koulu alkoi mennä peruskoulun loppumetreillä paremmin, riidat kotona alkoivat tasoittua ja nuori viihtyi paremmin äitinsä kanssa. Ikävistä kommentteista ei jaksettu välittää ja joidenkin välinpitämättömyydestä päästiin yli. Itse koin fanittavani. Toivottavasti myös kuvaamani nuori koki jotain positiivista.

Mitään hyötyä ei ole siitä, että kaivellaan esiin vanhoja olettamuksia ja tuetaan huonoa kehitystä niiden kautta. Todellinen fanittaminen on sitä, että nuorta tuetaan vahvuuksien kautta oikeille poluille. Harha-askelillekin annetaan arvonsa. Vaikka ihmisen elämässä olisi tapahtunut paljon paha, paljon hyvää on aina vielä edessä. Siksi nuoria kannattaa fanittaa!

Koulussa maailmaa harrastamassa

Joanna Ahlman

Mitä alakouluun kuuluu? Onkos opettajat vaihtuneet ynnä muuta sellaista? Kai oppilaat on kivoja? :D Pitää ehdottomasti tulla porukalla sitten joku iltapäivä vielä morjestaan! :) Omista kouluhommistani sen verran että mukavaa on ja viikot kuluvat niin nopeasti ettei ehdi ajatella mitä piti tehdä ja pitääkö jotain ehkä tehdä. Tällä hetkellä on melkoisen paljon kokeita tulossa näin kevättä kohti mennessä, ensi viikolla peräti 4 kappaletta, mikä kyllä onkin jo ennätys määrä. Ja aivan valtava KIITOS siitä että tehtiin silloin 5. luokan joului- vai kevätkuulussa se oma näytelmä! Se joka itse kirjoitettiin ns. kokoelmana erilaisista perinteisistä saduista. Silloin ekan kerran kiinnostuin tästä kaikesta improsta ja ynnä muusta näyttelemisestä ja nyt se on ihan ehdottomasti lempperi harrastuksenii!!! Olen parin kaverin kanssa mukana teatterikerhossa. Syksyn olemme harjoitelleet eri improteknikoita ja nyt keväällä järjestämme pienimuotoisen esityksen. Ja koulussa jos pitää valita niin aivan ehdottomasti ilmaisutaito!! Kaukaisena haavana olisi se että pääsisin ekaksi [...] lukioon ja olisin ehkä jonakin päivänä sitten näyttelijä :D. Mutta katsotaan mitä tuleman pitää. :D Ja kappalejakoa en nähtävästi vielä ole oivaltanut kuten tekstistä näkyy :)

(Entinen oppilas tervehtii kasiluokalta 23.4.2010.)

Koulussa on valtavasti sekä mahdollisuuksia että ”mutta”-alkuisia sivulauseita. Osa sivulauseista on juridisesti tai käytännöllisesti perusteltavissa olevia reunaehtoja: vaikka pää olisi pilvissä, kaikkea ei voi saada. Osa taas on puhetta, jolla me opettajat yritämme perustella toimintaamme etupäässä itsellemme. Joskus kyse on puolestaan yksilöllisistä eroista ja inhimillisistä tekijöistä. Opettajan työ vaatii jatkuvaa valppautta, reaktiivisuutta, nopeaa mutta mahdollisimman viisasta harkintaa sekä kestäviä arvoja ja toiveikkuutta. Toimintamalleja ammennetaan sisimmästä, jonne olisi pystyttävä säilyttämään yhteys jatkuvien muuttujien pommituksessa. Se, mitä ei ehdi päivän aikana edes ajatella, jatkuu usein sisäisenä proses-

sina illan mittaan pyrkiäkseen käymään toteen jonain toisena päivänä. On myös opettajia, jotka kuvailevat lopettavansa työn tekemisen siihen, kun koulun ovi perässä sulkeutuu. Meitä on moneksi.

Meillä kaikilla on toisiltamme jotain opittavaa. Keskustelu ja reflektointi ovatkin opettajan ammatillisen kehittymisen edellytyksiä, koska dialogi työnantajan kanssa on melko vähäistä. Kaikki mitä opettajat ajattelevat ei automaattisesti vie asioita myönteisen tunnistamisen suuntaan, vaikka se heidän omasta mielestään veisikin oikeaan suuntaan. Työnantaja luottaa, että asiat yksinkertaisesti vain hoituvat. Mikään taho tai asiakirja ei kerro minkä kaikkien asioiden tulisi hoitua, vaan kullakin opettajalla on koulutuksensa lisäksi myös vahva omaelämäkerrallinen näkemyksensä koulunpidosta. Iso osa työstä perustuu persoonaan, ja tästä halutaan pitää kiinni. Tämä korostuu muun muassa siinä hakeutuuko täydennyskoulutukseen vai ei, sillä se on opettajan ammatissa pitkälti vapaaehtoisella pohjalla.

Koulumaailmassa on vuosikymmenten aikana voimistunut trendi, jossa mutta-ajatukset pyritään pitämään sivulauseen asemassa ainakin teorian tasolla. Asioiden, jotka ovat mahdollisia päivittäisessä elämässä koulun ulkopuolella, pitäisi voida olla mahdollisia myös koulussa. Muuten koulun merkitys jää ulkokohtaiseksi ja osallisuuden kokemus vajaaksi. Koulumaailman rajoitteiden tiedostamisen ei tarvitse tarkoittaa, että rajoitteet estävät meitä pyrkimästä parhaaseen mahdolliseen koulunpitoon. Oppilaille riittää, että opettajat pyrkivät. Saamme olla rasittavuuteen asti epätäydellisiä, kunhan osoitamme olevamme tilastamme tietoisia ja meistä paistaa läpi, että meille on tärkeää tehdä koulusta joka päivä oppilaalle paras paikka viettää arkea.

Mutta-ajatuksia on myös mahdollista olla noteeraamatta – päästää ne irti päälauseesta ja antaa niiden kuihtua:

Koulun tulisi tarjota jokaiselle jotakin, mutta se ei ole mahdollista.

Koulun tulisi tarjota jokaiselle jotakin.

Koulun tulee tarjota jokaiselle jotakin.

Harrastusten ohjaajat saattavat ihmetellä motivaatio- ja käytösongelmia kouluissa – kun ei ole tullut omalla kohdalla vastaan. Tämä on luonnollista, sillä harrastajat harrastavat jotain tiettyä asiaa vapaaehtoisesti vapaa-ajalla. Koulussa sen sijaan on vähän vapaaehtoisuutta. Opettajien on yritettävä

keksiä motivointikeinot kaikille, joilla niitä ei ole omasta takaa esimerkiksi kello kahdeksalta aamulla. On opetettava myös sellaisia asioita, jotka eivät kiinnosta itseäkään tai jotka hallitsee hatarasti. Koulua ja harrastamista ei kuitenkaan ole mielekästä asettaa vastakkain. Koska koulussa on käytävä, siitä kannattaa luoda lapselle harrastus. Jos ajatus tuntuu koulukulttuuriin sopimattomalta, voi pohtia, kuinka monen aikuisen ammatinvalinta juontaa alun perin harrastuksesta – ja kuinka moni opettaja harrastaa koulua sellaisella tavalla, että saa oppilaansakin harrastamaan sitä.

Vaikka koulu voi tarjota jokaiselle jotakin, se ei anna kaikille kaikkea, eikä onneksi sellaiseen pyrikään. Opettajainhuoneessa voi olla näkemyseroja sukupolvien välillä, mutta eri sukupolvien näkemykset voivat olla myös samansuuntaisia ja opettajat voivat olla koulunpidosta samaa mieltä oppilaidensakin kanssa. Sellaisia ihmisiä kannattaa kuunnella.

Jokainen tietää, miten odottavan aika on pitkä, ja vaikka voimat hupe-nevat, aggressio kasvaa. Työkontekstissa puhutaan termistä *boreout*. Vielä ei ole tullut vastaan näyttöä siitä, että tämän tyyppinen pitkästyminen parantaisi oppimista tai asennoitumista, kasvattaisi ihmisenä tai lakkaisi opettajan vaatimuksesta. Haluaisin uskoa tällaisen pitkästyksen olevan kouluissa jo vähenemään päin.

Jokainen myös tietää, mitä tarkoitetaan sellaisella pitkästyksellä, jolloin kaikki tuntuu olevan mahdollista, kunhan puitteet ovat sopivat. Energiaa suunnataan miellyttäviin asioihin ja omiin vahvuuksiin. Syntyy turhia ja tarpeellisia ideoita, hurahdus, flow-kokemus. Oppiminen on nautinto. Tällaiselle pitkästykselle on koulussa myyjän markkinat, sillä oppilaat janoavat hurahdamista kun vain oppivat löytämään sopivia kohteita. Alussa he tarvitsevat aikuista, ja kunkin tapauksessa alku kestää yksilöllisen ajan. Kun aikuinen on onnistunut tekemään itsestään tarpeettoman, vaikka vähäksikin aikaa, hän ehtii olemaan tuon aikaa tavoitettavissa.

Kirjoitukseni lähenee loppuaan, ja olen vaikeimman edessä. Miten ih-meessä kuvailla ja konkretisoida miten tähän päästään ja mitä erityistä tässä on? Tietenkin kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ovat jollain mittarilla myönteisiä tunnistajia. Käsi ylös: kuka ei näe lapsen vahvuuksia ja pyri tukemaan tämän itsetuntoa? Saman vastauksen saisi kysymällä, kuka ei näe että ei näe lapsen vahvuuksia. Entä käsi ylös: kuka jättää oppilaan kapasiteettia käyttämättä olemalla antamatta kaikille tarpeeksi haastetta?

Minä jätän, koska minua on vain yksi kerrallaan. Pyrin kuitenkin systemaattisesti siihen, että oppilaille kehittyisi käsitys mahdollisuuksista

käyttää itse kapasiteettiaan. Näin ollen minulla on oltava tarjota hänelle paljon muutakin kuin oppiaineiden perussisällöt. On oltava tarjota kokonainen elämänasenne. Oppilaita koukuttavista sisällöistä minun ei tarvitse kantaa huolta – niitä tarjoaa maailma ja oppilaat ovat hyviä löytämään. Kaikkien koulun tilojen ja välineiden pitäisi olla oikeasti käytettävissä. Sama koskee oppilaan kouluaikaa kokonaisuudessaan: esimerkiksi pakkovalitunti monta kertaa päivässä edustaa ihan muita arvoja. Jos oppilaalla on halu tehdä välitunnilla jotain, jota hänen joka tapauksessa toivotaan tekevän välitunnin jälkeen, hänen tulisi sallia paneutua asiaan, vaikka olisi kuinka ilmeistä, että samalla on kyse huonon sään välttelmisestä. Samoin jos oppilas haluaa tehdä jotain ylimääräistä, jolle kouluympäristö luo puitteet mutta aika ei oppitunneilla riitä, sen tulisi olla mahdollista. Ei ole keneltäkään pois, jos vastuulliset lapset saavat tuntuja etuja, mikäli jokaisella on mahdollisuus osoittaa vastuullisuutensa. Koulun rajoittavat aikataulut antavat piiloviestin, että ylimääräistä työtä ei kannata tehdä työelämässäkään, koska välttämätön riittää.

Puheenvuoroni aloittavassa lainauksessa viitataan kevätjuhlanäytelmään, jonka oppilaat olivat itse laatineet. He istuivat ringissä liikuntasalin lattialla ja palaverasivat niin kauan, että syntyi valmista. Kokosin ideat yhteen ja sitten annettiin palaa. Kaikki olivat osallisia. Kenenkään ei tarvinnut anoa roolia opettajalta, vaan porukalle oli selvää, että jokaiselle tehdään rooli. Pienin muttei suinkaan vähäpätöisin rooli oli olla kirveeniskusta kaatuva puu. Luonnollisesti projektin vetovastuu jakautui aktiivisimmille oppilaille, mutta projekti sitoutti jokaisen ilman mitään menetelmiä tai interventioita, joille tietäisin nimeä. Lähtökohta oli kuitenkin myönteinen tunnistaminen: heistä on siihen. En tosin aluksi tiennyt että mihin.

Yleisesti ottaen homma menee niin, että ensin välitetään asenne. Ei ole oikeita eikä vääriä asioita ajateltavaksi, vaikkakin oikeita, vääriä ja suurimmaksi osaksi tilannesidonnaisia tekoja on olemassa. Siinä on kaiken ydin. Ei paheksuta oppilaita eikä omituisia ihmisiä, joista he kertovat kokemuksiaan, mutta osoitetaan rajat. Aikuisten ei pidä puolustella epäkohtia, jotka eivät puolustelemalla katoa. On siis perusteltua ilmaista rehellisesti, mikä maailman menossa vaikuttaa omastakin mielestä ontuvan. Tämän jälkeen provokatiivista kieltä ja elkeitä tulee vastaan huomattavasti harvemmin, mikä antaa opettajalle mahdollisuuden olla puuttumatta asioihin, joita lapsi tekee siksi, että niihin puututtaisiin.

Tukemisella kohti uutta harrastusta

Eeva Ahtee

Hyvä vapaa-aika -hankkeen nuoriso-ohjaaja Matias oli käymässä nuorille tarkoitettussa urheilutapahtumassa, jossa pelattiin mm. katukorista. Erään koripalloseuran edustaja huomasi pitkän, nopealiikkeisen nuoren nimeltä Tiina. Matias tunsu nuoren entuudestaan ja oli jutellut hänen kanssaan vapaa-ajasta ja harrastuksista. Seuran edustaja ajatteli Tiinan olevan juuri hänen etsimänsä yksilö tekemään seuran koripallojoukkueesta menestyksekkään ja pyysi Matiasta tiedustelemaan nuoren kiinnostuksesta osallistua toimintaan. Matias tiesi, että Tiina tykkää liikunnasta ja viettää vapaa-ajallaan aikaa kavereiden kanssa.

Seuraavalla viikolla Matias tapasi Tiinan koululla välituntitoiminnan yhteydessä ja kertoi hänelle koripalloseuran edustajan ehdotuksesta. Tiina ei oikein innostunut ajatuksesta pelata seurassa. Juttelun lomassa tuli kuitenkin esiin, että tanssiminen oli kiinnostanut Tiinaa jo pidempään. Hän ei kuitenkaan ollut tullut kokeilleeksi sitä, sillä sopivaa mahdollisuutta ei vain ollut tullut eteen. Matias keksi, että viereisessä kaupunginosassa oli käynnissä ilmainen tutustumiskurssi eri tanssilajeihin. Tiina innostui ajatuksesta, muttei halunnut mennä mukaan kesken kaiken, sillä kurssi oli jo alkanut. Hän epäili, että kaveriporukat olisivat jo muodostuneet ja hän tuntisi itsensä ulkopuoliseksi. Niinpä suunnitelma jätettiin siihen.

Kaikessa hiljaisuudessa Matias päätti kuitenkin ottaa kurssista tarkemmin selvää. Viikon kuluttua hän kertoi Tiinalle, että kurssin on aloittamassa yksi toinenkin uusi henkilö. Matias oli joka tapauksessa saattamassa toisen nuoren kokeilemaan tanssia – jos Tiinaa sattuisi vielä kiinnostamaan, hän voisi hyvin tulla samaa matkaa tanssipaikalle. Tiina suostui ja innostui lopulta uudesta harrastuksesta kovasti. Hän oli tyytyväinen itseensä, kun oli rohkaistunut osallistumaan kurssille. Sieltä Tiina sai uusia hyviä kavereita ja pääsi pitämään hauskaa tanssin parissa viikoittain.

Yllä oleva tarina paljastaa, kuinka koripalloseuran edustaja teki ulkoisten piirteiden nojalla oletuksen, että nuori on kiinnostunut koripallosta.

Nuoriso-ohjaajan lähestymistapa Tiinaan oli toinen. Hän hahmotti nuoren hakevan jotain uutta ja jutteli hänen kanssaan harrastuksista. Lähtöoletuksena ei ollut osoittaa, mihin nuori on sopiva, vaan seurata ja tukea hänen omia kiinnostuksen kohteitaan. Tiina halusi kokeilla tanssia, muttei ollut toteuttanut toivettaan. Keskusteluissa selvisi useampia syitä sille, ettei Tiina ollut aloittanut tanssiharrastusta. Hän ei ollut saanut aikaiseksi eikä ollut löytänyt sopivaa paikkaa. Häntä jännitti, että otetaanko hänet mukaan tanssijoiden joukkoon, ja toisaalta häntä pelotti mahdollisesta epäonnistumisesta seuraava pettymys: ehkä hän ei osakaan tanssia ja muut nauravat. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskuksen Hyvä vapaa-aika -hankkeessa tuki kohdistettiin näiden esteiden voittamiseen.

Tukea tarjotessa on oltava herkkä havainnoimaan, onko nuori todella itse kiinnostunut uudesta jutusta. Tukemisessa on kyse myös siitä, että auttaa nuorta hahmottamaan, miksi hän haluaa tai ei halua tehdä jotain. Nuoriso-ohjaaja toimii tukena, kannustaa kokeilemaan ja auttaa selviämään, jos jokin pahimmista peloista toteutuu. Hyvä vapaa-aika -hankkeessa pidämme onnistumisena sitä, että nuori pääsee tekemään jotain sellaista, jonka piiriin hän ei syystä tai toisesta ole aikaisemmin päässyt, löytänyt tai uskaltanut.

Vuonna 2014 päätimme tietoisesti hyödyntää myönteisen tunnistamisen ajattelutapaa hankkeessamme. Näkökulma tarjosi välineen siihen, mitä olimme suunnitelleet tekevämme, kun ohjaamme nuoria yläkoululaisia harrastuksiin ja tuemme heitä oman jutun löytämisessä. Koska toimimme aivan tavallisten yläkoululuokkien kanssa, haluamme tukea jokaisen yksilöllisiä ominaisuuksia laaja-alaisesti. Hankkeessa on mukana hyvin moninainen joukko nuoria, joita yhdistää vain sama ikäluokka ja se, että he käyvät yläkoulua Helsingissä.

Hankkeemme ydinidea on se, että oman jutun löytämiseksi nuorta tuetaan kokeilemaan uutta. Toiminta on vapaaehtoista. Kaikki mukaan kutsutut nuoret ovat halunneet hankkeeseen, eikä kukaan ole jäänyt siitä pois. Toimintamme ydin on tarjota nuorille mahdollisuus kokeilla uusia asioita ja avata niitä mahdollisuuksia, joita nuorilla elämässään on. Tärkeintä on kuitenkin huomata, että pelkkä mahdollisuuksien avaaminen ei riitä. Nuoriso-ohjaajien antama tuki on se keino, jonka avulla nuoret pystyvät käyttämään mahdollisuuksiaan.

Tutustuimme nuoriin heidän aloittaessaan yläkoulun. Aloitimme tutustumisen koululuokan kanssa tehtävillä yhteisillä retkillä koulupäivän

jälkeen. Matkalla kohteeseen ja kohteessa nuoriso-ohjaajat tutustuivat nuoriin keskustellen siitä, mitä nämä haluavat tehdä vapaa-ajallaan. Nuorista nämä keskustelut tuskin vaikuttivat siltä, että pyrimme kartoittamaan, onko nuorella jo jokin oma juttu tai kiinnostuksen kohde tai voimmeko kenties tukea nuorta sen löytämisessä. Keskustelujen tarkoituksena oli tutustua nuoriin, mutta samalla pyrimme saamaan selville heidän harrastuksensa ja sen, voimmeko toiminnallamme tukea nuorta oman jutun tai uuden harrastuksen löytämisessä. Ajatuksena oli muodostaa nuorista pienryhmiä heidän kiinnostustensa perusteella ja auttaa näitä ryhmiä toimimaan lukukausi kerrallaan.

Tutustuessamme nuoriin yksilöinä huomasimme, että mikäli seuraamme nuorten toivetta tehdä omia juttujaan, kyse on paljon moninaisemmasta asiasta kuin pienryhmien muodostamisesta tietyn aihepiirin ympärille. Niinpä erittelimme, miten nuorten omien juttujen löytämistä voi tukea vaihteittain.

Tukemisen vaiheet oman jutun löytämisessä

Nuoriso-ohjaajien jutellessa nuorten kanssa netissä, koululla tai nuorisotalolla on tavallista, että esiin nousee mitä moninaisimpia syitä olla aloittamatta jotakin itseä kiinnostavaa harrastusta tai olla jatkamatta jo kokeiltua harrastusta pidempään. Kun nuorta tuetaan myönteisen tunnustamisen keinoin uuden harrastuksen aloittamisessa, prosessin vaiheet liittyvät kiinnostuksen herättämiseen ja hahmottamiseen, käytännön esteisiin, jännittämiseen sekä rutinoitumiseen.

Ensimmäinen askel on nuoren tukeminen omien *kiinnostuksen kohteiden hahmottamisessa ja kiinnostuksen heräämisessä*. Kun nuoriso-ohjaaja tunnistaa nuoressa jonkin piirteen, hänen tehtävänsä on tukea tätä hahmottamaan, miten itseään voi tämän ominaisuuden kautta toteuttaa tai mitä sen avulla voi itsestään oppia. Tukeminen onnistuu parhaiten, kun nuori oivaltaa itse tietystä piirteestään olevan voiman. Nuoriso-ohjaaja auttaa nuorta hahmottamaan, millaisista asioista tämä tykkää ja mitkä asiat tuottavat iloa elämään. Kiinnostuksen hahmottamista voi tukea juttelemalla vapaa-ajasta tai toimimalla käytännössä eli saattamalla nuoren kokeilemaan jotain uutta.

Kun kiinnostus johonkin lajiin tai tekemiseen on herännyt, muodostuu paljon *käytännön kysymyksiä, jotka voivat olla kokeilemisen esteenä*. Näitä

ovat esimerkiksi: missä lajia voi harrastaa, ilmoittautumislomakkeen täyttäminen, harrastusmaksut, harrastuksessa tarvittavat välineet, voiko uuden lajin aloittaa ihan alusta vai pitääkö jo osata jotakin, miten pääsee kulkemaan harrastuspaikalle ja osaako uuden paikan toimintakulttuurin. Tuki voi tässä kohdin olla hyvin käytännönläheistä, kuten harrastuspaikan etsimistä tai apua ilmoittautumislomakkeen täyttämiseen. Nuoriso-ohjaaja voi myös opastaa, mikä uudessa paikassa on soveliaista ja mikä ei. Tukea tarjotessaan voi samalla kannustaa osallistumaan ja poistaa jännitystä uuden aloittamisesta.

Käytännön kysymysten lisäksi on joukko asioita, joissa on tärkeää antaa tukea hienovaraisesti. Kyse on *jännittämisen ja pettymysten tunnus-
tamisesta ja niiden voittamisesta tukemisesta*. Tuen antajan täytyy tiedostaa, että nuori voi pettyä suuresti. Voi käydä juuri niin, että uusi harrastus ei vastaakaan odotuksia, ja kokemus voi olla kurja. Tällöin nuoriso-ohjaaja voi valmistaa nuorta kohtaamaan pettymyksen. Hän voi sanoa, että on rohkeaa kokeilla, ja kertoa, että on nähnyt nuoren olevan hyvä jossain. Pettymyksen sattuessa nuoriso-ohjaaja voi sen syystä riippuen kannustaa kokeilemaan uudestaan tai jutella siitä, miksi ei ollutkaan kivaa. Usein kokemus siitä, että toinen ikään kuin elää hengessä mukana ja on aidosti kiinnostunut, riittää. Tärkeintä tuen antamisessa tässä vaiheessa on, ettei harrastusta kokeillut nuori jää yksin.

Viimeinen vaihe oman jutun löytämisen tukemisessa on *rutinoituminen*. Kun uusi harrastus on aloitettu, nuoriso-ohjaaja voi silloin tällöin kysellä harrastuksesta. Näin hän tulee samalla muistuttaneeksi oman jutun ylläpitämisestä. Oman jutun löytämisen tukemisessa ei kuitenkaan tarvitse olla kyse saman harrastuksen pitkäaikaisesta jatkamisesta. Paremmin kyse on siitä, että nuori oppii toimintamallit ja kyvyn löytää, kokeilla ja aloittaa uutta. Tärkeää on, että nuori oppii tunnistamaan itsessään niitä asioita, joita tekemällä tulee hyvä mieli ja joiden parissa on kiva viettää aikaa vapaalla vielä eläkeikäisenäkin.

Tukeminen myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena

Jouni Häkli & Kirsi Pauliina Kallio
& Riikka Korkiamäki

Tässä kirjassa esitelty näkökulma myönteiseen tunnistamiseen sisältää kolme toisiinsa kiinnittyvää ulottuvuutta: tutustumisen, tunnustamisen ja tukemisen. Olemme lähteneet liikkeelle ajatuksesta, että lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviin tukitoimiin ryhtyminen edellyttää heihin tutustumista sekä heidän elämänpiiriensä, henkilökohtaisten piirteidensä ja heille merkittävien asioiden tunnustamista. Tässä osiossa ehdotamme, että lapsia ja nuoria ei tulisi kohdata passiivisina tuen kohteina vaan arvostettuina toimijoina, joilla on kykyä ja valmiuksia sekä omansa että muiden ihmisten hyvinvoinnin edistämiseen ja pahoinvoinnin ehkäisemiseen. Myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena tukeminen tarkoittaa siis niitä erityisiä ja vaihtelevia tapoja, joilla ammattilaiset ja muut arjen aikuiset pyrkivät voimaannuttamaan lapsia ja nuoria arkiympäristöjensä aktiivisina, tietoisina ja omanarvontuntoisina osapuolina. Tällöin toimijuus nähdään sekä yksilön mahdollisuutena vaikuttaa omaan elämäänsä että yhteisöllisenä yhdessä elämisenä.

Tutustumiselle ja tunnustamiselle rakentuva tukeminen voi toteutua missä tahansa, jonne lasten ja nuorten elämänpiirit yltävät. Osion artikkelit kuvaavatkin varsin erilaisia tukemisen tapoja ja ympäristöjä. Riikka Korkiamäki hahmottelee niin institutionaalisissa kuin perhesuhteissa avautuvaa kokemuksellista tilaa, joka voi mahdollistaa tai heikentää lasten ja nuorten toimijuutta eri tavoin. Joanna Ahlman pohtii aktiivisen toimijuuden tilan rakentumisen mahdollisuuksia kouluympäristössä ja Eeva Ahtee nuorisotyöhön, vapaa-aikaan ja harrastustoimintaan liittyen. Heikki Kantonen puolestaan kuvaa nuorten toimijuuden samanaikaisesti intensiivistä ja hienovaraista tukemista etsivän nuorisotyön kontekstissa. Kantosen artikkeli tuo myös ilmi, että oikeastaan on aivan sama, kuka tuen antaja on, kunhan osapuolten välille muodostuu luottamuksellinen

suhde. Koulumotivaationsa menettäneen nuoren tsemppaajaksi käy yhtä hyvin opettaja, valmentaja, serkku kuin naapurikin.

Haastavimpana tuen ympäristönä kaikissa osion artikkeleissa näytetään ammattilaisten järjestämä institutionaalinen tila silloin, kun se ei kiinnity tukevasti lapsen tai nuoren kokemukselliseen elämismaailmaan. Niin koulu, organisoitu harrastustoiminta, lastensuojelu kuin nuorisotyökin voivat tuottaa lapsille ja nuorille velvoittavia ja mitätöiviä asemia. Tällöin heitä ei tunnisteta rooleissa, joissa he kokevat itsensä merkityksellisiksi ja haluavat nauttia arvostusta. Usein tämä on seurausta puutteellisesta tutustumisesta. Lapsilähtöinen toimijuuden tukeminen on mahdollista vasta, kun tiedetään, mikä juuri kyseiselle lapselle tai nuorelle on tärkeää. Tämä käy selkeästi ilmi niin Ahteen kuin Kantosenkin artikkeleista. Toisaalta Ahlman osoittaa, että myös koulun kaltaisessa vahvasti säädellyssä institutionaalisisessa ympäristössä tiedostava, niin oppilaiden yksilöllisyyden kuin yhteisölliset siteet tunnustava opettaja voi onnistua tukemaan oppilaitaan arvostettuina kanssatoimijoina.

Toiminnallisena ulottuvuutena tukeminen voidaan nähdä tutustumista ja tunnustamista seuraavana ”interventiona”, jonka avulla vaikkapa koulupudokkaita voidaan pyrkiä ohjaamaan takaisin opintojen tielle. Toisin kuin useissa ”varhaisen puuttumisen” menetelmissä, myönteisen tunnistamisen elementtinä tukeminen keskittyy kuitenkin voimavaroihin ja onnistumisiin ongelmien sijaan. Merkittävä osa tällaista vahvistavaa tukemista on tunnustuksen antaminen nuorelle ihmisenä, mahdollisista menneistä mokailuista huolimatta. Kantonen kuvaa, kuinka ”fanittava” aikuinen ohjaa nuorta häpeämisen sijaan kohti vahvaa itsetuntoa. Ahlmanin antamassa esimerkissä lasten vahvuudet tunnustanut ja heidän osaamiseensa luottanut opettaja puolestaan tuki toimijuutta sellaisella itsetuntoa vahvistavalla tavalla, joka kantoi hedelmää vuosien päästä. Tällaisen pitkäjänteisen ja yksilöllisen tukemisen ohella myönteinen tunnistaminen voi toteutua myös pieninä oivaltamisen hetkinä, jolloin vastuuta ja valtaa annetaan nuorille heidän omia pyrkimyksiään tukien ja heidän vahvuutensa tunnustaen.

Korkiamäen analyysin mukaan tukeminen toteutuu parhaiten lasten ja nuorten toimijuutta tiedostavan ja sitä tavoitteellisesti vahvistamaan pyrkivän läsnäolon kautta. Myönteisen tunnistamisen ulottuvuutena tukemisella onkin aina jokin suunta ja pyrkimys. Siinä missä tutustuminen voi olla kantaa ottamatonta kiinnostusta lasten ja nuorten elämään

ja tunnustaminen kohdistua lähes mihin tahansa nuorelle merkitykselliseen asiaan, tukeminen sisältää aina toimintaa arvioivan ja suuntaavan ulottuvuuden. Kannabiksen kotikasvatus ei voi olla ammatillisissa käytännöissä tuettavaa toimijuutta, vaikka sen merkityksestä nuorelle voidaan olla kiinnostuneita ja nuoren taito ja kärsivällisyys tunnustaa. Yhteen kietoutuneisuudestaan huolimatta tutustumista, tunnustamista ja tukemista voidaan siis hyödyntää myös toisistaan erillisinä ”tunnistamisen strategioina”, jotka tarjoavat ammatillisille vaihtelevia tapoja työskennellä lasten ja nuorten kanssa.

Yksi myönteisen tunnistamisen olennainen vahvuus on, että sen puitteissa tapahtuva tukeminen voi olla tavoitteellista tavoilla, jotka eivät näytä tai tunnu aktiivisilta tukitoimilta. Kuten osion artikkeleissa kuvataan, hyvinvointia voidaan edistää ja syrjäytymistä ehkäistä viettämällä aikaa lasten ja nuorten kanssa, pohtimalla yhdessä heitä askarruttavia asioita ja kannustamalla heitä tarttumaan pieniinkin mahdollisuuksiin. Jos lapset ja nuoret eivät koe olevansa erityisen tuen kohteena vaan yleisen, kaikille tarkoitetun toiminnan piirissä, heidän on helpompi omaksua osaajan, tietäjän ja toimijan rooleja. Tällaisten asemien toivomme olevan mahdollisia osana kaikkien lasten ja nuorten arkisia elämämaailmoita.

V Lopuksi

Tämä on tosi vaikeaa sanoittaa... Myönteinen tunnistaminen on "asenne", jonka kautta lähdetään pohtimaan eri tilanteiden ja tapahtumien merkitystä. Osittain myönteisen tunnistamisen menetelmin toimiminen on varmaan luonnollista, mutta uskon, että asian esille tuonnille ja jopa "koulutukselle" olisi tarvetta.
(Nuorisotoimen asiantuntija, kirjallinen kommentti 16.12.2014.)

Et sä näät jonku tapahtuman, sarjan tai tilanteen erilaisten ajatusten kautta, tietyllä tavalla uudestaan. Todennäköstä on, että moni lasten ja nuorten parissa toimiva ammatillisesti taitava ihminen toimii juuri näin. Ja se lisäarvo voi olla just se, että ihminen saa tukea silleen että "aha, mä oon tainnu olla oikeilla jäljillä" ja ehkä välineitä sanoa sen työyhteisössään. Et "mä teen tämmöstä työtä" tai "mun työssä on tämmönen painotus, jolla on tämmönen perustelu".
(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Kyllä se on ihan ehdottoman tärkeitä, että pyrittäs vaikuttamaan tähän ajattelutapaan myös organisaatioiden ja hallinnon tasolla. Ja ehkä samalla miettimään sitä et mitä ne olis ne keskeiset avainsanat johon tän ajattelutavan vois ankkuroida. Et on se osallistuminen, sit toimijuus, tunnistaminen ja tunnustaminen. Et kyl se parhaimmillaan tulee myönteisesti takasi, mut ei se mitään helppoo oo.
(Nuorisotoimen asiantuntija, Myönteinen tunnistaminen -työpaja 13.8.2014.)

Julkishallinnon rationaliteetit ja myönteisen tunnistamisen mahdollisuudet

Pia Bäcklund & Petri Virtanen

Johdanto

Tämän kirjan edellisissä osioissa on käsitelty myönteisen tunnistamisen ulottuvuuksia – tutustumista, tunnustamista ja tukemista – ruohonjuuritason kohtaamisten näkökulmasta. Tässä tutkimusartikkelissa puolestaan pohdimme, millä tavalla suomalaista julkishallintoa ohjaavat toimintapolitiikat edistävät tai vaikeuttavat myönteisen tunnistamisen toimintaperiaatteen toteutumista. Myönteisen tunnistamisen toteutumisella viittaamme siihen, miten toimintapolitiikat tukevat yksittäisten julkishallinnon toimijoiden mahdollisuuksia kohdata lapsia ja nuoria yksilöinä: nähdä ja tunnustaa lapsille ja nuorille tärkeitä asioita ja vahvistaa heidän kokemustaan arvokkaana yhteiskunnan jäsenenä, osallisena, olemisesta (ks. tarkemmin kirjan johdantoluku). Kiinnitämme huomiota myös näiden toimintapolitiikkojen perustalta luotuihin edellytyksiin lasten ja nuorten keskinäisille kohtaamisille myönteisen tunnistamisen hengessä: miten lapset ja nuoret oppivat kohtaamaan ja käsittelemään erilaisuutta kunnioittavasti sosiaalisissa verkostoissaan (ks. esim. Nivala tässä kirjassa)? Artikkelimme tavoitteena on näin tehdä näkyväksi niitä julkishallinnon yleisiä toimintatapoja ja ideologioita, jotka enemmän tai vähemmän tietoisesti valuvat yksittäisten organisaatioiden ja toimijoiden käytäntöihin ja heijastuvat lopulta omaksuttuina toimintakulttuureina myös lasten ja nuorten arkeen.

Lähtökohtanamme on suomalainen julkishallinto jatkuvien kehittämis- ja muutospaineiden puristuksissa. Länsimaisia demokratioita ovat 2000-luvulla yhdistäneet uusliberalistiset, taloudellista tehokkuutta ja verkostomaisia toimintatapoja korostavat ajatukset sekä niihin liittyvä tarve byrokratian supistamiseen ja uusien kumppanien etsimiseen palveluita järjestettäessä (Beveridge 2012; Hajer 2009; Miller & Rose 2008; Hakari 2013). Näiden kehityskulkujen ideologisten periaatteiden ja julki-

sen hallinnon toimintaa käytännössä ohjaavien politiikkainstrumenttien kautta määritellään samalla myös kansalaisuuden, osallisuuden ja osallistumisen sisältöjä.

Muuttuva julkishallinto ja rinnakkaiset toimintalogiikat

Julkishallinnon organisaatioita pidetään arjen tasolta katsottuna usein muuttumattomina, kansalaisia ylenkatsovina, uudistuskvyttöminä ja jopa suoranaisin toiminnallisina takapajuloina. Näennäinen jäykkyys ja pysyvyys ovat kuitenkin harhaa, sillä organisaatiot muuttuvat jatkuvasti. Esimerkiksi Christopher Pollitt ja Geert Bouckaert (2011) ovat todenneet, että OECD-maiden hallinnon uudistukset ovat olleet systemaattisia ja kattavia aina 1990-luvulta alkaen. Geert Bouckaert ja John Halligan (2008) ovat puolestaan pohtineet näiden jatkuvien uudistusten syitä ja etsineet vastausta muun muassa julkisen hallinnon taloudellisten ja poliittisten reunaehtojen muuttumisesta. Heidän mielestään hallinnon muutosten taustalla on monimutkainen maailma monimutkaisine ongelmineen, mikä edellyttää myös uudenlaisia toimintatapoja (myös Hajer 2009). Näistä uusista toimintatavoista voi kuitenkin Bouckaertin ja Halliganin (2008) mukaan muotoutua uusia kehittämistä vaativia ongelmia, jolloin julkisen hallinnon kehittämistyöstä voi tulla eräänlainen ikiliikkuja (vrt. Bäcklund & Jyrämä & Väisänen 2010). Esimerkiksi suomalaisia sosiaali- ja terveyspalveluja koskevassa tutkimuskirjallisuudessa on tuotu esille, miten julkishallinnon kehittämishaasteet liittyvät moninkertaiseen toimijuuteen, jossa keskeiset toimijat ovat systeemi (organisaatiotoimijuus), uudistusten toteuttajat (henkilöstötoimijuus) ja uudistamisen hyödynsaajat (palvelunkäyttäjätöimijuus) (Stenvall & Virtanen 2012). Jotta uudistaminen onnistuisi tasapainoisesti, nämä toimijuudet tulisi ottaa samanaikaisesti huomioon. Erityisesti palvelujen käyttäjien toimijuus on tällaisessa asetelmassa aivan olennainen, koska muutoin palvelujen yhteiskehittäminen ja siihen liittyvä asiakaslähtöisyyttä korostava retoriikka jäävät pelkiksi kuolleiksi kirjaimiksi.

Jatkuva kehittäminen vaikeuttaa myös merkittävästi yksittäisten kehittämisprosessien vaikutusten arviointia sekä rinnakkaisten kehittämisprosessien välillisten vaikutusten tunnistamista. Vaikka johtamisen ideologiat muuttuvat, eivät uudet ajattelutavat koskaan sellaisinaan korvaa

edellisiä, vaan asettuvat pikemminkin entisten lomaan (Bäcklund & Mäntysalo 2010; Hajer 2009; Sager 2009). Suomalaisessa julkishallinnossa on esimerkiksi nykyään tunnistettavissa monenlaisia toimintaa ohjaavia ajattelutapoja eli rationaliteetteja. Muun muassa suunnitteluteoreettisessa tutkimuksessa on tunnistettu kolme samaan aikaan läsnä olevaa yleisempää julkisen hallinnon ohjausjärjestelmää, joissa kaikissa lasten ja nuorten ”kansalaisrooli” ja osallistumisen tarkoitus määrittyvät erilaisiksi (ks. Bäcklund & Kallio & Häkli 2014; Bäcklund & Kallio 2012; vrt. Roivainen 2002). Kiteytetysti voidaan todeta, että siinä missä normiohjaus painottaa lakisäateisten veloitteiden toteuttamista ja suhtautuu lapsiin ja nuoriin toimenpiteiden objektina, informaatio-ohjaus korostaa toiminnan jatkuvaa arviointia ja lapsilta ja nuorilta saatua (reaktiivista) palautetta. Poliittisessa ohjauksessa jatkuva vuoropuhelu lasten ja nuorten kanssa on puolestaan itseisarvoista, jolloin kuulemisen sijaan korostuu aktiivinen kuunteleminen. ”Kansalaisuus” nähdään tällöin ennen muuta yksilöiden oikeutena olla aktiivisesti mukana määrittelemässä hyvän elämän sisältöjä, ei vain reaktiivisena toimintana erilaisissa palauteprosesseissa. Nämä erilaiset lähestymistavat vaikuttavat palveluntuottajien motivaatioon järjestää tietyn tyyppisiä osallistumisen tapoja. Tämän lisäksi ne osaltaan määrittelevät, mikä merkitys julkishallinnon toimijoiden ja lasten ja nuorten välisellä vuoropuhelulla on paitsi informaation tuottamisessa, myös osallisuuden kokemusten vahvistamisessa.

Rinnakkaiset ”hallinnon järjet” ja niihin kiinnittyvät tavoitteet voivat käytännön tasolla asettua myös toisiaan vastaan. Tällaista tilannetta on kutsuttu suunnitteluteoreettisessa keskustelussa ”patologiseksi tilanteeksi” (Mäntysalo 2000). Esimerkiksi sinänsä perusteltu tarve lapsen elämässä olevien mahdollisten ongelmien varhaiseen havaitsemiseen saattaa asettaa ristiriitaan osallisuuden kokemuksen vahvistamiseen liittyvien tavoitteiden kanssa, mikäli ongelmien määrittely ja tunnistamisen prosessit leimaavat lapsen tai nuoren kielteisellä tavalla poikkeavaksi hänen omissa silmissään (Kallio ym. 2013, ks. myös tämän kirjan johdantoartikkeli).

Hallinnon ja hallinnan ”metasiirtymät”

Kuluvalla vuosituhanella yksi olennaisimmista metasiirtymistä julkisen hallinnon johtamisideologioissa on ollut muutos ”uudesta julkis-

johtamisesta” (*new public management*) ”uuteen julkiseen hallintaan” (*new public governance*) (Osborne ym. 2013; Hakari 2013). Uuden julkisjohtamisen oppi määritteli 1990-luvulla kaikissa keskeisissä OECD-maissa julkisen hallinnon uudistamisen suuntaviivat. Siinä korostettiin päätösvallan delegointia, uudenlaista laatuajattelua, palvelutuotannon tehostamista, julkisten palvelujen yksityistämistä ja ennen muuta palvelutuotannon tuloksellisuuden mittaamisen tärkeyttä. 2000-luvun kuluessa alettiin kuitenkin yhä yleisemmin ajatella, että julkinen hallinto on luonteeltaan verkosto-organisaatio, jossa johtamisen kysymykset ovat uuden julkisjohtamisen oppia ja perinteisiä hallinnonaloja paljon monimutkaisempia ja moniulotteisempia. Ajattelutavan taustalla oli näkemys yhteiskunnan monimutkaisuudesta, joka oli tuonut mukanaan aivan uudentyyppeisiä johtamisen ongelmia. Käytännössä muutos tarkoitti huomion siirtymistä yksittäisistä julkisista palveluorganisaatioista palveluekosysteemeihin ja palvelusysteemeihin (Virtanen & Stenvall & Kinder 2015a).

Mitä metasiirtymä uudesta julkisjohtamisesta uuteen julkiseen hallintaan lopulta merkitsi, ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut käytäntöön muiden toimintaan vaikuttavien tekijöiden ohella? Esimerkiksi kuntien taloudellisten reunaehtojen muutoksilla on myös ollut varsin suuri vaikutus siihen, miten kunnat ovat toimintaansa pystyneet kehittämään ja esimerkiksi siirtämään painopistettä ennaltaehkäiseviin palvelukonsepteihin. Taloudellisten resurssien lisäksi kuntien kehittämiseen ja konkreettisiin kehittämismahdollisuuksiin vaikuttaa lisäksi se, millaisia kehittäjäpersoonia kunnan palveluksessa kulloinkin on. Mikään uusi toiminta-ajatus ei sinänsä vielä tarkoita muutosta käytännön tasolla, vaan kyse on ennen muuta kuntaorganisaatioiden toimijoiden kyvyistä ja mahdollisuuksista tunnistaa uusia tilanteita ja luoda uusia toimintatapoja (Rannisto 2015; Stenvall ym. 2015; vrt. Bäcklund ym. 2010).

Julkishallinnon toisena metasiirtymänä voidaan pitää johtamisen sisällöissä tapahtunutta painopistesiiirtymää kohti palveluliiketoiminnan johtamista (*service-dominant logic*-ajattelutapa) (ks. Virtanen & Stenvall 2014a). Palveluliiketoiminnan johtamisen ajattelutavalla voidaan katsoa olevan suuri vaikutus siihen, miten palvelujen käyttäjien tarpeet ymmärretään ja millaisen informaation avulla palveluja suunnataan. Lasten ja nuorten palveluissa tämä tarkoittaa esimerkiksi, että sosiaalityöntekijät ja terveydenhuollon ammattilaiset tunnistavat palvelutarpeet tarkoituksenmukaisemmin ja ennen muuta riittävän varhaisessa vaiheessa. Johtamisen

ideologiana palveluliiketoiminnan johtaminen tarkoittaa siis palvelujen käyttäjien tarpeiden ottamista vakavasti. Palveluliiketoiminnan johtamisen toimintatavat ovat toistaiseksi jääneet vähälle huomiolle julkisen hallinnon tutkimuksessa, eikä johtamiseen ole kiinnitetty liiemmästi huomiota asiakaslähtöisyyttä korostavan ajattelun viitekehikossa (Virtanen & Stenvall 2010; Osborne ym. 2013; Virtanen & Stenvall 2014a; 2014b).

Palveluliiketoiminnan johtamisen ajattelutapaa on vieroksuttu sekä sen asiakaslähtöisyyttä korostavan näkökulman vuoksi että toisaalta siksi, että siihen on katsottu liittyvän liikaa ”liiketoiminnallisia” piirteitä. Kyseessä on paradoksi, kun muistetaan, että julkiset palvelut liittyvät nimenomaan *julkisin varoin* rahoitettujen palvelujen järjestämiseen ja tuottamiseen *kansalaisille*. Tämän näkökulman perusteella kyse on nimenomaan julkisten palvelujen tuottamisesta asiakkaille, joilla on rooli järjestelmässä veronmaksajina. Paradoksi täydentyy, kun pidetään mielessä vielä, että kunnat toimivat nykyään paitsi palvelujen tuottajina, myös niiden järjestäjinä. Kunnat esimerkiksi tilaavat palveluja yksityiseltä ja kolmannelta sektorilta kuntalaisilleen, mikäli palveluja ei itse joko haluta tuottaa tai pystytä tuottamaan. Kunnat eivät näin voi sivuuttaa myöskään liiketoiminnallista logiikkaa.

Palveluliiketoiminnan johtamisideologiassa on kiteytetysti kyse palvelujen käyttäjän roolia koskevan ajattelutavan radikaalista muuttumisesta kaikkien palvelun tuottajien muodostamassa yhteisessä hyvinvointietekosysteemissä. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että palvelujen järjestäjien ja tuottajien retoriikka on vähä vähältä muuttumassa *asiakaskeskeisestä* ajattelusta yhä enemmän *asiakaslähtöisyyden* suuntaan, mikä korostaa palvelujen käyttäjien entistäkin aktiivisempaa roolia palveluiden uudistamisessa ja kehittämisessä. Asiakaslähtöinen ajattelutapa on tunnistettavissa myös lasten ja nuorten hyvinvointipalveluiden järjestämisessä, sekä yleisellä (esimerkiksi lasten ja nuorten raadit) että yksilöllisellä (lapsi mukana suunnittelemassa omaa palveluprosessiaan) tasolla.

Käytetäänpä sitten termiä asiakaskeskeisyys tai asiakaslähtöisyys, voidaan niin lasten, nuorten kuin aikuistenkin kohtaamiseen ensi sijassa julkisen hallinnon asiakkaina kuitenkin suhtautua myös kriittisesti. Asiakkaan rooli voi esimerkiksi olennaisesti kaventaa mahdollisuuksia määritellä itse sitä, millaisten asioiden osalta haluaa olla ”asiakas”, sekä sitä, millaisissa prosesseissa lopulta määritellään ”riittävä laatu” (esim. Miller & Rose 2008; Bäcklund ym. 2014). Asiakasroolin ongelmaksi

on tunnistettu myös yhteiskunnan yhteisöllisyyden huomaamaton ka-
venduminen, mikäli ihmiset toimivat ensi sijassa yksityisinä kuluttaja-
kansalaisina. Tällaisessa tilanteessa yhteiselle tavoitteiden määrittelylle ja
erilaisten näkemysten aktiiviselle ja julkiselle yhteensovittamiselle ei ole
helppo löytää luontevaa sijaa palvelutoiminnan suunnittelun prosesseista
(vrt. Miller & Rose 2008; Sager 2009).

Tarkastelemme seuraavaksi lähemmin julkisen hallinnon johtamisen
käytännön työkaluja eli politiikkainstrumentteja. Nostamme samalla
esille tekijöitä, joiden katsomme vaikuttavan myönteisen tunnistamisen
toimintaperiaatteen toteutumismahdollisuuksiin. Artikkelin lopussa
kiteytämme, millaisia mahdollisuuksia ja haasteita näemme nykyisissä
julkisen hallinnon johtamisen ideologisissa periaatteissa ja toimintatavoissa
myönteisen tunnistamisen toteutumisen kannalta.

Myönteisen tunnistamisen periaate ja julkishallinnon ohjauksen työkalut

Julkisen hallinnon politiikkainstrumentit jaotellaan tavallisesti juri-
diseen (regulaatio), taloudelliseen ja informaatio-ohjaukseen (esim.
Bemelmans-Videc & Rist & Vedung 1998). Käytännön tasolla on kyse
siitä, miten yhteiskuntaa hallitaan lainsäädännöllä, taloudellisten re-
sursien suuntaamisella ja erilaisilla tiedon keräämisen ja analysoimisen
tavoilla. Kuntatasolla palveluja tuotetaan lainsäädäntöön perustuen.
Ministeriöt kanavoivat taloudellisia resursseja kunnille myös palvelu-
toiminnan kehittämishankkeisiin ja tuottavat ja keräävät paitsi tietoa näistä
kehittämishankkeista, myös yleisempää tilastotietoa palvelutuotannon
suoritteista (panokset, tuotokset, tulokset ja vaikutukset). Näiden tietojen
perusteella tehdään puolestaan päätelmiä toiminnan vaikuttavuudesta, ja
päätelmät heijastuvat takaisin lainsäädännön tasolle ja ”valuvat” edelleen
takaisin taloudellisten resursien jakamisen pelisääntöihin.

Toiminnan periaatteellisesta yksinkertaisuudesta huolimatta on käytän-
nön tasolla kyse monitahoisesta kimpusta erilaisia toimenpiteitä ja niiden
pohjalla vaikuttavia arvovalintoja. Esimerkiksi tietyn palvelun vaikutta-
vuutta arvioitaessa on mukana aina myös arvottaminen: mitä pidetään
kulloinkin riittävänä ja tarkoituksenmukaisena palvelun laatuna? Lasten ja
nuorten arjessa nämä arvovalinnat näkyvät muun muassa hyväksyttävissä

päiväkotien minimihenkilöstöresursseissa ja koulukuraattoreiden riittävänä pidetyssä määrässä suhteessa oppilasmääriin. Vaikka myönteisessä tunnistamisessa on kyse pikemminkin ajattelutavasta eikä niinkään absoluuttisista resursseista, näemme, että henkilöstöresursointi ja henkilöstön vaihtuvuus ehdollistavat olennaisesti yksittäisen toimijan mahdollisuuksia tutustua lapsiin ja nuoriin yksilöinä. Vahva lakisääteinen ohjaus ei myöskään itsessään vielä riitä tietyn toiminta-ajatuksen toteutumiseen. Olennaista on, miten lain henki tulkitaan ja millaisina tulkinnat konkretisoituvat käytännön tasolla. Vaikka esimerkiksi nuorisolaki korostaa voimakkaasti nuorten oikeutta osallistua itselleen tärkeisiin asioihin, mahdollistaa lain yleisluonteisuus hyvin monenlaisia tulkintoja niin osallisuuden sisältöjen kuin tarkoituksenmukaisten osallistumisen käytäntöjenkin osalta (esim. Bäcklund & Kallio 2012; Bäcklund ym. 2014). Mikäli näitä erilaisia tulkintoja ei julkisen hallinnon organisaatioissa aktiivisesti avata, voi seurauksena olla edellä mainittuja patologisia ristiriitatilanteita. Jos osallistumisen ja osallisuuden sisällöt jäävät yksittäisten julkisen hallinnon toimijoiden tulkintojen varaan, vaarana on myös, että lapsia ja nuoria kohdellaan aktiivisina kansalaisina epätasa-arvoisesti.

Lainsäädäntöä ja budjettiohjausta on pitkään pidetty keskeisinä politiikkainstrumentteina (esim. Harisalo ym. 2007), mutta 2000-luvulla informaatio-ohjauksen merkitys alkoi kasvaa (esim. Stenvall & Syväjärvi 2006). Informaatio-ohjauksen kannalta keskeiset kysymykset liittyvät siihen, millaiset tietojohtamisen käytännöt ovat päätöksenteon tukena. Miten päätöksentekijät esimerkiksi kykenevät hyödyntämään saamaansa informaatiota, ja miten he yleensäkin määrittelevät, mikä on tarpeellista tietoa kulloisenkin ongelman kannalta (Bäcklund 2007; Virtanen ym. 2015a)? Toimintaa koskevan tiedon hankinta ja sen systemaattinen hyödyntäminen onkin koettu julkisten organisaatioiden olennaiseksi haasteeksi jo vuosikymmeniä (esim. Feldman & March 1981; Lindblom 1959). Myös jännite niin kutsutun objektiiviseksi ja faktuaaliseksi mielletyn tiedon ja tulkinnallisen tiedon välillä (esim. Davoudi 2012) vaikeuttaa yhteisen ymmärryksen muodostumista siitä, millainen informaatio yleensäkin on tarpeellista tietoa kyseessä olevan asian kannalta.

Myönteisen tunnistamisen viitekehyksessä edellä mainittu jännite konkretisoituu käytännön tasolla mietittäessä, kertovatko yksittäistapaukset kenties jostakin yleisemmästäkin lasten ja nuorten arjen ilmiöstä ja millaisia yksilöllisiä haasteita ja tilanteita suuret tietomäärät

voivat puolestaan peittää alleen. Riittääkö vertaileva tilastotieto lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehityksestä suuntaamaan palveluiden tarpeita? Vai tarvitaanko tapauskohtaisempaa laadullisen tutkimuksen otetta, joka voi auttaa ymmärtämään lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä jotakin aivan uutta? Koska myönteisen tunnistamisen edellytyksenä on lasten ja nuorten kohtaaminen ainutkertaisina yksilöinä, tulisi informaatio-ohjauksessa olla luonteva paikka myös tulkinnalliselle ja yksilötason tiedolle.

Politiikkainstrumenttien merkitystä voidaan lisäksi tarkastella niiden staattisuuden tai dynaamisuuden näkökulmasta. Staattisuus viittaa niiden merkitykseen yhteiskunnassa ylipäätään: miten lainsäädännön tasolla tehdyt päätökset muuntuvat käytännöiksi, ja millä perusteilla taloudellisia resursseja allokoidaan edelleen kunnille ja niiden eri organisaatioille? Politiikkainstrumenttien dynaamisuus viittaa puolestaan proaktiivisuuteen eli siihen, miten niiden avulla pystytään ehkäisemään ongelmia. Lascoumes ja LeGales (2007) ovat painottaneet, että politiikkainstrumenttien toimivuuden arvioinnin pitäisi aina lähteä siitä, miten joustavasti niitä voidaan käyttää ja miten nopeasti niiden avulla voidaan suunnata yhteiskunnan resursseja tarkoituksenmukaisella tavalla. Tästä näkökulmasta katsottuna informaatio-ohjaus lienee joustavin työkalu julkisten palveluiden johtamisen työkalupakissa, kun otetaan huomioon esimerkiksi lainsäädäntöprosessien kesto ja budjettiprosessin monitahoiset päätöksentekovaiheet valtakunnan tasolla.

Verkostohallinta ja lapset ja nuoret palveluidensa omistajina

Vaikka uusi julkinen hallinto ajattelutapana on korvautunut uuden julkisen hallinnan näkökulmalla, ei verkostomainen toimintatapa ole Suomessakaan korvannut klassis-modernistista byrokraattista hallintotapaa, vaan pikemminkin tullut sen rinnalle (esim. Mäntysalo & Kangasoja & Kanninen 2015; Hänninen 2015). Näiden kahden erilaisen toimintalogiikan törmätessä määritellään uudelleen julkisen toiminnan läpinäkyvyyttä ja oikeutusta sekä toiminnan arvioinnin pelisääntöjä. Esimerkiksi Hänninen (2015, 254–255) erottaa toisistaan proaktiivisen, subaktiivisen ja reaktiivisen verkostohallinnan ja liittää nämä kategoriat

ennen muuta edustuksellisen demokratian toiminnan kysymyksiin. Proaktiivisuus liittyy edustuksellisen demokratian vahvistamiseen, subaktiivisuus erilaisten toimijaryhmien kommunikaation hallintaan ja kontrolliin ja reaktiivisuus edustuksellisen enemmistödemokratian arvosteluun. Myönteisen tunnistamisen edistämisen näkökulmasta kaikki edellä mainitut verkostohallinnan muodot ovat tärkeitä, koska julkinen hallinto toteuttaa julkista politiikkaa – ja julkisen politiikan sisällöt riipuvat pitkälti siitä, miten edustuksellinen demokratia toimii.

Uuden julkisjohtamisen näkemys vertikaalisesta tilintekovastuusta (alhaalta ylös suuntautuva tilintekovastuuraportointi) alkoi uuden julkisen hallinnan myötä korvautua horisontaalisella tulkinnalla tilintekovastuusta. Tämä nosti keskiöön sekä palvelujen käyttäjien, paikallisten toimijoiden että esimerkiksi tiedotusvälineiden tilintekovastuullisuuden, samoin kuin verkostojen koordinaation ja toimijoiden yhteistyön (Schillemans 2011; Virtanen ym. 2015b). Verkostojen voimaksi onkin nähty niiden dynaamisuus yllättäviin ja monitahoisiiin tilanteisiin reagoitaessa (Aarsæther & Nyseth & Bjørnå 2011; Airaksinen & Härkönen & Haveri 2013; Klijn & Koppenjan 2012). Toisaalta samaan aikaan on muistutettu, että verkostomainen toimintatapa saattaa hämärtää demokraattisia prosesseja ja jopa määritellä demokratian pelisääntöjä kokonaan uudelleen (Bevir 2011; Hendriks 2009; Klijn & Koppenjan 2012). Tähän kritiikkiin on vastattu toteamalla verkostomaisen toimintatavan nimenomaan mahdollistavan uudenlaisia demokraattisia prosesseja, sillä se kutsuu uusia toimijoita mukaan yhteiskunnallisten asioiden määrittelyn kentälle (MacLeod & Jones 2011; Sweeting & Copus 2012). Siirtymä verkostomaiseen hallintaan nostaa joka tapauksessa esille uudenlaisia kysymyksiä asiakkuudesta ja kansalaisuudesta sekä niiden toimintaprosessien demokraattisuudesta, joissa näiden käsitteiden sisältöjä enemmän ja vähemmän tietoisesti määritellään.

Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta verkostomaisessa toimintatavassa on käytännössä kyse siitä, missä määrin kunnat siirtävät lakisääteisiä velvoitteitaan tarjota palveluita verkostojen toimijoille esimerkiksi ostopalvelutoiminnan kautta ja millaisena nämä palveluntarjoajat puolestaan mieltävät lasten ja nuorten roolin toimintojen kehittämisessä. Ovatko lapset ja nuoret palveluiden käyttäjiä vai omistajia? Entä mikä motivoi markkinalogiikalla toimivia palveluntarjoajia kuuntelemaan lasten ja nuorten tarpeita ja kehittämään toimintaansa näiden näkemysten mukaan? Myönteisen tunnistamisen toteutumisen kannalta tärkeä kysymys

on myös, määrittelevätkö palvelujen tarjoajat yksityisinä toimijoina itsensä ulkopuoliseksi lasten ja nuorten yhteiskunnallisen kasvattamisen ja osallisuuden kokemusten vahvistamisen kysymyksissä. Ovatko lapset ja nuoret toisin sanoen vain yksittäisiä ”asiakkaita” vai myös kuntalaisia, kansalaisia ja asukkaita, joilla on oikeus määritellä, millaisia asioita palveluprosessiin pitäisi kuulua? Entä miten palveluprosesseissa huolehditaan lasten ja nuorten mahdollisuuksista oppia hyväksymään erilaisuutta ja sovittelemaan erilaisia näkemyksiä yhteen – tai pidetäänkö tätä edes lainkaan tärkeänä?

Siinä missä julkishallinnon toimijat voidaan asettaa vastuuseen toiminnan läpinäkyvyydestä, tasa-arvoisuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta, operoivat yksityiset palveluntuottajat markkinalogiikan mukaisesti. Tähän logiikkaan kuuluu olennaisesti sekä kilpailu muiden samaa palvelua tarjoavien kanssa että toiminnan taloudellinen tehokkuus. Myönteisen tunnistamisen periaatteen mukaisesti myös yksityisillä palveluntuottajilla pitäisi kuitenkin olla aito halu kohdata lapset ja nuoret yksilöinä. Tämä tarkoittaa pyrkimystä vastata heidän erilaisiin ja muuttuviin tarpeisiinsa sekä kykyä nähdä erilaisuudessa potentiaalia sen sijaan, että ”poikkeavuus” määrittyy standardoidun palvelukonseptin näkökulmasta ongelmaksi (ks. kirjan johdantoluku). Tunnistaminen edellyttää myös tietynlaisia pysyvyyttä lasten ja nuorten sekä heidän kanssaan arkeaan elävien aikuistoimijoiden kesken, mikä voi sekin olla hankauksissa toiminnan taloudellista tehokkuutta korostavan toimintalogiikan kanssa.

Myönteisen tunnistamisen toimintaperiaatteen vahvistamiseksi keskeistä on myös kysyä, keitä ovat ne ”kumppanit”, jotka verkostomaisessa hallinnassa kokoontuvat yhteisen pöydän ääreen pohtimaan politiikkainstrumenttien sisältöjä – lainsäädännöllistä ohjausta, taloudellisten resurssien allokointia ja informaatio-ohjauksessa käytettävän tiedon olemusta – ja millainen ideologia näitä sisältöjä määrittää. Vaikka myönteisessä tunnistamisessa on viime kädessä kyse yksittäisten toimijoiden asenteista, näemme, että samanaikaisesti kyse on myös heidän mahdollisuuksistaan toimia tarkoituksenmukaisella tavalla. Kysymällä, miten julkishallinnon toimintaa ohjaavat metaideologiat näkevät myönteisen tunnistamisen relevanssin osana lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemistä sekä miten politiikkainstrumentit tukevat tämän tavoitteen toteutumista, päästään julkishallinnon toimintaa ehdollistavien ulottuvuuksien äärelle.

Palvelusysteemit ja julkisen hallinnon retoriset taistelulentät

Kuten edellä toimme esille, julkisen hallinnon nykytilaa kuvastaa ajattelutavan muuttuminen yksittäisistä julkisia palveluita tuottavista organisaatioista kohti monimutkaisia palveluekosysteemejä. Niiden johtaminen ja hallinta luovat merkittäviä haasteita julkisen politiikan onnistumiselle myös siksi, että julkisten palvelujen toimintaympäristö on radikaalisti muuttumassa. Tutkimusten mukaan julkinen hallinto on tällä hetkellä esimerkiksi huonosti varautunut erilaisten yhteiskunnallisten systeemisten muutostekijöiden – kuten nanoteknologia, ”esineiden internet” (Internet of Things, IoT), big data, robotiikka – yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Hallinto-organisaatiot eivät ole vielä kehittyneet kovinkaan herkkiksi tunnistamaan näitä muutostekijöitä (esim. Kaivo-oja ym. 2015; Virtanen & Kaivo-oja 2015).

Edellä kuvattu kehityskulku saattaa tuoda mukanaan aivan uudenlaisia eriarvoistumisen mekanismeja ja jäsentää kokonaan uudella tavalla kansalaisuuden sisältöjä sekä osallisuuden toteutumisen areenoita. Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta kyse on esimerkiksi siitä, miten näillä uudenlaisilla areenoilla – kuten internetmaailmassa – rakentuvat yksilölliset identiteetit voidaan tunnistaa palveluprosesseja ja niiden sisältöjä määriteltäessä sekä lapsia ja nuoria konkreettisesti kohdattaessa. Olennaista on huomata, missä määrin julkishallinnon puutteellinen kyky operoida näiden kehitystrendien puristuksissa saattaa jo itsessään marginalisoida joitakin lapsia ja nuoria. Siinä missä internetmaailma mahdollistaa uudenlaisia ajasta ja paikasta riippumattomia yhteisöllisiä verkostoja ja identiteettejä, se saattaa samalla kätkeä ja lisätä yhteiskunnallista eriarvoisuutta. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja ongelmien ennaltaehkäisemisen näkökulmasta olisi ensiarvoisen tärkeää, että palveluekosysteemin toimijoilla olisi kykyä ja resursseja huomioida näitä mekanismeja.

Göran Therborn (2014) on analysoinut yhteiskunnallisen erilaistumisen ja eriarvoistumisen dynamiikkaa ja pohtinut siihen liittyviä valtakamppailuja käyttäen apunaan taistelulentän metaforaa. Ensimmäisen taistelulentän muodostavat hänen mukaansa politiikka-instrumenttien sisällöt ja käyttötavat. Oleellinen kysymys on, kuinka dynaamisesti politiikkainstrumentit pystyvät tunnistamaan ongelmien syntymekanismeja. Toinen taistelulentä jäsentyy uuden julkisen hal-

linnan (*new public governance*) ideologian sisällöistä, jolloin puhutaan julkisen hallinnan verkostomaisten yhteistyö- ja koordinaatiomekanismien käytännön toimivuudesta. Verkostojohtamisen myötä tulee mitattavaksi ja arvioitavaksi myös organisaatioiden, palvelusysteemien ja erilaisista toimijoista rakentuvien hyvinvointiekosysteemien ”älykkyys” (Virtanen & Stenvall 2014b). Näkökulman vaihtuminen uudesta julkisjohtamisesta uuteen julkiseen hallintaan asettaa suuria haasteita julkisen politiikan paikallisille toteuttajille esimerkiksi strategisen johtamisen kannalta. Kyse on käytännön tasolla siitä, miten palveluekosysteemin toimijat onnistuvat yhdessä asettamaan strategisia tavoitteita toiminnalleen ja vieläpä mahdollisimman avoimen ja vuorovaikutteisen prosessin tuloksena. Verkostojohtamisen onnistumista voidaankin mitata julkisten palvelujen, yritysten ja kolmannen sektorin järjestöjen yhteistyön näkökulmasta. Tämä on Therbornin (2014) määrittelemä kolmas taistelukenttä. Hyvin toimiessaan palvelusysteemi – josta julkinen palvelutuotanto on siis ainoastaan yksi osa – tuottaa lisäarvoa sekä palvelujen käyttäjille että myös palvelusysteemille itselleen.

Myönteisen tunnistamisen periaatteen tukemisen kannalta kiinnostavaksi kysymykseksi nousee ennen muuta strategisen ohjauksen yleinen merkitys verkostohallinnalle. Mitä vähemmän strategioilla on toimintaa käytännössä ohjaavaa vaikutusta, sitä vähemmän myös myönteisen tunnistamisen periaatetta on mahdollista tukea strategisen näkyvyyden kautta. Strategioiden toimintaa ohjaava tosiasiallinen vaikutus liittyy puolestaan läheisesti siihen, millä tarkkuudella lainsäädännöllinen ohjaus tapahtuu. Velvoittaako lainsäädäntö yleensäkin strategioiden tai toimenpideohjelmien laatimiseen tai niiden toteutumisen seurantaan ja julkiseen raportointiin?

Lopuksi

Kokoavasti voidaan sanoa julkisen hallinnon muuttuneen kuluneen 20 vuoden aikana sellaiseen suuntaan, jossa myönteisen tunnistamisen toimintatavalle on luotu myös edellytyksiä. Tähän liittyy vahvistunut lainsäädännöllinen osallistumista korostava eetos, erityisesti asiakaslähtöisyyden korostuminen julkishallinnon metaideologiana, mikä tarkoittaa parhaimmillaan yksilöllisten tarpeiden tuleamista entistä paremmin

näkyviin. Toisaalta myönteisen tunnistamisen toteutumista uhkaa se, että julkisen hallinnon toimintaprosessit määrittelevät jo etukäteen asiakkaiden rajat. Tämä saattaa olennaisesti vaikeuttaa palveluntuottajien mahdollisuuksia tunnistaa ja tunnustaa lasten ja nuorten erilaisia olemisen tapoja, toiveita ja tarpeita. Myönteisen tunnistamisen näkökulmasta yksilöllinen kohtaaminen lasten ja nuorten päivittäisessä arjessa on avaintekijä, jota on kuitenkin vaikea kanavoida standardoituun palvelukonseptiin. Osallisena olemisen tunne on viime kädessä aina henkilökohtainen kokemus (vrt. Korkiamäki tässä kirjassa).

Käytännön tasolla kyse on myös siitä, kyetäänkö politiikkainstrumentteja eli juridista, taloudellista ja informaatio-ohjausta soveltamaan niin, että ne osaltaan tukevat myönteisen tunnistamisen toimintaperiaatteita. Juridisella ohjauksella voidaan määritellä esimerkiksi minimiresurssit niillä toimialoilla, jotka tuottavat lapsille ja nuorille palveluita, sekä myös laadun kriteerit. Toisaalta lainsäädäntö ei itseisarvoisesti riitä takaamaan resurssien riittävyyttä palveluiden laadun kannalta, vaan olennaista on se, millaiselta arvopohjalta resurssien riittävä määrä lasketaan. Tähän vaikuttavat merkittävästi yleisemmät johtamisen ja hallinnon ideologiat, jotka puolestaan kiinnittyvät yhteiskunnassa yleisesti vallitseviin arvoihin. Konkreettisenä esimerkkinä tästä ovat kouluverkoston kehittämiseen liittyvät keskustelut, joissa ei vallitse yhtenäistä käsitystä siitä, kumpi on lapselle ja nuorelle parempi oppimis- ja kasvuympäristö: pieni lähikoulu vai keskitetty suurykoulu?

Näemme, että haasteista huolimatta politiikkainstrumentit voivat tukea myönteistä tunnistamista esimerkiksi siten, että toimintaa tosiasiaa ohjaavissa strategioissa ja toimintasuunnitelmissa tuodaan näkyvästi esille tutustumisen ja tunnustamisen sekä yksilöllisten ominaisuuksien kunnioittamisen tarve. Julkisen hallinnon retoriikassa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi suurempaa herkkyyttä ”normaalin” määrittelyssä samoin kuin läpinäkyvämpiä perusteluja riittäville henkilöstöresursseille sekä sille, millaiseen tieto- ja arvopohjaan resurssilaskenta kulloinkin perustuu. Taloudellisten resurssien kanavoimisen näkökulmasta myönteisen tunnistamisen periaatteen tukeminen voisi puolestaan tarkoittaa, että lasten ja nuorten moninaisen arjen ymmärtämisen nähdään edellyttävän monipuolista osaamista ja ammattitaitoa. Vastuuta tutustumisesta, tunnustamisesta ja tukemisesta ei voida jättää vain yksittäisten hallinnon toimijoiden ja heidän asiantuntemuksensa vastuulle. Informaatio-

ohjauksen osalta näemme, että kohdennettujen ja tilastollista tietoa tuottavien menetelmien lisäksi tarvitaan laadullista tutkimusotetta, jossa lasten ja nuorten maailmojen erilaisuudet ja samankaltaisuudet voivat tulla syvällisemmin näkyviksi, mikä samalla antaa lisää eväitä tilastollisen tiedonkeruun sisältöjen kohdentamiseen.

Yleisenä asenteena myönteisen tunnistamisen periaate tarkoittaa näkemysmme mukaan sitä, että mahdollisuudet toteuttaa sitä käytännössä olisivat näkyvästi esillä kaikessa julkishallinnon toiminnassa, niin strategisen suunnittelun kuin arjen toimintatapojenkin tasolla. Pitkän aikavälin tavoitteena ja myönteisen tunnistamisen toteutumisen arvioimisen kriteerinä voitaisiin pitää esimerkiksi sitä, että normaalin ja poikkeavan välille vedetty raja muuttuu lasten ja nuorten omissakin yhteisöissä toisten ulossulkemisesta enemmänkin erilaisuuden kohteliaaksi kunnioittamiseksi ja kyvyksi yhteisölliseen keskusteluun moniarvoisessa maailmassa.

Lähteet

- Aarsæther, Nils & Nyseth, Thorne & Bjørnå, Hide (2011) Two Networks, One City: Democracy and Governance Networks in Urban Transformation. *European Urban and Regional Studies* 18 (3), 306–320.
- Airaksinen, Jenni & Härkönen, Helena & Haveri, Arto (2013) Perceptions of Legitimacy in Nordic Regional Development Networks. *Public Organization Review* 14, 457–476.
- Bemelmans-Videc, Marie & Rist, Ray C. & Vedung, Evert (eds.) (1998) *Carrots, Sticks, and Sermons. Policy Instruments & Their Evaluation*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Beveridge, Ross (2012) Consultants, depoliticization and arena-shifting in the policy process. *Policy Sciences* 45 (1), 47–68.
- Bevir, Mark (2011) Governance and governmentality after neoliberalism. *Policy & Politics* 9 (4), 457–71.
- Bouckaert, Geert & Halligan, John (2008) *Managing Performance. International Comparisons*. London: Routledge.
- Bäcklund, Pia (2007) *Tietämisen politiikka. Kokemuksellinen tieto kunnan hallinnassa*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen erityisjulkaisuja (väitöskirja). Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

- Bäcklund, Pia & Mäntysalo, Raine (2010) Agonism and institutional ambiguity: Ideas on democracy and the role of participation in the development of planning theory and practice – the case of Finland. *Planning Theory* 9 (4), 333–350.
- Bäcklund, Pia & Jyrämä, Annukka & Väisänen, Heini (2010) *Nyt innovoidaan! Helsingin kaupungin henkilöstön näkemyksiä kehittämistyöstä*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 2010 (1). Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Bäcklund, Pia & Kallio, Kirsi Pauliina (2012) Poliittinen toimijuus julkishallinnon lapsi- ja nuorisopoliittisessa osallistumisretoriikassa. *Alue ja Ympäristö* 41 (1), 40–53.
- Bäcklund, Pia & Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni (2014) Residents, customers or citizens? Tracing the idea of youthful participation in the context of administrative reforms in Finnish public administration. *Planning Theory & Practice* 15 (3), 311–327.
- Davoudi, Simin (2012) The Legacy of Positivism and the Emergence of Interpretive Tradition in Spatial Planning. *Regional Studies* 46 (4), 429–441.
- Feldman, Martha S. & March, James G. (1981) Information in Organizations as Signal and Symbol. *Administrative Science Quarterly* 26 (2), 171–186.
- Hajer, Maarten (2009) *Authoritative Governance. Policy Making in the Age of Mediatization*. Oxford: Oxford University Press.
- Hakari, Kari (2013) *Uusi julkinen hallinta – kuntien hallinnonuudistusten kolmas aalto? Tutkimus Tampereen toimintamallista*. Acta Universitatis Tamperensis 1352. Tampere: Tampere University Press.
- Harisalo, Risto & Aarrevaara, Timo & Stenvall, Jari & Virtanen, Petri (2007) *Julkinen toiminta – julkinen politiikka*. Tampere: Tampere University Press.
- Hendriks, Carolyn (2009) The Democratic Soup: Mixed Meanings of Political Representation in Governance Networks. *Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions* 22 (4), 689–715.
- Hänninen, Sakari (2015) Verkostohallinta. Teoksessa Kai Eriksson (toim.) *Verkostot yhteiskuntatutkimuksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 250–270.
- Kaivo-oja, Jari & Virtanen, Petri & Jalonen, Harri & Stenvall, Jari (2015) The effects of the Internet of things and Big Data to organizations and their knowledge management practices. Teoksessa Lorna Uden & Marjan Heričko & I-Hsien Ting (eds.) *Knowledge Management in Organizations*. <http://link.springer.com/book/10.1007/978-3-319-21009-4>, 495–513.

- Kallio, Kirsi Pauliina & Stenvall, Elina & Bäcklund, Pia & Häkli, Jouni (2013) Arjen osallisuuden tukeminen syrjäytymisen ehkäisemisen välineenä. Teoksessa Jukka Reivinen & Leena Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Helsinki: Gaudeamus, 69–87.
- Klijn, Erik-Hans & Koppenjan, Joop (2012) Governance network theory: past, present and future. *Policy & Politics* 40 (4), 587–606.
- Lascoumes, Pierre & LeGales, Patrick (2007) Introduction: understanding public policy through its instruments—from the nature of instruments to the sociology of public policy instrumentation. *Governance* 20 (1), 1–21.
- Lindblom, Charles E. (1959) The science of muddling through. *Public Administration Review* 19 (2), 79–88.
- MacLeod, Gordon & Jones, Martin (2011) Renewing urban politics. *Urban Studies* 48 (12), 2443–2472.
- Miller, Peter & Rose, Nicholas (2008) *Governing the Present: Administering the Economic, Social and Personal Life*. Cambridge: Polity Press.
- Mäntysalo, Raine (2000) *Land-use planning as inter-organizational learning*. Oulu: Oulu University Press.
- Mäntysalo, Raine & Kangasoja, Jonna & Kanninen, Vesa (2015) The paradox of strategic planning: a theoretical outline with a view on Finland. *Planning Theory & Practice* 16 (2), 169–183.
- Osborne, Stephen P. & Radnon, Zoe & Nasi, Greta (2013) A new theory for public service management? Towards a (public) service-dominant approach. *The American Review of Public Administration* 43 (2), 135–158.
- Pollitt, Christopher & Bouckaert, Geert (2011) *Public Management Reform: A Comparative Analysis. New Public Management, Governance and the Neo-Weberian State*. Oxford: Oxford University Press.
- Rannisto, Pasi-Heikki (toim.) (2015) *Syytön, sankari vai konna? Tampereen toimintamallin arviointi*. Acta 257. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Roivainen, Irene (2002) ”Täällä Kaino, kuuleeko kunta?” Päättäjänä kuntalais-ten ja virkamiesten välimaastossa. *Sosiaalipolitiikan aikakauskirja Janus* 3/2002.
- Sager, Tore (2009) Planners’ role: Torn between dialogical ideals and neo-liberal realities. *European Planning Studies* 17 (1), 65–84.
- Schillemans, Thomas (2011) Does horizontal accountability work? Evaluating potential remedies for the accountability deficit of agencies. *Administration & Society* 43 (3), 387–416.

- Stenvall, Jari & Syväjärvi, Antti (2006) *Onks tietoo? Valtion informaatio-ohjauskuntien hyvinvointitehtävissä*. Tutkimukset ja selvitykset 3/2006. Helsinki: Valtiovarainministeriö.
- Stenvall, Jari & Syväjärvi, Antti & Vakkala, Hanna & Virtanen, Petri & Kuoppala, Kari (2015) *Kunnat ajopuina – koskesta sumaan*. Acta 258. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Stenvall, Jari & Virtanen, Petri (2012) *Sosiaali- ja terveystalouden uudistaminen*. Helsinki: Tietosanoma.
- Sweeting, David & Copus, Colin (2012) Whatever happened to local democracy? *Policy & Politics* 40 (1), 21–38.
- Therborn, Göran (2014) *Eriarvoisuus tappaa*. Suomentanut Tatu Henttonen. Tampere: Vastapaino.
- Virtanen, Petri & Kaivo-oja, Jari (2015) Public Service Systems and Systemic Emergent Societal Changes. *International Journal of Public Leadership* (tulossa).
- Virtanen, Petri & Stenvall, Jari (2010) *Julkinen johtaminen*. Helsinki: Tietosanoma.
- Virtanen, Petri & Stenvall, Jari (2014a) The evolution of public services from co-production to co-creation and beyond – new public management’s unfinished trajectory? *International Journal of Leadership in Public Services* 10 (2), 91–107.
- Virtanen, Petri & Stenvall, Jari (2014b) *Älykäs julkinen organisaatio*. Helsinki: Tietosanoma.
- Virtanen, Petri & Stenvall, Jari & Kinder, Tony (2015a) Do accountabilities change when public organisations transform to service systems? *Financial Accountability and Management* (tulossa).
- Virtanen, Petri & Stenvall, Jari & Rannisto, Pasi-Heikki (2015b) *Julkiseen politiikkaan liittyvä oppiminen ja tietoon perustuva päätöksenteko*. Teoksessa Petri Virtanen & Jari Stenvall & Pasi-Heikki Rannisto (toim.) *Tiedolla johtaminen julkishallinnossa. Teoriaa ja käytäntöjä*. Tampere: Tampere University Press, 9–26.

Herkkyyttä ja suvaitsevaisuutta nuorten arjen ymmärtämiseen

Lasse Siurala

Kun sosiaalitieteissä kehitetään uusia näkökulmia ihmisten käyttäytymisen ymmärtämiseen, ne ovat harvoin todella yllätyksellisiä tai erilaisia suhteessa jo olemassa olevaan. Siitä huolimatta on perusteltua ja avartavaa tarkastella asioita muusta kuin totutusta, oman toimialan teoria- ja käytäntöperinteen näkökulmasta. Tällainen tarkastelu voi auttaa näkemään työssään sen vahvuuksia tai kehittämismahdollisuuksia. Uusi teorianäkökulma voi myös ”loksauttaa asiat kohdalleen”, eli auttaa näkemään asiat paremmin kokonaisuuksien osina. Nuorisotyön näkökulmasta, josta tämä artikkeli on kirjoitettu, myönteisen tunnistamisen lähestymistapa tuntuu juuri tällaiselta.

Artikkelini aluksi tarkastelen myönteisen tunnistamisen käsitteellisiä sukulaisuussuhteita nuorisotyöhön ja sen taustalla oleviin teorioihin. Sitten keskustelen myönteisen tunnistamisen avaamista näkökulmista nuorten kanssa tehtävään työhön. Lopuksi pohdin, miten käsillä olevan kirjan ajattelu ja kieli voisivat auttaa nuorisotyötä uudistumaan.

Lähestymistapojen ja käsitteiden sukulaisuussuhteista

Myönteinen tunnistaminen tukeutuu symbolisen interaktionismin nimellä kulkevan sosiologisen tutkimussuuntauksen mukaiseen ajatukseen siitä, että ihmisen identiteetti rakentuu arkisissa vuorovaikutussuhteissa, joissa peilataan muiden suhtautumista itseän. Tämä peilaaminen on jatkuva prosessi, jossa toimija on aktiivinen uudelleen määrittelijä eikä vain olosuhteiden tai yhteiskunnallisten rakenteiden passiivinen uhri. Ajattelutapa on yhteneväinen myös nuorisotyölle läheisen sosiaalisen konstruktionismin ja John Deweyn pragmatismien kanssa. Nuorisotyössä keskeinen non-formaali oppiminen rakentuu ajatukselle nuoresta käytäntölähtöisenä aktiivisena oppijana – maailman tulkitsijana ja sen muuttajana. Myönteinen tunnistaminen pyrkii nuoren oman toimi-

juuden vahvistamiseen niiden arkisten ympäristöjen (tilallisuuden ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden) kautta, joissa hän toimii. Myös sosiaalipedagogiikassa, jota pidetään keskeisenä eurooppalaisena ja myös suomalaisena nuorisotyön kasvatuksellisenä lähestymistapana, on vahvasti läsnä tilallisuus ja nuorten oma arkinen toimijuus. Bremenin yliopiston nuorisotyön professori Christian Spatscheck (2015) kirjoittaa:

Nuoret, nuorisokulttuurit ja näiden mielenkiinnon kohteet ja mahdollisuudet näyttäytyvät yksilöllisissä elämismaailmoissa ja niiden tilallisissa ympäristöissä. Sosiaaliset tilat ovat suhdeverkostoja, jotka muotoutuvat niihin osallistuvien yksilöiden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Yhteiskunnalliset rakenteet ovat läsnä tilallisissa suhteissa, joissa hankituilla tiedoilla ja taidoilla rakenteita voidaan myös muuttaa tai kehittää.¹⁸

Nuorisotyössä ja myönteisen tunnistamisen lähestymistavassa keskeiset käsitteet ja termit saattavat olla monenlaisia, mutta sisällöllisesti niiden sukulaisuussuhde on ilmeinen. Nuorisotyössä ja -politiikassa keskeisiä asioita ovat non-formaalin oppimisen lisäksi aktiivinen kansalaisuus, osallistuminen, sosiaalinen vahvistaminen ja kokemuksellinen oppiminen. Ne tarkoittavat nuorista itsestään lähtevän arjen käytäntöihin ankkuroituvan toimijuuden vahvistamista – jotakin, johon myös myönteinen tunnistaminen pyrkii. Kovin etäiseltä ei tunnu myönteisen tunnistamisen ”sosiaalisen osallisuuden näkökulma”, jossa ”keskeistä on kuulumisen kokemusten tuottaminen ja toimijuuden tukeminen” (Korkiamäki tässä kirjassa, s. 137). Myönteinen tunnistaminen alleviivaa leimaamisen välttämistä. Samoin nuorisotyössä on lakitekstejä myöten ruvettu puhumaan ”syrjäytymisen ehkäisemisen” sijasta ”sosiaalisesta vahvistamisesta”, ja sosiaalityössä ”varhainen puuttuminen” on korvautunut ilmaisulla ”varhainen tuki”. EU-retoriikassakaan ei ole enää soveliasta käyttää ilmaisuja ”*marginalization of young people*” tai ”*youth at risk*” – poliittisesti korrekti ilmaisu on ”*young people with fewer opportunities*” (vrt. kirjan johdantoluku, s. 12–13).

Myönteisen tunnistamisen lähtökohtana on lasten ja nuorten elämismaailmaan ja merkityksenantoihin tutustuminen mahdollistamalla aitoja

---

18 Kaikki käännökset tässä artikkelissa ovat kirjoittajan.

kohtaamisia ja ennakko-olettamuksista vapaita tutustumisen muotoja (katso Stenvall & Kallio & Korkiamäki tässä kirjassa). Nuorisotyön perusmenetelmänä on kohdata nuoret heidän omilla ympäristöissään heidän omilla ehdoillaan ja rakentaa vuorovaikutuksellisen suhteen kautta kokonaisvaltaista kuvaa nuorten elämästä, joka sitten muodostaa pohjan heidän tukemiselleen. Lähestymistavat eivät ole kovin kaukana toisistaan. Myönteinen tunnistaminen varoittaa ”Totuuden” ansasta: kovin helposti aikuinen ammattilainen ”tietää” osaamisensa ja ennakko-oletustensa valossa, minkälainen nuori on, mikä häntä vaivaa ja mitä hän tarvitsee. Tällöin näyttää siltä, että ammattilaisen on ohjattava nuoria tekemään oikeita ratkaisuja ja välttämään elämässään turhia virheitä. Tämän ajattelutavan vaihtoehdoksi pohjoisamerikkalainen nuorisotyön pedagogi Gisela Konopka (1973) on esittänyt hyvän periaatteen:

Meidän tärkein tehtävämme on antaa nuorten oppia tekemään omia päätöksiään ja luottaa heihin odottamatta, että he tekevät aina oikeita päätöksiä, tai meidän mielestämme oikeita päätöksiä. Meidän on annettava heidän yrittää.

Nuorisotyön ja myönteisen tunnistamisen toimijuuden periaate, kasvatuksellinen lähestymistapa ja keskeiset käsitteet ovat siten samansuuntaisia. Nuoriso- ja sosiaalityöntekijöille sekä muille ammattilaisille tämä tekee myönteisen tunnistamisen ajattelu- ja toimintatavasta luontevasti lähestyttävän. Samanaikaisesti myönteinen tunnistaminen on kuitenkin myös totutusta poikkeava lähestymistapa nuorten toimijuuteen, kuten tämän kirjan tarkempi lukeminen osoittaa ja kuten seuraavassa alleviivaan. On hyödyllistä pohtia, mitä myönteinen tunnistaminen merkitsee nuorisotyön arjen käytäntöjen, teoriaperinnön ja historiallisesti muotoutuneiden puhetaiposten kannalta. Maailman voi joutua näkemään toisin.

Myönteisen tunnistamisen avaamia näkökulmia nuorten kanssa tehtävään työhön

Myönteisen tunnistamisen taustalla on ajatus, että kukin yksilö rakentaa oman identiteettinsä arjen erilaisissa tiloissa ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tilanteissa. Nuori peilaa identiteettiään siihen, mitä hän

ajattelee muiden, erityisesti niin kutsuttujen ”merkityksellisten toisten”, ajattelevan itsestään. Ensimmäinen tärkeä johtopäätös on, että identiteetin rakentuminen ei ole pelkästään yksilöllinen vaan olennaisesti yhteisöllinen prosessi, joka ei koskaan tule valmiiksi. Edelleen, koska yksilön ajatteluaan käyttävän merkittävää harkintaa noiden omakohtaisten ja alati muuttuvien kokemusten tulkitsemisessa ja muokkaamisessa, on tuloksena tilanne, jossa ”[y]hden ihmisen kokemuksta ei [...] voida käyttää ohjenuorana toisen ihmisen kokemuksen ymmärtämiselle” vastaavassa tilanteessa (Stenvall ym. tässä kirjassa, s. 41). Yksilöt ja nuoret nähdään siis ainutkertaisina ja keskenään erilaisina. Tästä näyttäisi seuraavan kaksi johtopäätöstä. Ensinnäkin on opittava pääsemään irti nuoria yleistävästä ajattelusta ja ennako-olettamustemme ohjaamasta stereotypisoinnista sekä kehitettävä herkkyyttä tunnistaa nuorten ainutkertaisuutta. Toiseksi nuorten kanssa toimimisen tapoja tulisi kehittää ymmärtämällä erilaisuus – joka voi sisältää myös ristiriitaisuuksia – vahvuudeksi ja rikkaudeksi sen sijaan, että sitä pidetään ongelmana, josta on päästävä eroon.

Yhteisöllisten suhteiden merkitys

Historiallisesti nuorisotyö on ollut luonteeltaan ennen kaikkea nuorten yhteisöjen kanssa tehtävää työtä. Sodan jälkeisen ajan nuorisotyön pioneerille Guy von Weissenbergille nuorisotyö oli ryhmätyötä kerho-, kesä- ja työkeskustoiminnassa. Rafael Helangon tutkimustyön pohjalta nuorisotyö määrittyi 60- ja 70-luvulla ”sosiaalistumisprosessin ohjaamiseksi” kerho- ja jengitoiminnan kautta. Nuorisotaloilla toimittiin nuorten erilaisten harrastusryhmien kanssa. Työpajatoiminnan alkaessa 1980-luvun alussa lähtökohta oli yhteisöllinen. Nuoret oppivat työtä, työelämässä käyttäytymistä ja muita sosiaalisia taitoja nuoriso-ohjaajien luotsaamassa pajayhteisössä.

1990-luvulla yksilöllinen työote alkoi irtautua kokonaisuudesta, kun ruvettiin puhumaan yksilövalmennuksesta eli yksilöllisestä kahdenvälisestä työotteesta (Komonen 2007, 434). Vuonna 2010 nuorisolakia täydennettiin nostamalla vahvasti esiin yksilöperusteinen etsivä nuorisotyö. Lähes sataprosenttinen valtion tuki teki siitä nopeasti suosittua, pienemmissä kunnissa jopa pääasiallisen, nuorisotyön muodon.

Euroopassa etsivää nuorisotyötä tehdään sekä yksilökeskeisenä työnä että yhdyskuntatyönä, mutta Suomeen on historiallisista syistä rantautunut ongelma- ja yksilökeskeinen työtapo. Vahvimmin yksilöllinen kohtaaminen tulee esiin sosiaalipedagogiikan nousun kautta, sillä sosiaalipedagogiikassa lähtökohtana ja fokuksena on vahvasti yksilötyö: ”Nuorisotyö suuntautuu sekä jokaisen yksilön sosiaalistumisen tukemiseen että aivan erityisesti marginaalissa elävien, laiminlyötyjen, sorrettujen ja ahdistuneiden nuorten vahvistamiseen”, sanotaan Juha Hämäläisen ja Leena Kurjen kirjassa *Sosiaalipedagogiikka* vuodelta 1997. Hämäläinen puhuuikin ”pedagogisesta suhteesta” ja ”nuoren yksilöllisestä kohtamisesta”, koska ”[sosiaalipedagogisen] kasvatusteorian ytimenä on pedagoginen suhde kahden persoonan välisenä vuorovaikutuksena ja dialogina” (Hämäläinen 2007, 175).

Yhteiskuntatieteissä yhteisönäkökulmalla on pitkät perinteet, mutta vasta Robert Putnamin teos *Bowling Alone* (2000) herätti keskustelun sosiaalisen pääoman merkityksestä. Pauli Niemelän (2004) tutkimuksessa kysyttiin, pitäisikö kunnallisten palvelujen yksikkönä olla yhteisö eikä yksittäinen kuntalainen. Tämä keskustelu ei nähdäkseni valitettavasti johtanut juuri mihinkään, eikä sillä ollut vaikutusta nuorisotyön käsitykseen päätehtävästään, joka edelleen oli yksittäisen nuoren kohtaaminen. Ongelmana on, että nuorisotyö menettää herkkyytensä ymmärtää nuoria yhteisöjen jäseninä ja mahdollisuutensa hyödyntää heille merkityksellisten sosiaalisten ryhmien ja verkostojen tukea ja dynamiikkaa. Myönteisen tunnistamisen työote herättää kuitenkin huomaamaan, että nuorten toimijuutta ja elämismaailmoja on vaikea ymmärtää ottamatta huomioon heille merkityksellisiä yhteisöjä. Kuten tässä kirjassa todetaan: ”[p]rosessi on selkeästi vuorovaikutteinen” (Kallio tässä kirjassa, s. 92); ”sen toteutuminen on mahdollista vain sosiaalisessa kanssakäymisessä ja keskinäisten riippuvuussuhteiden vallitessa” (Juvonen 2013, 331; ks. Korkiamäki tässä kirjassa, s. 133). Myönteisen tunnistamisen työote antaa välineitä tutustua nuoreen osana hänelle merkityksellisiä arjen yhteisöjä sekä suuntaviivoja nuorten omien vahvuuksien tunnustamiselle ja tukemiselle osana identiteettikehitystä ja toimijuutta.

Edellä mainituista yksilöpainotteisuuden trendeistä huolimatta nuorisotyön erityistä osaamista on edelleen ryhmien kanssa tehtävä työ, johon monilla muilla nuorten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on niukemmin koulutusta ja josta heillä on vähemmän kokemusta. Tämän osaamisen vahvistaminen ja näkyväksi tekeminen – yhdessä sen myönteisen tunnistamisen keskeisen periaatteen kanssa, että kaikki nuoret

tarvitsevat myönteistä tukea – on nähdäkseni nuorisotyön identiteetin pelastamisen keskeinen kysymys.

Nykytilanteessa näyttää siltä, että yksilö- ja ongelmakeskeinen työmuoto muokkaa yleistä mielikuvaa nuorisotyöstä arveluttavaan suuntaan. Ajatus nuorisotyöstä ensisijaisesti yleisenä ja ennaltaehkäisevänä, kaikille tarjottuna aktiivisen kansalaisuuden tukemisena jää syrjään, kun nuorisotyö aletaan nähdä vain ongelmanuorten kanssa tehtävänä erityisnuorisotyönä. Tähän suuntaan mielikuvaa nuorisotyöstä suuntaa tehokkaasti muun muassa etsivän nuorisotyön näkyvä tehtävä osana hallituksen Nuorisotakuu-hanketta. Useissa kunnissa etsivien nuorisotyöntekijöiden tehtävänä on löytää työn ja koulutuksen ulkopuolelle jääneitä niin kutsuttuja NEET (*Not in Education, Employment or Training*) -nuoria heille toimitettujen henkilötietojen avulla.

Etsivän nuorisotyön toimintaan ollaan varsin tyytyväisiä, mutta samalla muokataan kuvaa nuorisotyöstä: Mitä on nuorisotyö? Mitä se parhaimmillaan on? Mihin suuntaan sitä tulisi kehittää? Mielikuvat tuottavat nuorisotyöstä kuvaa toimialana, joka on siirtymässä yhä lähemmäksi yksilöpohjaista korjaavaa työtä ja sosiaalityötä. Tässä tilanteessa on merkityksellistä, että nuorisotyöllä on käytettävissään kasvatuksellinen lähestymistapa, joka tuo esiin yhteisöllisten suhteiden ja yhteisöllisyyden merkityksen nuorten kanssa tehtävässä työssä.

Identiteetin rakentuminen prosessina

Perinteisesti nuoruus on ymmärretty elämänvaiheeksi, jossa nuorilla on mahdollisuus kokeilla ja etsiä omia vahvuuksiaan, omaa identiteettiään ja käsitystään siitä, minkälainen haluaa olla ”isona”. On suhtauduttu myönteisesti siihen, että nuoret ovat interreilaneet, ottaneet väli vuoden, käyneet töissä koulunkäynnin ja opiskelun lomassa, vaihtaneet opiskelualaa tai satsanneet johonkin harrastukseen. Valmistuminen ja pysyvään työpaikkaan siirtyminen on saattanut viivästyä. On kuitenkin ajateltu, että tällöin on syntynyt elämänuran perspektiivissä kestäviä ja yksilön kannalta parhaalta tuntuvia ratkaisuja. Yhteiskunta on ymmärtänyt, että nuoren identiteetin kypsyminen vaatii kokeiluja, kokemuksia ja aikaa.

Viime vuosikymmenien aikana on vahvistunut politiikka, jolla ohjataan nuoria koulutukseen aiempaa nopeammin ja käymään se läpi

mahdollisimman lyhyessä ajassa. Näin vauhditetaan nuorten siirtymistä työelämään. On lisätty velvoitteita ja sanktioita, joiden tarkoituksena on saada nuoret tekemään koulutusvalintansa nopeasti ja ottamaan harjoittelu- ja työpaikka vastaan viivyttämättä. Niin sanottujen *workfare*- ja *learnfare*-periaatteiden (velvoite ottaa vastaan tarjottu työ/opiskelupaikka) takana on yhtäältä taloudellisia näkökulmia (kestävyyssvaje, talouden elvyttäminen), mutta toisaalta selvästikin oletamus nuorten kyvystä tietää ja päättää 16 vuoden iässä tulevasta ammatistaan. Tässä elämänvaiheessa heillä on takanaan 15 000 tuntia luokassa istumista, usein ei päivänkään kokemusta työstä, jota voisi ajatella aikuisena tekevänsä, sekä hatara kuva omista kyvyistään, vahvuuksistaan, identiteetistään ja mahdollisuuksistaan. Tässä politiikassa tunnutaan ajattelevan, että peruskoulun jälkeen nuoren identiteetti on valmis.

Myönteisen tunnistamisen lähestymistapa perustuu ajatukselle, että nuoren identiteetin rakentuminen on jatkuva, ehkä päättymätön prosessi. Monet tässä kirjassa esitetyt kuvaukset käytännön työstä lasten ja nuorten parissa osoittavat myönteisen identiteetin löytymisen olevan pitkä ja usein yllätyksellinen prosessi, joka ei ole tapauskuvausten ajanjaksolla vielä edes päättynyt, vaikka interventio olisikin siihen myönteisellä tavalla vaikuttanut. Kuten Kallio, Korkiamäki ja Häkli kirjan johdantoluvussa (s. 17) toteavat:

Yksilö määrittelee itsensä aina joko yhteisymmärryksessä hänelle tärkeiden ihmisten ja yhteisöjen kanssa tai ristiriitaisissa suhteissa näihin. Kamppailut arvostuksesta ovat luonteeltaan dialogisia ja dynaamisia, eli kyse on jatkuvasta neuvotteluprosessista sen välillä, millaisena haluan tulla ymmärretyksi ja miten muut minut näkevät.

Herkkyuden ainutlaatuisuudelle ja tilannesidonnaisuudelle kehittäminen

Nuoruus ja nuoriso houkuttelevat tekemään yleistyksiä. Joskus yleistykset voivat olla hyödyllisiä. Näin on esimerkiksi silloin, kun halutaan kuvata ihmisryhmän tai vaikkapa koko sukupolven tyypillisiä piirteitä (esim. digisukupolvi, kostea sukupolvi jne.). Joskus yleistykset ovat leimaavia (pullamössönuoret) tai suorastaan virheellisiä (nuorten passiivisuus).

Tällöin ne perustuvat yksittäisiin tapauksiin tai tapahtumiin ja voivat olla vahvasti esittäjiensä tiedostettujen tai tiedostamattomien taustaolettamusten projisointia.

Yleistävä puhe nuorista sisältää ajatuksen nuorten homogeenisyydestä. Kuitenkin nuoret ja muutkin ikäryhmät ovat, kuten Stenvall ym. (tässä kirjassa, s. 40) perustelevat, heterogeeninen joukko ihmisiä:

Eletyssä maailmassa lapsia ja nuoria kiinnostavat [...] toisistaan poikkeavat asiat, ja heidän arkensa rakentuu moninaisten mahdollisuuksien ympärille, aivan kuten aikuistenkin. [...] Jokainen yksilö näkee itsensä, muut ihmiset ja eri tilanteissa kohtaamansa asiat henkilökohtaisten kokemustensa kautta, suhteessa omiin piirteisiinsä ja elämänsä puitteisiin mutta ei niiden määrittelemänä.

Nuorisotyössä korostetaan, että nuori on nähtävä kokonaisuutena. Tällä suorastaan iskulauseenomaisella ilmaisulla on haluttu erottautua monien muiden hallintokuntien ja ammatillisten näkökulmien tavasta kohdata nuori vain lastensuojelun asiakkaana, kulttuurin harrastajana, urheilijana, oppilaana ja niin edelleen. Nuorisotyö haluaa kohdata nuoren hänen ainutkertaisen elämäntilanteensa monimuotoisessa kokonaisuudessa. Myönteisen tunnistamisen teoriataustasta löytyy käyttäytymistieteellinen kuvaus sille, miten nuoren ainutkertaisuus muokkautuu arjen sosiaalisten vuorovaikutusten kentällä. Kasvatuksellisenä ajatuksena on, että voimme löytää nuoren elämäntilanteen kirjosta niitä asioita, joita tukemalla hän saa intoa jatkaa identiteettinsä rakentamista – vastoinkäymisistä ja ongelmista huolimatta. Esimerkiksi koulunkäyntivaikeuksista kärsivä oppilas voi olla aktiivinen ja taitava non-formaalien oppimisen alueilla, urheilijana, musiikin harrastajana tai järjestön jäsenenä. Tietoisuus tästä auttaisi opettajaa ymmärtämään oppilasta erilaisten oppimisympäristöjen kokonaisuudessa; ehkä rakentamaan niiden välille siltaa tai ainakin löytämään tavan tukea oppilasta positiivisesti. Tällöin voidaan välttää se, että yhdellä elämän- tai hallinnonalueella näyttäytyvä ongelmallisuus johtaa nuoren kokonaisvaltaiseen leimautumiseen ”riskinuoreksi”. Parhaassa tapauksessa myönteisen tuen antaminen vahvuusalueella (aktiivisuus vaikkapa järjestötoiminnassa) voi alkaa näkyä edistymisenä myös aiemmin heikoilla alueilla (koulunkäynnissä). Tämä kirja sisältää monia hienoja esimerkkejä siitä, miten nuorten usein pieniltä vaikuttavia vahvuuksia

tukemalla ja myönteisiä tapahtumia edistämällä saadaan asteittain aikaan koko elämää rakentavia tapahtumaketjuja.

Erilaisuuden tunnustaminen

Tärkeä osa myönteistä tunnustamista on erilaisuuden hyväksyminen ja sen arvostaminen. Voidaan jopa kysyä, voiko erilaisuuden nähdä voimavarana esimerkiksi kansalaisyhteiskunnassa ja demokraattisessa päätöksenteossa. Henkinen ilmapiiri ei näytä kuitenkaan kulkeneen tässä kirjassa siteeratun (s. 17–18, 59) Hannah Arendtin toivoman ajattelun suuntaan, jonka mukaan yhteiskunnan tulisi pyrkiä sekä yhdenvertaisuuteen että ihmisten ainutkertaisuuden arvostamiseen. Konservatiivisuus poliittisena aatteena on vahvistunut. Oikeistopopulistiset puolueet ovat useissa Euroopan maissa nousseet suurien puolueiden rinnalle tai ainakin tärkeisiin vaa’an-ankieliasemiin. Tuloksena on ollut lisääntynyt kansallismielisyys ja suvaitsemattomuus, kriittisyys maahanmuuttoa ja kehitysapua kohtaan, vastentahtoisuus osallistua vastuunkantoon esimerkiksi Välimeren alueen pakolaisista, kyvyttömyys etsiä inhimillistä ratkaisua Kreikan ahdinkoon, universaalien sosiaalipolitiikan purkupaineet sekä sanktiot nuorten koulutukseen ja työelämään siirtymisen vauhdittamiseksi ja siellä pysymiseksi. Kansallishenkinen yhdenmukaisuuden paine on vahvistunut ja asenteet erilaisia kulttuurisia vähemmistöryhmiä kohtaan kärjistyneet.

Nuorisotyön voi arvata joutuvan enenevässä määrin kohtaamaan suvaitsemattomuuden ilmauksia ja ilmiöitä. Rasistinen puhe voi lisääntyä nuorisotaloilla, ääriiliikkeiden tunnuksin varustetut nuorisoryhmät voivat ilmestyä esiin ja avoimesti tai verhotusti nationalistinen puhe, verkkosivustot, symboliikka, musiikki ja alakulttuurit alkavat näkyä nuorten sosiaalisessa kanssakäymisessä. Nuoriso-ohjaajilta vaaditaan lisääntyvää herkkyyttä tunnistaa näitä ilmiöitä ja puuttua niihin sopivalla tavalla. Puuttumisen ytimenä täytyy olla pedagogia, joka rakentaa arendtilaista erilaisuuden arvostusta: ihmisarvon mukainen elämä on suotava myös niille, joiden uskontoa, elämäntapaa tai kulttuuria emme oikein ymmärrä tai joihin saatamme intuitiivisesti suhtautua kielteisesti, joskus vahvojenkin tunteiden kautta.

Tukevatko julkisen hallinnon muutoksen tuulet nuorten toimijuutta?

Bäcklund ja Virtanen tarkastelevat käsillä olevassa kirjassa julkisen hallinnon muutosten suuria linjoja. Julkisen hallinnon johtamisideologian ”metasiirtymä” on muutos ’uudesta julkisjohtamisesta’ (*new public management*) kohti ’uutta julkista hallintaa’ (*new public governance*). Sen keskeisiä piirteitä on siirtyminen ”verkostojohtamiseen”, jolla kirjoittajat viittaavat julkisen ja yksityisen palvelutuotannon kokonaisuuden (palveluekosysteemin tai palvelusysteemin) hallintaan. Verkostoilla tarkoitetaan tässä lähinnä tilannetta, jossa ulkoistettujen ja yksityistettyjen palvelujen kokonaisuutta johdetaan ja koordinoidaan horisontaalisesti. Kirjoittajien mukaan muutokseen on liittynyt siirtymä asiakaskeksisyydestä asiakaslähtöisyyteen. Termit eivät ehkä ole kovin onnistuneita tai intuitiivisesti ymmärrettäviä, mutta ne tarkoittavat, että kansalaisia ei ymmärretä enää niinkään ”asiakkain” kuin ”osallistujiksi”. Bäcklund ja Virtanen (s. 196) tulkitsevat edellä kuvattujen julkisen hallinnon metasiirtymien muutuneen ”suuntaan, jossa myönteisen tunnistamisen toimintatavalle on [...] edellytyksiä”. Keskeisenä perusteena tälle näkemykselle on ”asiakaslähtöisyyden korostuminen julkishallinnon metaideologiana”. Joitakin epäilyjä voitaneen kuitenkin esittää.

Ensinnäkin näyttää siltä, että uusi julkisjohtaminen on sittenkin edelleen hyvin voimissaan. Sen perusoppien mukaisesti (Pollit & Bouckaert 2004) julkisia palveluja leikataan ja ulkoistetaan, hallinto rationalisoidaan ja tehokkuutta lisätään. Palvelujen tuottaminen asiakaita paremmin kuullen tai heidän ottamisensa mukaan suunnittelu-prosessiin tuottaa yleensä lisäkustannuksia ja vaatii henkilöstöresursseja, joiden lisääminen ei ole kovin helppoa budjettien pienentyessä. Lisäksi voi kysyä, mikä intressi uuden ”palveluekosysteemin” ytimessä olevilla yksityisillä yrityksillä on satsata työläisiin ja riskaabeleihin kansalaisosallistumisen muotoihin? Sähköpostiin tunkeutuvat palautekyselyt eivät aina ole kovin laadukkaan ja luotettavan tuntuista eivätkä vielä takaa ”asiakaslähtöisyyttä”. Vaikka asiakkailla sattuisikin olemaan ajatuksia palvelutuotannon muuttamiseksi, miten ne valikoituisivat toteutettaviksi ja ollaanko tuloksenteon ensisijaisuudesta valmiita joustamaan niin, että ryhdytään investoimaan (henkilöstö- tai talousresursseja) asiakkaiden toivomiin uudistuksiin?

Toiseksi huomio kiinnittyy ehdotukseen, jonka mukaan myönteisen tunnistamisen tukeminen mahdollistuu ”juridisen ohjauksen kautta” määrittelemällä ”esimerkiksi minimiresurssit niillä toimialoilla, jotka tuottavat lapsille ja nuorille palveluita, sekä myös laadun kriteerit” (Bäcklund & Virtanen, s. 197). Ajatus kuulostaa varsin hyväksyttävältä. Epäuskoa sen toteutumiseen nuorisotoimialalla herättää kuitenkin se, että tällaisia esityksiä tehtiin tuloksetta jo nykyistä lamaa edeltävänä aikana niin kansainvälisillä foorumeilla (kuten ”A Minimum Package of Opportunities and Experiences”) kuin Suomessakin (esim. Suositus nuorisotyön alueelliseksi peruspalveluiksi, ks. *A European Framework for Youth Policy* 2004, 28). Nykyisessä pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelmassa (2015–2018) esitetään päinvastoin lapsiin, nuoriin ja perheisiin kohdistuvia leikkauksia sekä erityistä lakia, joka mahdollistaisi sen, ettei kuntien tarvitsisi noudattaa nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntatyötä koskevan lainsäädännön palvelusuosituksia ja -velvoitteita.

Kolmanneksi tartun ajatukseen metasiirtymästä, jossa siilomaisista julkishallinnollisista organisaatioista siirrytään kohti verkostomaisesti tuotettuja ja johdettuja julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelukokonaisuuksia eli ”palveluekosysteemejä”. Näin saattaa pitkällä aikajänteellä olla tapahtumassa. Tuntuu kuitenkin, että tämän metasiirtymän etenemistä odotellessa olisi tarpeen keskittyä erääseen perinteisen hallinnon ja uuden verkostomaisen hallinnon väliin jäävään tärkeään ja varsin mittavaan haasteeseen. Niin kauan kuin siilot ovat olemassa, palvelutuotannon tehostamiseksi ja asiakaslähtöisyyden parantamiseksi olisi satsattava hallintokuntien ja ammattien välisten yhteistyömuotojen kehittämiseen. Sen tukena voitaisiin nähdä monitoimijainen yhteistyö, joka kattaa sekä kolmannen että yksityisen sektorin.

Nuorten osallistumista koskeva ajattelu tarvitsee uusia näkökulmia

Käsillä olevan kirjan ytimessä on sen pohtiminen, miten nuoret voivat vaikuttaa niihin yhteisöihin ja yhteiskuntiin, joissa he elävät: Miten nuoret vaikuttavat omaan elämänkulkuunsa, ja miten he muuttavat maailmaa oman elämänsä sosiaalisilla kentillä? Mitä ovat nuorten usein epätavanomaiset tavat ilmaista itseään, tunteitaan ja ajatuksiaan? Näitä

pohdittaessa myönteisen tunnistamisen näkökulma auttaa ymmärtämään nuorten muuttuvia osallistumisen ja vaikuttamisen muotoja.

Kysymysten taustalla on kaksi toisistaan poikkeavaa teoreettista näkökulmaa. Karkeistaen: yhtäällä ovat teoriat, joiden mukaan yksilön elämää ohjaavat erilaiset yhteiskunnalliset rakenteelliset tekijät (taloudelliset, poliittiset ja kulttuuriset rakenteet); toisaalla teoriat, joiden mukaan ”ihminen on oman onnensa seppä”, kunhan hänellä vain on riittävät yksilölliset toimintavalmiudet (toimintavalmiuksien teoriat).

Nuorisotyön keskeisin uskonlause ”nuorten osallistuminen” rakentuu vallitsevien institutionaalisten käytäntöjen valossa ensin mainittuun lähestymistapaan: rakenteisiin vaikuttamiseksi ja niiden muuttamiseksi on toimittava rakenteiden sisällä eli osallistuttava edustuksellisen demokratian toimintaan. Tätä käytäntöä on dokumentoitu hyvin niin Euroopassa yleensä (Loncle ym. 2012; Percy-Smith & Thomas 2010) kuin Saksassa ja Suomessa erityisesti (Feldmann-Wojtachnia ym. 2010). ”Nuorten osallistuminen” tarkoittaa tällöin ensisijaisesti äänestämistä ja osallistumista poliittiseen nuorisojärjestötoimintaan, nuorisoparlamentteihin, nuorisovaltuustoihin ja oppilaskuntien toimintaan.

Jälkimmäinen lähestymistapa puolestaan korostaa yksilön toimintavalmiuksien vahvistamista ja tilan luomista valinnanvapaudelle. Helsingin kaupungin nuorisotoimi rakentaa nuorten hyvinvointipalveluja ja niiden raportointia tämän näkökulman eli nuorten toimintakykyisyyden vahvistamisen pohjalle (Nussbaum 2013; Nuorten hyvinvointikertomus).

Käsillä oleva teos sen sijaan näyttää sijoittuvan kahden edellä mainitun ajattelutavan välimaastoon: uusliberalistisen yksilön toimijuuden ja perinteisen sosiaalisten rakenteiden merkitystä korostavan näkökulman väliin. Tämän ajattelutavan mukaan yksilöt toimivat ”institutionaalisissa arkiympäristöissä”, joissa ovat läsnä sekä yksilö että rakenteet. Sosiaalinen muutos ei perustu vain yksilöiden toimintakykyjen vahvistamiseen eikä ensi sijassa edustuksellisen demokratian rakenteissa vaikuttamiseen, vaan yksilön toimijuuden tukemiseen arjen vuorovaikutustilanteissa, joissa myös rakenteet mylläävät.

Edustuksellisen demokratian kautta vaikuttaminen ja arjen toimijuuden vahvistaminen ovat monessa suhteessa perin erilaisia toimijuuden ymmärtämisen tapoja. Edustuksellinen demokratia perustuu oletukseen, että rationaaliset, kansalaisia edustavat yksilöt voivat tietoonsa perustuen päätyä konsensusratkaisuihin. Tähän oletukseen sisältyy (ainakin) kolme

ongelmaa. Konsensusprosessit ensinnäkin hukuttavat alleen kansalaisten erilaisuuden ja kansalaisyhteiskunnan moninaisuuden ja näkökulmien keskinäisen ristiriitaisuuden: ”[demokratiassa] kyse ei ole rationaalisista perusteluista vaan siitä, ovatko yksilöllisyyden ja subjektiivisuuden demokraattiset ilmaisut ja muodot käytettävissä” (Mouffe 2000, 10). Helsingin kaupungin nuorten vaikuttamismenettely Ruuti on Chantal Mouffin agonistiseen pluralismiin tukeutuva vastine edustuksellisen demokratian kritiikille. Se ei perustu nuorisovaltuustojen tapaan siihen, että ydinryhmä edustaisi helsinkiläisiä nuoria. Sen sijaan tavoitteena on tarjota mahdollisimman erilaisille nuorisoryhmille mahdollisuuksia toimia ja vaikuttaa heidän itse valitsemillaan tavoilla ja samalla edistää nuorten erilaisten ryhmien kirjon ja päätöksentekijöiden välistä dialogia (Siurala & Turkia 2012, 83–88; Helsingin kaupunginhallitus 2011).

Toiseksi tosiasiaperusteisuuden ja rationaalisen harkinnan ylikorostaminen ei huomioi tunteita ja intohimoa inhimillisen toimijuuden perustana. Sekä viimeaikaisessa yhteiskuntafilosofiassa (Connolly 2011; 2013) että politologiassa (Glover 2011) on yhä enemmän kiinnitetty huomiota maailman epärationaalisuuden ja tunnepohjaisuuden vaikutukseen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Vuoden 2011 mittavat kansanliikkeet – *Indignados*-liike Etelä-Euroopassa, arabikevät, Occupy Wall Street ja myöhemmin Hongkongin kansalaisliikehdintä – näyttävät monien tulkintojen mukaan saaneen voimansa suuttumuksesta yhteiskunnallisiin epäoikeudenmukaisuuksiin. Ei liene sattumaa, että *Indignados*-liikkeen kipinä pidetään ihmisoikeusaktivisti Stephane Hesselin (2010) kirjaa *Indignez-vous!* (”Suuttukaa!”).

Kolmanneksi on huomattava, että ihmisten käyttäytyminen ei niinkään perustu tietoiseen rationaaliseen harkintaan vaan pikemminkin olennaisin osin tiedostamattomasti kehittyneeseen kykyyn käyttää tilannesidonnaista harkintaa (Hager & Halliday 2009). Aristoteles käytti tästä tiedon muodosta termiä *fronēsis*, jonka voi parhaimmin kääntää ”käytännölliseksi viisaudeksi”. Nuorisotoimialalla varsin synonyyminen termi on non-formaali oppiminen eli prosessi, jossa käytännön tilanteiden kautta opitaan harkintaa käyttäväksi toimijaksi.

Myönteisen tunnistamisen lähestymistapa auttaa nähdäkseni ymmärtämään tätä kritiikkiä ja viitoittaa tietä vaihtoehtoiseen demokraattiseen ajatteluun. Tässä kirjassa esitelty lähestymistapa korostaa nuorten keskinäistä erilaisuutta, sen tunnistamista ja tunnustamista. Chantal Mouffin tapaan

tuon erilaisuuden voi ymmärtää demokratian vahvuutena ja lähtökohtana, ei ongelmana, joka konsensusprosessein täytyy lakaista maton alle (ks. myös Taylor 1992). Toiseksi myönteisen tunnistamisen näkökulmasta korostetaan, että käytännön toimijuus arjen erilaisissa ympäristöissä ”voi olla tietoista ja rationaalista”, mutta myös ”harkitsematonta, hiljaista ja arkista” (Korkiamäki tässä kirjassa, s. 134).

Tätä artikkelia kirjoitettaessa, kesäkuussa 2015, kuntalain ja siihen tukeutuvan nuorisolain uudistus sisältää kunnille velvoitteen perustaa nuorisovaltuusto. On mielenkiintoista, että tässä tärkeässä asiassa tunnutaan toimivan yksinomaan perinteisten konventioiden mukaisesti, jolloin nuorten maailman muuttuvat käytännöt jäävät huomiotta. Yksi myönteisen tunnistamisen näkökulman lupaus onkin, että käytännöiksi muutuessaan se voi auttaa kyseenalaistamaan nuorisotyön nykyisiä, osin kaavoihinsa kangistuneita tapoja ymmärtää lasten ja nuorten toimijuus.

Etnometodologi Aaron Cicourel (1964, 1) toteaa, että ”kielellisten ilmaisujen kirkastaminen on tärkeää siksi, että kielen rakenne ja käyttö vaikuttavat siihen, miten ihmiset tulkitsevat ja kuvaavat maailmaa”. Amerikkalainen lingvisti Benjamin Lee Whorf (1940) sanoi tämän vielä yksinkertaisemmin: ”Kieli muokkaa ajattelutapaamme ja määrittää sen mitä voimme ajatella.” Kieleen sisältyy siten myös valtaa. Kuten Foucault (1983) ajattelee, puhetaan heijastavat valtasuhteita, mutta myös muokkaavat niitä. Niinpä myös nuorisotyön kieli ja puhetapa ilmentävät ja ylläpitävät vallassa olevaa työn ideaalia tai paradigmat ja samalla vaikeuttavat vaihtoehtoisia tapoja ajatella ja tehdä nuorisotyötä. Nuorisotyöllisen puheen keskeisimpiä ilmaisuja on ”nuorten osallistuminen”.

Onko ”nuorten osallistumisessa” sitten jotakin vikaa? Kyseessä on perin monimerkityksinen termi: yhtäältä se tarkoittaa nuorten integroitumista aikuisyhteiskunnan rakenteisiin, toisaalta edustuksellisen demokratian tai siitä kopioitujen nuorten osallistumISRakenteiden kautta vaikuttamista. Monesti on epäselvää, mitä sillä kulloinkin tarkoitetaan. Jälkimmäinen merkitys, edustuksellisen demokratian muotojen kautta vaikuttaminen, paljastaa ”nuorten osallistumisen” olennaisimman ongelman. Kielellisenä ilmaisuna ”nuorten osallistuminen” on muuttunut lähes synonyymiksi ilmaisuille ”nuorisoparlamentti”, ”nuorisovaltuusto” tai ”nuorisotalotoimikunta”. Kun se näin tulee määritelleeksi, mitä osallistuminen on, se määrittää myös sitä, mitä osallistuminen ei ole: kulttuurista, alakulttuurista,

vastakulttuurista, elämäntavallista tai erilaisten toimintaryhmien kautta tapahtuvaa ”epätavanomaista” osallistumista.

”Nuorten osallistumisen” puhutapaan liittyy siis valta määrittää, mitä oikea osallistuminen on, samalla kun se rajaa vaihtoehtojen etsimistä. Eräs ulospääsy tilanteesta olisi sen tunnustaminen, että nuorten toimijuus voi olla hyvin monen tyyppistä. Tämä johtaisi osallistumisen käsitteen ja sen kielellisten ilmaisujen uudelleenmäärittelyyn ja jopa kielellisen ilmaisun uusimiseen (UP2YOUTH 2009, 126). Voisiko ”osallistumisen” sijaan ruveta puhumaan ”toimijuudesta”, ja voisiko ilmaisun ”nuorten osallistumisen tukeminen” korvata ilmaisulla ”luoda tilaa nuorten toimijuudelle”? Whorfin tapaan voisi ajatella, että uudenlainen puhe stimuloisi myös uudenlaista ajattelua. Mutta sitä ennen on opittava ymmärtämään, miten nuoret toimijat näkevät, tulkitsevat ja muokkaavat arkensa näyttämöitä. Siihen myönteinen tunnistaminen mielestäni antaa välineitä.

Lähteet

- Belton, Brian (ed.) (2014) *'Kadjan – Kiduhu'. Global Perspectives in Youth Work*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Cicourel, Aaron (1964) *Method and Measurement in Sociology*. New York: The Free Press.
- Connolly, William (2011) *A World of Becoming*. Durham, US: Duke University Press.
- Connolly, William (2013) *The Fragility of Things*. Durham, US: Duke University Press.
- A European Framework for Youth Policy* (2004). Strasbourg: Council of Europe Publishing.
- Feldmann-Wojtachnia, Eva & Gretschel, Anu & Helmisaari, Vappu & Kiilakoski, Tomi & Matthies, Aila-Leena & Meinhold-Henschel, Sigrid & Roth, Roland & Tasanko, Pia (eds.) (2010) *Youth Participation in Finland and Germany*. Helsinki: Finnish Youth Research Network.
- Glover, Robert (2011) Of Virtues and Values: Sympathy, Empathy, and Agonistic Respect in Recent Democratic Theory. APSA 2011 Annual Meeting Paper. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900864 (Viitattu 21.8.2015.)

- Foucault, Michel (1983) Afterword: The Subject and Power. Teoksessa Hubert Dreyfus & Paul Rabinow (eds.) *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Chicago: Chicago University Press.
- Helsingin kaupunginhallitus (2011) Helsingin kaupungin nuorten vaikuttamisjärjestelmän käyttöön ottaminen. Khs 2011–207, 6.6.2011.
- Hager, Paul & Halliday, John (2009) *Recovering Informal Learning. Wisdom, Judgement and Community*. Berlin: Springer.
- Hessel, Stephane (2010) *Indignez-Vous!* Montpellier: Indigene Editions.
- Hämäläinen, Juha (2007) Sosiaalipedagogiikan kaksi kehityslinjaa. *Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja* 8, 9–16.
- Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena (1997) *Sosiaalipedagogiikka*. Helsinki: WSOY. In Defense of Youth Work. <http://indefenceofyouthwork.com/> (Viitattu 20.8.2015.)
- Komonen, Katja (2007) Työpajatoiminta nuorisotyön työmuotona. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Nuorisotutkimusverkoston/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 429–445.
- Loncle, Patricia & Cucunato, Morena & Muniglia, Virginie & Walther, Andreas (eds.) (2012) *Youth participation in Europe. Beyond discourses, practices and realities*. London: Policy Press.
- Konopka, Gisela (1973) Requirements for healthy development of adolescent youth. *Adolescence* 8 (31), 291–316.
- Mouffe, Chantal (2000) *Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism*. Political Science Series, vol. 72. Vienna: Institute for Advanced Studies.
- Niemelä, Pauli (2004) *Sosiaalinen pääoma Suomen kunnissa*. Kunnallisan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisu nro 42. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Nuorten hyvinvointikertomus. Helsingin kaupunki. www.nuortenhyvinvointikertomus.fi (Viitattu 20.8.2015.)
- Nussbaum, Martha (2013) *Creating Capabilities. The Human Development Approach*. Cambridge: Harvard University Press.
- Percy-Smith, Barry & Thomas, Nigel (eds.) (2010) *A Handbook on Children and Young People's Participation. Perspectives from Theory and Practice*. London: Routledge.
- Pollit, Christopher & Bouckaert, Geert (2004) *Public Management Reform: A Comparative Analysis*. Oxford: Oxford University Press.

- Putnam, Robert (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Siurala, Lasse & Turkia, Heini (2012) Celebrating pluralism: beyond established forms of youth participation. Teoksessa Patricia Loncle & Morena Cucunato & Virginie Muniglia & Andreas Walther (eds.) *Youth participation in Europe. Beyond discourses, practices and realities*. London: Policy Press, 77–92.
- Spatscheck, Christian (2015) Lifeworlds, spaces and citizenship – social pedagogy and youth work as mediating professions. Teoksessa Lasse Siurala & Filip Coussée & Leena Suurpää & Howard Williamson (eds.) *The history of youth work in Europe. Relevance for today's youth work policy*, Volume 5. Strasbourg: Council of Europe Publishing (forthcoming 2015).
- Taylor, Charles (1992) *Multiculturalism and the Politics of Recognition*. Princeton: Princeton University Press.
- UP2YOUTH Final Report. www.up2youth.org (Viitattu 20.8.2015.)
- Whorf, Benjamin Lee (1940) Science and Linguistics. *MIT Technology Review* 42, 229–231.

Kirjoittajat

Joanna Ahlman (KM) on Tampereen kaupungilla työskentelevä luokanopettaja. Hän on koulunsa musiikkivastaava ja oppilaskunnan ohjaaja. Joanna on kiinnostunut erityisesti motivoitumiseen vaikuttavista tekijöistä.

Eeva Ahtee (KM) työskentelee projektipäällikkönä Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen Hyvä vapaa-aika -hankkeessa. Työssään hän kokee tärkeäksi purkaa palvelujärjestelmän toiseuttavia rakenteita.

Anna Anttila (FT) toimii tutkijana Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksen Hyvä vapaa-aika -hankkeessa. Aiemmissä tutkimushankkeissaan hän on perehtynyt muun muassa varhaisnuoruuteen kulttuurisena ilmiönä, nuorten seurusteluun, tyttö- ja poikakulttuureihin sekä lastenperinteeseen.

Kirsi Autio (VTM) työskentelee suunnittelijana Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskuksessa. Kirsin työtävät ovat vuosien varrella liittyneet eri tavoin nuorten osallisuuden edistämiseen osana nuorisotyötä. Viimeksi hän on työskennellyt nuorten vastuutehtävien ja vertaistoiminnan kehittämisen parissa.

Pia Bäcklund (FT) toimii tutkijatohtorina Tampereen yliopiston johtamis- korkeakoulussa osana Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmään (SPARG). Pian tutkimusaiheita ovat erityisesti julkishallinnon rationaliteettien muutokset ja osallistumisen merkitys. Hänellä on lähes 20 vuoden kokemus osallistumisen tematiikan tutkimisesta erilaisissa yhteyksissä.

Jouni Häkli (HT) on aluetieteen professori Tampereen yliopistossa. Hän johtaa Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmää (SPARG), joka toimii osana Suomen Akatemian Rajojen, identiteettien ja transnationalisaation tutkimuksen huippuyksikköä (RELATE). Jounin tutkimus liittyy ylikansallistumiseen ja rajojen muutokseen sekä marginalisaation ja poliittisen toimijuuden kysymyksiin.

Kirsi Pauliina Kallio (HT) on lapsuuden tutkimuksen dosentti Tampereen yliopistossa. Hän työskentelee akatemiatutkijana Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmässä (SPARG). Kirsi Pauliinan tutkimusharrasteet liittyvät lasten ja nuorten yhteiskunnalliseen asemaan ja poliittiseen toimijuuteen, lasten oikeuksiin sekä laajasti ottaen poliittisen subjektiviteetin ja identiteetin kysymyksiin.

Heikki Kantonen (yhteisöpedagogi AMK) työskenteli Myönteinen tunnistaminen -työpajojen aikaan kenttäpäällikkönä Mikkelin kaupungin Tajua mut! -toiminnassa. Aiemmin hän on toiminut etsivän nuorisotyön tekijänä. Nykyään Heikki toimii TKI-asiantuntijana Mikkelin ammattikorkeakoulun kulttuuri-, nuoriso- ja sosiaalialan laitoksella.

Anne Kohvakka (yhteisöpedagogi AMK) työskenteli Myönteinen tunnistaminen -työpajojen aikaan ehkäisevän päihdetyön ohjaajana Mikkelin kaupungilla. Myönteisen tunnistamisen periaatteiden mukainen työote on perua jo Annen aiemmasta työstä erityis- ja varhaiskasvatuksen kentällä, ja se on siirtynyt luontevasti työhön nuorten ja nuorten aikuisten parissa.

Riikka Korkiamäki (YTT) on sosiaalityön yliopistonlehtori Tampereen yliopiston yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikössä. Vuosina 2013–2015 hän on toiminut tutkijatohtorina Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmän (SPARG) Myönteinen tunnistaminen -hankkeessa. Riikan tutkimusintressit liittyvät erityisesti yhteisöihin, osallisuuteen ja nuorten vertaisuuhteisiin.

Jari Kujala on seikkailutoiminnan ohjaaja ja nuorisotyöntekijä. Hän on työskennellyt viimeiset 18 vuotta Helsingin kaupungin lastensuojelun palveluissa hyödyntäen työmenetelmänään kasvatuksellista seikkailutoimintaa. Hän on kansallisen seikkailukasvatusverkoston perustajajäsen sekä toiminut kansainvälisen European Outdoor Education Network (EOE) hallituksessa vuodesta 2004 lähtien.

Niina Laitinen (yhteisöpedagogi AMK) toimii vastaavana nuorisotyöntekijänä nuorisokahvila Uniikissa, jota ylläpitää Ahjolan Settlementti ry. Niina on aina ollut kiinnostunut nuorten osallistamisesta yhteisöllisyyden kehittämisen kautta. Myös kulttuurisensitiivisyys on olennainen osa Niinan ammatillista työtettä.

Miia Nivala on lasten osallisuuteen ja vaikuttamiseen perehtynyt nuorisohjaaja Tampereen kaupungilla. Miia innostuu nähdessään lasten ja nuorten kokevan, että heitä on kuultu, mikä on saanut hänet kiintymään osallisuuden maailmaan ja tutustumaan sen moniin mahdollisuuksiin.

Lasse Siurala (VTT) on Aalto-yliopiston dosentti ja Tallinnan yliopiston nuorisotyön lehtori. Hän on entinen Helsingin kaupungin nuorisotoimenjohtaja ja nykyään kuntien nuorisotoimenjohtajien verkosto Kanuunan erityisasiantuntija. Lasse toimii aktiivisesti alan kansainvälisissä verkostoissa ja on viime aikoina kirjoittanut nuorten toimijuuden muuttuvista muodoista, nuorisotyöstä ja sen arvioinnista.

Elina Stenvall (VTM) on aluetieteen jatko-opiskelija Tampereen yliopistosta. Hän kuuluu Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmään (SPARG). Elinan väitöskirja käsittelee lasten arkista osallistumista yhteiskunnassa. Laajemmin hän on kiinnostunut lasten yhteiskunnallisen aseman, arkisen elämän ja toimijuuden kysymyksistä.

Petri Virtanen (VTT, dos.) on sosiaali- ja terveystieteiden professori Tampereen yliopiston terveystieteiden yksikössä. Hänen viimeaikaiset tutkimuksensa ovat kohdistuneet julkisten palvelujen muutokseen, palveluliiketoiminnan johtamiseen, tilintekovastuuseen, yhteiskunnan systeemiin muutostekijöihin sekä palvelutieteeseen.

Myönteinen tunnistaminen -työpajoihin osallistuneet asiantuntijat

Ahlman, Joanna Tampereen kaupunki, varhaiskasvatus ja perusopetus

Ahtee, Eeva Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus

Anttila, Anna Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus

Anunti, Päivi Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus

Autio, Kirsi Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus

Herttuainen, Assi Mikkelin kaupunki, nuorisopalvelut

Hietikko, Anne-Mari Tampereen kaupunki, varhaiskasvatus ja perusopetus

Huotari, Seija Mikkelin kaupunki, nuorisopalvelut

Hussi, Taina Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimi

Hynönen, Anne-Mari Mikkelin kaupunki, nuorisopalvelut

Ikola, Jari Tampereen kaupunki, varhaiskasvatus ja perusopetus

Kantonen, Heikki Mikkelin kaupunki, Tajua Mut! -projekti

Katajisto, Aleksi Mikkelin ammattikorkeakoulu

Kohvakka, Anne Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi

Kujala, Jari Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimi

Koivuluoma, Minna Etelä-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntayhtymä

Kuntonen, Sanna Mikkelin kaupunki, nuorisopalvelut

Laitinen, Niina Ahjolan Setlementti ry, nuorisokahvila Uniikki

Linnanahde, Jonna Suomen sovittelufoorumi ry

Mylläri, Tiina Tampereen kaupunkiseudun nuorisopalvelut

Määttä, Paula Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus

Nivala, Miia Tampereen kaupunki, nuorisopalvelut

Perälä, Sami Etelä-Pohjanmaan Terveysteknologian Kehittämiskeskus ry

Posa, Tiia Mannerheimin Lastensuojeluliitto

Puusniekka, Riikka Espoon kaupunki, Tajua mut! -projekti

Pylkkänen, Taina Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi

Rahikainen, Paula Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi, perhepalvelut

Rasi-Koskinen, Vesa Tampereen kaupunki, nuorisopalvelut

Saukkonen, Katja Mikkelin kaupunki, Olkkari-hanke

Selkamo, Eija Mikkelin seudun sosiaali- ja terveystoimi, perhepalvelut

Siurala, Lasse Nuorisotyön johdon verkosto Kanuuna

Teinilä, Tiina Mikkelin kaupunki, nuorisopalvelut

Lisäksi työpajoihin osallistui viisi asiantuntijaa, joita ei tavoitettu nimen julkistamisluvan varmistamiseksi.

Tiivistelmä

Myönteinen tunnistaminen

”Myönteinen tunnistaminen” on tutkimukseen perustuva ja käytännön kentillä reflektoitu näkökulma lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen. Se perustuu ymmärrykseen arvostuksen saamisen ja antamisen merkityksestä yhtenä ihmiselämän peruspilareista. Hyväksytyksi tuleminen ja osallisuuden kokemukset rakentuvat monenlaisissa elinympäristöissä, joissa niitä voidaan myös aktiivisesti edistää.

Tunnistamisen teorioihin (*theories of recognition*) perustuvan myönteisen tunnistamisen keskeisenä tavoitteena on arvokkuuden ja osallisuuden vahvistaminen arjen käytännöllisenä toimintaperiaatteena. Henkilökohtaisissa ihmissuhteissa koettu huolenpito ja kunnioitus, yhteisöllistä osallisuutta vahvistava sosiaalinen arvostus sekä yksilön oikeuksien kunnioittaminen yhteiskunnan tasolla kehittävät identiteetin muotoutumiselle välttämätöntä itseluottamusta, itsetuntoa ja itsearvostusta. Näiden henkisten vahvuuksien avulla ihmiset voivat toimia mielekkäältä tuntuvilla tavoilla yhdessä muiden kanssa, niin yksityisessä elämässään arkiyhteisöjensä jäsenenä kuin julkisessa elämässä kansalaisina. Myönteistä tunnistamista voidaankin pitää yhtenä demokraattisen yhteiskunnan merkittävänä rakentajana.

Teoksessa käsitellään myönteistä tunnistamista lasten ja nuorten parissa tehtävän ammatillisen työn kontekstissa. Se tarjoaa vaihtoehdoisen ajattelutavan ja käytännöllisen näkökulman lapsille ja nuorille tarjottavan tuen uudelleen suuntaamiseen. Enemmän kuin menetelmästä tai toimintamallista myönteisessä tunnistamisessa on kuitenkin kysymys yhteisölähtöisten arkisen tuen muotojen ymmärtämisestä, näkyväksi tekemisestä ja aktiivisesta käyttöön ottamisesta. Myönteinen tunnistaminen on yhtäältä intuitiivisesti toteutuva ja toisaalta aktiivisesti toteutettava toimintaperiaate erilaisissa lapsuuden ja nuoruuden institutionaalisissa ympäristöissä.

Myönteisen tunnistamisen ajattelutavassa lähdetään liikkeelle arjen olemassa olevista yhteisöistä, joissa voimaantuminen nähdään merkittä-

vänä tekijänä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämisessä ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Yksittäisiin lapsiin, nuoriin ja heidän ongelmiinsa kohdistuvien toimenpiteiden sijaan myönteinen tunnistaminen tähtääkin kaikkien lasten ja nuorten toimijuuden vahvistamiseen. Tuen antamisen ja saamisen lähtökohtana toimii tunnistamisen sosiaalinen dynamiikka, joka sisältää tutustumisen, tunnustamisen ja tukemisen ulottuvuudet. Näkökulma suhtautuu normatiivisesti tieto-valtasuhteisiin, jotka asettavat lapset ja nuoret usein alisteiseen asemaan suhteessa muihin ihmisiin. Myönteisen tunnistamisen mukaisesti toimiminen edellyttää kaikilta osapuolilta yhdenvertaisen ihmisarvon tunnustamista ja erilaisuuden ymmärtämistä inhimillisenä ulottuvuutena. Tällöin ammatillisissa käytännöissä kohtaavat yhdenvertaiset ihmiset, joilla kaikilla on puutteensa, tarpeensa ja vahvuutensa.

Myönteinen tunnistaminen -kirja esittelee Tampereen yliopiston Tilan ja poliittisen toimijuuden tutkimusryhmän (SPARG) monitieteistä tutkimusta, jota on toteutettu Suomen Akatemian Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys (SKIDI-KIDS) -tutkimusohjelman hankkeissa Lasten marginalisoitumisen ehkäisy paikallälähtöisen osallistumisen keinoin (2010–2013) sekä Lasten ja nuorten marginalisaatoriskin hallinta varhaisen tunnistamisen avulla (2013–2015). Tutkimukseen osallistui yli sata viides- ja yhdeksäsluokkalaista tyttöä ja poikaa sekä kymmeniä eri alojen ammattilaisia. Osa tutkimukseen osallistuneista ammattilaisista on kirjoittanut teokseen käytännönläheisen artikkelin.

Kirja jakautuu neljään osioon, joita edeltää myönteisen tunnistamisen ideaan perehdyttävä johdanto. Kolmessa ensimmäisessä osiossa pureudutaan tutustumiseen, tunnustamiseen ja tukemiseen myönteisen tunnistamisen ulottuvuuksina. Jokainen näistä osioista sisältää empiriaan perustuvan tutkimusartikkelin sekä kolme ammattilaisten kirjoittamaa asiantuntija-artikkelia. Viimeisessä osiossa arvioidaan myönteisen tunnistamisen merkitystä ja mahdollisuuksia suomalaisen julkishallinnon, nuorisopoliittikan ja nuorisotyön näkökulmista. Teos on suunnattu erityisesti nykyisille ja tuleville lasten ja nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille ja julkishallinnon toimijoille, mutta näkökulma on sovellettavissa myös muihin institutionaaliin konteksteihin.

Sammandrag

Positivt erkännande

”Positivt erkännande” är en på forskning grundad och på praktiska fält reflekterad synvinkel på förebyggande av marginalisering och främjande av välbefinnande hos barns och ungdomar. Den utgår från förståelse av vikten av erhållen och visad uppskattning som en av människolivets grundpelare. Upplevelsen av att vara accepterad och delaktig skapas i många olika slags livsmiljöer där man också kan främja den på ett aktivt sätt.

Ett centralt mål för positivt erkännande i teorier om erkännande (*theories of recognition*) är att man som en praktisk princip i vardagen stärker känslan av värde och delaktighet. Omsorg och respekt som man upplever i personliga relationer, social uppskattning som stärker delaktigheten i samhällsgemenskapen och respekt för individens rättigheter på samhällelig nivå, utvecklar självförtroende, självkänsla och självuppskattning som är nödvändiga för forandet av identiteten. Med hjälp av dessa mentala styrkor kan personerna tillsammans med andra agera på sätt som känns angenäma, både som medlem i vardagsgemenskaperna i privatlivet och som medborgare i det offentliga livet. Sålunda kan positivt erkännande betraktas som en väsentlig skapare av ett demokratiskt samhälle.

I boken behandlar man positivt erkännande inom kontexten professionellt arbete med barn och ungdomar. Den erbjuder ett alternativt tänkesätt och en praktisk synvinkel när det gäller omdirigering av stöd man erbjuder barn och ungdomar. Mer än om en metod eller verksamhetsmodell handlar det emellertid i positivt erkännande om att förstå betydelsen av former för att synliggöra och aktivt ta i bruk stöd som utgår från den vardagliga samhällsgemenskapen. Positivt erkännande är å ena sidan en intuitivt realiserad och å andra sidan en aktivt realiserad verksamhetsprincip i olika institutionella miljöer under barn- och ungdomen.

I tänkesättet för positivt erkännande utgår man från befintliga vardagsgemenskaper där kraftfrigörelse ses som en viktig faktor när det gäller att förebygga marginalisering och främja barns och ungdomars välbefinnande. I stället för att fokusera åtgärderna på enskilda barn, ungdomar och deras problem siktar positivt erkännande på att stärka

samtliga barns och ungdomars agenskap. Den sociala dynamiken i erkännande som omfattar dimensionerna bekantskap, erkännande och stöd är utgångspunkten till att ge och erhålla stöd. Synvinkeln förhåller sig normativt till kunskap-maktförhållandena som ofta ställer barn och ungdomar i en underordnad ställning i relation till andra personer. Då man agerar i enlighet med positivt erkännande förutsätter det att alla parter accepterar att människovärdet är detsamma och att man ser olikheter som en mänsklig dimension. Då möter man i professionell praxis likvärda personer som alla har sina egna brister, behov och styrkor.

Boken *Positivt erkännande* presenterar Tammerfors Universitets Forskningsgruppen för rum och politiskt agenskap (Space and Political Agency Research Group, SPARG) mångvetenskapliga undersökning som är realiserad i Finlands Akademiens forskningsprogram projekt Barns och ungdomars välfärd och hälsa (SKIDI-KIDS) "Förebyggande av marginalisering av barn med platsspecifikt deltagande-metoder" (2010–2013) och "Kontroll av barns och ungdomars marginaliseringsrisk med hjälp av tidig identifiering" (2013–2015). I undersökningen deltog över hundra flickor och pojkar från femte och nionde årskursen samt tiotals yrkespersoner från olika sektorer. Vissa av yrkespersonerna som deltog i undersökningen har skrivit en praktiskt inriktad artikel till boken.

Boken är indelad i fyra delar som föregås av en introduktion till idén om positivt erkännande. I de tre första delarna tar man sig an att lära känna, erkänna och stöda som dimensioner av positivt erkännande. Varje del innehåller en empiriskt baserad forskningsartikel och tre sakkunnigartiklar skrivna av yrkespersoner. I den sista delen utvärderar man betydelsen av positivt erkännande och dess möjligheter sett från den finska offentliga förvaltningens, ungdomspolitikens och ungdomsarbets synvinkel. Boken riktar sig speciellt till nuvarande och kommande aktörer inom den offentliga förvaltningen och yrkespersoner som arbetar med barn och ungdomar men synvinkeln kan också tillämpas på andra institutionella kontexter.

Abstract

Positive recognition

“Positive Recognition” is a theoretically informed practical approach that seeks to bring new insights to the advancement of wellbeing among children and young people and to the prevention of youth marginalization. It has been developed in academic research projects in close collaboration with professionals and practitioners who work with children and young people in different institutional contexts and in various occupational roles. The approach is based on the understanding that giving and receiving respect is one of the pillars of human life. People may feel accepted and included in all kinds of situations, environments and communities, and therefore these experiences can also be actively promoted almost anywhere.

As an operational principle, Positive Recognition sets out to strengthen dignity and inclusion in people’s everyday environments. Drawing from theories of recognition, it acknowledges that care and respect in personal relationships, participatory inclusion in everyday communities and respect for equality and difference in society are imperative to the development of self-confidence, self-esteem and self-respect. The human capacities to care, respect and give acceptance provide for meaningful active agency that may unfold in different contexts of private and public life. Positive Recognition can hence be considered one of the important drivers of democracy.

This book introduces Positive Recognition as an aspect of professional work with children and young people. It suggests an alternative way of thinking about the wellbeing and marginalization of children and young people, as well as a practical approach to how children and young people can be supported by professional means. Rather than a method or model, Positive Recognition is about understanding, exposing and engaging with everyday communal dynamics. It is appreciated primarily as an intuitive mode of operation that can be strengthened in institutional environments where children and young people spend much of their time.

The practices of Positive Recognition are mobilized within communities that are meaningful in the everyday lives of children and young people,

instead of inviting them into separate supportive projects or environments. Empowerment in their communities of importance is considered vital to their wellbeing and to the prevention of youth marginalization. As a supportive measure, Positive Recognition is directed at all children and young people, including individuals with specific problems who may derive particular benefit from it. It leans on the dynamics of recognition, including the elements of familiarization, esteeming and support. The approach takes a normative stand towards the power-knowledge relations that tend to place children and young people in subordinate positions and dependent roles. Practicing Positive Recognition requires that all parties involved accept equality as a basic principle and difference as a dimension of humanity. On these grounds, professional practices bring together people who view themselves as equals with differing needs, strengths and weaknesses.

The book presents results from multidisciplinary research work carried out by the Space and Political Agency Research Group (SPARG) at the University of Tampere. This long-standing research has been funded through projects entitled “Preventing children’s marginalization through place-based participation” (2010–2013) and “Early recognition in curbing the marginalization risk of children and youth” (2013–2015) as part of the Academy of Finland Research Programme on the Health and Welfare of Children and Young People (SKIDI-KIDS). The studies involved more than a hundred girls and boys aged eleven to sixteen, and a large group of professionals from various fields. Some of the professionals are involved in this book as authors.

The book begins with an introduction that presents the concept of Positive Recognition. This is followed by four sections. The first three discuss the dimensions of familiarization, esteeming and support, each including an empirically grounded research article and three professional contributions. The final section assesses Positive Recognition from the perspectives of public administration, youth policy and youth work. The book is intended for professional communities and future professionals working with children and young people, and for administrative personnel dealing with childhood and youth issues. The approach can also be implemented in other institutional contexts.

Onko ongelmien varhainen havaitseminen ja niihin nopeasti puuttuminen aina hyvästä? *Myönteinen tunnistaminen* esittää ongelma- ja yksilökeskeisyydelle vaihtoehtoisen näkökulman lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen, syrjäytymisen ehkäisemiseen ja heille tarjottavan tuen suuntaamiseen. Teoksessa valotetaan yhteisölähtöisiä arkisen tuen muotoja ja pyritään edistämään niiden aktiivista hyödyntämistä ammatillisissa käytännöissä. Kirja perustuu laajamittaiseen tutkimustyöhön ja nuorisotutkimus-, sosiaali- ja kasvatustieteiden toimijoiden kokemukselliseen asiantuntijuuteen. Se on suunnattu erityisesti nykyisille ja tuleville lasten ja nuorten parissa työskenteleville ammattilaisille ja julkishallinnon toimijoille, mutta näkökulma on sovellettavissa myös muihin toimintaympäristöihin.

Nuorisotutkimusverkosto
Nuorisotutkimusseura
ISBN 978-952-5994-91-9
ISSN 1799-9219
KI 32.4

